БАКТЫЛУУЛУК КЫЛЫМЫНАН ТАРТА КҮНҮБҮЗГӨ

Исламдын изги маданияты 2

Осман Нури ТОПБАШ

БАШАК

ИСЛАМДЫН ИЗГИ МАДАНИЯТЫ – II

Осман Нури Топбаш

Published by Erkam Publications at Smashwords

E-mail: ***english@islamicpublishing.net***
Web site: ***http://www.islamicpublishing.net***

МАЗМУНУ

БАШ СӨЗ

Тирүүлүк ааламын, асыресе өмүр жашоодогу адам болуу дөөлөтүн Сүйүктүү Пайгамбары менен баралына келтирген жана ошондой эле өмүрүнө ант этип Ааламдардын Ардагын (саллаллаху алейхи васаллам) шарапат-ариеттүүлүктүн башаты кылып, биз пенделерин ага үммөт болуу бактына жеткирген Жараткан Алла Таалага сансыз мактоо, чексиз алкыш болсун!

Аалам атпайга береке-мээримдин кайнар булагы болуп кашкая чыга келип, нары артыкча, нары изги жүрүм-туруму менен ахлак деген түшүнүктүн ажатын ачкан, адампендеге түбөлүктүтүн теңдешсиз үлгүсү этилген пайгамбарлардын Султаны Азирети Мухаммад Мустафага (саллаллаху алейхи васаллам) салам жана салават!

Жер менен көктөгү барча жаратылмыштын жандуусу да, жансызы да адамзааданын пайдасына, кызматына жаратылган. Адамзаада мына ушул Кудайы сыйга топуктуу болуп, шүгүр кылып өмүр кечириши керек. Муну орундатуу үчүн ириде изгилике жана нарк-парасатка сугарылган кулпенделикти жашоо зарыл. Кулчулуктун өзөгүн эмне түзөт деген суроого, албетте, эң алгачкы кадам катары «макарим-и ахлак», Жаратканды ыраазы кылгыдай ийги жүрүм-турум, нукура ахлак деп жоop узатууга болот...

Азирети Пайгамбырыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* муну минтип тастыктайт:

«Мен башка бир максат менен эмес, бир гана изги ахлакты толуктоо үчүн жөнөтүлдүм» (Муватта, Хуснул Хулк, 8). Ардактуу Жолбашчыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* өзүнүн бул хадиси менен орошон озуйпанын купуя сырын ачып, изги ахлактын

маанилүүлүгүнө басым жасаган. Сан жеткис тарыхый булактар тастыктагандай, Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васаллам)* жүрүм-турумунун кай жагына карек оодарбаңыз, баралына келген үлгүлүүлүктү, кынтыксыз өрнөктүүлүктү көрүүгө болот. Буга:«(Элчим!) Сен шек күмөнсүз изги ахлактын сересиндесиң!» (Калам, 4) деп Жараткан Алла Өзү баа берип, тастыктап жатпайбы.

Улуу Жолбашчыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Кураны Каримдин сөзүн, окулуш кыраатын же маанисин үйрөтүүчү устат катары гана эмес, анда айтылгандардын баарын өз боюна сиңирип, жашоо ыңгайына айлантып, үммөттөрүн Туура Жолго багыттоодо өрнөк көрсөтүү менен өмүр кечирген. Демек, ал эң акыркы пайгамбар болгондуктан, өмүр жолу кыяматка чейин жашай турган жаамы адам урпагы үчүн негизги үлгү болуп кала бермекчи.

Чынында эле Жаратылыш Нурунун *(саллаллаху алейхи васаллам)* төрөлүшү менен ааламдын карарган мейкиндиги нурга толуп, адамзат күткөн таалайдын таңы аткан. Жүрөктөр жибип, аң-сезим агарган. Туңгуюкка кептелген баам-парасат туура багытын тапкан. Башка бир өңүттөн айта турган болсок, адамзатты аруу касиетке, кайырымга, жакшылыкка, акыйкатка, адилеттүүлүккө жана ар тараптуу артыкчалыкка ошол орошон пайгамбар жылоологон. Жашоонун жана түбөлүктүүлүктүн сырын Жараткан Алланын амири менен ал үйрөткөн.

Азирети Мухаммаддан *(саллаллаху алейхи васаллам)* кийин пайгамбар келбейт деп башта айтканыбыздай адампендеге зарыл болгон кандай гана артыкчалык, кандай гана мыкты кулк-мүнөз болбосун ошо акыркы пайгамбардын кишилик затына ширетилген. Анда-ал сүйүүнүн туучокусу. Ал -каармандыктын, сабырдуулуктун, туруктуулуктун туучокусу. Берешендиктин, ак-көңүлдүүлүктүн, камкордуктун туучокусун Ааламдардын Мырзасы багынткан. Баасы баш айланткан олжо, дүнүйө-байлык улагасына келген чакта да, азгырылбай зухдчулукту, канаат-топуктуулукту кармана алган. Мээримдүүлүктүн, боорукерликтин, кайырымдуулуктун туучокусуна акыркы Пайгамбар гана чыга алган. Ыкластуулуктун, такыбаалыктын сересин Жаратылыш Нуру багынткан. Ыйгарылган ырыскыларга ыраазылык билдирип, шүгүр келтирүүдө эч бир пенде Алланын Сүйүктүү пайгамбарына жете алган эмес. Жараткан Алланы Азирети Мухаммадчалык эч ким тааный албаган. Пайгамбарлыктын көч башында ошол Акыркы Пайгамбар турат. Ал илим-билимдин, Кудайы адептин жана тарбия көрнөгүнүн туучокусу. Ардактуу Пайгамбырыбыз-дарттуу көңүлдөргө эм болалган нукура даабагер. Чынчылдыктын жана ишенимдүүлүктүн туучокусунда Ишенимдүү Мухаммад турат. Санак жеткис макулуктун ичинен Азирети Мустафа гана Жаратканга чыныгы дос болуп, Анын сүйүүсүнө арзыгандардын алдыңкы сабында келет. Кыямат күнү адам атпай чоң аянтка жыйналган кезде дал ошол Пайгамбар жол башчы болот бизге. Күнөөкөрлөргө шапааты менен ошол Пайгамбар гана жардам этет. Кыскасы, Азирети Мухаммад жамы артыкчылыктын, адеп-ахлактуулуктун, сооптуу кызматтардын, эң изги кулчулуктун туу чокусу болгон.

Мына ошентип кулк-мүнөз, жүрүм-турум жана артыкчылыктардан турган Алла ыраазы болор жаамы изги ахлакты кутман Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васаллам)* жүзөгө ашырышы жана тил менен насаатташы аркылуу мусулмандардын калың катмарына кеңири кулач жайган. Жараткан Алла дин Исламды жөнөтүүдө «камил инсанды-ар тараптуу жеткилең инсанды» өстүрүүнү максат кылып, анан ошол максаттагы үлгүнү Азирети Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* адамдык сапатына ширеткен.

Натыйжада Азирети Пайгамбарыбыздын айткан сөздөрү, иш-аракеттери, дегеле жашоо ыңгайы өз замандаштары баш болгон кыяматка чейинки бардык үммөтү үчүн өрнөк-эрежелердин шаң салтанаты болду.

Акыл-эси вахий (Кудай Тааланын, билдирүүсү, аяны) менен тарбияланбаган фиолософтордун залкар Пайгамбарга *(саллаллаху алейхи васаллам)* каршы чабуул иретинде коомдук этика-эстетиканын атын чапкылап, адеп-ахлактап жар салган жакшы-жаман

пикирлери көп учурларда китепканалардын чаң баскан текчелериндеги китептерде калып келет. Жашоого аралашкандарынын өмүрлөрү кыска болот. Бул фиолософтор ошо ооздон чыккан сөздөрүн өздөрү пир тутуп жашаган деле эмес. Ошону үлгү катары жашап башкаларга көрсөткөн да эмес. Айтылган сөздөрүнүн көпкө жашай албашы ошондон. Алардын пикирлери тек гана көзкараш катары калып жүрөт.

Маселен, Аристотелди алалы. Аристотель ахлак фиолософиясынын бир топ мыйзам-эрежелеринин пайдубалын түптөгөн. Ошого карабастан Алланын вахийинен насипсиз болгону үчүн бир да адам анын фиолософиясы менен жашап, бак-таалайды тапкан эмес. Фарабинин да атактуу фиолософтордон экени талашсыз. Фарабинин кыялында бышып жетилген «сулуулуктун шаары жана идеал коом» аттуу пикирин жүзөгө ашырган эч бир жанды учурата албайбыз. Башкача айтканда, Фарабинин пикирлери да китептен жүзөгө ашкан эмес. Анткени булардын баары жашоодо баштан өткөрүлгөн соң айтылган эмес. Жазылган чакта да, төрт тарабы шай акыбетке жетелей ала турган өзгөчөлүгү жок.

Ал эми Ардактуу Мухаммад Мустафа пайгамбарлык озуйпа келе электе өзүн элге-журтка сүйдүрө алган. Анын кылт эткис изги адамгерчилигин жатка таанып бүткөн журтчулук «Сен ал-Аминсиң- ишенимдүүсүң! Сен Сыддыксың-чынчылсың!» деп ишеним артышкан. Элдин көңүлүнөн, ишениминен түнөк тапкан соң гана пайгамбарлык милдетке кадам таштаган.

Анын айтып бүткүс изги ахлагы жана рухий тарбиясы менен эчен урпактар жашоонун жаңы нугуна түшүп, адамзатка «бактылуулуктун кылымы» багышталган. Ислам укугунун чыгаан жылдызы саналган Карафи (ө. 684):

«Башка мужизасы (керемет көрсөтмөсү) жок болгон чакта деле Алланын Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* пайгамбарлыгын тастыктоого кутман сахабалары жетишүү болмок» деген.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын өзүн да, сөзүн да, жүрүм-турумун да бүт бойдон Куранда айтылган изги ахлактардын өзөгү, тафсири-чечмелениши деп түшүнүү абзел. Артыкчылык атпайдын эң мыкты үлгүлөрү да анын өмүр жолу аркылуу көргөзмө-багыттама кылынган.

Адампенде Кудай Тааланын эң ийги өкүлү , залкар чыгармасы болуп саналат. А Азирети Пайгамбарыбыз болсо, адамзаттын руханий жашоосунун туучокусу. Дин Ислам Жараткан Алланын даргөйүндө жападан жалгыз эң улуу, эң акыркы дин болгондуктан Пайгамбарына моюн сунууну Өзүнө моюн сунуучулук, Пайгамбарына баш ийбөөнү Өзүнө баш ийбөөчүлүк деп кабылдап, бул жобону Куран аркылуу жарыя кылган.

«Эгер силер Алланы сүйсөңөр, анда мени ээрчигиле. Ошондо Алла силерди сүйөт, күнөөңөрдү кечирет. Алла-Кечиримдүү, Угуучу жана Көрүүчү!» (Аали Имран, 31).

Ширкке жолобоо шарты менен Азирети Пайгамбарыбызга кай жагынан болбосун, жарашыктуу мактоо айтууга болот. Бирок канчалык мактабайлы, ал тууралуу акыйкаттан ашыкча сөз айта албасыбыз да айдан ачык.

Улуу Кудуреттин ажайып чеберчилиги саналган Ардактуу Пайгамбарыбызды пенделик таакаттын гана чегинде таанып, анын өрнөктүү изин бизге жеткиргендердин башында кутман сахабалар турат.

Чынында эле Алла Элчисинин жүрүм-турумдагы, ибадаттагы жана мамиледеги тактыгын, астейдилдигин келечек муунга жеткирүү озуйпасы да ошол кутман   инсандарга насип кылыныптыр. Анткени алар аны менен бир доордо замандаш жашап, анын берекелүү дилмаектеринен шарапат тапкан. Мына ушул себептен аларды «көктөгү жылдыздарга» Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Өзү теңеген.

Азирети Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* пайгамбарлык ахлагынан үлүш алып, акыретке даярдалган жакшылыктар, соолтор нукура кенч экенин аңдай алган сахабалардын Алланын ыраазычылыгын көздөп көрсөткөн камкордугун, жакшылык иштерин

жана патриоттуулугун сөзгө сыйдыруу кыйынга турар. Алардын мындай жигердүүлүгүн артыкчылык деп билүү кажет. Сахабалар аманат өмүрдү Жаратkандын ыраазычылыгына арнап салып, пайгамбардан уккан ар бир чындыкты көпчүлүкө ынтаа менен жеткирген, бардык угармандарга бактылуу жылмайып мээрим төгүшкөн. Колунда жоктордун кызыкчылыгын өз кызыкчылыгынан жогору коюшкан. Айтууга караганда тавхидди (Алланын жалгыздыгын даңазалоо) жайып жүргөн кез ал ардактуу муундун өмүрүндөгү эң бактылуу, эң бейпил учуру экен.

Сахаба атанган бактылуу муундун артынан алар таштап кеткен аманат из менен кыяматка чейин астейдил баскан Алланын жамы олуялары аныгында Мухаммад Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васаллам)* изгилигинин берекеси менен белгилүү деңгээлге жетишкен.

Бул абалды Азирети Мавляна минтип жар салган:

«Кел, келе бер эй көңүл! Ардактуу Мухаммадка жалгашуу анык майрам. Анткени ааламдагы жарыктык ал кутмандын жамалынын нуру менен жаркып турат».

Пайгамбарлардын мураскери деген улуу мартабага татыган Алланын достору - аалымдар менен рухий көсөмдөр- бийик адеп-ахлакты кан-жанына сиңирип, улуу озуйпаны аркалаган жана доордон доорго жалгашкан ийги дөөлөттүн учкуну болуп саналат. Алар Азирети Пайгамбар менен сахабаларды көрбөсө да, бардык адамдар үчүн Жараткандын назары түшкөн ар тараптуу изгиликтин жолбашчылары экени талашсыз.

Изгиликтин өзөгүндө жана көч башында пайгамбарлардын турарында кыпындай да шек жок. Сапка тизилген ал элчилердин иралдында имамчылыкта пайгамбарлардын Султаны Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* турат, ар дайымкысындай көзүнөн жаш кылгырып. Алардан кийин кербендин төөлөрүндөй жай чубалжыган бул көчтү руханий даражаларына жараша ыкласман аалымдар, салих пенделер, көсөмдөр, ашыглыкка моюн сунган дервиштер жана башкалар толуктап келет. Алар - Жаратканга кулчулук кылуу амалын жана кайырлуу иштерди буйрулгандай аткарганы себептүү миллиондогон пенделердин арасынан тандалууга татыган. Дал ошолор буйрулган жакшылыкты чын ыкласы менен жашаганы себептүү көркөмү көңүл сүйүнтөр чанда кезикчү көөнөрбөс кенчтерди улам кийинки муундарга багыштоо менен «Изгилик Маданиятын» жаратышкан. Алардан калган изгиликтин акыйкат икаялары киши рухуна ырахат тартуулап, дарттуу жандүйнөлөргө эм болот.

Изгиликтен ибарат алууга чакыруу усулун эң оболу Курандан табууга болот. Ошол себептүү мындай икаяларды эстеп, колдон келсе жаттоо керектиги туурасында Иммамы Аазам абу Ханифа мындай деген:

«(Салих) аалымдардын дилмаегине катышуу жана алардын албан артыкчылыгынан кеп салган икаялар мага фикх-укуктук маселерден да сүйкүмдүү. Анткени бул икаялар Жаратканга жакын жүргөндөрдүн адеп-ахлагын үйрөтөт».

Кандай гана маселе болбосун адампенде ал тууралуу өрнөк өңдүү бир нерсени көрбөй туруп шыр түшүнүп кеталбайт. Анын сыңарындай жакшылык да, жамандык да өрнөктөрдүн изи менен жүз берет. Ал тургай сүйүү да өз үлгүсү менен дагы да чырайына чыгат. Сүйүлүп жаткан тараптын руханиятына сүңгүү андан көрүнгөн изги үлгүлөр менен жүзөгө ашат. Изгиликке үлгү болуу нары маанилүү, нары сыйкырлуудай оп тартып турган Кудайдын насиби болгондуктан, адамзааданы бат эле нарктуу касиетке эгедер кылат.

Малик бин Динар:

«Салих пенделердин икаялары мага кудум бейиштин белектериндей сезилет» дейт.

Демек, изгиликке чакырган икаялардын баарын тартуу кылынган баа жеткис белек деп түшүнүүдө пайда бар.

Кыскасы, маселенин төркүнү мыкты ахлакты, барча изгиликти жашоо ыңгайынын эрежеси кылып, ошого калыптандырууга барып такалат экен. Акыл-насааттардын багытына

бурулуш жасай алуунун өзү чоң эрдик, бирок булардын баарын биздей эле кишилер жасап, көрсөтүп өткөн. Демек, муну биз деле орундата алабыз.

Азирети Пайгамбарыбыз*(саллаллаху алейхи васаллам): «Кыямат күнү мусулман пенденин таразасында мыкты ахлактан оор отурган нерсе жок. Жаман жорук-жосундарды жасап, жаман сөздөрдү айткандарды Алла Таала жек көрөт»* деген хадисин айткан (Тирмизи. Бирр, 62/2002).

Азирети Пайгамбар жана анын изинен баскан ыкласман пенделер менен достошуу аркылуу Алла буйруган изги ахлакты үйрөнүп жашоого болот. Изгиликтин алкагына кадам таштоонун алгачкы шарты мына ушул. Керисинче, Жараткандын назары түшкөн бул пенделер менен достошуудан бой качырып же байланышты үзүп, кайдыгерликтин туңгуюгуна сүңгүү - адеп-ахлактын начарлыгын, тарбияны сүйбөөчүлүктү каңкуулайт. Кудсий-хадисте ушул акыйкатка ишаратталып минтип айтылат:

«Кимде-ким (чын ыкласы менен Мага кулчулук кылган) досума душмандык кылса, Мен ага каршы согуш ачам. Пендем Мага Мен буйругандан башка эч бир жол менен жакындай албас. Пендем Мага (парздарга кошумчалап аткарган) напил ибадаттар менен жакындай алат. Ошондо Мен аны сүйөмүн. Пендем Мени сүйсө, Мен анын угар кулагы, көрөр көзү, басар буту, акылдашар жүрөгү жана сүйлөр тили болом! Эмне каалаган болсо, аны сөзсүз берем. Мага калкаланса, коргойм. Мен жалгыз гана момун пендемдин рухун алууда арсар абалда калам. Башка эч бир иште эки анжы болуп такалбайм1. (Анткени) ал өлүмдү сүйбөйт, ага жакпаган нерсени Мен да сүйбөйм» (крз. Бухари, Рикак, 38; Ахмад, VI, 256; Хайсами, II, 248).

Кудай Тааланын даргөйүндө кабылданар изгиликке жетүү үчүн Азирети Пайгамбарга жана Алланын досторуна чын дилден сүйүү бапестеп, алар менен ажырагыс бүтүндүккө баруу кажет.

Акыркы Элчи *(саллаллаху алейхи васаллам)* жашап өткөн доор менен биз жашап жаткан замандын аралыгында далай кылым кайталангыстыкка житип кеткен. Биз пайгамбарды көрө албайбыз. Бирок аны таануу үчүн далилдер менен такталган тарыхый маалыматтар ого эле көп, мүмкүнчүлүк жетиштүү деп айтсак туура болор. Ал тууралуу китептер өтө көп жазылган. Тээ Адам Атанын доорунан бери ушу күнгө чейин эч бир адамдын өмүр тажымалы, жашоосунун ар бир майда бараты, сүйлөгөн сөзү Азирети Мухаммадчалык *(саллаллаху алейхи васаллам)* изилденген эмес. Биз бүгүн аны таанысак, кыямат күнү махшар майданында ал бизди тааныйт. Ага түз көз менен карап, көөдөн көзүбүз менен аңдап сүйөр болсок, ал бизге назар салат. Аны угуп, сөзүн карманчу болсок, кыяматта биздин аянычтуу абалыбызга кол сунат. Мына ушундай өңүт менен башка адамдар үчүн үлгү болорлук абалды багынта алабыз. Баарыбыз үчүн нукура изги маданият мына ушул!

***

Урматтуу окурман, колуңуздагы «Изгиликтин Маданияты-2» чыгарма жогоруда сөз болгон изгиликтин өрнөктөрүн маалымдап жеткирүү үчүн колго алынган. Мындагы изгиликтин өрнөктөрү Азирети Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васаллам)* бийик сапатындагы мисалдар жана ушул мисалдардын кынтыксыз күзгүсү өңдөнүп, албан жетишкендик менен жашап өткөн сахабалардын, олуялардын, аалымдардын жана салих пенделердин жол көрсөтөр иш аракеттери менен толукталган.

Жана ошондой эле пайгамбарлардын же такыба пенделердин ибараттуу икаялары менен эле чектелип калбастан, саясий башкаруучулук жана социалдык окуялардын чордонунда бышып жетилген тырыхый залкарлардын жана тарыхта аты калган, адамзатка багыт берген каармандардын көптөгөн үлгүлүү изги иш-аракеттерин жазууну да туура көрдүк. Максат - келечекте журт башкарып же элдин камы үчүн кызмат кылар улан-кыздарыбыз мына ушундан өздөрүнө керектүү ибарат алса.

Албетте, нечен кылымдан бери жазылса да, айтылса түгөнбөй керисинче, улам бир жаңылыгы табылган Ааламдардын Ардагын *(саллаллаху алейхи васаллам)* толук бойдон түшүндүрүп берүү же бир китепке сыйдыруу биз өңдүү дили алсыз, тили жакыр пенделер үчүн мүмкүн эмес. Анын өмүр жолунун ар бир кадамын изилдеп, аныктап-тактап элге жеткире албасак да болгону анын чексиз берекелүү дайрасынан бир тамчы болсо да даамын татуу, ага бир кадам жакындоо, ага болгон сүйүүбүздү жаңылап жандандыруу, ага моюн сунуп жашаганыбызды тастыктоо, шапаатын алууга жан далбас урууну максат кылдык...

Бизди эч кандай акы төлөөгө кириптер кылбай Өзүнүн сүйүктүү Пайгамбарына үммөт кылган Кудай Таалага сансыз алкоону айталы!!! Билсек, мунун өзү чоң шарапат! Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* калтырып кеткен баа жеткис мураска бекем болуп, мураскерлери саналган олуя заттар сымал (алыбызга жараша) пайгамбарлык ахлакты бек тутунуп жашоо аркылуу гана Алланын ыроосунун акыйкатын аңдап, Алла Элчисинин сүйүүсүнө жана «биртуугандарым» деген жакындыкка арзый алабыз.

Ошондуктан эртең кеч болуп кете электе айтылып кеткен улуу инсандар сымал жүрөктү сүйүүгө толтуруп, анын изги ахлагын окуп үйрөнүүнү талап кылышыбыз керек. Кылымдар көөнөрүп, нечендеген маданияттар, не деген гана ооматтуу «...измдер» эскирип кургуйга житип кетсе да, оболку тазалыгын сактап келген Пайгамбарыбыздын адеп-ахлагынын, сүннөтүнүн азыр абадай зарыл болуп турган чагы. Андыктан ахлактуу жашап, аны башкаларга үйрөтүү мындан кабардар пенделердин милдети. Анткени - бул Ааламдардын Ардагынын *(саллаллаху алейхи васаллам)* чыныгы үммөтү болуу шарапатына эгедерликтин акысы.

Ушундай ой-сезимдер менен жазылган бул эмгектин даярдалышына көмөк көрсөткөн Мурат Кая, Акылбек Халбеков баш болгон жалпы академиялык жааттагы ишмер бирбоорлорума ыраазылыгымды билдирип, алар көрсөткөн көмөктүн ачык кайырым болуп кабылданышын Жараткан Алладан тилейм...

Өз ыраазылыгына төп келген жакшы амалдарды жана изгилик менен көктөп өнгөн өмүрдү өткөрүүнү Кудай Таала баарыбызга насип кылсын. Эки дүйнөдө тең сүйүктүү Элчисине жакын дос кылсын, анын шапаатын буйрусун!...

Оомийн!...

Осман Нури ТОПБАШ

Стамбул-Үскүдар 2006.

1. СҮЙҮҮ

Сүйүү - бул жашоонун маңызы, кубанчы, бейпилдиги, жыргалы. Тирүүлүк камыры сүйүүнүн көрөңгөсү менен ийленген. А адампенденин көкүрөгүндөгү албырттаган сүйүү сезими Жараткан Алла ыроологон эң улук немат болуп саналат. Бул өңүттөн алганда, сүйүү-чыныгы кулпенде болалган жандүйнөлөргө гана жарашат, ушундайлар гана колдонсо болот. Тилекке каршы, көрпенденин көпчүлүгү Алланын бул улук ыроосун жалган дүйнөгө, напсилик азгырык атпайга коротуп келет. Кудайын тааныбаган, сүйө албаган ташжүрөк мереездердин рухий абройу, баа-баркы канчалык деңгээлде болду экен?

Көкүрөккө ширетилген баа жеткис кенчти-сүйүү сезимин убактылуу азгырыктарга арнап, Жараткандын сүйүүсүнөн куру калган бактысыздарга Азирети Мавлана төмөнкү мисалды айтат:

«Дүнүйөкорду аңчыга окшотууга болот. Маселен, анын көлдө атасынан калган байлыгы деле жок. Шашкалактаган аңчы жээктеги талда конуп турган канаттуунун көлөкөсүнө ок чыгарып, ок житкен тарапка үмүттүү карайт. Талдагы канаттуу аңчынын акмакчылыгына таңкалат».

Акыры бара турган «Жаратканды» унутуп, мал-мүлк, атак-даңк, мансап-байлык, үй-бүлө же аял өңдүү убактылуу сүйүүнүн бирине ашкере баш байлап, былк этпей туруп берүү жандүйнөнү зыянга учуратуу дегенге жатат.

Мажнундун нагыз жеңиши акыл-эсин ээлеп алган Лейлага гана байланбай, ажайып сулуулукту жараткан Улуу Алланы тапкандыгында.... Ал сүйгөн адамынын артыкчылыгына ой жүгүртүп олтуруп анык сүйүүнү тапкан. Болбосо Лейла бирөөлөр үчүн тек гана бир аялзат, бирөөлөр үчүн бир макулук, бирөөлөр үчүн болсо атак-даңк эле. Көзгө көрүнбөй көкүрөктү гана жалындаткан мындай сүйүүлөр чыныгы, акыйкат сүйүүгө көпүрө болушу кажет.

а. Алланы сүйүү (Мухаббатуллах)

Адамзаада өз жүрөгүндөгү арзуунун улуулугуна, даңазалуулугуна жана албетте аруулугуна жараша акыбет табат. Мына ушу себептен пендезаада сүйүүнүн жүрөктөгү тубаса жөндөмүн Жаратканга багыттаганда гана жолдуу болот. Анткени Алла Таала чыныгы сүйүүгө татыктуу жалгыздын Жалгызы. Ал жаамы сүйүүлөрдүн кайнар булагы.

-Ал бар ааламды, болумуш атпайды жараткан, жандуунун баарына ырыскысын ыроолоп, коргоп сактаган нагыз орошон, нары кудуреттүү, бирок эч нерсеге окшобогон БАРЛЫК.

-Ал пенделерин сүйөт. Адам Атаны бейиште ажайып сулуу кейипте ынтаа менен жараткан. Ал калган пенделерин да бейишке киргизүүнү каалайт. Бирок сүйүүгө сүйүү менен гана жооп берүү кажет экенин эсибизден чыгарбасак[1].

-Өзүнө алып келе турган бардык жолдорду пенде таакаты жеткидей деңгээлде жеңилдеткен.

-Ал бул дүйнөнүн да, акырет майданынын да жападан жалгыз Ээси.

-Адампенде акырында Анын алдына барат. Андан башка пааналай турган башкалка, дем бере турган демөөрчү таба албайт. Сан миң ааламды жараткан Кудай Таала теңдешсиз Камкор, теңдешсиз Боорукер.

-Бизге багыштаган санак жеткис нематын ыроолоп, Өзүнүн эң сүйүктүү Элчисине үммөт кылды, нукура жеткилең китеби-Куран менен сыйлады. Мына ушу себептүү Жаратканга чексиз алкыш айтуу, шүгүрчүлүк билдирүү мойнубуздагы карыз да, парз.

Андыктан акыл калчап, кулпенделиктин негизги шартын орундатып, сүйүүбүздү анык Ээсине бурганыбыз оң.

Алланын досу атанган олуялар жана көсөмдөр сүйүүнү туура пайдалангандыктан сүйүү аларга анык үзүрүн берген. Сүйүү жолунун түрдүүлүгүн ошол олуялардын таржымалынан көрүүгө болот. Маселен, Азирети Мавлана жандүйнөнү жалынсыз өрттөгөн анык сүйүүгө башбайлап, натыйжада тилинен даанышмандык оргуштап, көркөмсөз чеберчилигинин дайрасына айланган. Бахауддин Накшибанди болсо көптөгөн жылдар бою кароосуз калган жарадар жаныбарды даарылап, көчөлөрдү тазалап, калайык жүз үйрүгөн дарттуу пенделердин дабаа табышы үчүн жан үрөп кызмат көрсөтүп олтуруп Алланын ажайып Кудеретин тааныган. Натыйжада артындагылар өлбөстүктүн киймин кийгизишкен. Бул өңдүү мисалдарды жазып олтурсак өтө көп. Жакшылап назар салсак, усулдар түрдүү, бирок жүрөк кенчи бир гана: Ашыглык жана Алланы жандилден сүйүү.

Жараткан Алла түрдүү кереметтерди багыштаган жаамы олуяларын, аныгында ашыглык жана Кудайтааным илими менен байытып сүйүүнүн сүйкүмдүү гүлү катары бүтүндөй адамзатка тартуу эткен.

Жыйынтыктап айтканда, Жаратканды сүйгөн момун-мусулман тирүүлүктө эч нерсенин ээси эмес экенин аңдап-сезиши керек. Анткени сүйүү арналууну талап эткендиктен ээлик кылуу акылга сыйбаган жорук. Башкача айтканда, сүйгөн жан сүйгөнү үчүн бүт нерсеге кайыл болушу керек. Арзыганга рухий жана заттык жантартуу сезими жаралат

сүйүүдөн. Бирок, бул сүйүүнүн табына жараша жүзөгө ашат. Ошо себептен пенделердин айрымдары сүйгөнү үчүн бүт байлыгын сарптайт, мүлкүн чачат, жадагалса жанын берүүгө даяр болот.

Аллага жана Азирети Мухаммадка болгон сүйүүнү бүт нерседен жогору коюп, жапайы гүлзардын жасалма гүлүнө алданбаган кутман момундар кандай гана бактылуу!!!

Изгилик элестери

Алланы сүйүү өңүтүнөн эң бийик мартабаны багынткан пенде Азирети Мухаммад экенинен эч ким шектене албайт. Дуба кылганда ар дайым Алланын албан сүйүүсүнө арзыган пенде болууну сурап Азирети Давуддун төмөнкү мунажатын талыкпай кайталачу экен:

«Аллахым! Мени сүйүшүңдү, Сени сүйгөндөрдүн сүйүүсүн жана Сүйүүңө арзыта турган амалды сурайм! Аллахым! Өзүңдү сүйүүнү, өз напсимден, үй-бүлөмдөн, мүлкүмдөн жана муздак суудан да сүйкүмдүү кыл!»

Ошондой эле төмөндөгү дубаны айтып көп тилек кылчу экен:

«Аллахым! Мага Өз сүйүүңдү жана сүйүүсү Даргөйүңдө кабылдана турган жандын сүйүүсүн насип кыл! Аллахым! Өзүң сүйгөн жана Өзүң ыраазы боло турган амалдарды так орундатуум үчүн кайра эле Өзүң ыроологон жана мен жакшы көргөн нематтар аркылуу мага күч-кубат бер!» (Тирмизи, Даават, 73/3491).

«Арзыган жан тилинен сүйгөнүн эгерим түшүрбөйт, ар убак ал жөнүндө ойлонот» деп тажрыйбадан айтылган ереже бар. Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* мына ушул айтымдын акыйкат экенин тана албай, Улуу Жаратканды ар убак эстеп, качан болбосун Анын сыпаттары, кудурети, даңазасы жана ылгабай тартуулаган ырыскысы жөнүндө ойлонуп, Ага жалбарганы жалбарган эле. Арийне, бир жака жөнөгөндө, бир жактан кайтканда, отурганда, турганда, бир ишти баштаганда, бүтүргөндө жана ар кандай абалдарда, жерлерде тилеген дубасын сахабалары жаттай албай калган дешет. Сахабалар ошондуктан кыска-нуска дуба кылууну кутман Элчиден өтүнгөн.

***

Кудай Таала кимди сүйгөн болсо, демек ошол пендесине ыраазы жана ал пендесинин жүрөгүнө хушуу-коркуу сезимин жандырат. Төмөнкү маалымат мунун чындык экенин тастыктап турат.

Сахабалардын айрымдары күндөрдүн биринде Алла Элчисине суроо узатышат:

-Коркуу сезими айрым момундарда күчтүү экенин көрсөк, а айрымдардан мындай сезимди көрө албай келебиз. эмнеликтен мындай айырмачылык болот?

-Ыйман даамын таталалган момун мусулман коркуу сезимине ээ болот. Ыйман даамын таталбагандарда коркуу сезими болбойт!

-Айтыңызчы, ыймандын даамын кантип татса болот?

-Алланы сүйгөнү анык болсо, сүйүүгө бек болуу менен жетүүгө болот.

-Алланы кантип сүйө алабыз?

-Алла Элчисин сүйүү аркылуу жогорку сүйүүгө барса болот. Андыктан силер Алла жана Анын Элчисинин ыраазылыгын кайра эле Алла жана Анын Элчисине сүйүү бапестөөдөн таба аласыңар, деди Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* (Сандаруси, Кашф-и Илахий, II, 651; Халаби, Мавсуатул-Ахадис, VI, 492/16010).

***

Алланы сүйүп жана Аны көрүүгө кусадар болуп өмүр кечирген Азирети Мухаммад барган сайын оорусунун күчөгөнүнө карабастан ажалды үйлөнүү тою болуп жаткан жаш уландай кубанычтуу тосуп алган. Бул окуяны Азирети Айша эне *(Алла ага ыраазы болсун)* минтип баяндайт:

«Алла Элчиси өмүрүнүн акыркы ирмеминде башын менин көкүрөгүмө коюп алган эле. Мен ичимден сыздап; «-Оо, Жараткан! Оорудан айыктыр! Чыныгы Даабагер, анык шыпаа берүүчү Сенсиң!» деп жалбардым. Алла Элчиси болсо:

«-Жок! Аллахым мени Өз даргөйүңө алып кет! Оо, Аллахым! Мени кечир! Ырайымыңды төк! Мени Улуу Дос - Өзүңө жолуктур!» деп кайталап жатты (Ахмад, VI, 108, 231).

***

Көз жумаар алдында Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* менен ажал периштесинин ортосундагы береги баарлашуу анын Алланы канчалык даражада сүйөрүн айдан ачык аңдатып турат:

Өлүм периштеси ичкери кирүү үчүн Алла Элчисинен уруксат сурайт. Ортомчу адаттагыдай эле Жабраил: -Оо Алла Элчиси! Бул жаналгыч периште. Жаныңа кирүү үчүн сенден уруксат сурап турган кербези. Бул периште сенден оболу эч бир пендеден уруксат сураган эмес, сенден кийин да сурабасы анык! Ага уруксат бер!

Ошентип, жаналгыч перише Алла Элчисинин алдына кирет да:

-О, Алла Элчиси! Уллу Алла мени сага жөнөттү. Ошондой эле сенин ар бир буйругуңа баш ийүүнү буйруду мага. Эгер кааласаң жаныңды алайын, каалабасаң өз эркиң! дейт. Жүзү кадимкидей кулпуруп чыккан Азирети Мухаммад көргөн көзүнө ишенбегендей суроо узатты :

-*Сен чындап ушу ишти аткарасыңбы?*

-Кандай гана жагдай болбосун сага баш ийүүгө милдеттендирилгем!

Эки, үч кадам ыраакта турган Жабраил периште сөзгө аралашты:

-Эй, Ахмад! Улуу Жараткан сени сагынып турган чагы!

Чыдамы кеткен пайгамбар:

-Алла даргөйүндөгү нерсе анык кайырлуу жана түбөлүктүү! Ажал периштеси, буйрукту орундат, жанымды ал! деп уруксат этти[2].

***

Аллага бапестелген сүйүү өңүтүнөн пайгамбарлардын өмүр жашоосунан көптөгөн мисалдарды берүүгө болот.

Риваяттардын биринде Азирети Ибрахимдин (алейхис салам) он эки миң кою, бул койлорду кізөтө турган көптөгөн иттери бар эле.

Кіндөрдін биринде периште Жабраил бейтааныш адам кейпинде кубулуп келип, эсен-соолук сурашкан соң:

-Улугум, бул талаалардын баары эле жайнаган короо-короо кой экен. А ээси ким болду экен? деп суроо салды.

Азирети Ибрахим өтө жөнөкөй нускалуу тил менен:

-Раббимдин койлору. Мен жөн гана аманатчымын! деди сыпаа гана.

Жабраил *(алейхиссалам):*

-Буларды мага сатасыңбы?

Кыраакы Ибрахим бейтааныштын жізіндөгі ыйман нурун, аруу касиеттерин, жупуну тірін байкай коюп:

-Раббимдин ысмын бир жолу айта сал, койлордун ічтөн бирин берейин; іч жолу айта алсаң, баары сеники болсун дейт.

Жабраил периште үч жолу:

-Оо, Жараткан улуу Раббим! Сен Өзіндін Теңирдигиңе жарашпас бардык кемчилик сыпаттардан таптазасың жана ыйыксың! Сен периштелердин жана Жабраилдин Жаратуучусусуң! деп кайталаган соң Ибрахим пайгамбар:

-Койлордун баары сеники. Кайда айдасаң, өз эркиң дейт.

Жабраил периште:

-Урматтуум, алалбайм. Мен периштемин деп кетенчиктейт.

Азирети Ибрахим:

-Сен периште болсоң, мен Алланын досумун. Берген нерсени кайра алуу мага жарашпаган жорук!… деп кол шилтей чоң тійшіктөн кутулгансып, бир кыйла жеңилдей тішті.

Ибрахим *(алейхиссалам)* ошентип короо-короо койун сатты. Кирешесине кенен жана мол тішімдіі жер сатып алып, ыйман келтирген момундардын пайдасы ічін кайрымга бекитип салды.

Алланын досу атыккан Ибрахим пайгамбар кыска убакыттын ичинде бітіндөй мал-мілкін Кудай ыраазычылыгына атап, бул чоң сынакта да ийгиликке жетип чыныгы дос экендигин далилдей алат.

***

Жүрөктүн толтосунан орун алган чыныгы сүйүү... Болгондо да Улуу Сөздү аңдап, барктоо...

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* бир сахабаны кошуунга башчы кылып жөнөтөт. Кошуун саркерликке дайындалган сахабаны имамчылыкка өткөрүп намаз окушат. Кызыгы, имам намаздын бардык кыраатын Ихлас сүрөсү менен аяктайт. Көп өтпөй кошуун Мединага кайтат. Болуп өткөн окуя Азирети Пайгамбарыбызга маалымдалат.

-*Эмне үчүн бир сүрөнү кайталап окушунун себебин сурагыла!* деп тапшырма берет маалымдап келгендерге. Себебин сурагандарга саркер сахаба:

-Мээрбан Алланын сыпаттары тууралуу кеп салгандыктан такай ушу сүрөнү окуганды жакшы көрөм деп түшүндүрөт.

Сахабанын жообун уккан Азирети Мухамад мындай дейт:

-*Айтып койгула, Алла Таала аны жакшы көрөт* (Бухари, Тавхид, 1).

***

Аммар бин Ясир *(Алла ага ыраазы болсун)* аттуу белгилүү сахаба дин үчүн казатка аттанат. Эфрат дарыясын жээктеп баратып Аллага бапестеген сүйүүсүн минтип төккөн:

«Мына ушу тоонун башынан ылдай секирүү Сени ыраазы кылар болсо, дароо секирем. Тоодой отту жагып, жалынга секиришим Сени ыраазы кылар болсо, дароо аткарам. Оо Жараткан! Сууга боюмду таштап, атайлап чөгүү менен Сенин ыраазылыгыңа жете турган болгонумда, токтоосуз ыргымакмын. Аллахым! Мен жалгыз Сенин ыраазычылыгың үчүн согушууга баратам. Мени зыянга учуратпа, мен Сени сүйөм!» (Ибн-и Саад, III, 258).

***

Абдулла бин Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* сахабалардын нары такыбаа, нары ыкластууларынан эле. Байлыгынын көбөйүп кетишине жол бергиси келбей, колуна тийген кирешесинин дээрлик көпчүлүк бөлүгүн кембагалдарга, колунда жокторго кайрым кылчу экен. Өзү ээлик кылган нерселердин ичинен көзүнө эң сүйкүмдүү көрүнгөнүн Алла жолуна каржоо үчүн бөлгөнү өзүнчө бир үлгү. Жүрүм-туруму мыкты, намаз окуп жүргөн кулдарды көрсө азат кылмайын жаны жай алчу эмес экен, жарыктык сахабанын. Күндөрдүн биринде досторунун бири, кулдардын айрымдары Алла ыраазычылыгы үчүн эмес, азаттыка чыгуу үчүн гана мечитке келип жатканын айтып, эскертүү берет. Азирети Абдулланын береги жообу анын Аллага бапестеген сүйүүсүнүн нары таза. нары таптуу экенин айгинелейт:

«-Алла менен алдагысы келгендерге алданууга ыразымын!» (Ибн-и Асийр, Усдул Гааба, III, 343).

***

Баяндамаларга караганда өлүм жазасына тартылуудан бираз мурда Халлаж Мансурдун береги дубасы анын Кудай Таалага болгон сүйүүсүнүн бийиктигин жана ыкластуулугун айкын чагылдырып турат:

«Аллахым! Сага болгон жакындыгы жана динге бектиги себептүү Сенин кулдарың мени өлтүрүү үчүн жыйналышты. Кечир аларды. Мага ыроологон сырларды аларга да маалымдаганыңда, балким, мен тууралуу мындай кадамга барышмак эмес. Эгер алардан

жашыруун туткан нерселерди менден да жашырганыңда, балким мындай курч абалга дуушар болбос элем. Аллахым, аларды кечир! Алар мени Сага жөнөтүп жатышат».

Халлаждын ахыбалына рухий терезеден көз салып тургандардын айтуусуна караганда, дарга асылган учурда анын жанына иблис келет:

«-Сен - «Мен![3]» деп бир жолу айттың, мен дагы «Мен!» деп бир гана жолу айттым. Натыйжада сага ырайым, мага наалат жаап турганына түшүнө албай турам! деп делдейет.

Халлаждын иблиске айткан жообу мындай болду:

«-Сен «Мен!» деп айтуу менен өзүңдү Адамдан жогору койгуң келип, текеберлигиңди ачык билдиргенсиң. Мен болсо «Мен Алламын!» деп айтуу менен өзүмдү Аллага арнап, атап салдым. Менменсинүүнүн белгиси саналган текеберчилик тозоктун алааматы. «Менменсинүүнү» жок кылуу, Жаратканга биротоло сүңгүп кирүү «өзүн жок саноонун» белгиси. Ортодогу айырма мына ушунда. Ошондуктан мага ырайым, сага азап, каргыш жаады».

***

Зыярат үчүн келген Ибрахим бин Фатик мырзага Халлаж Мансур мындай деген экен:

-Уулум! Айрым адамдар мени каапыр болду дешсе, айрымдар дилинде олуялык даражаны мага ыйгарып келишет. Алла даргөйүндө жана менин көзкарашымда мени каапырлыкка чыгарган жандар мага олуялыкты ыйгаргандардан да сүйкүмдүү.

-Коюңузчу мырзам. Кантип ошондой болсун?

-Мени олуя деп санагандар мага бапестеген жакшы ойлору себептүү, ал эми ал каапыр болду, дегендер динге болгон бектиги, ыкластуулугу себептүү пикирлерин ачык билдиришти. Демек, Алла даргөйүндө динине бек инсандар, тек гана жакшы ойлуулардан алда канча сүйкүмдүү да сүйүктүү.

***

Жолдошторунун бири Маруф Кархиге суроо салат ынтызарлана:

-Эй, Маруф! Ибадатка ушунчалык берилип кетишиңе эмне себеп болду?

Олуя тымтырстыкка сүңгүдү. Жолдошу кайра такып:

-Өлүмдү көп ойлогондуктанбы?

Маруф:

-Өлүм дегениң эмне өзү?

-Кабыр жана акырет азабын көп эстегендиктенби?

-Эмне дегениң кабырдан коркуп!?

-Же болбосо тозоктон коркуп, бейиштен көп үмүт кылгандыктан ибадатка берилип кеттиңби?

Акыры айтылчу акыйкатты олуя Маруф айтып берди:

-Булар эмне өзү! Сен санагандардын баарын тизгиндеп турган Улуу Кудай чексиз Улук Жаратуучу. Эгер көөдөнүңдө Ага арнаган нары аруу, нары салмактуу сүйүү болсо, Ал ушу айтылгандардын баарын эсиңе түк келтирбейт. Алла менен сенин араңда айкындык, сүйүү жаралат, натыйжада саналгандардын баарынан сени куткарат[4].

***

Олуя инсан бир чабандын Аллага бапестеген сүйүүсүнүн туу чокуга жеткенин береги чындык икая менен минтип баян этет:

Чегине көз жетпеген нары кең, нары ээн өрөөнгө жолум туш болду. Карып кейиптенген бир чабандын ушунчалык берилүү менен намаз окуп жатканын, бул эле эмес кыйла обочодо койлорун карышкырлар кайтарып турганын көрүп, өзүмдү кызыктай сезип, ажайып көрүнүшкө түшүнө албай селейдим. Кыйла күттүм. Акыры чабан намазын аяктаган соң:

-Эй, чабан! Карышкырлар кантип койлоруң менен достошту? Алардагы душмандык жана жырткычтык бейпилдикке, сүйүүгө кантип орун бошотту? деп сурадым.

Саждага такай баш койгондугу себептүү жүзүнөн нур тамылжыган намазкөй чабан минтип жооп берди:

-Эй карып жолоочу! Карышкырдын койлор менен достошуусунун сыры, жаамы макулуктун түпкү Ээси менен чабандын ортосундагы бекем достукта жатат. Махабаттагы бул сыр, арийне, сени таң калтырып жатат.

***

«Алла сулуу, сулуулукту сүйөт!» (Муслим, Иман, 174).

Жаамы сулуулардын ээси саналган Алла ошол эле учурда чыныгы сүйүүнүн булагы. Анткени анда Вадуд[5] деген сыпат бар. Бул куттуу сыпаттын мааниси «бапестеп сүйгөн» «аша сүйүлгөн» деген маанилерди билдирет[6] Демек, Теңирий сүйүүнү жүрөккө, дилге жана тилге ширетүү момун мусулмандын озуйпасы. Момун мусулман Жаратканга бапестеген сүйүүсүн, көөдөндөгү дүнүйөлүк сүйүүдөн далай-далай бийиктерге чыгармайын «Анык Туура Жолго - Сырат-ал Мустакиймге» чыга албайт.

«Момундардын Аллага бапестеген сүйүүсү бүт нерседен алдаканча жогору турат, алдаканча кубаттуу...» (Бакара, 165).

Мындай абал момун мусулмандар үчүн зарыл экендиги Тооба сүрөсүнүн 24-аятында эскертилет:

«Эгер атаңар, балдарыңар, биртуугандарыңар, жубайыңар, досторуңар, тапкан мал-мүлкүңөр, токтоп калышынан корккон соода-сатыгыңар жана жакшы көргөн үйлөрүңөр силер үчүн Алладан, Анын Элчисинен жана Анын жолу үчүн артык көрүнсө, анда Алланын амири келгенге чейин күткүлө» деп айт. Алла бузуку коомду Туура жолго баштабайт!».

Аллага сүйүү бапестөө үчүн ириде Алланы чын жүрөктөн таанып, кабылдап, Анын куттуу ысымдарына акыл калчап сүңгүү кажет.

Эч болбосо Жараткан Алланы эстөө да албан сүйүүнүн оожалышына өбөлгө болот.

Азирети Мухаммаддан *(саллаллаху алейхи васаллам)* бир хадис;

«Алла Тааланы эстөөнү жакшы көрүү Алланы сүйгөндүктүн жышааны» (Суюти, II, 52).

Бапестелген сүйүүнү оожалтуу үчүн оболу жүрөк ошого туруштук берала тургандай күчкө ээ болушу керек. Маселен, пенденин өз ата-энесин, үй-бүлөсүн жана башкаларды сүйгөнү өңдүү аяр сезимди өнүктүрүү үчүн белгиленген чектин алкагында көнүктүргөнү дурус.

Мына ушундай абал менен жүрүп олтуруп Аллага айныгыс сүйүү бапестелген чакта адамбаласы өз жаратылуу максатына ылайык жашап, Жаратkандын ыраазылыгына татыйт. Анткени исламдан адампендеге сунулган Теңирий сунуштардын сереси жана болжогон акыркы чеги - васыл-ы илаллах-Аллага жалгануу, арналуу, жуурулушуу... А сүйүү болсо, бул улук иш үчүн зарыл азык. Жарамдуу амалдар болсо, сүйүүнүн табын жоготпоо үчүн өзгөчө муктаждык.

Алланы таанып, Ага айныгыс сүйүү бапестей алган момун мусулман напсинин наздуу шыбышынан, шайтандын азгырыгынан оолактап, жалгыз Алланын ыраазылыгына гана жетүүнү самап, жалбарып сурап өмүр кечирет. Аалам аттуу алп китептин барактары ага ачылып, жаамы макулук менен достук маанай жаралат. Тактап айтканда, макулукка Кудай Тааланын назары менен карек оодара алган өзгөчөлүктү багынтат. Ал мына ошентип дасыгып олтуруп ааламдагы Теңирий даанышмандык жана санмиң ажайып сырдын агымына көз чаптырып, эчен албан ибаратты табат. Мына ушул эле биз сөз кылып жаткан момун мусулман Жараткан буйруган парз баш болгон кулчулук озуйпаларын бүт дилден берилип орундаткандан кийин, зарылчылыгы жок болсо деле көөдөндөгү оргуштаган сүйүүсү себептүү нафил ибадаттарды жана кайырлуу амалдарды өз эрежеси менен ыктыярдуу түрдө ынтызарлана көбөйтүүгө жан үрөйт. Напсиге таандык жалпы жыргалчылыкка артын салып коюп, анык жыргалды, теңдешсиз лаззатты ыймандан табат.

б. Алла Элчисин сүйүү

Алла Элчисине бапестелген сүйүү - бул алкагы чектелүү сүйүүлөрдүн туучокусу. Адампенденин сүйүүсүнө андан артык, андан ылайыктуу эч бир жан ойго келбесе керек. Анткени:

Жамы болумуш жаралгандыгы үчүн Алланын Азирети Мухаммадка бапестеген сүйүүсүнө карыз...

-Алла Элчиси алмусак жана түбөлүк аттуу эки акыйкатты инсан менен жин ааламына тааныштырып, түбөлүктүү акырет азабынан кутулууга себепчи болгон.

- Кудай Таала Куран менен Ислам кенчин биз кулпенделери үчүн Азирети Мухаммаддын таза жүрөгүнө ширеткен.

-Ал өз үммөтү үчүн эч бир пенденин башына келбеген муң-кайгыга, кыйынчылык менен машакатка тушугуп, оор кордукту тарткан.

-Момун мусулмандар үчүн анын мээрими, күйүмдүүлүгү жана камкордугу ашкере кенен болгон. Ал мээрим мухити. Үммөтүнө аша күйүмдүү. Үммөттөн бирөө жарымдын касырет чегиши анын түн уйкусун бузуп, тынчын алган[7].

-Кулчулук озуйпа үчүн нагыз үлгү, анык идеал инсан эле.

-Ал пенделерге Жаратканды тааныта турган нукура башат, данакер көпүрө эле.

-«Өмүрүңө ант болсун!» деп жыйырма төрт миң пайгамбар ичинен Кудай Таала жалгыз анын аты менен ант эткен. Ал мына ушул тариз менен үммөтүнүн бар ынтаасын Акыркы Элчисинин өрнөктүү өмүрүнө буруп, ушундай асылдыкты кесипке айлантууну арзуу кылган.

-Жараткан Алла пенделерин сүйөрүн жар салган. Бирок Сүйүктүү Элчисине баш ийип, моюн сунуу шартын койгон.

«(Элчим) айткын: «Эгер Алланы сүйсөңөр, анда мени ээрчигиле. Ошондо Алла силерди сүйөт жана күнөөңүрдү кечирет. Алла - Кечиримдүү, Боорукер!» (Аалу Имран, 31).

-Алла Элчисине бапестелген сүйүү Кудайдын каарынан, азабынан кутулууга өбөлгө.

«(Элчим!) Сен алардын арасында турган чакта Алла аларды азаптабайт!» (Анфал, 33).

-Эң маанилүү тарабы - Алла аны сүйүп, «Хабибий-Сүйүктүүм» деп кайрылган[8]. Алла Тааланын Сүйүктүүсүн сүйүү кандай улук шарапат!

Демек, ал ардактуу султандын жагымдуу ысмын, Улук даргөйдөгү наамын жана салаватты сүйүүнүн өчпөс сыясы менен жандүйнөгө саймалаганыбыз дурус иш...

Бирок, Мухаммад Пайгамбарыбыз сүйүүдөгү акыркы чек эмес экенин эстен чыгарбоо кажет. Инсан үчүн сүйүүнүн эң жогорку чеги, анык туруму жалгыз гана Кудай Таала.

Изгилик элестери

Кутман сахабалар берилип сүйгөндүктөн жарыкты чарк айланып учкан көпөлөк сымал качан болбосун Алла Элчисин тегеректеп, анын ар бир сөзүн кунт коюу менен тыңдап орундатышкан. Ал эле эмес дилиндеги оюн көз карашынан андап:

«Ата-энемди, мал-мүлкүмдү ал тургай жанымды да сенден аябайм Пайгамбарым! Жарайт!» деп, анын ым менен берген буйругун жароокерлик менен талашып аркарышчу экен.

«Ушу эки колум менен Алла Элчисине кол берип антташтым!» деп колдорун көрсөткөн сахабалар болгон (Ибн-и Саад, IV,306; Хайсами, VIII, 42).

Абу Ашма аш-Шамии *(Алла ага ыраазы болсун)* Алла Элчисине элчи катары келет. Өкүл кылып жиберген урууга маалымдай баруу үчүн Исламдын негиздерин, белгилүү шарттарын үйрөнгөн соң Азирети Мухаммаддын колун кармап антташат. Дал ошол маалда сахаба Аалам Ардагынын колунунун жылуулугуна, рухунун мээримине балкыйт. Ал Жаратылыш Нурунун берекесин, жылуулугун жоготпой, алгачкы ырахатты дайым сезе

жүргүсү келгендиктен болсо керек, дал ошол учурдан тарта көзү өткөнгө чейин эч кимдин колун кармабаптыр (Ибн-и Хажар, ал-Исаба, IV, 7).

***

Сахаба аялдар балдарына Пайгамбарды сүйүүнү насаат кылышар эле. Төмөнкү окуя бул жакшы жөрөлгөнү эң сонун чагылдырып турат:

Балдары Азирети Пайгамбарыбыз менен көпкө көрүшпөй калса, сахаба аялдар балдарын урушуп калчу экен. Хузайфа *(Алла ага ыраазы болсун)* бир топ күндөн бери Алланын Элчисин көрбөй калганы үчүн энеси ага ачууланып урушуп коюптур. Бул окуяны өзү мындайча эскерет:

Энекем менден сурап калды:

-Акыркы жолу Пайгамбарыбыз менен качан жолуктуң эле?

-Бир топ күндөн бери ага жолуга элекмин.

Энекем мага ачууланып жемелеп кирди. Мен болсо шашканымдан:

-Энеке, сабыр кылыңыз! Мына, азыр эле Алланын Элчисинин жанына жетип барып, шам намазын чогуу окуп жана экөөбүздүн күнөөлөрүбүздүн кечирилиши үчүн дуба кылышын Андан суранайын…» дедим (Тирмизи, Манакыб, 30/3781; Ахмад, V, 391-392).

***

Топту баштап келген Мусаб *(Алла ага ыраазы болсун)* өз үйүнөн мурда Алланын Элчисине барды. Сагынычтуу жолугушуудан кийин Ислам динин Мединалыктардын жылуу кабылдап жатканын маалымдап, Ааламдардын Ардагын сүйүндүрдү. Көпкө кобурашып олтурган соң уруксат алып үйүнө кетти.

Мусабдын энеси Аллага ишенбеген жандардан эле. Үйгө келүүдөн оболу Азирети Пайгамбарга барганын кулагы чалып, ачууланып, кейип-кепчип калды. Мусаб бир чети энесинин көңүлүн ооруткусу келбеди, ошентсе да, чындыкты айтты:

-Мен Алланын Элчиси турганда башкалардын алдына бара албаймын. Кантип мен Алланын бизге жөнөткөн Элчисин аттап кетейин?!» (Ибн-и Саад, III, 119).

***

Хижрат (Меккеден Мединага көчүү) учурунда Савр үңкүрүнө бараткан жолдо Азирети Абу Бакир бирде пайгамбардын артында, бирде алдына чыгып, далдаалап баратты. Муну байкап калган пайгамбар андан сурайт:

-Эй, Абу Бакир, эмне үчүн минтип жатасың?

-Пайгамбарым! Оюма ар нерсе келүүдө. Аркабыздан жетип келеби деп артыңыздан, алдыбызга буктурма курганбы деп алдыңызга өтүп кетип жатам!

Акырында Савр үңкүрүнө да жетип келишет. Анын күтө турушун өтүнүп өзү үңкүргө кирет. Ичин тазалайт. Ал тургай колу менен жерди сыйпап көрүп, тешик, ойук жерлерди кийиминен айрып бүтөп, түздөйт. Ал мына ушунтип сырткы кийиминен үзүп, үңкүрдөгү тешиктерди бүтөп чыгат. Болгону, бир тешикке гана бүтөй турган нерсе табылбай калат. Тешиктин үстүнө согончогун коё салат:

-Эми кире берсеңиз болот, Пайгамбарым!

Таң атып, жарык жер бетине жайылып, үңкүрдүн ичи да жарык болуп калган кезде жолдошунун абалын байкап калган пайгамбар таң кала сурайт:

-Абу Бакир, кийимиңиз кайда калды эле?!

Абу Бакир караңгыдагы окуяны баян этет. Анын бул илбериңки ишине ичинен ыраазы болгон Пайгамбар *(саллаллаху алейхи васаллам)* колун көккө карай көтөрүп, Азирети Абу Бакир үчүн дуба кылат[9].

Таң атып жерге жарык кирери менен Абу Бакирдин үйүнөн чыккан бир топ мушрик изди кууп олтуруп Савр Үңкүрүнүн оозуна чейин келишти. Аттан түшүп үңкүргө үңүлүп бакты. Үңкүрдүн киришин жөргөмүштүн желеси тосуп, кептер уялаптыр. Дал ошол маалда Сүйүктүү Пайгамбарынын жүзүн далдалап, жашыра турган жаш көчөттү жашылдантты Алла

Таала. Демек, бул тарапка жакын арада эч ким баскан эмес деген бүтүмгө келип кайра тартышты5.

Кыска убакыттын ичиндеги болуп өткөндөр Азирети Абу Бакирди абдан коркутту. Алар чындап эле ошондой кооптуулукту баштарынан кечиришти. Өз жанынан эмес, Алланын Элчисине жакындап келген жамандыктан коркту…

Бирок куугунчу кутумдар жакшылап караганда, балким, көрүп калышса керек эле. Анткени үңкүрдүн ичи үңкүр дегенчелик кенен да эмес эле, анын үстүнө шоола кирип турган. Үңкүрдүн эки жагында борчук таштарды ары-бери тинтип кетишти.

Абу Бакирдин тынчы кетти. Оюна түркүн жамандык келип, сарсанга батты.

-Мен өлсөм эч нерсе эмес, жумуру башка бир өлүм, кыйышпайм. Жамандыктын бетин ары кылсын, сага бир нерсе болсо барча үммөт бүлүнөт! деп Азирети Пайгамбарга жалдырайт.

Алланын Элчиси намаз окуй баштады. Жандосу болсо денеси менен далдалап, эки жака көз салып турду. Намаз окулуп бүттү:

-Ушу иттер сени акмалап бул жерден алыстагыдай түрү жок. Кудайга ант! Мен өзүм үчүн эмес, сага залалы тийеби деп коркуп жатам.

Кутман Элчи кутман досуна ишенимдүү жылмайып:

-Абу Бакир, эч коркпо! Шек-күмөнсүз Алла Таала биз менен бирге! деди (Ибн-и Касийр, ал-Бидая, III. 223-224; Диярбекти, I, 328-329).

Үңкүрдө эки гана киши. Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* куттуу башын Азирети Абу Бакирдин тизесине коюп мемиреп уктап кеткен. Ойгоо олтурган киши жан жагында кичинекей оюк жерди көрөт да, уулуу макулуктун ийини экенин аңдай коюп, сапарлашына зыяны тийип калбасын деген ойдо буту менен тосуп алды.

Көп өтпөй Теңирий сынак анын оюнун үстүнөн чыкты. Ийиндеги уулуу жылан тумчугуп кеттиби, айтор, жолун бөгөп калган жумшак нерсени чагып алды. Буту жан чыдатпай ачыштырып, бүт денеси жалын болуп ысып чыкса да, Пайгамбарын ойготуп албайын деген тилек менен чыдаганга аракет кылды. Бирок көзүнөн чертиле түшкөн тамчы жаш уйкудагы затты ойготуп жиберди. Абу Бакирдин кубарып калган өңүн көрүп бир нерсе болгонун баамдай койду:

-Эмне болду сага, Абу Бакир?!

Эч нерсе болбоду деген таризде баш чайкап көпкө көшөрдү. Бирок көңүл бөлүп улам такып сураган Пайгамбардын шагын сындырып албайын деп[10] болгон окуяны айтып берди (Байхаи, Далаил, II, 477; Ибн-и Касийр, ал-Бидая, III. 223).

Жылан чаккан жаракатка Алланын Элчиси шилекейин сүртөрү менен жанды ачыштырган оору басылып, жарааты бүтөлүп, шыпаа тапты.

***

Азирети Умар Халифа *(Алла ага ыраазы болсун)* болуп турган кезде, халифаны Азирети Абу Бакирден жогору койгон таризде сүйлөп койгондорго:

-Кудайга ант болсун! Абу Бакирдин ошол бир гана түнү силер мактап, көтөрмөлөгөн мынабул Умардан (деп өзүн көрсөтүп,) жана бүт урук-урпагынан да кайырлуу! Алланын Элчиси үңкүргө баруу үчүн үйүнөн чыккан кезде Абу Бакир анын жанында болгон! деп элдин оюн түзөп койгон (Хаким. III, 7/4268).

***

Сахабалар Пайгамбар *(саллаллаху алейхи васаллам)* тууралуу эскеріілөрді угуудан кут алгандай кубанып калаар эле.

Атасынын, кандай гана учур болбосун, Пайгамбар тууралуу эскеріілөрді угууга зар экенин Бара *(Алла ага ыраазы болсун)* мындайча эскерет:

Азирети Абу Бакир атамдан он іч дирхамга бир ыңырчак сатып алды да:

-Барага айтсаң, мобул ыңырчакты іййгө жеткирип берсин деди. Атам:

-Жок! Азирети Пайгамбар экөөңөрдін артыңардан мушриктер аңдып, кууганына карабастан Меккеден Мединага кантип жеткениңди айтып бермейин суранчың орундалбайт деп көшөріп туруп алды. Унчукпай кутулушуна көзі жетпеген Абу Бакир эми ал сапарды кайра көздөн өткөріп баяндап кирди (Бухари, Асхабун-Наби, 2; Ахмад, I, 2).

***

Ислам кошууну Бадрга келип, белгиленген жерге орук курган соң Саад бин Муаз *(Алла ага ыраазы болсун):*

-О, Алланын Элчиси! Биз Сага көлөкөлүү чарпая тургузалы. Төөлөрүң жанында турсун. Жоо менен биз чабышабыз. Эгер Алла күч-кубат берип, жеңишке жетип калсак, ырас! Эгер жеңишке жетпей калсак, Сен атыңа минип, артта калган боордошторубузду карарсың! О, Алланын Пайгамбары! Алар да Сени биз сыяктуу жакшы көрүшөт. Эгерде алар Сенин чабыш майданына кире турганыңды билгенде, жүрүштөн калбас эле. Алла Таала сени ошолор менен коргойт. Алар Сага жан көңүлдөрү менен берилген, Алла жолунда жихад кылышат! деп Аллага жана Пайгамбарыбызга болгон терең сүйүүсүн, күйүмдүүлүгүн билдирет (Ибни Хишам, II, 260; Вакиди, I, 49).

***

Абдуррахман бир Авф *(Алла ага ыраазы болсун)* жетидеги тестиерден баштап жетимиштеги абышкага чейин Алла Элчисине бекем сүйүү бапестеген сахабалар тууралуу буларды айтат:

«Бадр казаты жараян эткен күнү оң-солума карандым. Эки жагымда Ансардан эки жаш улан туруптур. Кыйла ардандым. А мен алардан да күчтүү баатырлар менен бирге болгум келген. Жанагы экөөнүн бири менден сурады:

-Аба! Сиз Абу Жахилди тааныйсызбы?

-Ооба, тааныйм! Аны эмне кыласың?

-Угушума караганда ал Алланын Элчисине акаарат сөз айтат экен! Аллага ант этем! Аны көрдүм дегиче иштин бүткөнү. (Абу Жахил) Экөөбүздөн бирибиз тынчымайын аны менен чабышканым чабышкан! деди.

Жаш уландын бу сөзү мени айран таң калтырды. Экинчи жигит да ушул сыяктуу сөздөрдү айтты. Бул эки улан менен турганыма кайра сүйүндүм. Бираздан кийин Абу Жахилди чабыш майданында жүргөнүн көрүп, жанымдагы жаш жигиттерге:

-Тигине, силер издеп жүргөн адам! дедим.

Алар дароо кынынан кылычтарын сууруп Абу Жахилди көздөй бет алышты. Айтканыдай согуш майданында аны өлтүрүштү. Бу эки жигит Муаз бин Афра менен Муаз бин Амр эле» (Бухари, Магази, 10; Муслим, Жихад, 42).

***

Бар ааламдын Нуру Пайгамбарыбыз жарат алган кезде:

-Алла Таала, Элчисинин жүзүн жаралаган коомго катуу ачууланды! деп буюрган экен.

Саад бин Абу Ваккас *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

-Ант болсун! Алла Элчисинин бу сөзүн укканда биртууганым Утба бин Абу Ваккасты өлтүрүп салгым келди!

Арийне, Саад чабыш майданында Утбаны өлтүрүүгө канча аракет кылса да, учуру келбейт. Алла Элчиси аны тоскон[11].

***

Бул капсалаңдуу чабышта бутпарастар бир топ мусулман жоокерди кырышат. Айрым бутпарастар Мухаммад Пайгамбарыбызды көздөй атырылып чабуул коюшат. Бар Ааламдын Мырзасына чабуул күч ала баштайт. Талха бин Убайдуллах *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

Сахабалардын шаштысы кетип ыдырай баштаган маалда, бутпарастар чабуулга өтүп, Пайгамбарыбызды төрт тараптан курчоого алышты. Пайгамбарыбызды биринчи алдынанбы,

оңунанбы, артынанбы же сол жагынан коргосомбу деп башым айланып турду. Кылычымды сууруп алгач алдынан, экинчи ирет аркасынан келгендерге тап берип, жолоткон жокмун. Акырында тарап кетишти (Вакиди, I, 254)

Көзгө атар мергенчилиги менен таанымал бутпарас Малик бин Зухайр Алланын Элчисине жебе тарткан эле. Абу Талха Алла Элчисине жебе келатканын көрүп, дароо Пайгамбарыбызды коргоого жандалбас урат. Жебе Абу Талханын бармагын жулуп өтөт. Абу Талха ошентип бармагынан ажыраган экен.[12]

Мусулмандардын бир бөлүгү Алла Элчисин тегеректеп коргоого алышат. Анын алдында шейит кетүүгө даяр турганына ант ичип:

-Мал-дүнүйөм, жаным курман сага, о, Алланын Элчиси! Алланын саламы ар дайым Сен үчүн болсун! Жаныңдан карыш жылбайбыз! дешип, чабыштын акырына чейин бар күчтөрү менен жан үрөй салгылашат (Ибни Саад, I, 46; Вакиди, II, 240).

***

Катада бин Нуман *(Алла ага ыраазы болсун)* да Алла Элчисине калкан болуп коргоп, жаасы жараксыз абалга келгенге чейин жоого удаама-удаа жебе тартып жатты. Акырында бир көзүнө ок жаңылат. Кареги агып түшүп, көзүнөн ажырайт. Катаданы көргөн Пайгамбарыбыздын зээни кейип, жүрөгүнөн сызылган кайгы-муң, көзүнөн кан тамгыдай ачуу жашка айланып чыгат. Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Катаданын карегин колуна алып, ордуна салат. Ошентип Кудай Тааланын амири, Пайгамбарына ыроологон ажайып керемети менен Катаданын бул көзү экинчисине караганда жакшы көрүп калат[13].

***

Аял кишилерден Умму Умара *(Алла ага ыраазы болсун)* да Ухуд казатында жоого жаа тарткандардан болгон. Казаттан соң Мединага кайткан Алланын акыркы Элчиси:

-*Чабыш майданында оң жагымды карасам да, сол жагымды карасам да Умму Умараны жанымдан алыс кетпей чабышып жүрөт* дейт (Ибни Хажар, аль-Исаба, IV, 479).

Алла Элчисинин алкышына, дубасына ээ болгон Умму Умара айым Азирети Пайгамбарыбызга кайрылат:

-Бейиште сага кошуна болушум үчүн Алладан бата тилеңз!

«Оо, Жараткан Алла! Буларды мага бейиште кошуна жана дос кыла көр!» деп дуба кылынган соң Умму Умара:

-Эми мындан кийин кандай кыйынчылык болбосун буйруса жеңилбейм! деген экен (Вакиди, I, 273; Ибни Саад, VIII, 415).

***

Анас бин Надр *(Алла ага ыраазы болсун)* (мусулмандарга аттын кашкасындай таанымал Анас бин Маликтин абасы) үмүтүн үзүп, айласын таппай калган мусулмандардан «Алла Элчиси шейит кетти» деген суук кабарды укканда жүрөгү мыжылып:

-Алла Элчиси шейит кеткен соң жашоонун эмне кереги бар! Кана, силер да Пайгамбарыбыздай жоого кылыч сундуруп, шейит болгула! деп кыйкырып, бутпарастарга чабуул коет. Көп өтпөй ал да шейиттик шербетинен даам татат. Анас бин Надр сексенден ашуун жеринен жарат алганын көргөн сахабалар аңыз кеп кылып айтып жүрүшкөн (Ахмед, III, 253; Ибни Хишам, III, 31).

***

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* Саад бин Рабини *(Алла ага ыраазы болсун)* таап, андан кабар алуу үчүн сахабаларынан бирин чабыш майданына жөнөтөт. Чабыш майданына келген сахаба Саадды көпкө издеп таппайт, айласы кетип кыйкыра баштайт. Жооп жок. Акыркы үмүт менен шейиттер тарапка үн салат:

-Эй, Саад! Мени Алланын Элчиси жиберди. Алланын Элчиси сенин дайыныңды билүү үчүн жөнөттү!

Ошондо акыркы ирмемин жашап, жооп берүүгө да дарамети жетпей жаткан Саад *(Алла ага ыраазы болсун)* «Алланын Элчиси сенин дайыңды билгиси келет» деген сөздү укканда бар күчүн топтоп:

-Мен эми өлүктөрдүн катарындамын! дегенге гана араң жарайт. Ал бу кезде акырет жакты көрүп турган эле. Сахаба үн чыккан тарапты көздөй чуркайт. Чын эле бу үн Сааддыкы эле. Саад жатат денеси канга боёлгон абалда. Бир да жери соо эмес. Бышып кетишиптир. Сахаба Сааддын араң кыйкыстап мындай дегенине бериле кулак төшөйт:

-Кудайга ант! Көзүңөр тирүү турган чакта Пайгамбарыбызды душмандардан коргобой, башына балээ келип калышына себеп болсоңор, силер үчүн Алланын алдында эч бир жүйөө кечирим болбойт! (Муватта, Жихад, 41; Хаким, III, 221/4906; Ибни Хишам, III, 47) .

Ошентип, Саад бин Раби (Алла ага ыраазы болсун!) үммөткө осуят иретинде айтылган мындай ары маңыздуу, ары эскертүүчү сөздөрү менен одүйнө салып кете берген экен.

***

Азирети Айша *(Алла ага ыраазы болсун)* Ухудда жараян эткен чабыш жөнүндө кабар алуу үчүн бир топ аял кишилер менен жолго чыккан эле. Харра деген жерде бир такыба аял Хинд бинти Амрга *(Алла ага ыраазы болсун)* жолугат. Хинд өмүрлүк жары Амр бин Жамухтун, уулу Халладдын жана биртууганы Абдуллахтын сөөктөрүн бир төөгө артып алып келе жаткан эле. Азирети Аиша андан сурайт:

-Артта кандай кабар бар?

Хинд:

-Жакшылык. Алланын Элчиси аман. Ал соо болгон соң калган бардык кыйынчылыктар түккө турбаган кеп[14]! деген экен.

***

Ухуд күнү Мединага бир суук кабар жетет. Ал «Мухаммад Пайгамбар о дүйнө салыптыр!» деген кабар эле. Шаар уңулдаган үнгө толуп, мусулмандардын ыйы Арышка чейин көтөрүлүп жатты. Ансарлардан Сумайрага эки уулу, атасы, күйөөсү жана биртууганы шейит кеткени угузулса да, зар какшап олтуруп албастан дароо Алла Элчисинин абалын сураштырып кирет:

-Ага бир нерсе болдубу?

Айрым сахабалар:

-Жакшы, Аллага хамд-шүгүр! Ал тирүү!

-Аны мага көрстөкүлө, көңүлүм жай болсун дейт. Пайгамабарыбызды өз көзү менен көрүп, чепкенинин этегинен кармап:

-Ата-энем курман сага, о, Алланын Элчиси! Сен соо болгон соң эч нерсеге кабатырланбайм! деген экен (Вакиди, I, 292; Хайсами, VI,115).

***

Күндөрдүн биринде Алла Элчиси Ухуд шейиттери жаткан жерден өтүп баратып:

-Алардын (ыймандуу, ыраскөй, чынчыл экендиктерине) күбөгө өтөм! деди.

Абу Бакир *(Алла ага ыраазы болсун):*

-О, Алланын Элчиси, биз алардын боордоштору эмеспизби? Алар кандай мусулман болсо, биз да ошондой мусулман болдук, алар кандай күрөшкөн болсо, биз да талыкпай күрөштүк! дейт.

Мухаммад Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам):*

-Ооба, (кебиңде калет жок), бирок менден кийин кандай бидаттарды чыгарар экенсиңер, билбейм дейт.

Азирети Абу Бакир эчкирип ыйлап:

-Биз сенден кийин да жашайбызбы? деп мукураган экен» (Муватта, Жихад, 32).

***

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* дин Исламды элге үйрөтүп, жайылтуу максатында айланасындагы урууларга мугалимдерди жөнөтө турган. Жөнөтүлгөн айрым мугалимдерге кутумдук, кыянатчыл мамиле жасалган учурлар да болгон. Мындай кыянатчылыктардын бири - Ражи окуясы.

Күндөрдүн биринде Медина четинде жашаган Адал жана Кара уруулары Алла Элчисинен өздөрүн Ислам менен тааныштырчу мугалим сурап келишет. Алланын акыркы Элчиси Асым бин Сабитти жетекчи кылып он мусулман мугалим жөнөтөт.

Он сахабадан болгону экөө гана калат. Хубайб менен Зайд *(Алла аларга ыраазы болсун).* Бутпарастар экөөнү Меккеге алып барып сатып жиберишет. Коогалуу Бадр казатында Хубайб Харис бин Амрды өлтүргөн эле. Хубайбды Харистин балдары сатып алышат. Хубайб өлтүрүлчү күнгө чейин бутпарастардын туткуну болуп жашайт.

Хубайбдын шейиттиктен алдын сүйүктүү пайгамбарына сүйүүгө жалындаган салам жиберсем деген маанилүү арзуусу бар эле. Ал ошону орундатуу үчүн: «Оо, Жараткан Алла! Бул жерде душман жүзүнөн башка жүз көрбөй турам! Элчиңе өкүл катары бирөө жарымды жөнөтүүгө да эч ким жок! Ага саламымды Сен жеткире көр!» деп жалбарат.

Дал ошол маалда сахабалары менен Мединада отурган Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«-Ва алейхис-Салам. Ага да салам болсун!» дейт. Сахабалар таңдана сурашат:

-О, Алланын Элчиси! Кимдин саламына алик алдыңыз?

-Боордошуңар Хубайбдын саламын! Жабраил Хубайбдын саламын алып келди!

Пайгамбарыбыз бу сахабалардын шейит кеткендигин сахабаларына билдирет» (Бухари, Жихад, 170; Магази, 10, 28; Вакиди, I, 354-363).

Хубайбдын мойнуна сыйыртмак салынып, дарда турганда сурашат:

-Сенин жаныңды сактап, ордуңа бул жерде Пайгамбарыңдын болушун каалайт белең?

Хубайб бул суроого эч ойлонбостон толкундануу, тайманбастык менен кыйкырат:

-Эч качан! Анын бул жерде туруусу мындай турсун, азыр Мединада кут төгүлгөн таманына кыпындай тикендин киришине көңүлүм кыйбайт!

Анын бу жообуна аң-таң болгон Абу Суфян:

-Мен бул дүйнөдө достору тарабынан урматталган, сүйүлгөн Мухаммаддан башка эч бир кадырман адамды көргөн эмесмин! дегенден башка сөз айталган эмес экен (Вакиди, I, 360; Ибни Саад, II, 56).

***

Кааб бин Ужра *(Алла ага ыраазы болсун)* төмөнкү ибараттуу окуяны баян этет:

«Күндөрдүн биринде Набави мечитинде отургандбыз. Мечитте Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* да бар болчу. Ал жерде ансарлардан, мухажирлерден жана Хашим уруусунан адамдар отурушкан. Алланын Элчиси ушул жердегилерден кимди эң жакшы көрөт? деп талашып-тартыштык. Биз ансар жамааты:

-Биз Алланын Элчисине ыйман келтирип, Ага моюн сундук, душмандары менен канмайданда чабыштык. Ошондуктан Алланын Элчиси бизди жакшы көрөт дедик.

Мухажир боордошторубуз:

-Биз Алла жана Анын Элчисинин жолунда бала-бакырабызды, мал-мүлкүбүздү таштап көчүп келдик. Силер жүргөн канмайданда биз да жүрдүк. Мына ошондуктан Алланын Элчиси бизди дагы да жакшы көрөт деп чыгышты.

Ал эми Хашим уруусундагы боордошторубуз болсо:

- Биз Алла Элчисинин тууган-уруктарынан болобуз. Силер болгон чабыштарда биз да салгылашканбыз. Ошол себептүү Пайгамбарыбыз бизди жакшы көрөт дешти.

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* жаныбызга басып келди:

-Баятан бери эмне тууралуу сүйлөшүп жатасыңар?

Ага маселенин чоо-жайын түшүндүрүп бердик. Ардактуу Пайгамбарыбыз ошол жерде отургандардын бардыгына суроо салды:

-Бул жагдай тууpасында менин өкүмүмдү уккуңар келеби?

Баарыбыздын ынтызарлыгыбызды жүзүбүздөн байкаган кутман Пайгамбар:

-Силер, эй, ансар жамааты! Мен силердин боордошуңар болом!

-Алла улук! Каабанын Жаратуучусуна ант болсун, биз уттук! деп жиберишти ансарлар.

-Эй, мухажир жамааты! Мен силердикмин!

-Алла улук! Каабанын Жаратуучусуна ант болсун, биз уттук! дешти кубанычы койнуна батпаган мухажирлер ураалап.

-Эй, Хашим уруусу! Силер болсо мендиксиңер, силер мага келдиңер.

Хашим уруусу да:

-Алла улук! Каабанын Жаратуучусуна ант болсун, биз уттук! дешти. Бардыгыбыз ыраазы болуп турдук. Ошентип Алла Элчисинин мындай ары маанилүү, ары жылуу мамилеси бардыгыбызды кубантып, көңүлгүбүздө кандайдыр бир жылуу сезим калтырган эле» (Хайсами, X, 14).

***

Мекке колго алынган күнү жараян эткен төмөнкү окуя ардактуу сахабалардын жаркын жандүйнөлөрүнүн кеңдигин, жогорулугун айдан ачык айгинелеп турат:

Алла Элчиси Харам Мечитинде (Каабада) отурган. Азирети Абу Бакир атасы Абу Кухафаны Пайгамбарыбызга алып келет. Азирети Мухаммад карып калган Абу Кухафаны көрүп, боору ооруп:

-Эй, Абу Бакир! Улгайган атаңды бул жерге чейин алып келип, кыйнабай эле койсоң болмок, керисинче, мен өзүм барсам жакшы болот эле! дейт.

Абу Бакир:

-Пайгамбарым! Анын Сага келиши, Сенин ага барышыңдан да кайырлуу дейт, толкундана.

Азирети Пайгамбарыбыз Абу Кухафаны маңдайына отургузуп, куттуу колун көкүрөгүнө коюп:

-Абу Кухафа! Мусулман бол, бакытка жетесиң! дейт. Ошентип, Абу Бакирдин атасы мусулман болуп, чын ыкластан келме келтирет (Ибни Саад, V, 451).

Абу Кухафа *(Алла ага ыраазы болсун)* ант берүү үчүн Бар ааламдын сыймыгы атанган Пайгамбарыбыздын куттуу колуна кол сунуп жатканда Пайгамбар ашыгы Абу Бакир өзүн кармай албай жашып кетет. Алла Элчиси таң калып, эмне себептен ыйлап жатканын сураганда Азирети Абу Бакир:

-Кутман Пайгамбарым! Сага ант берүү үчүн сунулган мына бул кол менин атамдын эмес, сенин абаң Абу Талибдин колу болуп, ошол себептүү Алла Таала менин ордума сени сүйүндүргөндө, билбейм, кандай гана сөз жеткис кубанычка бөлөнмөкмүн! Анткени сен аны аябай жакшы көрөр элең, дейт көзүнөн жашын чуурутуп, жалындуу сөздөн кеп салып (Хайсами, IV, 174).

Мына, бар ааламдын сыймыгы, мырзасы атанган Азирети Мухаммад Мустафа Пайгамбарыбыздын теңдешсиз адамдык бийик касиетинен ылайыктуу түрдө пайдалана билүүнүн жана аны жандилден сүйүп, анын жандүйнөсүнөн үлүш алып, көөдөн ааламын көрктөндүрүүнүн жигердүү натыйжасы... Мындай айран таң каларлык урмат-сый, сүйүү тартуулаган рухий көрүнүш адамзат тарыхында канча ирет ишке ашты болду экен?!

***

Алланын акыркы Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* одүйнө салган кезде Азирети Фатима:

«Жаратканга эң жакын атакебайым! Жараткандын чакырыгына оң жооп салган атакебайым! Фирдавс бейишинен орун алган атакебай! Көз жумарын Жабраилге биз кабарлаган атакебай!» деп көз жашын чуурутат. Азирети Пайгамбарыбыз жерге берилген соң Анаска:

-Эй, Анас! Алла Элчисине топурак салууга көңүлүңөр кантип ыраазы болду?! дейт күйүтүнө чыдабай (Бухари, Магази, 83; Дарими, Мукаддима, 14).

Анас (Алла ага ыраазы болсун) бул суроого ызат кылып жооп кайтарбайт. Бирок анын ич ааламы: «Жок, эй, Фатима! Көңүлүбүз эч ыраазы болгон жок, бирок биз Алла Элчисинин буйругуна моюн сунуп, бул ишке аргасыздан бардык» дегендей (Камил Мирас, Тажрид Тержемеси, IX, 25).

***

«Алла Элчиси акыретке аттанды» деген кабарды уккан соң сахабалар кайгы-муңга батып, ээрип бараткан шам шекилде турду. Ал кіні Алла Элчисинен айрылган дилдер дирилдеп ыйлап турду, жірөк канап, каардуу деген Азирети Умар өзін жоготуп, Азирети Абу Бакир буркурап, көз жаш төгіп жаткан миңдеген көздөрді жубата албай каңырыгы тітөп кетти. Анткени ар кіні анын куттуу караанын көріп жіргөн, сійінтіп жіргөн жандар эми бул арман дійнөдө аны көрө албай калышпадыбы!!! Тулку боюн өрттөп бараткан кайгы-муңга чыдай албаган Абдуллах бин Зайд *(Алла ага ыраазы болсун)* алакан жайып, Кудай Таалага кійиттіі жалбарып:

«Оо, Жараткан Улуу Кудайым!» Көздөрімді алсаң болбойбу! Баарынан артык көргөн Пайгамбарымдан айрылган соң бу дійнөдө башка нерсени көрбөшім керек!..» деп буркурап ыйлап, дуба кылары менен көздөрі азиз болуп калган экен[15].

***

Азирети Умар Алла Элчиси азат кылган Зайд бин Харистин уулу Усамага үч миң беш жүз, өз уулу Абдуллага үч миң дирхам үлүштөйт.

Аз алып калганына ичи чыкпаган Абдулла атасына нааразылыгын билдирет:

«Эмне үчүн мага караганда Усамага артык берип жатасың?»

Кылт эткис адилеттиктен тайбаган Азирети Умар уулуна берегидей жооп кайтарган:

«-Уулум! Азирети Пайгамбарыбыз сенин атаңа караганда Усаманын атасын жакшы көрчү. Асыресе, сага караганда Усаманы көп эркелетчү. Ушу себептен Алла Элчисинин сүйүүсүн өзүмдүн сүйүүмдөн жогору койдум» (Тирмизи, Манакыб, 39/3813).

***

Алла Элчиси кайтыш болгон учурда мусулмандар мүңкүрөп, аза күтүп, кайгыга батып, көз жаш төгүшөт. Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* да касыретке буулугуп:

«Эч кимден «Мухаммад көз жумду!» дегенин укпайын! Болбосо, башын алам! Алланын Элчиси Муса пайгамбар эс учун жоготкондой эсинен гана танды!...» деп сүйлөй берип оозунан көбүк агат.

Азирети Абу Бакир суук кабарды угуп дароо үзөңгүгө аяк коюп Мединага келет. Мечитке келип Пайгамбарыбыздын жүзүн ачат. Көз жашы чертиле түшөт. Күйүтү эт-жүрөгүнүн түпкүрүнөн сызылып жашка айланып, маңдайынан өөп:

«Алла Элчиси одүйнө салыптыр, оо катыгүн ай! Иннаа лиллахи ва иннаа илайхи ражиуун: Биз Жаратканга таандыкпыз! Алланын кулпенделерибиз! Ошондой эле баарыбыз кайра Ага кайтабыз! Ата-энем курман сага! Аллага ант болсун! Алла Таала сени эч качан эки ирет өлүмгө дуушар кылбайт! Сен тагдырыңа жазылган бир жолку өлүм каалгасына кадам таштадың! Мындан кийин Сага экинчи жолу өлүү деген болбойт! Эх, менин пайгамбарым!» деп бышактап Алла Элчисинин нур тамылжыган жүзүнөн өөп, анан башын көтөрүп:

«Эх, менин досум!» деп дагы бир ирет ийилип барча ааламдын Мырзасынын маңдайына маңдайын тийгизет.

«Эх, менин жалгызым!» деп кайра дагы өбөт, күйүткө күл болуп... Андан соң:

«Сен көзүң тирүү кезинде да сулуу элең, көз жумган соң да чырайлуусуң! Сенин тирүү кезиң да, көз жумганың да кандай гана ажарлуу!» деп Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* нур жүзүн жаап, сыртка чыгат. Азирети Умар дале Пайгамбарыбыздын одүйнө салбаганын айтып, жандүйнөсү кайгынын канжарына канап турган эле. Азирети Абу Бакир:

-Отур, эй, Умар!

Азирети Умар отурбайт. Азирети Абу Бакир сөзүн эки-үч ирет кайталап, сөз баштайт:

Алла Таала Пайгамбарына көзү тирүү, силердин араңарда жүргөн кезде эле өлүмү жөнүндө кабарын берген. Силерге да ажалыңар келген кезде бу дүйнө менен кош айтышарыңарды угузган. Алланын акыркы Элчиси дүйнө салды! Эч ким өлүм менен жүз көрүшпөй койбойт! Ким Мухаммадка табынса, билип койсун, ал көз жумду. (Мухаммад Пайгамбарыбызга табынуу – Аллага шерик, орток кошкондук, арам иш. Табынуу, ибадат кылуу Жалгыз Улуу Жараткан Алла Таалага гана болот!) Ким Аллага ибадат кылса, эч калетсиз, Алла Таала тирүү, өлүмсүз! Улуу Жараткан Алла Таала:

«Мухаммад – Алланын Элчиси. Андан мурун да пайгамбарлар өткөн. Эгер ал көз жумса же киши колдуу болсо, артка чегинип, качып кетесиңерби?! Кимде-ким артты көздөй качса, ал (качуу менен) Аллага кымындай да зыян алып келалбайт (керисинче, ал өзүнө гана зыян). Алла шүгүрчүл пенделерин сыйлайт» (Али Имран, 144).

Эл бул аятты укканда Пайгамбарыбыздын одүйнө салганына толук ишенишет. Алар аятты угуп аң-таң калышкан эле. Азирети Абу Бакир аятты окуганга чейин бул аяттын түшүрүлгөнүн билбеген сыңары турушкан эле.

Азирети Умар мындай дейт:

Аллага ант болсун! Бул аятты ошол күнгө чейин эч укпагандай эле сезилди мага! Бул аятты Азирети Абу Бакир окуган кезде алдастап калдым. Эки тизем кадимкидей калчылдап, тамагым буулуп, бутума туралбай жерге жыгылдым» (Ибни Саад, II, 266-272; Бухари, Магази, 83; Хайсами, IX, 32; Абдурраззак, V, 436).

Азирети Умар Азирети Абу Бакирдин сөзүнөн кийин Алла Элчисинин жанына келип маңдайынан өөп, ыйлаган абалда мындай дейт:

-Ата-энем курман сага, о, Алланын Элчиси! Минбарга чыккан кезиңде өзүң жөлөнүп жүрчү курма дүмүрү энесинен айрылган бótодой боздогон эле. Анан ага кут төгүлгөн колуңду койгонуңда гана араң басылган эле. Ал эми үммөтүң Сенден айрылганына жаш төгүп, күйүткө батып сыздоого андан да татыктуу!

Ата-энем курман сага, о, Алланын Элчиси! Жаратканың:

«Кимде-ким Алланын Элчисине моюн сунса, Алла Таалага баш ийген болот...» (Ниса, 80) деп буйуруп, Сага баш ийүүнү Өзүнө баш ийүү деп эсептеп, Өз алдындагы кадырыңдын жогорулугун билдирет!

Ата-энем курман сага, о, Алланын Элчиси! Алла Таала Сени пайгамбарлардын эң акыркысы кылып жөнөтүп, Сага ыйман келтирип, жардам этүүлөрү жаатында мурдагы пайгамбарлардан антын – убадасын алуу менен Өз алдындагы Сенин жогорулугуңду жетчү чегине жеткирген!

Ата-энем курман сага, о, Алланын Элчиси! Тозокулар жазасын тартып:

«...Атаганат! Аллага баш ийгенибизде кана, Алланын акыркы Элчисине моюн сунганыбызда кана!» (Ахзаб, 66) деп жаткандагы Сага баш ийүүнүн кусалыгын тартышы, Сенин Алла алдындагы бийиктигиңди айгинелейт!» деп эчкирип ыйлайт (Касталлани, II, 492).

Умму Салама *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

«Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* одүйнө салган күнү тегеректеп алып ыйлап жаттык. Ал күнү түнү бою уктаган жокпуз. Алланын Элчиси үйүбүздө эле. Аны карап тынчып, сооронуп жаттык. Таңга маал жер казган күрөктүн үнүн угуп, жүрөгүбүз кысылып көздөрдөн мончок-мончок жаш кетти. Мечиттеги жамаат да Алланын акыркы Элчисинен

айрылуу күйүтүнө күл болуп, энесинен айрылган ботодой зээн кейите боздоп турду. Мединаны ачуу кайгы-муң чуулгап алды. Асыресе, Билалдын азан чакырып: «Ашхаду анна Мухаммадар-Расуулуллах» деп Пайгамбарыбыздын ысмын оозанган маалда буулугуп көзжаш төгүшү, ансыз да мүңкүрөп турган жүрөгүбүздү ого бетер жашытып салды. Кандай гана суук кабар, кандай гана адам чыдагыс муң! Андан кийинки кыйынчылык, жамандык атпайга тушуккан маалда Алла Элчиси кайтыш болгон күндү эстеп, ага анча маани берчү эмеспиз» (Ибни Касир, Бидая, V, 256).

Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* дүйнө салышы ардактуу сахабаларды оголе оор кайгыга салды. Себеби Аны дүйнөдөгү барча жандуу-жансыздан жогору тутуп, жакшы көрүшчү. Ошол себептен сахабалардын арасында «аны көрбөгөн көздүн, аны укпаган кулактын, ал жашабаган жашоону жашоо кызыксыз» дегендер бар эле. Азирети Пайгамбарыбыз бул жагдайга ишаараттап көзү тирүү кезинде эле мындай деген:

«Мухаммаддын жанын кудуретттүү амиринде кармап турган Жараткан Аллага ант болсун! Бир күн келет, мени көрбөй каласыңар (мен түбөлүктүү сапарга аттанам). Ошондо силерден бирөө мени менен чогуу болууну үй-бүлөсүнөн да, мал-дүйнөсүнөн да жогору, артык көрөт» (Муслим, Фадаил, 142; Бухари, Манакиб, 25).

***

Мухаммад Пайгамбарыбыздын баш азанчысы, Пайгамбар мечитинин булбулу Азирети Билалдын *(Алла ага ыраазы болсун)* абалы таптакыр өзгөріп кетти. Азирети Пайгамбарыбыз бул ааламдан көчкөндөн кийин Азирети Билал кудум тилин жутуп алгандай тінт болуп кетти. Анын оозун бычак дагы ача албас болду го, кайран булбул!!! Чоң Медина шаары дагы тар келе баштады ага.

Халифа Азирети Абу Бакир Алла Элчисинин убагындагы азандын кубулжуган інін дагы бир жолу жаңыртуу арзуусу менен Азирети Билалга далай ирет өтініч жолдоду. Пайгамбардын кійитінө жалбырттап, дале болсо өзінө келе албай жіргөн муңдуу жан:

-Эй, Абу Бакир менин арзуумду сурай турган болсоң, Пайгамбарымдын көзі өткөндөн кийин азан айтууга дарманым жетпей келет. Мени кыйнаба! Суранам, өз жайыма койчу кымбаттуум! деп, ал да далай жолу кечирим сурап баш тартты.

Абу Бакир Азирети Мухаммадды *(саллаллаху алейхи васаллам)* сагынуунун кусалыгына барган сайын алдырып, эч болбосо ал ажайып учурду дагы бир жолу жірөк менен сезип кою ічін Билалдын жанын койбой:

-Алланын Элчисинин көзү өттү. Іммөт анын азанчысынан да куру калсынбы? деген сөздөр менен суранганын койбоду.

Анын мындай жалындуу сөздөрінө жана суранычына Азирети Билал эми чыдап тура албады. Акырында таңкы азанды айтуу ічін салаалап аккан көз жаш менен мунарага чыкты. Башы мурункудай тик эмес. Көптөн бери мунарага чыкпай койгондуктан мурунку бактылуу учурдун жандуу элестери көз алдынан кетпей койду. Азан айткысы келди. Тамагы буулуп, ый аралаш муңканган аваз келе баштады. Ошентип, азан айта албай кайра тішті. Күбө болгон Абу Бакир андан ары аны кыйнагысы келген жок.

Ошентип, булбул індіі Билал Алла Элчисинин куттуу элеси толгон Медина шаарында көпкө чыдап тура албасын тішінді да, ошол багымдат намазын окугандан кийин жол тартып кетти. Алгач Шамга (Дамаскка) барды. Пайгамбарына тез эле жолугууну самап, шейиттиктин шербетине чаңкагандай далай жолу кыйырлардагы казаттарга катышты. Бирок Жараткандын буйругу экен, качан болбосун, гази (каарман-баатыр) болуп кайтып жатты. Дайрадай агып далай жылдар өтті арадан. Жадагалса Шам элин кырып, кууратып, жыйырма беш миң инсанды жалмап кеткен жугуштуу чума ооруусуна карабастан Кудайдын амири менен Азирети Билал мында да аман калды. Бирок бул айрылуунун алоолонгон жалынынын ичинде көңіл дийнөсі өмірі өткөнчө куйкаланып кала берди.

Кіндөрдін биринде тішіндө Алла Элчисин көрөт. Ааламдардын Мырзасы ага:

«-Бул эмне деген айрылуу, эй, Билал! Мага зыярат кыла турган убагың дале келе элекпи?» деди, капалангандай элес менен. Уйкудан капалуу ойгонгон Билал ойлонуп олтурбастан дароо жолго чыкты. Бир топ кін жол жіргөн соң Алла Элчисинин мірзөсінө келди. Чөк түшүп алып төгүлүп ыйлады. Анын топурагына жізін, көзін тийгизип жірөктөн ыйлады. Дал ошол маалда Азирети Хасан менен Азирети Хусайн да келип калышты. Сіійктіі пайгамбарынын эки данакер небересин көрөр замат эстен танып, кійіткө жанып кіл болду. Өзінө келгени менен аларды кучагына басып, сійгөн адамынан калган сійіктіі жандардын башынан өпкілөп ыйлады. Алардын:

«Билал! Сенин азаныңды угууга акактап, чаңкап турабыз!» деген суранычын аткаруу ічін азан айта баштады. Дал ошол учурда Медина шаары біт кулак тіріп, мілдө шаардыктардын көңіл дійнөсү ажайып толкундардын арасында калды. «Ашхаду анна Мухаммадар - Расуулуллаах» деген айтылышты уккан эл "Алла Элчиси тирилгенби" деген ойго жетеленип, Пайгамбардын Мечитине карай агыла баштады. Азирети Пайгамбарыбыздан айрылгандан кийин Медина шаары элдин он салаа көз жаш төккөнінө минтип кібө болгон эместир.

Пайгамбарды жандилден сійгөн кутман сахаба алтымыш жашында Дамаскта көз жумган. Сапары жакындап калган кезде:

«Кудайым буйруса, эртең Азирети Мухаммадка *(саллаллаху алейхи васалламга)* жана жандай көргөн досторума жолугам» деп сүйүнгөнү өзгөчө мааниге ээ.

Байкуш аялы жалгыз каларын жірөгі сезгендей:

-Башым кайгыга малына турган болду го! деп, ыйлап жатса, Пайгамбарын сагынган Азирети Билал бир тараптан:

-Эх, кандай гана бактылуулук, кандай гана жагымдуулук! деп кайталап жатты (Захаби, Сияр, I, 359).

***

Ардактуу сахабалардын мындай астейдил берилгендигин хадис риваят кылганынан да даана байкоого болот. Алар Азирети Пайгамбардан бир хадис риваят кылып жаткан кезде байкоостон жаңылыштык кетирип албайлы деген коркуночь менен тизелери титиреп, жіздөрі албырып турар эле. Маселен, Абдуллах бин Масуд «Алланын Элчиси минтип айтты» (Каала Расулаллах) деп айткан кезде тулку денеси ичиркенип кетер эле. Ушул сыяктуу башка сахабалар дагы өзілөрінін пенделик алсыз жактарын жадынан чыгарбастан Алланын Пайгамбарынын бир сөзін айтарда сірдөнгөндөй абалда калып: «Ал ушундай же болбосо ушул сыяктуу ушуга жакын бир мааниде билдирди…» деген сөз менен сійлөмдөрін толуктап койушар эле. (Ибн Мажа, Мукаддима, 3)

***

Сахабалардын пайгамбарга болгон жакындыгын эмнеге салыштырба, эмнеге окшоштурба, дал ошол баарына татыктуу боло алышкан. Алтургай, сахабалардын арасында ага жакындыгын билдирген же жакындык сезим тартуулаган ырахатты жашоо ічін ал баскан жолду басып, ал жыттаган гілді жыттап, ал токтогон жерди байырлаган жандар бар эле.

Пайгамбарыбыз Мухаммадка *(саллаллаху алейхи васаллам)* бапестеген сахабалардын дастанга айланган ашыглыгы менен сійіінін жаңырыгын санап айтса тігөнгіс:

Анас бин Малик *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Бир адам келип Алла Элчисине суроо узатат:

-Пайгамбарым. Кыямат качан болот?

Алла Элчиси:

-Акырет ічін эмне даярдыгың бар?

-Алланын Элчисине болгон сійііні даярдадым….Пайгамбардын жізі жылмайып:

- Андай болсо сен сійгөнің менен чогуу болосуң.

Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* бул риваятын төмөнкічө улантат:

«Адеп Исламга киргенде бизди Алланын Элчисинин: «Сен сөзсіз сійгөнің менен чогуу болосуң» деген сөзінөн башка эч нерсе сійіндірө алган эмес. Мына мен да Алла Тааламды, Анын Элчисин, Абу Бакирди жана Умарды сійөмін жана алар аткарган амалдарды аткара албасам да алар менен чогуу болууну самап келем, іміт тута» (Муслим, Бирр, 163).

Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул сійінічтіі кабарынын алкагына киріі ічін пайгамбарга болгон ашыглык, сійіі, ынтаа менен өз ич дійнөсін аруулап тазартышы керек.

***

«Азирети Абу Бакир *(Алла ага ыраазы болсун)* Алла Элчисинин көзү өткөндөн кийин бир хадис айта турган болсо же Азирети Мухаммадды эстеген сайын ыйлап-ыйлап алар эле. Абу Хурайра анын бул абалын минтип эскерет:

«Ал минбарга чыгып "Баарыңыздардын эсиңиздерде бар, былтыр Алла Элчиси арабызда ушу мен тургандай турган эле…» деди. Жашып кетти. Жанакы сөзін дагы кайталап, кармана албай дагы ыйлады. Ічінчі жолу сөзін дагы кайталады. Эми бул жолу таптакыр мімкін болбой калды, дагы ыйлап кирди» (крз.Тирмизи, Даават,105/3558;Ахмад, I,3).

Азирети Абу Бакир пайгамбардын көзі тиріісіндө ар убак жанында болгонуна карабастан, ал ічін кусаланганы кусаланган эле. Көзі өткөн соң бул айрылуудан улам тез арада ага жолугуу арзуусу кічөгөндөн кічөй берди.

Азирети Айша одійнөгө аттанар алдындагы атасынын Азирети Пайгамбарга жолугушууга ашыккан толкундануусун мындайча эскерет:

Атам Абу Бакир көз жумаар алдында:

-Бігін кайсы кін? деп сурады.

-Бүгүн дійшөмбі.

-Эгер ушул тіні көз жума турган болсом, мени эртеңкиге калтырбастан жерге бергиле! Анткени Алланын Элчисине мени жакындата турган тін дагы, кін дагы мен ічін эң сійкімдіі деди» (Ахмад, 1.т, 8,б).

***

Алла Элчисин жандилинен сійіп, тезирээк жолугууну самаган бейтап адамдар бар эле. Жаратканга жана Элчисине жолугуу сааты жакындап калгандыктан аларга ардактуу сахабалардын айрымдары суктануу менен карап, көңілдөр Султаны Пайгамбарга алардан саламын жолдошкон. Маселен, Мухаммад бин Мункадир Азирети Жабирдин ал-абалын сурап кою ічін кирип калат. Сапарынын карып калганын баамдап, сагынычка толуп турган сыркоонун көңілін жубатуу ічін:

«Алла Элчисине бизден салам айта бар! Ардактуум!» деп маңдайынан сылап, көпкө тиктеп олтурду (Ибн Мажа, Жанаиз, 4).

***

Алла Элчиси өзінө сійіі бапестеп өмір кечире турган кербендер кыяматка чейин улана берерин төмөнкі хадисинде билдирген:

«Менден кийин келе турган іммөтімдін арасынан мени жандай сійгөндөр чыгышат. Алар мени көріі тилеги менен малын да, ійбілөсін да багыштаганга даяр» (Муслим, Бейиш, 12; Хаким, IV , 95/6991).

Кудай Таала биздей алсыз жандарды бул хадистин алкагына камтысын!..»

Оомийн!…

***

Алланын Элчисин сійіп, сійіінін убактылуу кыйынчылктарын ашып өткөнін көрсөткөн төмөнкі мисал абдан ибараттуу:

Абдуллах бин Мубарак баян этет:

«Имамы Маликтин» жанында болчумун. Бизге Пайгамбарыбыздын хадистеринен айтып берип жаткан. Бул учурда ушунчалык азап чегип жатканы көзінөн окулуп турду. Өңі-тісі бирде кызарып, бирде кубарып, айтор, өзін араң кармап турду. Ошентсе да, хадис айтууну токтоткон жок. Сабагы бітіп, тыңдоочулар тараган соң жанына бардым да, суроо салдым:

-Эй, Абдулланын атасы! Тірің ажайып өзгөріп калганын көріп турам?

-Ооба, тууганым. Сабак жіріп аткан кезде чаян бир нече жолу чагып алды, баарына сабыр кылдым. Мен буга Алланын Элчисине болгон сый-урматым ічін гана чыдай алдым (Мунави, Файзул Кадир, Вайрут. 1994, III, 333; Суюти, Мифтахул Жанна. 52.б).

***

Азирети Имамы Малик Алла Элчисинин аягы баскан топуракка урмат кылып, Медина шаарында эч бир унаага минбеди. Буткийимин да кийген жок. Кокус куттуу хадис тууралуу бир маселени сурай турган коногу келе турган болсо, оболу даарат алып, селдесин оронуп, жагымдуу жыт сірініп, бийик жерге отурган соң анан кабылдай турган. Пайгамбардын *(саллаллоху алейхи васаллам)* руханиятына киріі ічін өзін даярдоого кам көріп, ушунчалык аяр адеп-ахлакка абдан маани берер эле. Равзада имамдык кызматты аркалап жіргөн кезде ар убак інін акырын чыгарып сійлөчі экен. Доордун халифасы Абу Жафар Мансур бир жолкусунда інүн катуу чыгарып сійлөп койот. Ошондо керээт пенде:

«Эй, Халифа! Інінді акырын чыгар! Алла Тааланын, Пайгамбарыбыздын алдында катуу кыйкырып сійлөбөө тууралуу эскертіісі сенден да улуу урматуу сахабалардын өзінө эскертилген!» деп токтотуп койот.

Чыныгы инсандык касиеттердин каймагын камтыган Имамы Малик:

“Алла Элчисинин урпагы болгон затка акыретте доомат коюдан уялып кеттим» деп кордук көрсөтіп, заалымдык кылган Мединанын ваалисин (аким) айкөлдік менен кечирген экен.

***

Абида ас-Салмани сахабалардан кийинки таабиийн деп аталган муундун алдыңкы укукчусу жана хадисчиси эле. Азирети Пайгамбарыбыздын көзү өткөндөн эки жыл мурда мусулман болгонуна карабастан аны көрүү тагдырына жазылбаптыр.

“Мен үчүн ашып-ташкан байлыктан Алла Элчисинин бир тал чачы алдаканча кымбат!” (Ахмад, III, 256) деген сөзү Абиданын Азирети Мухаммадка бапестеген салмактуу сүйүүсүн айгинелеп турат (Захаби, Сиро, 5/42-43).

***

Дин Исламдын белгилүү аалымы Захаби Абиданын жогоруда айтылып кеткен сөзүн уккан сайын сезими туйлап кетерин мындайча белгилейт:

“Алла Элчисинин бир тал чачын санак жеткис байлыктан жогору койгон Абиданын бул сөзү сүйүүнүн сересин чагылдырат. Ал бул сөздү Азирети Пайгамбарыбыздын көзү өткөндөн элүү жыл кийин айткан. Ал эми андан жети жүз жыл өткөн соң анын бир тал чачын, буткийиминин үзүлгөн кайышын же суу ичкен чопо кесенин тырмактай сыныгын таап ала турган болсок эмне деп айтышыбыз керек?

Эгер бир бай адам ушундай таберик нерсе үчүн колундагы байлыгын ойлонбой каржап жатканын көргөн болсоң, сен аны акылдан тайган жинди демек белең? Жок! Кут тамган колдору менен курган Пайгамбар Мечитине зыярат кылуу, анын ыйык шаарына барып Бактылуулук Бөлмөсүнүн бурчунан ага салам берүү үчүн колуңдагыны сарптоодон тартынба!”

Хадис илиминин Чолпон Жылдызы жана дин каарманы Имам Навави болсо Мухаммад Пайгамбарынын дарбыз жегенин укпагандыктан же кандай жегенин билбегендиктен өмір бою дарбыз жебей өтіптір. Бул көрініш жашоосунун ар бир кыймылын

анын изи менен жасаган жана анын кыймылына жат келген иш-аракеттерден өзін оолак туткан заттын өмірінүн бир гана үзүмү.

***

Пайгамбарга болгон сійііні да, анын акыреттик жолун да жашоосунун ар бир көз ирмеминде жандуу туткан іммөттөн чыккан данакер, Орто Азиянын орошон олуясы Сайид Ахмад Ясави 63 жашта дийнө салган Пайгамбарды ушунчалык бериліі менен сійгөн. Ал ушу сійіінін урматына бул жаштан кийин жер кезііні токтотуп, өмірінін акырына чейин он жыл бою кімбөз сыяктуу жер төлөдө жылбастан ибадат кылып, ак жолдун кербенине кошулуп, андан ары сапарын улаган.

***

Бул окуяны Имам-ы Шафинин шакирттеринен Рабии бин Сулайман айткан:

“Күндөрдүн биринде Имам-ы Шафи мага бир кат табыштады:

-Раби, мобул катты Ахмад бин Ханбалга алып барып жообун алып кел.

Жол тартып Багдатка келип, багымдат намазында Ахмад бин Ханбалга кезиктим. Намазды чогуу окуган соң Имам-ы Шафииден экендигин айтып, катты бердим. Катта эмне тууралуу жазылгандыгын сурады. Ал тууралуу кабырым жок экенин айттым. Ал каттын сыртындагы мөөрүн кыркып окуй баштады. Окуп баратып көзү жашка толуп ыйлап киргенин көрүп түтө албай суроо узаттым:

-Ардактуу имам! Сизге эмне болду? Эмне деп жазылыптыр?

-Имам-ы Шафиинин түшүнө Азирети Мухаммад кирет. Алла Элчиси ага:

“-Ахмад бин Ханбалга тезинен бир кат жазып, менден салам айт. Ал өтө чоң айыңга дуушар болот. “Куран макулук!” деп айтууну талап кылышат андан. Эсине салып кой, алардын талабын аткарбасын! Алла Таала анын ысмын кыяматка чейин бийик даражада жашатат” дептир.

Мен териме батпай сүйүнүп:

-Имам мырза, сага мындан өткөн бакыт болбос! Бул сен үчүн анык сүйүнчү турбайбы! дедим.

Чындап сүйүнгөнүн ушундан бил, катты алып келгендигим үчүн кийип жүргөн көйнөгүн чече салып мага тартуу кылды. Каттын жообун алган соң Мисирге кайттым. Болгон окуяны баяндадым. Имам өтүнгөн тейде жылмайып мындай деди:

-Ал сага тартуу эткен көйнөктү сенден талашпай эле койолу. Бирок көйнөктү сууга бир малып, эч болбосо сыгынды сууну бер, берекесинен пайдаланып калалы[16]”.

***

Имам-ы Бусирийдин Алла Элчисине бапестеген сүйүүсүн айтпай коюга болбос:

Атактуу акын имам-ы Бусирий күндөрдүн биринде жолдо бараткан. Капыстан алдынан ак сакалы жайкалган нур жүздүү инсан чыгат да суроо узатат:

“-Эй Бусирий! Бүгүн түшүңдө Алла Элчисин көрдүңбү?”

Көрбөгөнүн айтат имам баш чайкап. Баш ийкеген сырдуу инсан башка сөз айтпай жолун улайт. Күндөр өтөт. Сырдуу инсандын сөзү акындын акыл-эсинен кетпей, абдыратат. Азирети Пайгамбарга болгон сүйүү жалындап, кызуулугу артат. Акыры Алла Элчиси акындын түшүнө кирет. Таң эртелеп ойгонгон акындын жандүйнөсү илхамдан толкуп, ташат, көөдөнгө кубаныч батпайт оргуштап. Азирети Мухаммадга арналган сап-сап ырлар төгүлөт, акындын жүрөгүнөн.

Убакыт куштай зымырап арадан айлар , айлар айланып жыл өтөт. Акынды капыстан дарт чалат. Бир жак ыптасы иштебей шал болот. Акылы тетик акын чымырканып азыркы даңазалуу Касыйдатул-Бураны жазат. Ушунун урматына Жараткан Кудайдан шыпаа тилеп жалбарат. Ыр менен, жалбаруу менен жандүйнөсү агарган акын көшүлүп уктап кетет. Түшүндө Алла Элчисинин маңдайына олтуруп алып, ага ырын окуп берет. Пайгамбар ырды берилип тыңдайт. Аягына чыккан соң шыпаалуу колдору менен Имам-ы Бусирийдин шал

болгон ыптасын сылайт. Ойгонуп кетип колу бутунун мурункусундай сак-саламат иштеп калганын көрөт. Улуу акын ошентип терең сүйүүсүнүн таасири менен шыпаа табат. Саждага баш коюп Аллага шүгүрчүлүгүн билдирип, алкыш айтат.

Айыгып шыпаа тапкан акын таңдан туруп даарат алып, мечитке жөнөйт кубанычка жетеленип. Жолдо Абу Ражаа аттуу аксакалга кезигип амандык сурашкан соң:

-Эй, Бусирий! Ааламдардын Ардагына арнап жазганыңды мага айтып берчи деп өтүнөт, улгайган адам.

-Сүйүктүү Пайгамбарыма арнап көп ыр жазгам. Кайсынысын айтайын?

-Азирети Пайгамбарымдын өзүнө окуп берген ырыңды уккум келип турат. Жаратылыш Нурунун сенин ырыңды абдан жактырганын түшүмдө көрдүм дейт, Абу Ражаа.

Азирети Мухаммаддан башка эч ким уга элек бул ырдын береги кабары Имам Бусирийди адбан таң калтырат[17].

***

Осмон мамлекетинин падышасынан чабанына чейин жаамы калкы Азирети Пайгамбарды тааныган, сүйгөн өлкө болгон. Азирети Пайгамбардын аты аталган кезде салам жана салават айтууну, мавлюд ырасмында анын туулгандыгы тууралуу саптарга келгенде ордунан туруп угуу өңдүү көптөгөн сый-урмат белгисин салтка айлантышкан. Булардын тарыхында Мединадан кат келе турган болсо, даааратсыз ачып же катты көзүнө тийгизип урмат кылмайын окуган падышаны кезиктирүү мүмкүн эмес эле.

Асыресе, Пайгамбардын Мечитин кайра жаңылап куруу мезгилинде бардык жумушчулар даараттуу болушкан. Ошону менен эле катар ар бир ташты койордо "Бисмиллаа"ны айтып, Ардактуу Пайгамбардын рухун тынчсыздандырып албайлы, деген астейдил ниетте барскандарын, балкаларын кийиз менен ороп иштешкени тарыхта айтылат.

***

Явуз Султан Салим хан Мисирди (Египетти) каратат, ошону менен эле катар Хижаз аймактарынын тизгини ыйгарылат. Күнгө жума. Малик Муайяд мечитинде эл жык-жыйма. Жыйынды алып барган адам сөз арасында: "Хакиму-л Харамайниш-Шарифайн" (эки ыйык жай саналган Мекке менен Мединанын акими-эмири) деп айтаары менен падыша ордунан обдула туруп:

-Жок! Жок! Керисинче, Хадимул-Харамийниш-Шарифайн" (Мекке менен Мединанын кызматчысы!) деп сөздү оңдоп койот да, дили дирилдеп ыйлап килемди сыйрып салып, жерге баш коюп, Аллага шүгүрчүлүк билдирет. Ал кызматчы экенин тастыктоо үчүн селдесинин маңдай тушуна шыпыргыны жышааналаган кичинекей үкү (канаттуунун канатынан алынган чок) тагып алган экен.

Андан көп өтпөй бул шарапаттуу жайлардын жогорку аскердик соттук кызматына Рири Пашаны дайындап жатып береги сөздөрдү айткан:

"-Паша! Мекке менен Медина падышалыгында Аалам Ардагынын урпагы жашайт. Мен бул мамлекетти аскер менен басып алган жокмун. Алар мунун зарылдыгын түшүнүп, Ислам биримдигин кубаттагандыгы үчүн чыныгы инсандык адеп менен мага ишенип баш ийип беришти. Бул ызаттын акысын кайтаруу мойнумдагы парз. Аталган шарапаттуу жайларда окулган кутпаларда менин да ысымым аталса деген каалоо менен Жаратканга күнү-түнү алкышымды айтып келем. Мен бул бактылуулукту бүт ааламдын падышалыгы берилсе да, алмаштырбайм. Демек, ыйык жайларда өмүр кечирип келген жарандарга эмне керек болсо өз убагында орундатышың керек. Жана ушуну эсиңе түйүп кой, элдин ишине кийлигишпе!"

***

Султан I Ахмед хан бир мечит салдырып өз атын койдурууну чечет. Мечит курулуп жаткан кезде Мисирде Султан Кайытбай күмбөзүнө Азирети Пайгамбарыбыздын "Накшы Кадам" аттуу мраморго түшүп калган изин Айюб Султан мавзолейине алдырат. Өз атындагы мечит курулуп бүткөн соң куттуу изди мечитине койдурат.

Падыша мына ушул түнү ажайып түш көрөт.

Жалпы султандар жыйналган чоң мажлис башталат. Азирети Пагамбарыбыз казылык орунда олтурат. Мажлисте бирөөлөр соттоло тургандай көрүндү падышага. Султан Кайытбай күмбөзүн зыярат кылууга негизги себеп саналган куттуу изди Стамбулга алдыргандыгы үчүн Султан Ахмед айыпталат. Казылык орунда олтурган Азирети Мухаммад куттуу изди өз ордуна койууга өкүмүн чыгарат...

Өзөгүнө өрт түшкөндөй чочуп ойгонгон падыша Азиз Махмуд Худайи баш болгон аалым жана мамырчыларга түшүн жорутат. Келгендер бир ооздон:

"-Султаным! Түш абдан түшүнүктүү. Коруй турган түшүнүксүз тарабы деле байкалбайт. Болгону Ыйык аманатты дароо ордуна кайтаруу зарыл..." деген бүтүмдү колдошот.

Султан I Ахмад Хан ошондон кийин Азирети Пайгамбардын *(саллаллаху алейхи васаллам)* куттуу изинин сірөтін падышалык баш кийиминин төбөсінө тарттырат. Окшоштуруп тарттырылган аяк изинен алган изги сезимдердин кучагында жашоого далаалат кылган. Береги ыр саптары ошол сезимдерден жаралган:

Падышалардын Азиретинин таза бутун,
Башыма дайым таажы кылып жірсөм
Нубувват гіл бакчасы ал издин ээсиники,
Адам эй нестейбестен гіл изине жізіңді сірсөң!...

***

Падышалардын ичинен Абдулазиз хан Азирети Пайгамбарыбызды жандан артык сүйгөн экен. Абдулазиз хан көөдөнүндөгү сүйүүнүн тили менен Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* руханиятына кайрылуу катын жазат. Аны Пайгамбар Мечитине койдурууну өтүнүп Мединага жөнөтөт[18].

Каттын айрым жерлеринен үзүндү:

"Биссмиллаахир-рахмааннир-рахиймм. Теңдеши жок жалгыз Аллага алкыш айтам, сүйүктүү Пайгамбарыма салам жана салават!

-Эй Алланын сүйүктүү Элчиси сага салам жана салават!

-Үммөттүн Пайгамбары сага салам жана салават!..

Кайырымдын жана берешендиктин өзгөргүс жүзү, "Сен болбосоң, Мен бул ааламды жаратпайт элем!" деген даңазалуу айтымдын ээси, бар болумуштун сүйүнүч булагы, Мырзалар Мырзасы, шапаатчыбыз, башпаанегибиз, бардык иши нары таза, нары жемиштүү, жадакалса чаңы да шарапаттуу, тирүүлүк ааламынын эң улук тарбиячысы, жыпар жыты аңкыган берекелүү буюмдардын ээси, кыямат күнүнүн жолбашчысы, тавхид жыйынынын, пайгамбарлык кербенинин көркү жана акыркысы, элчилердин амири, Алла жолуна агылгандардын пайгамбары, Мээримдүү Алланын сүйүктүүсү-Мухаммад Мустафа!!!

Нурдуу элесиңе, көзгө жылуу учураган кабырыңа, таза топурагыңа жүзүмдү коюп, көңүлүмдөгү сыгылууну таратып, жүрөктү тазарткым келет. Жазага татыктуумун. Бирок шылкыйып башты жерге салып, уялуу сезимимди тирилтүү, ахлагымды аруулоо үчүн жыпар жыты аңкыган каалгаңа жүзүмдү сүрсөм дейм. Оюмдагы көп нерселерди айтууга тилим жакыр. Ошентсе да, көөдөндө көлкүгөн арзууларымды жазууга бел байладым...

Жаамы ааламга мээрим катары жеберилген Жараткандын сүйүктүү Элчиси, убадага бек досу, сулуулуктун, жеткилеңдиктин баралына жеткен туучокусу жана такыбаалардын такыбаасы Азирети Мухаммадга мени үммөт кылган Ырайымдуу Аллага чексиз мактоолор болсун!

Кут жана берекенин энбелгиси, шарапаттуу, Азирети Пайгамбарымдын асемдүү кийимдерине кароолчулук милдетти мага ыйгарган Айкөл Аллахыма чексиз алкыш болсун!

Жараткан Алла Өзү насип кылган болсо, мына ушул улук ыроонун уландысы катары "Мал-мүлк жана бала-бакыра пайда бербечү" кыямат күнү шапаатыңызды дагы аларбыз...

Үммөтүңүздүн арасында сиз менен жылуу маанайда жолугууну самап, күн-түн дебей ибадат кылып, Аллага жалбарган ыкласмандар бар. Күнөөкөр, айыпкер, күнөөдөн башка тапкан пайдасы жок Махмуд хан уулу Абдулазиз Алланын жана Пайгамбардын алдында суракка тартыларын, кетирген кемчиликтерин жана күнөөлөрүн алдын ала моюнга алат. Ардактуу Пайгамбарым! Ырайымга көпүрө боло турган эшигиңизге арзуу катымды жиберип турам!

Бардык күнөөлөрүмдүн кечирилишин жалгыз гана Алладан тилейм! Аллахым мени кечире көр![19]"

***

Мусулмандардын Мекке менен Мединага барып келишин жеңилдетүү максатында Абдулхамид хан Хижаз темир жолун курдурат. Бул иштин сүннөткө төп келиши үчүн сапарга чыккан кезде Азирети Пайгамбарыбыз тыныккан жерлерге аялдама курууга буйрук берет. Ушул жерден үммөтүнүн Азирети Мухаммадга болгон сүйүүсүн таамай көрүүгө болот.

***

Жыйынтыктап айтканда, үммөттүн Азирети Пайгамбарыбызга бапестеген сүйүүсүн, сый-урматын жаза берсек түгөнбөйт, айта берсе сөз жетпейт. Мисалдар оголе көп.

Азирети Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* койну кенен шапаатына шай болуу ічін, өзібізді өзібіз ага болгон сійіі, анын таштаган ар бир кадамынан чыкпоо туурасында сурактап, жашообузду ушул кіндөн тарта дин Исламдын мыйзамдары менен тартипке салып, жаңыча жашоого умтулуубуз зарыл. Анын теңдешсиз кыймыл- аракеттерин жана өлчөөсіз бай жан-дійнөсін, анын жашоо ыңгайын өзібіздін жашообузга, ар кадамыбызга, аң-сезимибизге, рухдійнөбізгө сиңдиріігө, жугузууга аракет кылуу анык изгилик болор. Адам баласы өз сійіісінө жараша сійгөнінө ашык болуп, аны ээрчіігө жан ірөйт. Анын сыңарындай, Акыркы Пайгамбарды татыктуу ээрчип, анын баскан изинен чыкпоо ічін аны жакындан таанып, өрнөк жашоосунан ийги тірдө пайдаланууга кайрат кылуу эң туура кадам.

Абалы, кайсы бир талаа, айдоо жери канчалык семиз, ашкере каратопурактуу болбосун, ал жерге суу жетмейинче, жамгыр жаамайынча, кін тиймейин, айдың жел жірмөйінчө түшүм тургай чөп чыкпайт. Каратопурак сымал жірөк, көкірөк ааламыбыз мол тішимдіі болушу ічін ааламдардын тібөлік сыймыгы, мактанычы Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* эңсеген нускалуу мусулман болушубуз зарыл.

Ал мурункулардын жана кийинкилердин эң мыктысы, ырайым-берекенин соолугус булагы ырайымдын бирден бир себеби. Эзелки жана тібөлік акыйкат сырларга толтурулган ыйык Куран акыркы Пайгамбарга тішіріліп, анын жандійнөсінө белек катары тартууланган.

Жогоруда айтылгандардан мындайча бітім чыгарууга болот: Мухаммад Пайгамбарыбызга канчалык ырахмат айтып, ыраазылык билдирип, канчалык сый-урмат көргөзбөйлү барыбир аздык кылат. Баары бир аздык кылат. Анткени ал Алла Таала тарабынан «Хабибим» «Сійіктіім менин!» деген улуу сійіігө татыктуу пайгамбар! Ааламдардын Жаратуучусу сансыз периштелери менен бирге салават, салам-дуба кылган Пайгамбардын берекет жана жогорулугун толугу менен аңдап, сөз менен тішіндіріп, таанытуу мімкін эмес.

Чындыгында анын рухий дійнөсін сөз менен айтып тішіндіріі ашкере оор. Аны сірөттөөдө, адатта, тил жакырдык кылат. Аны сөз менен сірөттөө - деңиздин тамчы суусуна тете. Ушунун өзі эле Пайгамбарыбызды *(саллаллаху алейхи васаллам)* ар тараптан сірөттөп, тішіндіріігө адам баласынын сөзі да, кудурети да жетпейт дегенди ачык тастыктайт.

Момун-мусулмандар кандай гана бактылуу! Алар Алланын акыркы Элчисине болгон сійіілөрін эч нерсеге алмаштырбайт, алар напсинин жапайы өскөн убактылуу гілзарына башбагып да коюшпайт!...

Келгиле! Ар бир көз ирмемибизде анын руханиятынан ырахаттын даамын татып, Жараткан Аллага чогуу багыт алалы.... Анын сійіісін өзібізгө далил катары кабылдап, Жаратканга жалбаралы...

Эки дійнөнін Мырзасы Мухаммад Мустафага салам жана салават!

Адамзааданын жана жин ааламынын Пайгамбары Мухаммад Мустафага салам жана салават болсун!

Эки ыйык жайдын имамы Мухаммад Мустафага салам жана салават!

Хасан менен Хусайндын чоңатасы Мухаммад Мустафага салам жана салават болсун!

Жараткан Алла, тібөлік бакыттын жолбашчысы Мухаммад Пайгамбарыбыздын (саллаллаху алейхи васаллам) ілгіліі жашоосунан татыктуу ілгі алып, дійнө жана акырет жашообузду ал таштап кеткен рухий дөөлөттөр менен азыктандырууну, көрктөндіріiні насип кылсын! Анын терең жандійнөсінөн көөдөнібізгө кичине болсо да нур ыроолонсун! Жандійнөбіз Аллага жана Элчисине болгон тібөлік сійіігө толсун! Ийги иш-аракеттерибиз, талыкпас амалдарыбыз себептіі кыямат кіні анын шапаатына насиптеш кылсын!..

Омийин!..

в) Диндеш мусулманга бапестелген сүйүү

Кулпенденин жүрөгүндөгү Аллага бапестелген сүйүү бышып жетилип, оожалган сайын Мухаммаддын нурун жана анын бүтүндөй сүннөтүн, Алла досторун бара-бара кеңейип олтуруп Алла даргөйүндө кабылдана турган бүт нерсени даражасына жараша сүйүүнү талаптайт. Аллага багыттанууда сүйүүнүн кең алкагы пенде рухуна шыпаа экенинде талаш жок. Андыктан момун мусулмандар өз ара карым-катнашта сүйүү жана мээримдүүлүктүн чегинен эч убакта чыкпашы керек. Анткени Алланы сүйүү жана Ага жакындоонун сыры белгиленген чекте жатат.

Алла Таала Куранда момун мусулмандардын биртууган экенин маалымдаган[20]. Диндештерине болгон мамилени жакшыртмайын, сүйүүнү бекемдемейин кишинин чындап ыймандуу болалбасын Азирети Пайгамбарыбыз билдирген. Аздектеп баккан сүйүүнү жандандыруу үчүн өз ара саламдашууну жакшыртуу жана жаю керектигин сунуштаган[21].

Момун-мусулмандын бири-бирин сүйүшү Алланы ыраазы кылар-анык изгилик. Эки дүйнөдө тең бактылуу болуунун түйүнү мына ушу сүйүүдөн чечилет. Анткени Жаратылыш Нуру мындай деген:

“Кыямат күнү Алла Таала мындай дейт: “Улуулугумдун акы үчүн Мага моюн сунуу максаты менен бири-бирин сүйгөндөр кайда? Эч бир көлөкөсү жок ушу бүгүн аларды Өз көлөкөмө калкалаймын” (Муслим, Бирр, 37).

“Алла Таала: “Менин ыраазылыгымды көздөп бири- бирин сүйгөндөр үчүн пайгамбарлар менен шейиттер суктана турган[22] нурлуу тактылар бар” деп буйруган” (Тирмизи, Зухд, 53/2390).

Башка бир хадистин мазмунунда кыямат күнү Алланын көлөкөсүнөн башка эч бир көлөкө жок болот. Ошондо Алланын ыраазылыгы үчүн гана бири-бирин сүйгөн, Алла үчүн жолугушуп, Алла үчүн айрылышкан диндештер Арыштын саябанына башкалкалашат [23]. Чынын айтканда машакаттуу жана кыйын кезеңдердеги достук ошого татыса керек.

Момун-мусулмандардын бири-бирине таарынып, бири- бирин жаман көрүшү, өмүр бою кек сакташы же өч алууга ниеттениши эч убакта сунушталбаган, жектелген жорук.

“Момундун момун диндешине үч күндөн ашык таарынышы адал иш эмес. Үч күндөн ашырбай ага жолугуп салам айтсын. Эгер саламга алик алынса, соопко экөө тең орток болушат. Тилекке каршы, саламга алик алынбаса, алик албаган тарап күнөөгө батат. Салам берген тарап таарынчты кечкенин билдирген болот” (Абу Давуд, Адаб, 47/4915).

“Кимде-ким диндешине таарынып жыл бою алака курбаган болсо, анын канына забын болгончолук күнөөгө батат” (Абу Давуд, Адаб, 47/4915).

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын билдиргенине караганда, пенделердин жасаган иштери дүйшөмбү жана бейшемби күндөрү Алла Таалага сунушталат. Диндеш мусулманга душмандыгы бар адамдан башка Аллага ширк кошпогон жаамы пенделердин күнөөлөрү кечирилет. "Береги эки кишинин кечирим ишин бири-бири менен элдешкенге чейин кечиктиргиле" (Башкача айтканда элдешкенге чейин кечирилбейт!) деп периштелерге такай эскертилет (Муслим, Бирр, 35-36; Абу Давуд, Адаб, 47).

Изгилик элестери

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* адаттагы күндөрдүн биринде Муаздын колун кармап:

-Муаз! Аллага ант берип туруп айтып жатам, сени абдан жакшы көрөм дейт. Пайгамбардын өз оозунан мындай сөздү уккан Муаз эреркеп жооп кайтарды:

-Оо, Алла Элчиси! Ата-энем жолуңа курман болсун! Мен да сени абдан жакшы көрөм!

«-Муаз! Ар бир намаздын аягында: «Аллахым! Сени эстөөдө, Сага шүгүр келтирүүдө жана кулчулук озуйпамды өтөөдө мага күч-кубат бер!» деген дубаны такай айта жүрүүнү сунуш кылам» (Ахмад, V, 244-245; Абу Давуд, Витр, 26; Насаи, Савх, 60; Тирмизи, Зухд, 30).

Кандай гана камкор, кандай гана оопалуу сүйүү... Караңызчы. Азирети Пайгамбар катардагы диндеши Азирети Муазды туугандан артык сүйгөнүн билдирип эле тим болбостон, момун мусулман тууганынын пайдасына жакшылыкты сунуштап жатат.

***

Азирети Мухаммаддын:

«Алланын айрым пенделери бар, алар элчи эмес, шейит да эмес. Бирок кыямат күнү Алла даргөйүндөгү алардын даражасына элчилер да, шейиттер да тамшана карашат» дегенин уккан сахабалар жабыла келип кызыгуу менен суроо салышат:

-Кимдер алар? Кандай шарапаттуу иш-аракеттерди аткарышкан? Алар тууралуу айтчы бизге?

«-Булар туугандыкчылык жаатында да, соода-сатык жаатында да карым-катнашы жок болгонуна карабастан, тек Алланын ыраазылыгы үчүн гана бири-бирин сүйгөн коом. Аллага ант болсун, булардын жүзүнөн нур тамылжыйт, нурлуу тактыда олтурушат. Башкалар корксо да, булар коркушпайт, башкалар кайгырган чакта, булар кайгы тартышпайт» деген соң береги аятты окуду:

«Ооба! Аллага жакын пенделер коркушпайт да, кайгырышпайт. Ыймандуулар жана такыбаалар, аларга бу дүйнөдө жана акыретте сүйүнүчтүү кабар бар. Алланын убадалары эч өзгөрүлбөйт. Бул-улуу ийгилик!» (Юнус, 62-64) (Абу Давуд, Буйу, 76/3527; Хаким, IV, 170).

***

Бул окуяны Абу Идрис ал-Халвани баян эткен:

Дамасктын мечитине баргам. Жүзү ийги жаш жигитти бир топ адам тегеректеп алыптыр. Жакшылап байкасам тегеректегендер бир маселе боюнча кызуу талаш-тартышышат, анан дароо тиги жаш жигитке кайрылып анын пикирин туура тапкандай тынчтанып калышат. Сураштырып көрүп Муаз бин Жабал аттуу сахаба экенин билдим.

Ошонун эртеси таң агара электе туруп мечитке шашылдым. Бирок кечөөкү жаш жигит менден мурда барып намаз окуп жатыптыр. Намаз окуп болгон соң саламдашып амандаштык.

-Аллага ант болсун, мен сени жакшы көрөм! дедим.

-Мени Алла үчүн жакшы көрөсүңбү же? деп шекшингендей карады. Ал ушул суроону мага үч ирет берди. Үчөөндө тең:

-Ооба, Алла үчүн сүйөм! дедим. Жообумду уккан соң этегимден өзүнө карай тартып:

-Куттуктайм сени. Анткени мен Алла Элчисинин мындай дегенин уккам:

«Алла Таала: «Бири-бирин жалгыз Мен үчүн сүйгөн, Менин ыраазылыгым үчүн гана бири-биринен кабар алган, Менин ыраазылыгым үчүн жыйналып, садага берип, жакшылык жасаган пенделер Менин сүйүүмө татыктуу болушат» деп буйруган» (Муватта, Шар, 16).

***

Диндешин Алла ыраазылыгы үчүн сүйүү, инсанды Алланын сүйүүсүнө татыктуу кылары тууралуу Азирети Пайгамбырыбыз береги окуяны баян эткен:

«Бир инсан коңшу айылдагы диндешинин ал-ахыбалын сурап кою үчүн жолго чыкты. Аны көзөмөлгө алуу үчүн Алла Таала бир периштени милдеттендирет. Периште жолоочуну тосуп чыгат. Экөө ошол жерден баарлаша кетет:

-Кайда баратасың?

-Тиги айылда диндеш тууганым бар. Ошого зыярат кылып келейин деп бараттым эле.

-Балким, диндар тууганыңда жеке кызыкчылыгың бардыр?

-Жок, жок! Мен аны тек Алланын ыраазычылыгы үчүн гана сүйгөндүктөн, ахыбалын сураганы баратам.

-Сен аны кандай сүйсөң, Алла сени ошондой сүйөт. Мен ушу сүйүнчү кабарды айтуу үчүн Алла тарабынан жөнөтүлгөн элчимим деди периште» (Муслим, Бирр, 38; Ахмад, II, 292).

***

Ухуд согушунда болуп өткөн береги окуя диндештиктин, биртуугандыктын ажайып үлгүсү. Окуяны Зубайр бин Аввам мындайча баяндаган:

«Энем Сафия эки чепкен ала келиптир. Аларды мага берип жатып:

-Буларды бирбоорум Хамзага кепиндикке ала келдим деди.

Чепкендерди алып Азирети Хамза жаткан жерге бардык. Ал жерде Хамзага жанашып ансар элинен дагы бир шейит жатыптыр. Бирок кепиндикке ылайыктуу бөз ушуга дейре табылбагандыктан, ансардык шейитти кепинсиз калтыруудан уялдык. Чепкендердин бирөө чоң, бирөө кичине болгондуктан калыстык болсун деген ниетте экөө үчүн чучукулак таштадык (Ахмад, I, 165).

***

Бактылуулук кылымындагы рухий жана ахлактык жеткилеңдикти Ибни Умар мындайча эскерет:

«Ажайып изги доорду баштан өткөрүптүрбүз. Агезде мусулманга казына толгон алтын-күмүш теңеле албас эле. А азыркы доорубуз ушунчалык урамал дейсиң, бир мусулман боордошубузга караганда алаканга толбогон алтын-күмүштү артык көрөбүз!» (Хайсами, X, 285).

***

Момун мусулман диндеш бирбоорлору жөнүндө ойлонуп, өйдө чыкса өбөк, ылдый түшсө жөлөк болуп дегендей, алар үчүн ар убак кам көрүп, кайгы-муңуна, кубанчына ортоктош болушу керек. Жадакалса өзүнөн мурда кыйынчылыкты баштан өткөрүп жаткан диндешиме канткенде кол кабыш кыла алам деп чара көргөнгө жан үрөшү зарыл. Ушу айтылгандардын айгине мисалын Давуд-и Таинин изги ишинен көрүүгө болот.

Атактуу аалымга жандилден кызмат өтөп сабак алган шакирти күндөрдүн биринде эт бышырып устатына кабар берет.

-Бир аз эт бышырдым эле, уруксат этсеңиз алдыңызга алып келсем?

Улгайган устат сүкүткө сүңгүгөнүнө күбө болгон шакирт этти алып келет.

Эттин керемет жыты тимеле буркурап шилекейди чууртат, чиркин. Бирок аалымдын ою такыр башка жактан чыкты:

-Паланча, түкүнчө деген жетимдерден кабар алдыңбы, абалы кандай экен?

-Өзүңүз билгендей... деп жүрөк жылытар жылыш боло электигин маалымдады.

-Ошондой де.. Анда мобул этти дароо жеткир ошолорго! деди кабатырланып.

-Устат! Сиз көптөн бери эт жей элексиз. Атайын сизге деп даярдадым эле..деген жароокер шакирттин көшөргөнүнө карабай:

-Уулум! Мен бул этти жесем жеп койо берем, бирок кыска убакыттан кийин сыртка чыгып кетет. А жетимдер жеген болсо, сообу түбөлүккө калат! деди».

***

Алла менен достук байланыш курган момундар макулук атпай менен, асыресе, диндеш бирбоорлору менен калың дос болушат. Момундар момун диндешине Жараткандын ырайым жана мээрим карашы менен карайт. Айныгыс сүйүү бапестешет. Бапестелген сүйүү алкагын дагы да кеңейтип олтуруп жаамы адампендени куткарууну милдетим деп санашат. Достуктун баралын багынткан жакшылыктын жарчысы-Азирети Мухаммадды Таиф калкы мыкаачыларча ташбараңга алган. Ал ошого карабай Таиф калкына туура жолду багышташын тилеп Жаратканга жалбарган.

Ясин сүрөсүнүн экинчи бетинде Хабиби Нажжар аттуу бактылуу инсандын икаясы баяндалат. Ага дүнүйөлүк назар жабылып, Теңирий парда ачылат. Ошондо ал өзүн ташбараң кылган мереэдерге боор ачып:

«Аттигиниң-ай, Раббим мени кечиргенин жана сыйга татыгандардын катарына кошконун коомум билгенде кана... (жакшы болоор эле)» (Ясин, 26-27) деген.

***

«Түркистан Дамаск аралыгында жашаган бир адамдын бармагына тикен кирсе, менин бармагыма кирген болуп эсептелет. Бир момундун бутун таш тилсе, менин бутум тилинет. Анын оорусун мен сезем. Кайсыдыр бир момун-мусулмандын жүрөгүндө муң-кайгы болсо, ал менин жүрөгүм» деген Абул Хасан Харакани Ислам боордоштугунун изги сезимине тил киргизген.

***

Даңазалуу достуктун, кыл өткүс диндештиктин мыкты үлгүсүн Сахл бин Ибрахим мындайча эскерген:

«Ибрахим бин Атхам менен кыйышпас дос элек. Күндөрдүн биринде катуу дартка чалдыктым. Күйпөлөктөп үстүмө үйрүлүп түшкөн досум мени айыктырыш үчүн көп нерсесин сарп кылды. Кыйла убакыттан кийин айыга баштадым. Көңүлүм ачылып, чүйгүн бир тамак жегим келип турганын айтарым менен эң зарыл муктаждыгы экенине карабай жалгыз төөсүн сатып, каалоомду орундатты. Өңүмө кирип, таяк менен илкий басып калдым. Шаар сыртына чыгып тоо-ташка, ээн талааларга көз чаптырып келүү үчүн төөнү мингим келип, кайда байлаганын сурадым.

-Сатып жибергенбиз... деп жылуу жылмайды. Жол жүргөнгө али мүмкүнчүлүгүм жок болгондуктан кежирлене баштадым:

-Мен эми эмнени минем?.

-Тууганым! Жонума минесиң! деп даанышмандар пири мени үч чакырымдан узагыраак жерге көтөрүп алып барып келди.

***

Рум падышалыгынын убагында зынданга салынган айрым христиан динаятчыларын Стамбул каратылгандан кийин Фатих Султан Мехмед зындандан чыгарып, Осмон мамлекети тууралуу пикирин сурайт. Алар суроонун жообун тактап, аныктоо үчүн мөөнөт сурап, эл аралап кетишет.

Бир күнү экөө таң эртелеп базарга барышат. Дүкөнгө кирип зарыл азыктарды алуу үчүн баасын сурай баштаганда жылуу кайрылган соодагер:

-Мырзам! Мен алгачкы соодамды жүргүзүп алдым. Мына бул коңшума кириңиздер, ал дүкөнүн эми эле ачты, дейт.

Бири-бирине жан тартып турган дин Ислам биртуугандыгы, күйүп жанган боордоштугу христиан динаятчыларын таң калтырат. Чын-чынына келгенде өзүмчүлдүктөн арылган жана өз кызыкчылыгына караганда мусулман биртууганынын кызыкчылыгын жогору койгон жандүйнөгө канчалык суктанса да аздык кылат.

***

Жыйынтыктап айтканда, Алла Таала момун-мусулмандардын бири-бирин жууп тазалаган, бири-бирине көмөк көрсөткөн эки кол сыяктуу биримдикте болушун арзуу кылат. Эки башка денелүү жандардын бир жүрөктө жашашы - Алла үчүн курулган чыныгы достук. Диндештиктин жоопкерчилигин берилгендик менен өтөгөндөрдүн өмүрү көздөрү өткөндөн кийин деле улана берет. Алар ар убак жакшы эскерүүлөр мене эскерилет.

Учурда туура жолду издегендерге, алсыздарга, жетимдерге жана кароосуздарга Аллага бапестеген сүйүүбүздүн эпкини менен жылуу мамиле кылып, колдоп, жардам көрсөтүшүбүз керек. Бул ыйык милдет бизди кайра эле Жараткан Алланын чалкыган ыраазылыгына татыктуу кылат.

г. Жаамы макулукка сүйүү бапестөө

Жаамы макулук инсан үчүн ибарат, турмуш тиричилиги үчүн зарылдык жана ошондой эле аманат катары жаратылган. Андыктан макулук атпайга сүйүү бапестөө адамдык карыз.

Маселен, аары адамзааданы балга тойгузуу үчүн жашайт. Кой эт, сүт, жүн жана козу берүү үчүн бүт өмүрүн инсанга арнап келет. Ит да, мышык да киши баласынын өкүмүндө. Жаратকандын даңазалуулугунун, кудуреттүүлүгүнүн күзгүсү саналган жылан, чаян өңдүү макулуктар Кудайы азапты эскертүүчү жана дагы табияттагы көптөгөн озуйпалары себептүү багышталган нематтардан болуп эсептелет. Кай жакты караба көзгө көрүнгөн тоо-таш, топурак, бак-дарак, булут, чалкыган деңиз, шаркырап аккан мөлтүр тунук суубу же ажайып кооз жаратылышпы, айтор, бүт-бүт баары адамзаада үчүн жаратылган...

«Ошондой эле, Ал Өзү тараптан силер үчүн асмандар менен жердеги бардык нерселерди силерге багындырып койду. Албетте ушуларда ой жүгүрткөн эл үчүн ибарат бар» (Жасия, 13).

Бизге ыроолонгон макулукка заалымдык кылып, кордук көрсөтүү азапты өзүнө чакыргандык болуп эсептелет.

«Жер үстүндөгү айбанат менен канат каккан куш да силердей эле жандык. Биз Китепте эч нерсени (жазбай) таштап койгонубуз жок! Андан соң алар Улуу Жараткандын алдына жыйналышат» (Анам, 38).

Кудай Таала жараткандыктан макулукту сүйүү кулпенделиктин милдети.

Багышталган нематтарда сөзгө алынган макулуктун да акысы бар. Тирүү жандын акысын кызгануу же бербей кою кыяматта чоң көйгөйдү алып келет.

«Жем тартып бараткан кумурсканын жолун тоспо! Анын да жаны, өзүнө жараша курсагы бар. Макулук атпайда жан таттуу..» деп акын Фирдавси табияттын, анда өмүр кечирген макулуктун таламын талашкан.

Макулук атпайды тек гана кумарлануу үчүн жүйөсүз өлтүрүүгө Алла Элчиси тыю салган.

«Кимде-ким бир чымчыкты себепсиз, тек гана кумарлануу үчүн өлтүргөн болсо, кыямат күнү ал Аллага минтип арызданат:

«-Оо Раббим! Паланча адам мени жүйөсүз өлтүргөн. Көздөгөн эч бир пайдасы деле жок болчу» (Насаи, Дахая, 42).

Изгилик элестери

Алла Элчиси сахабалары менен дидарлашып олтурган. Аңгыча үстү жабылган бир нерсени көтөрүп шашкалактаган бир адам келип мындай дейт:

-Пайгамбарым! Сени көрөрүм менен бул жакка келдим. Келатып жыйылган жыгачтын арасынан чыйпылдаган балапандардын үнүн уктум. Ооздорун ачып, аянычтуу чыйпылдаганына түтпөй алаканыма салып жөнөрүм менен эне чымчык келип чыйпылыктап чарк айланып төбөмдө учуп жүрдү. Эмнеликтен айланып жатканын түшүндүм. Үстүндөгү кездемени ачарым менен леп жете келип эне чымчык балапандарын калкалап, үстүнө

олтуруп алды. Кайра үстүн жаап көрсөтөйүн деп сиздерге алып келдим. Үмүттүү тиктеген көздөрдү көрөрү менен Азирети Пайгамбарыбыз:

-Коюп жибер аларды! деп буйрук айтары менен жалдыраган адам жабылуу бөздү тартып жиберди. Эне чымчык асманга бир көтөрүлүп кайра кайтып балапандарын чарк айланып туруп алды. Бул көрүнүшкө күбө болуп тургандар менен Алла Элчисинин ортосунда берегидей баарлашуу болду:

-Караңыздарчы. Мына бул эне чымчыктын балдарына болгон мээрими абдан таң калыштуу экен ээ?

-Ооба.

-Мени Актыктын жарчысы кылып жиберген Улуу Жаратканга ант болсун! Алланын пенделерине болгон мээрими береги эне чымчыктын балапандарына бапестеген мээриминен алда канча ашыкча. Буларды өз ордуна алып барып кой, энеси менен чогуу болсун!

Илбериңки баш ийкеген сахаба балапандарды ордуна коюп келди (Абу Давуд, Жанаиз, 1/3089).

***

Азирети Айша эне чектен чыгып жиниккен төөгө минет. Жоошутуу үчүн ары бери чапкылап, буйласын катуу силкет. Окуяга күбө болгон Алла Элчиси мындай деген:

«-Жаныбар төөгө жылуу мамиле кыл! Жылуулук кай жерди болбосун көрккө бөлөйт. Жылуулугу жок жосундун баары жексур» (Муслим, Бирр, 78-79).

***

Кези келсе Жараткан Кудай Тааланын ыраазылыгы өтө кичинекей көрүнгөн нерседе болорун Азирети Мухаммад пайгамбарыбыз береги мисал менен түшүндүрөт:

«Бир жолоочу мээ кайнаткан ысыкта баратып абдан суусайт. Ары бери акмалап жүрүп эптеп кудук табат. Түшүп, канганча суу ичип, тырмаланып сыртка чыгат. Кудукка жакын жерде өтө суусагандыктан ичин тартып, нымдуу топуракты жалап жаткан итти көрөт.

-Байкуш десе, бул да мен сыяктуу суусаган турбайбы... деп өзүнчө ойлонуп, ичинен жакшылык кылууну көздөйт. Кудукка түшүп бут кийимине толтуруп суу алып чыгып итке берет. Жолоочунун бул камкордугу Алланын купулуна толот. Пендесинин күнөөлөрүн кечирет».

-Пайгамбарым! Жаныбарлардан да cooп табууга болобу? -деп сураган сахабаларга минтип жооп узатат:

«-Бардык жаныбарлардан (жылуу мамиле аркылуу) сооп табууга болот» (Бухари, Шурб, 9; Муслим, Салам, 153).

***

Жаратылыш Нуру жаныбарларды минип алып пайдасыз сөздөрдү сүйлөшүп, аларды кордуктаган адамдарга катуу эскертүү берген:

«Мингичтерди минбар сыяктуу бейкам колдонуудан сактангыла! Анткени жөө басып араң бара турган жайыңарга жеткирүү үчүн Алла аны өкүмүңөргө берген» (Абу Давуд, Жихад, 55/2567).

***

Таң агара баштаган маалда даарат алуу үчүн Алла Элчиси сыртка чыгат. Мечиттин алдында чөккөн төөнү көрөт. Каш карайып калган маалда үйүнө кайткан Азирети Мухаммад төөнүн абалкы калыбында жатканын көрөт. Көңүлү түтпөй кетип:

«-Мына бул төөнүн ээси кайда жүрөт?» деп сурады жанындагылардан.

Төөнүн ээси табылган жок. Жем-чөп, суу берилбегендиктен өзөгү карышып калганын аңдаган даанышман Пайгамбар:

«-Алладан корккула. Дартын айталбаган бул байкуштарга кордук көрсөтпөгүлө! Курсагын тойгузуп, семиртип туруп мингиле» деген экен (Ахмад, IV, 181).

***

Тушалган койду жерге жаткыргандан кийин бычагын бүлөгөн адамга Азирети Пайгамбарыбыз:

«-Жаныбар койду жүз жолу өлтүргүң келип жатабы? Койду жерге жаткырбастан оболу бычакты бүлөп алсаң болбойт беле?» деп ачууланган (Хаким, IV, 257, 260/7570).

***

Кызытылган темир менен чекесине тамга урулган төөнү көргөн Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мындай деди:

«Мына бул жаныбардын жүзүн күйгүзгөндөрдү Алла наалат кылсын!» (Муслим, Либас, 107).

***

Меккеге багытталган улуу жүрүштө бүтүндөй адам баласына ибарат боло турган үлгүлүү окуя жараян этет. Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* кошууну менен Меккени көздөй сел сыяктуу агып келет. Жаңы мусулман болгон уруулар Арапстандын төрт тарабынан келип топ-тобу менен Ислам кошуунуна кошулуп жатышты. Бар ааламдын Мырзасы атанган Мухаммад Пайгамбарыбыз кошууну менен Арж аймагынан жылып Талубду көздөй жол арытып баратканда жолдо күчүктөрүн эмизип жаткан итти көрөт да, дароо сахабаларынан Жуайл бин Сураканы чакырып, иттин жанына күзөтчү кылып дайындап койот. Ага иттин Ислам кошууну тарабынан тынчсызданбоосун камсыз кылышын буюрат.

Бул не деген камкордук! Адамзат тарыхында мындай көрүнүш жараян этти бекен?!

Алланын Элчиси Мекке Жеңиши сыяктуу тарыхый өңүттөн өтө зор мааниге ээ болгон окуя учурунда дагы балким жөнөкөй нерсе менен алек болуп, өзүн ит менен күчүктөрүнө карата жооптуу деп билген. Ошондуктан бул окуядан ала турган дагы бир сабак, эл башкаруучулук орундарга ээ болгон адамдар майда нерселерге чейин жоопкерчиликтүү экендигин билип, мындай окуяларга карата дайыма көңүл бөлүүлөрү зарыл.

***

Жаныбарлардын акысына кылдат мамиле кылынышы кажет экенин Алла Элчисинин тарбиясында жетилген Анас бир Малик *(Алла ага ыраазы болсун)* мындайча маалымдаган:

«Сапарга көп чыгар элек. Ошондо тыныгууга түшкөн кезде төөлөрдүн жүгүн чечип аларды жеңилдетмейин ибадат кылчу эмеспиз» (Абу Давуд, Жихат, 44/2551).

Сапардагы жолоочу тыныгууга түшкөн учурда өзү өзөк жалгабастан оболу унаасынын жемин бериши абзел иш (мустахап) экенин Ислам аалымдары баса белгилеген (Абу Давуд, Сунан, II, 51).

***

Байезиди Бистамий Алланы берилип сүйгөн олуя болгон. Бапестеген сүйүүсү нары катуу, нары таптуу болгондуктан рухий жактан өтө эле сезимтал, өтө сергек тартып Жараткан себептүү жаратылгандардын кайгы-касыретин, азап-муңун жүрөктөн кабылдап, иш жакшырмайын санаа чегип, дили зыркырачу экен.

Олуя күндөрдүн биринде катуу токмоктолгондугу себептүү сыртынан кан жошолонгон төөнү көрөт. Сезимталдыктан, бериле сүйгөндүктөн улам жүрөгү сыздаган инсандын балтырынан кан сызыла баштайт.

Байезиди Бистами олуянын боорукерлигинен бир шиңгил. Олуя узак сапарга чыгат. Жол азабы кишини чаалыктырат. Көлөкөлүү дарактын саябанына чай кайнам тыныккан соң жолун улайт. Жолдо баратып, тыныгууга олтурган жерде үч-төрт кумурсканын баштыгына түшүп алганын көрүп көнгөн журтунан айрып кумурскаларга карыпчылыкты тарттырбайын, ордуна жеткирип салайын деген ниетте артка кайтат.

***

Кануни Султан Сулайман ак сарайынын багындагы алмурутту курт басып, жыгачты да, мөмөсүн да кемирип баштаганын көрүп, аларды өлтүрүү үчүн берегидей куюлушкан саптар менен Шайхул Ислам Абу-Сууд мырзадан өкүм сурайт:

Курутуп курт түшсө бак-даракка,

Кырдырсак пайда барбы андан башка?

Падышага жооп катары мамлекеттин казысы минтип жооп жазат:

Алланын алдына суракка барган чакта.

Сулаймандан акы алар бүт кумурска!

Эң кичинекей курт-кумурскага зыян келтирип коюдан айбыкканчалык рухий тарбияны тулку боюна сиңирген Кануни Султан Сулайман кыраакы аскербашы, уюштуруучулук жөндөмү мыкты, нары зирек падыша жана ошондой эле аалым инсан болуптур.

***

Стамбул шаарындагы Аксарай аттуу чоң мечитти курдурган Пертевниял Валиде (Канайым-падышанын жубайы) Султан көз жумгандан көп өтпөй салих пенделердин бири анын бийик мартабага көтөрүлгөнүн түшүндө көрөт да, таңыркап суроо салат:

-Мечит курдурганың үчүн Алла Таала сени ушул мартабага жеткирдиби?

-Жок!

-Андай болсо, кантип бул мартабага көтөрүлдүң?

-Тынбай көнөктөп жааган жамгыр ак жаанга айланып кеткен. Ошого карабай Аюб Султан мечитине баруу үчүн арабага олтурдум. Жол жээгиндеги сууга толгон чуңкурчадан чыга албай алы кеткен кичинекей мыймыйды көрүп «токто!» деп арабакечке буйрук бердим.

-Тиги сууда жаткан мыймыйды дароо ал!. Болбосо, сууга чөгүп өлүп калышы мүмкүн! дедим эшик жакта олтурган кызматкер эжекеге[24].

-Коюңз канайым!. Аны бул жакка алып кирем деп экөөбүздүн тең кийимибиз булганат - деп ичиркенип арабадан түшпөй койду.

Киши көңүлүн ооруткум келбей өзүм түшүп сууда жаткан мыймыйды куткардым. Жолубузду уладык. Толук түктөй элек муштумдай жаныбардын титиреши жандүйнөмө оор келди. Боорум ооруп мыйды койнума салып жылыттым. Көп өтпөй жан кирип кадимкидей үнү чыгып калды.

Мына ошол мыймыйга аз гана кызмат көрсөткөндүгүм жана жаным ачыгандыгы себептүү Алла Таалам мага ушундай улук мартабаны ыроолоду».

Мына бул өңдүү демейде маанисиз көрүнгөн айрым жакшылыктар Жараткан Алланын мээримин жана ырайымын жакшылык ээсине буруп, аны эң улук сыйга бөлөйт. Андыктан адамзаада мындай иштерден бой качырбашы керек. Анткени бул дүйнөдө болсун, акыретте болсун, миң көкүрөк керсе да адамбаласы чоң-кичине жакшылыктардын рухий жардамына муктаж....

***

Динибиз Ислам кандай гана жагдай болбосун түрдүү себептер менен жандуу-жансыз жаамы макулукка аяр мамиле кылууну сунуштайт. Маселен, Меккенин Харам деп белгиленген чегине киргенден тарта даракты кесүүгө, чөп жулууга, ууга чыгууга, жадагалса мергенчиге кандайдыр бир жаныбарды көрсөтүп берүүгө жана башка көптөгөн жорук-жосундарга тыю салынган. Буларды көз жаздымында калтыргандарга белгилүү жазалар койулган. Ислам дини бул сыяктуу чектөөлөрдү кою менен киши баласын зыянсыздандырып, күнөөдөн арылышына өбөлгө түзгөн.

Айта кетчү нерсе, дин Исламдын бул ийкемдүүлүгү, бул кылдаттыгы тек Харам аймагына же ихрамдагы абалга гана таандык эмес. Сүйүктүү Пайгамбарыбыздан бир осуят:

«Кимде-ким жийде дарагын кесе турган болсо, Алла аны тозокко салат» (Абу Давуд, Адаб, 158-159/5239).

Абу Давуд бул хидисти төмөнкүдөй чечмелейт:

«Бул хадис абдан нуска айтылган. Дөңдө болсун, түздө болсун, жолоочулар же жаныбарлар көлөкөлөгөн жийде дарагын эч бир тиешесиз адам кесе турган болсо, Алла анын башын тозокко салат».

***

Жаратылыш Нуру жаамы инсанга тал тиге жүрүүнү жана жаратылышты көрктөндүрүүнү насааттаган. Ушу айтылган иш-аракеттерди жеке өзү орундатуу менен үлгү болгон. Окуяны Ибн-и Аббас мындайча баяндайт:

«Азирети Пайгамбарыбыз менен чогуу жолдо бараткамбыз. Алдыбыздан эки күмбөз чыкты. Аларды нускап:

«Бул экөө тең азап чегип жатышат, бирок (булардын оюнда) чоң күнөө деле эмес болчу. Булардын бири сөз ташычу экен. Экинчиси болсо даарат ушаткан соң талаптагыдай кургактабагандыктан (киймине чачыратып алчу) азап тартууда» деди. Токтоп курманын жаш талын сурады. Колуна берилген талды экиге бөлүп эки кабырдын башына тиккен соң:

«Ушу талдар жашарып турган мезгил ичинде азаптары жеңилдейби деген үмүт» деп койду акырын гана (Муслим, Тахарат, 111).

Анткени жашарып турган жалбырак да биз аңдай албаган абал, тил менен такай зикирде.

«Жети асман менен жер жана андагылардын бүт баары Аны (Алланы) даңкташат. Аны аруулап мактабай турган эч нерсе жок. Бирок силер алардын мактоолорун түшүнө албайсыңар. Акыйкатта, Ал - Сылык, Кечиримдүү» (Исра, 44).

***

Жыйынтыктап айтканда, Жараткан Алланын ыраазылыгы кээде өтө чоң нерседе, айрым учурларда орто, айрым учурларда маанисиз көрүнгөн болор-болбос нерселерде сыягы... Кудай Тааланын азабы үчүн дагы ушул эле нерселер өтүмдүү. Андай болсо Жаратkандын жаамы макулугуна аяр мамиле жасап, сүйүп, күйүп, алар үчүн кызматка даяр болуу милдетибиз.

Башта айтып кеткендей, Ислам дини макулук атпайга, жадакалса өсүмдүктөргө да аяр, мээримдүү мамиле кылууну буйрат. Адампенденин алардын ар бирине карата милдети бар. Дин Исламдын ажайып сулуулугу жаамы макулуктун акы-укугун коргогон ааламдай кең мээримдүүлүк жана сүйүү таанымында катылуу. Момун-мусулман узак сапарда миң бир жандууга; айбанатка, бак-даракка, гүлгө, торгой, булбулга кызмат көрсөтүп, агып өткөн берекелүү дайрадай болушу абзел. Анткени акыр-аягында түбөлүктүү бейишке же кейишке барат.

Астындагы бүт нерсени күн ысытпай койо албайт. А руху жеткилең инсандар болсо, жан-жаныбарга орой мамиле кыла алышпайт. Керисинче, жалаң гана жылуу, таттуу мамиледе болушат. Мээримдүүлүк - бар ааламга жайылган Теңирий жакшылык. Жараткан Алла Өзү сүйүүнүн, боорукерликтин башаты. Ырайымдан, мээримден куружалак адамдар эң улуу казынанын, башкача айтканда, бакыттын каалгасын ача турган ачкычты жоготуп алышкан сыягы...

2. АЛЛАДАН КОРКУУ- КОРКУНУЧ ЖАНА ҮМҮТ

Сүйүү жана таазимдин таасиринен улам Алладан коркуу сезиминин оожалышы ыйман өңүтүнөн баралга жеткен момун-мусулмандын белгилүү сыпаты. Коркуу дегенде көпчүлүгүбүз ур-токмок, ачуу сөз же азап-тозок деп түшүнөбүз. Азыр кеп кылына турган коркуу мына мындай: Жараткан Алланын биз пенделерине бапестеген сүйүүсүн, ыраазылыгын жана ийги назарын жоготуп албайын деген түмөн санаа жана коркуу... Алла деген улуу сөз угулары менен ыйманы кемелине жеткен момун-мусулмандардын сергек

жүрөгү коркуудан ичиркенип, апкаарып алат. Мына ушул абал чыныгы мусулмандын Аллага бапестеген адебин, такыбаалыгын жана ыкластуулугун айгине чагылдырат.

«Алла эскерилгенде жүрөгү калтаарып, Анын аяттары окулган чакта ыйманды күчөткөндөр жана жалгыз Жаратканга гана тобокел кылгандар-чыныгы момундар (болуп эсептелет) (Анфал, 2).

«... (Эй Пайгамбар!) Сылык-сыпаа, ыктыярлуу жана берилген пенделерге сүйүнчү айт! Алла эскерилген чакта алардын жүрөгү калтарыйт...» (Хаж, 34-35)

Кимдир бирөө Алланы берилип сүйүп, жакындан тааныгысы келип ынтызарланса, коркуу сезими да ошончолук оожалат. Анткени Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мындай деген:

«Араңардан Алланы эң жакшы тааныган да, Андан эң катуу корккonуңар да менмин» (Бухари, Адаб, 72; Муслим, Фадааил, 127).

-Куран окуу үчүн үндү кандай чыгарып, кандай кыраатта окуса жакшы болот? деген суроого Ардактуу Пайгамбар:

«-Куран окуп жаткан адамдын үнүнөн Алладан коркконун байкаган болсоң, мына ошонун үнү жана кыратты менен Куран окууга болот» (Даарими, Фадааилул, Кураан, 34) деп жооп узатат.

Алладан чындап корккон пенделер үчүн башка коркунучтар түккө турбаган нерсеге айланат. Жаратканды коркуу - таалайдын шооласы.

Кимде-ким Кудай Тааладан корксо, ал Жаратканына ыраазы. Өзүнө ыраазы болуп, Өзүнөн чындап корккондорго Ал сөзсүз ыраазы болот[25]. Мына ушул серееге жеткен пенделерине Ал эки бейишти убада кылган[26].

Азирети Пайгамбарыбыз мындай деген:

«(Саалган) сүт желинге кайтмайын Алладан коркуп жаш агызган киши тозокко кирбейт. Алла жолунда тазаланган чаң менен тозоктун туманы эч качан аралашпайт» (Тирмизи, Зухд, 8/2311).

«Алла даргөйүндө береги эки тамчы менен эки изден өткөн сүйкүмдүү нерсе жок. Эки тамчы: Алладан корккондугу себептүү көздөн агылган жаш менен Алла жолунда агызылган тамчы кан. Эки из: Алла жолунда (жихатка чыгып) калтырылган из менен Анын парздарынын бирин орундатуу учурунда калтырылган из» (Тирмизи, Фадаилул-Жихад, 26/1669).

Алладан корккондугу себептүү момун пенденин көзүнөн аккан жаш - жалган түндөрдүн көркү, мүрзө караңгылыгынын чырагы, бейиш багынын шүүдүрүмү... Ыйык Курандын даанышман сырларын угуп таасирленбеген жүрөктөн, коркуу сезими өчкөндүгү себептүү жаш акпаган көздөн Алла Таала баарыбызды сактасын!

Коркуу сезими өлүк, жүрөгү таштай каткан мерездерге Куранда мындайча эскертүү бар:

«Андан соң жүрөгүңөр таштан да, же андан да катыды. Анткени таштардын арасынан сызылып, агып чыккан булактар бар, алардын арасынан ташты жарып, агып чыккандары жана алардын арасында Алладан коркконунан төмөн аккандары бар. Алла кылган-эткениңерди байкабай калбайт» (Бакара, 74).

«Оо, Жараткан Кудайым, пайдасыз илимден, коркпос жүрөктөн, тойбос напсиден жана кабылданбаган дубадан Сага баш калкалайм!» деп Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* бекеринен жалбарбаса керек. (Муслим, Зикир, 73).

Кудайдан коркпогондун даражасы айбандан да төмөн. Ата-бабалардын: «Кудайдан коркпогондон корк!» деп нускалаганы бекеринен эместир. Акыйкат көз менен караганда, алардын акыбети чындап эле өтө коркунучта. Наадан, каапыр, түркөй, маңкурттагы ташжүрөк, кайдыгерлик, сокур сезим жансыз макулукта да жок.

Анткени көптөгөн Кудайы баяндоолорго караганда биз жансыз деп билген нерселер да Алладан коркконунан бир абалдан экинчи абалга кубулууга дуушар болушат. Куран аяты бул чындыкты мындайча түшүндүрөт:

«Эгер Биз бул Куранды бир тоого түшүргөнүбүздө, анда сен ал тоонун Алладан коркконунан бүжүрөйүп, жарылып кеткенин көрөт элең. Буларды адамдарга мисал келтирип жатабыз. Мүмкүн ойлонушар![27]» (Хашр, 21).

Алланын ыраазылыгы жана сүйүүсүнөн куржалак калып, азабына дуушар болбойун деген коркунуч менен; Анын чексиз ырайым-мээримине татыктуу болсом деген илгери үмүт момун мусулмандын жүрөгүндө ар дайым эриш-аркак жашашы керек. Башкача айтканда, момун пенденин жүрөгү коркуу жана үмүт мейкиндиктеринин ортолугунда калтаарып сергек турушу керек. Коркуу жана үмүт сезимдеринин ортолугундагы бул теңсалмактуулук «байнал хавфи ва рражаа» деген айтым менен нускаланып жүрөт. Момун пенде ар дайым Жаратканга жалбарып дуба кылып, өзүнүн эч бир нерсеге ээ эмес, алсыз макулук экенин акыл-эсте жандуу тутуп, ажал келип айдаганча жүрөктүн мына ушу кыябын сактаганга күч каржашы абзел.

«Коркуп жана (ырайымынан) үмүт этип Аллага жалбаргыла. Кайрым ээлерине Алланын ырайымы абдан жакын» (Аараф, 56).

«... Анын ырайымын тилеп, азабынан коркушат. Акыйкатта Кудайдын жазасынан коркуу зарыл» (Исра, 57).

«Эгер момун пенде Кудай Тааланын азабынын катуулугун, ачуулугун анык билбегенде бейишти арзуу кылбас эле. Каапыр адам Жараткандын ырайымынын анык аңдай алганда бейиштен эч убакта үмүтүн үзбөс эле» (Муслим, Тавба, 23).

«Бейиш менен тозок баарыңарга чокоюңардын боосунан да жакын» (Бухари, Рикак, 29).

Мындайча айтканда, түбөлүктүү таалайдын жана саламаттыктын жолу коркуу жана үмүт сезимдерин жүрөктө жандуу сактоодон башталат. Сүйгөн жан качан болбосун сүйгөнүмдү капалантып, анын мага болгон сүйүүсүн өчүрүп албайын деген санаа менен жашайт. А момун-мусулман болсо, Алланын сүйүүсүн жоготуп алуудан коркушу керек, ошол эле маалда Анын ырайымынан үмүтүн үзбөшү зарыл.

Изгиликтин ибараттуу элестери

Азирети Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* минтип баян этет:

«Жүрөктү абалдан абалга өзгөрткөн Улуу Алла Таалам! Жүрөгүмдү диниңе бек кыла көр!» деген дубаны Алла Элчисинин оозунан көп укчубуз.

Бир жолу мен Пайгамбарыма *(саллаллаху алейхи васаллам)* суроо узаттым: «Оо, Алла Элчиси! Биз сенин пайгамбар экениңе, сен апкелгендин баарына ишеним арттык. Ошого карабай биз тууралуу кооптонуп жүрөсүңбү?»

Пайгамбарым мага минтип жооп берди:

«-Ооба! Жүрөктөр Жараткандын эки бармагынын ортосунда. Ал каалагандай калчоого эрктүү» (Тирмизи, Кадар, 7/2140).

***

Азирети Айшанын айтуусуна караганда:

«Алар бериле турганын беришет. Эгесине кайтып баруудан жүрөктөрү калтаарыйт. Алар жакшылыкка умтулуу жарышында башкалардан озуп кетүүнү каалашат» деп Муминуун сүрөсүнүн 60-61-аяттары түшкөн соң Алла Элчисине кайрылдым:

-Береги аят зинакорлор, уурулук кылгандар жана ичимдик сыяктуу арам иштерди жасагандар тууралуу кеп салып жаткан жокпу?

Ал мындай деди:

«-Сыддыктын кызы, жок андай эмес. Бул жерде намаз окуп, орозо кармап, кайыр-садага берип, ошол эле маалда аталган ибадаттарынын кабылданып кабылданбасы

тууралуу сарсанаа болгондор тууралуу айтылган» (Тирмизи, Тафсир, 23/3175; Ибн-и Маажа, Зухд, 20).

Мусулман адам амалдарына жана жасаган жакшылыктарына ишенип, эч убакта маашырланбашы керек. Жараткан Кудайдын ырайымына, мээримине башкалкалоодон башка чара жок.

***

Сухайл бин Амр Курайш уруусунун актаңдай чечени эле. Ал мезгилде көркөм сөз кудурети калайык калкка абдан таасирлүү болгондуктан Сухайл Ислам динин каралап, жамандап далай сөз агыткан. Жаагын жанган бул инсан Бард согушунда колго түшөт. Аны көрүп кыжыры кайнаган Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* Пайгамбардан өтүнөт:

-Пайгамбарым! Мага уруксат бер, Сухайлдын тиштерин күбүп салайын! Тили салаңдап калгандан кийин эч бир жерде сени жамандап, динди каралай албай калат!

Ал мээримдүү пайгамбар душманын жазага кыйбай:

-Умар аны жайына кой! Мен анын дене-мүчөсүнө кылчалык зыян келтире албайм. Эгер сен айткандай кылсак, пайгамбар экендигиме карабай Алла Таала мени дал ошондой жазага тартат. Эч ашыкпа, убагы келет, ошондо ал сени мактап, көңүлүң сүйүнө тургандай жакшы сөз айтат деди (Ибн-и Хишам, II, 293).

Ардактуу Пайгамбарыбыз берегi нуска сөзү менен нары ийкем, нары сыпаа туруму менен Жараткандын азабына кириптер кыла турган жорук-жосундан окчун турууну таалим этиптир.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын көзү өткөн соң коомчулуктун ичине жик түшүп, эски ширкчил ишенимге кайткандар пайда боло баштайт. Мына ушундай курч кырдаалда Сухайл бин Амр *(Алла ага ыраазы болсун)* эл алдына чыгып мына буларды айткан экен:

«-...Аллага ант болсун! Күн менен ай батып, чыгып турганда бул дин жашай берерин мен жакшы билем!..»

Сухайлдын нуска сөзүн уккан эл кулак кескендей тымтырстыкка, ой деңизине сүңгүйт. (Ибн-и Хишам, IV, 346; Вакиди, I, 107; Балазури, I, 303-304; Ибн-и Абдулбар, II, 669-671; Хаким, III, 318/5228).

***

Азирети Айша эненин *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусуна караганда катуу шамал башталганда же көк бетинде кара булут пайда болгон учурларда Азирети Мухаммаддын өңү өзгөрүп, кээде мелтиреп булуттан көз албай көпкө тигилип, кээде түйшөлүп улам үйгө кирип чыга берчү экен. Жамгыр жаап баштаса, анын жүзүн сүйүнүч чайып, дили кубанып калчу экен. Мындай таң калыштуу мүнөз тууралуу суроо салгандарга: «Ад коомуна келген азап үммөтүмө келбесе экен» деген санааркоо экенин айтыптыр (Муслим, Истиска, 14-16).

Жарыктык Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васалллам)* үммөтүнө бапестеген мээрими, ата-эненин өз канынан жаралган балдарына бапестеген мээриминен да эселеп ташып турган экен. Бул кабарды Алла Таала Өзү маалымдаган:

«Ант болсун! Өз араңардан силерге ушундай бир мээримдүү пайгамбар келди. Силердин машакат тартышыңар ага өтө оор келет. Ал өтө камкор, момундар үчүн боорукер жана ырайымдуу» (Тооба, 128).

Алла Элчиси көргөн капасалаң коркунучту, тарткан машакатты, ачарчылыкты ушу күнгө дейре эч бир киши баласы көрө электигин Пайгамбарыбыз өзү маалымдаган[28]. Булар пенделерди Алла жолуна салуу үчүн тарттырылган. Жанчыдагыс кыйынчылыктардын үстөк-босток жааганына карабай, Алла Элчиси арыз-муңун эч бир жанга айткан эмес. Бир адамдын дин Исламдан шарапат табышы ал үчүн опол тоодой казынадан артык эле. Маселен, Таиф калкы Азирети Мухаммадды ташбараңга алып денесин жарадар кылып канга чылайт. Бирок ошол сапарда бир кулдун динди кабылдашы Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын көңүлүндөгү барча кайгы-касыретти, таарынычты жууп кетет.

***

Азирети Абу Бакир олтуруп кыяматты, сурак таразасын, бейишти, тозокту, периштелердин катар-катар сапка тизилишин, көк асмандын, күндүн түрүлүшүн, тоолор учуп, жылдыздардын чачылышын көз алдына келтирип, терең ойго батат. Алладан ушунчалык катуу корккондуктан:

-Ушу жашарган чөп сыяктуу мен да чөп болсом, анан бир жаныбар келип мени жесе, мен жок болуп кетсем дейт. Ушу жараян себептүү береги аят түшүрүлгөн:

«Жаратkандын алдына барып сурак берүүдөн корккон жанга эки бейиш бар» (Рахман, 46).

Сахабалар Кудай Тааланын:

«Эй, ыйман келтиргендер! Жарашыктуу деңгээлде Алладан астейдил корккула, мусулманча көз жумгула» (Аалу Имран, 102) деген буйругун эстен чыгарбай, ушундай сезим менен өмүр кечиришкен.

***

Күнгө жума. Азирети Абу Бакир «Эртең толук жыйналгыла, зекетке түшкөн төөлөрдү бөлүштүрөбүз. Бирок бейуруксат жанкиши жаныбызга кирбесин!» деп жар салды.

Бул кабарды уккан аялы тийип калар деген ниетте чылбырды карматып күйөсүн жөнөттү. Уруксатсыз кирбесин деген маалыматты укпай калган адам түз эле төөлөр камалган коргонго кирип барды. Ал жерде Азирети Абу Бакир менен Азирети Умар турган эле. Бу кирген кандай кеп жебес неме деген тейде ачууга алдырган халифа уруксатсыз кирип келген адамды колундагы чылбырды жулуп алып эскертүү иретинде жонго акырын уруп койду. Уларын уруп алып, сылык мүнөз халифа абдан өкүндү. Зекетти бөлүштүрүп болгон соң эскертүү алган адамды жанына чакырып, чылбырын колуна карматты:

-Ме, сен да мени уруп ал. Келтекке келтек болсун! Окуянын башка өңүткө өнүгүп кеткенине таң калган Азирети Умар:

-Аллага ант этем, мындай нерсеге жол бере албайм! Халифам, сен бул ишти өзүңдөн кийинкилер үчүн салт катары таштаба! деп чылбырды талашканга аракеттенди. Ага бобой Абу Бакир чебелектейт:

-Катыгүн ай, сен айткандай кыла турган болсок, кыямат күнү Алланын азабынан мени ким куткара алат, ушуну айтчы?

Кеменгер Умар:

-Андай болсо, көңүлүн ал деди. Умардын сөзүн жөндүү көргөн халифа ыза көргөн адамга бир төөгө кошуп жүндөн токулган таар жана беш динар (күмүш акча бирдиги) бердиртти. Уучу толуп, төө жетелеп жөнөгөн мусулман халифаны кечирди (Али ал-Муттаки, V, 595-596/14058).

***

Ансар мусулмандарынын арасында ыкластуу десе ыкластуу, ыймандуу десе ыймандуу жаш жигит бар эле. Күндөрдүн биринде мына ошол жигиттин жүрөгүн тозок коркунучу каптайт. Тозок тууралуу кеп салынды дегиче көз жашын көл кылып койо берет. Абал улууларга кабарланат. Кусалуу жигит кабар алуу үчүн келген Алла Элчисинин мойнуна шап асылып, санаасын тапшырган немедей кыйлага үнсүз турган соң аманат жанды Улуу Кудайга тапшырат да, жерге кулайт. Окуяга Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* мындайча баа берди:

«-Боордошуңарды аруулап жууп, кепинге орогула. Тозок коркунучу жигиттин боорун эзип жибериптир. Напсимди кудуреттүү эрки менен кармап Турганга ант этип туруп айтамын, Алла аны жалындан сактады. Кимде-ким бир нерсени каалаcа, ага жетүүнүн жолун издейт, кимде-ким бир нерседен корксо, андан качат» (Хаким, II, 536/3828; Али ал-Муттакий, III, 708/8526).

***

Касым буларды баян эткен:

«Эртең менен чыгып Азирети Айша эжемдин үйүнө барып амандашкан соң башка иштер менен алектенчүмүн. Күндөрдүн биринде адаттагыдай эле үйүнө барсам, нафил намаз окуп жатыптыр. Ал:

«(Жараткандан корккон пенделер мындай дешет:Алкыш болсун) Алла ырайым этип бизди куйкалаган оттон сактады» (Тур, 27) деген аятты окуп жатыптыр. Кыямга барганда дуба кылып ыйлап-ыйлап жанагы аятты көпкө кайталады. Күтө берип зериктим. Зарыл иштеримди бүтүрүү үчүн базарга кеттим. Арадан бир кыйла убакыт өткөнүнө карабай кайра келсем эжем ыйлап намаз окуп жатыптыр» (Ибну-л Жавзий, Сыфатус-Сафва, II, 31).

***

Азирети Абу Бакир *(Алла ага ыраазы болсун)* бир күнү Ханзалага *(Алла ага ыраазы болсун)* кезигип калат. Ханзаланын бир нерседен тынчсызданып турганын байкаган кыраакы сахаба абалын сурайт. Кыжаалаттанган Ханзала мындай деди:

-Эй Сыддык, Ханзала мунафык (эки жүздүү) болду! Өзүңүзгө маалым болгондой, Азирети Пайгамбарыбыздын дилмаегине катышып жүрөбүз. Ал киши таасирлүү кеби менен бейиш-тозокту эске салат, жадагалса аларды өз көзүбүз менен көрүп тургандай абалга келебиз. Алла Элчисинин алдынан чыгып бала-чака, дүнүйө иштерине аралаштык дегиче эми эле уккандын баары эстен чыгып, анын дилмаегинен алган рухий берекени жоготуп алып жатабыз.

Чын эле дегендей баш ийкеген карт сахаба:

-Аллага ант болсун, андай абал бизде да болуп жүрөт -деп, түпсүз ойго чөмүлөт.

Бул мүшкүлгө жооп табуу үчүн ээрчинишкен эки сахаба Алла Элчисине келип абалды билдиришет. Азирети Мухаммад түмөн ойго түйшөлгөн мусулмандарга берегидей акыйкат жооп узатат:

«-Жанымды Кудуреттүү ыктыярында кармап турган Аллага ант этип туруп айтамын, дилмаектен тапкан рухий көрөңгөнү сактап, такай зикир менен жүрөр болгонуңарда мейли төшөктө болсун, мейли жолдо болсун периштелер силер менен саламдашмак.

-Ханзала, кээде андай, кээде мындай болот (сен ага көп кыжаалат боло бербе)! » (Муслим, Тооба, 12).

Окуядан маалым болгондой, кадырман сахабалар напсилерин такай тескеп өтүшкөн. Турмуштун эчендеген албан машкаттына карабай, рухий бийик жашоого залака тийгизип албоо деген изгилик алардагы негизги санаа болгон.

***

Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* буларды айткан:

«Көктөн келген үн: «Эй пенделер! Бир гана адам тозоко барат» дей турган болсо, балким, ошол адам мен болуп жүрбөйүн деп корком. «Эй пенделер! Бейишке бир гана адам кирет» дей турган болсо, балким, ошол адам мен эмесминби деп үмүт кылам[29]».

Момун мусулмандардын мына ушундай рухий изги абалда, коркунуч менен үмүт сезимдерин сергек кармашы Куранда маалымдалган:

«Алардын капталдары төшөктөн ажырап турат да, өздөрүнүн Эгесине коркуу, үмүт менен жалынышат жана Биз аларга берген ырыскылардан сарпташат» (Сажда, 16).

***

Жараткан Кудай Тааланын алдындагы сурактын кыйындыгын таамай аңдаган Азирети Умар жерден куураган бир тал чөптү алып:

«Эх аттиң! Ушинтип куураган бир тал чөп болуп жаралып калсам эмне, дүнүйөгө келбесем эмне, энем мени төрөбөсө эмне болмок, туулбай туна чөксөм эмне болмок» деп мүңкүрөгөн экен (Ибни- Саад, III, 360-361).

***

-Момундардын эмири! Эмне үчүн намаздын убагы киргенден ireңиңиз кубарып, титирей баштайсыз? деген суроого Азирети Алинин жообу мындай болду:

-Жер менен асман көтөрө албаган, алып жүрүүгө тоолордун алы жетпеген улуу аманатты орундатуунун убагы келди. Аны кынтыксыз аткара алдымбы же жокпу билбейм.

Азирети Мухаммад Пайгамбардын небереси Хасан мечитке кирерден алдын мындай дуба кылчу экен:

«Оо, Раббим! Кулуң келди каалгаңа. Оо, Берешен Кудай Таалам! Сага күнөөкөр кулуң келип олтурат. Сен момун пенделериңе жаман адамдардын жексур жоруктарын кечирүүнү буйрудуң. Анткени сен Айкөлсүң, Ырайымдуусуң. Оо, Кудайым! Өзүңдүн айкөлдүгүң, мээримдүүлүгүң менен мени күнөөлөрүмдү кечир, мага ырайымыңды төк!»

***

Абу Бакир Варрактын тестиер уулу бар эле. Тестиер Куран үйрөнүү үчүн күн сайын мектепке барып сабак алчу. Күндөрдүн биринде катуу корккон белем, көзү алаңдап, бозоруп-татарып мектебинен эрте кайтат. Уулун көрүп атанын жүрөгү опкоолжуй түшөт.

-Уулум, сага эмне болду? Түрүң башкача, мектептен да эрте кайтыпсың?

Күзгү жалбырактай саргарган тестиер кичинекей жүрөгүндөгү Алладан коркуу сезимин атасына аңдатты:

-Атаке! Мугалимибиз бүгүн Курандан бир аятты үйрөттү. Анын маанисин тішүнүп, корккомумдан тилим катып калды! Кулак салып туруңуз, мен сизге ал аятты окуп берейин:

«Танган (каапыр) болсоңор, балдарды ак чач карыга айланта турган күндөн өзүңөрдү кантип коргойсуңар?» (Муззаммил, 17).

Ошентип, тестиердин абалы начарлап төшөкө жыгылат. Көп өтпөй көз жумат. Окуядан таасирленген ата уулунун мазарына тез-тез каттайт. Барган сайын өзүн-өзү:

«-Эй Абу Бакир! Сенин уулуң Курандан бир аят үйрөнүп, Алладан корккондугу үчүн жантаслим болду. А сен болсо канча жылдан бери Куран окуп келесиң, бирок Жараткандын жазасынан ошо балачалык коркподуң!» деп жектейт.

Маалым болгондой, бул окуя тестиер куракта болгонуна карабай, Жараткандан астейдил корккон жаш баланын салмактуу ыйманын таасын чагылдырып турат. Бул окуя ошол эле маалда Алланын сөзүн жүрөктөн кандай кабылдоо жана кандай берилүү менен окуу керектигине, Теңирий айбаттын элеси алдында кандай абалга сүңгүү зарыл экенине кыйыр мааниде ишаарат кылат.

«Ал (Аллага) моюн сунуп, түн ичинде сажда кылган жана тик туруп (намаз окуп), акыреттен коркуп, Эгесинин ырайымынан үмүт кылган адам сыяктуу боло алмак беле? (Эй, Мухаммад!) Аларга: «Билгендер менен билбегендер тең боло алабы?» деп айт. Чындыгында, акыл ээлери гана (Курандан) насаат алат» (Зумар, 9).

Демек Жараткандын даргөйүндөгү чыныгы илим-пендени коркуу сезимине жетелеген илим. Мындай илимге жетүү үчүн аятта маалымдалгандай төмөнкү жагдайларга маани берүү абзел:

1. Түндөрү намаз окуп, чын жүрөктөн Жараткан мененбир болууну камсыздоо.

2.Өмүрдүн акыр аягына чейин кай жерде, кандай абалда болбосун, жүрүм-турумга изги түс берип, акырет сурагынын оорлугуна түйшөлүп, түбөлүктүүлүктү унутпоо.

3.Кудай Тааланын ырайымынан үмүт үзбөй, ар убак дуба, мунажат кыла жүрүү. Анткени арууланган, руху бийик пенделер такай дуба менен өмүр кечиришет.

***

Таң атып калса керек деген ойдо сыртка чыктым деп бул окуяны Мансур бир Аммар баяндаган. Бирок таң аткыча дагы бир сааттай бар сыягы. Эмнегедир баскым келди. Бир үйдүн жанынан өтүп баратып ичкери жактан жашыган инсандын берегидей тилек кылып жатканын кулагым чалды:

«Атыңдан айланайын Кудай Таалам! Мен өтө көп күнөө жасаган адаммын. Көрсө, азаптын баарын өзүмө үйүп алыптырмын. Сенин сөзүңдү сынап көрөйүн деген максатым деле жок эле. Мен тек гана напсиме жеңилдим. Карасам далай ишти жасап эле жатам, а Сен эч бир тоскоол кылбадың. Ошентип, Сенин-Жашыруучу сыпатыңа алданып калдым. Бардыгын наадандыгымдан, түркөйлүгүмдөн жасадым. Жаңылганымды эми аңдап олтурам. Мени азаптасаң, абалым кандай болор экен?! Мага чала, чала болот бул дагы! Оо, Кудай Таалам! Сырат көпүрөсүнөн өтүү буйругун берген күнүң айрымдар тозокко түшсө, айрымдары ары өтүп бейишке кирет. Сага мунажат кылып турган мына бул карып кулуң кайсынысына кирер экен?!»

Ошол маалда нары жактан кимдир бирөө тозоктон кеп салган аят окуду. Көз жаш төгүп, жалынып жаткан адам «Аах!» деп бир кыңкыстап алган соң мунажаты да, ыйы да тык токтоду.

«Эмне болду буга, кулак кескендей тымтырс болуп калды» деп өзүмчө күбүрөнүп, үйдүн кайсы жерде жайгашканын жакшылап боолгоп алган соң үйгө кайттым. Эртең менен келсем, болжолдонгон үйдө өлүм бар экен. Эмне болгонун сураштырдым. Көз жумган жигиттин энеси мага буларды айтып берди:

-Көз жумган адам менин уулум эле. Өзү Азирети Пайгамбарыбыздын уруусунан. Түн кирди дегиче жайнамазга олтуруп, таң аткыча ыйлачу. Күндүзү тапканын кедей-кембагалдарга таратып берчү. Тозок тууралуу аятты угуп, туруштук бере албай Жаратканга карай жөнөй берди.

-Айым! Сенин уулуң бейиште. Анткени Алладан коркуп ыйлаган пенде тозокко түшпөйт. Мына ушундай улук абалда жан берип жаткан болсо, анан кантип тозокко түшсүн? Андан көрөкчө Аллага алкыш айт - дедим ага.

***

Айтылган сын-пикирлер Явуз Султан Салим ханга өтө оор келгендиктен буркан-шаркан түшүп, ачууланып алчу экен. Бирок анын ачуусу Алланын буйруктарынын алдында ээрип жок болгону аңыз кеп катары айтылып келет. Алладан коркуу сезиминин күчтүүлүгү анын эң башкы өзгөчөлүгү болгон. Бир маселе боюнча Салим хан өтө оор өкүм чыгарат. Өкүмдү уккан мамлекеттин башкы динаятчысы Занбили Али мырза падышага эскертүү берет. Падыша пенделик өжөрлүгүнө салып:

-Мамлекеттик иштерге аралашуу сиздин милдетиңиз эмес! деп кагып койот.

Журтатасынын мүнөзүн беш колундай билген динаятчы кыраакы сөзгө өтөт:

-Падышам! Бул иштер акыретке тиешелүү иштер болгондуктан кийлигишүүгө акым бар. Эгер аткарылуу алдында турган жаңылыш өкүмүңүздү жокко чыгарбайм десеңиз, капшаптуу махшардагы жан чыдагыс азапка даярдык көрүңүз!...

Улук динаятчы бул сөздү айткан соң падыша менен коштошпостон чыгып кетет. Ушу кезге чейин эч бир адамдан мындай осол мамилени көрбөгөн падыша, канчалык буурадай чамынбасын, акыйкаттын актыгын аттап кете албайт. Эскертүүнү туура кабылдап, өкүмдү өзгөртөт да, улук динаятчыдан кат аркылуу кечирим сурайт.

Жер жүзүнүн үчтөн бир бөлүгүн башкарып турса да, жүрөктөгү Алладан коркуу сезими Салим ханды өз каалоосуна жетеленүүдөн баш тарттырган. А улук динаятчы болсо Жараткан алдында жооп берүүнүн оорлугун таамай аңдаган кеменгер болгондуктан, падышанын кайтпас өжөрлүгүн билип туруп коркпой-үркпөй эскертүү берген.

***

Жыйынтыктап айтканда «Алланы сүйүү барча жакшылыктын башаты, ал эми Алладан коркуу-даанышмандыктын башаты».

Алланы сүйгөн жана тааныган пенде Анын сүйүүсүнөн куржалак калып, жазасына кириптер болуп калбайын деген коркуу менен кылдат жашап, салих амал менен өмүр кечириши кажет.

Кулпенде Жараткандан чындап корко турган болсо, жашоо багыты Исламдын маңызына өтө баштайт, эки дүйнө жакшылыктын гана кучагына бөлөнөт. Анткени Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* мындай деген:

«Инсанды куткаруучу үч нерсе бар: Көрүнөөдө да, көмүскөдө да Алладан коркуу, адилеттүүлүктү камсыз кылуу, барчылыкта болсун, жокчулукта болсун үнөмдүү болуу. Төмөндөгү үч нерсе бүлүндүрөт: тизгинсиз ышкы, зыкымдык жана өзүн-өзү жактыруучулук» (Мунави, III, 404/3471).

3. ТААЗИМ

Таазим-ыймандан жаралган такыбаалык, сүйүү, сыпаалык, баам-парасаттуулук өңдүү изги сезимдердин жана жүрөк кыраакылыгынын жемиши. Көпчүлүккө маалым болгондой, дин Исламдын өзөгү береги эки чектин алкагында таанытылат:

а. Алланын өкүмдөрүн сый-урмат, таазим көрсөтүү менен орундатуу.

б. Алла жараткандыгы себептүү жаамы макулукка боорукер болуу.

Жараткан Аллага таазим кылуу эң изги, нары улуу адеп. Ибадат аркылуу таазим этүүдөн эң таасирлүү, нары көзөл көрүнүш пайда болот. Андан соң Жаратканга жакындык даражасына жараша калган инсандарга жана макулуктарга сый аркылуу таазим көрсөтүлөт.

«... Кимде-ким Алланын жышаанына таазим кылган болсо, ал шексиз жүрөктүн такыбаалыгынан» (Хаж, 32).

Жышаана-белги деген сөз мындайча чечмеленет. Намаз, Кураны Карим, азан, курмандык өңдүү нечелеген ыйык аманаттар менен Ыйык Кааба, Сафа-Марва дөңсөөлөрү өңдүү көптөгөн куттуу жайлар Кудай Тааланын жышаанасы. Асыресе, буларга ажылык жана умра учурунда сый менен белгиленген чектин алкагында таазим кылуу кажет. Маселен, бутту Каабага каратып узатуу же кыбыланы тээп жатуу, куттуу жайларда пайдасыз сөз сүйлөө, айрыкча Куранды ой келди таризде окуу, таазимге көө жаба турган жагдайда аны жерге кою сыяктуу жосунсуз жоруктардан оолак болуу абзел.

Алла Таала ыралды Өзүнө, пайгамбарларына, олуяларына жана ыйык аманаттарга сый мамиледе болуп, таазим кылгандарга жакшылыгы менен жооп кайтарган, мээримди көнөктөтүп жаадырган. Жадагалса Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* атажурттан сүрүлмөйүн Меккенин мушриктерин азаптаган эмес[30].

Алланын белгилерине сый көрсөткөн Фараондун сыйкырчылары ибараттуу икая түрүндө айтылган Курандагы мисалдардын бири болуп саналат. Азирети Мусанын мужизаларынын алдында деми суу сепкендей муздаган Фараон Мисирдин сыйкырчыларын жыйнаттырып, аларга чоң сыйлыктарды берерин убада кылат. Мелдеш башталат. Бирок сыйкырчылар Алланын пайгамбары Азирети Мусага астыртан таазим эте биринчи баштоону пайгамбарга сунушташат. Мына ушул көз ирмемден тарта сыйкырчылардын жандүйнөсүндө Туура Жолго болгон ынтызарлык оту тутанат. Бул улуу жакшылык жөн жерден көз жарбады, сыйкырчылардын нары сылык, нары назик адеби Алла Таалага жаккан сыягы. Чагылгандай чарт эткен окуянын бачым өзгөрүшү, Фараон баштаган жалпы эл күбө болгон мужизалык көрүнүштөр алардын ыйманга кирип кетишине жол ачат. Ал ыйман ушунчалык бир урагыс эле дейсиң, жанын бергенге кайыл болушту алар. Ошентип, сыйкырчылар чыныгы, толук ыймандын жетеги менен бейишке сапар тартышкан.

Алланын белги-жышааналарына таазим этүү сырынын көмүскө тарабын Азирети Мавлана мындайча маалымдайт:

«Сыйкырчылар мелдешти улуу пайгамбарга, Аллага жакын пендеге биринчи баштоо мүмкүнчүлүгүн ыйгарып, урмат-сый көрсөткөндүктөрү себептүү ыйманга келишти, бирок ал улуу пайгамбар менен таймашка чыккандыгы себептүү жаза тартып калышты».

Куран-ы Каримге сый мамиледе болуунун натыйжасында Осман Гази ажайып кызык түш көрөт. Бул түштү жоруган улук динаятчы Адабалы кызын Осман Газиге никелеп берет.

Бул окуя жана анын сыры дагы абдан даңазалуу. Сыягы дүйнө тарыхында эң узун өмүр жашаган Осмон мамлекетинин пайдубалында Куранга болгон сылык-сыпаа, нары жылуу мамиле жатканы аныктай...

Изгиликтин ибараттуу элестери

Абу Хурайранын айтуусуна караганда, Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* мечиттин кыбыла жагында түкүрүлгөн какырыкты көргөн соң жамаатка кайрылган:

«-Айрымдарга эмне болуп калган, Кудай Таалага багыт алышат да, алдына түкүрөт. Алдыдагынын артына кылчайып бетке түкүрүшүн кимиңер каалайсыңар?» (Муслим, Масажид, 53).

***

Жунайд Багдадий такыбаа деп атанган бир пендеге зыяраттап барат. Тилекке каршы, ал адамдын кыбылага карап чыйт түкүргөнүн көрүп «Бул кишинин жүрүмү сүннөткө төп келбейт экен» деген ой менен, жолукпай артка кайтат.

***

Анастын *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусуна караганда, Алла Элчиси дааратканага кирерден алдын Аллага болгон таазими себептүү колундагы «Мухаммад Алланын Элчиси» деген жазуусу бар шакекти чыгарчу экен (Абу Давуд, Тахарат, 10/19).

***

Ажылык мезгили. Алланын үйүн узактан көргөн Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* алакан жайып минтип дуба кылган экен:

«Оо, Кудай Таалам! Үйүңдүн кадыр-баркын көтөр, даңазасын, айбатын арттыр. Ажылык жана умрага келип таазим кылгандардын аброюн, даңазасын, айбатын жана жакшылыгын арбыт!» (Ибн-и Саад, II, 173)

***

Аятта: «Биз (курмандыка тандаган) бодо малды да Алланын жышаанасы (Аны эске салган белгилерден) кылдык» деп айтылгандай, курмандык Исламдын белгилеринен. Ошондуктан курмандыкка чалына турган малга Алла үчүн жылуу мамиле кылуу абзел. Мүлдө ибадаттардагыдай эле курмандык чалуудагы негизги маселе-такыбаалык сезимдин жандуу болушу.

«Сойгон курмандыгыңардын эти да, каны да Аллага жетпейт. Ага силердин такыбаалыгыңар гана жетет...» (Хаж, 37).

***

Курмандык тууралуу Алланын олуяларынын таазими кандай гана ибараттуу:

Ардактуу Сами мырза менен маркум атам Муса курмандык чалууда өтө кылдат иш жасашчу. Бир чуңкурга эки мал сойдурчу эмес. Оболу жаныбардын көзүн таңдырчу. Курмандык кой же эчки болсо, аны союла турган жерге түрткүлөп же сүдүрөтпөй ийкемдүү сылап жоошутканча көтөрүп барууну көп айтчу. Бычактын курчтугуна абдан көңүл бөлүшчү. Малга запкы чектирбей бачым мууздап канды жакшылап агызууну жана кан толук чыгып бүткөнчө тик туруп күтүүнү жакшы жөрөлгө катары колдоно жүрүүнү өздөрү турмушка ашыруу менен үлгү болгон.

Анткени курмандык деле башка ибадаттар сыяктуу берилүү менен аткарыла турган ибадат, Аллага болгон таазимдин, ыроолонгон нематтарга шүгүрчүлүктүн жана анын жолунан кайтпастыктын жышааны. Жалпыга маалым болгондой, Кудай Таала мал-жандыкты адамбаласынын кереги үчүн жаратып, ага белендеген. Этинен, сүтүнөн, терисинен, жүнүнөн, кыскасы, бүт баарынан пайдаланылган бул нематтар Жараткандын бизге багыштаган улуу сыйы экенин эч ким тана албас.

Бир чыны суусундук сунган жанга рахмат айтуу адамдык карыз экени талашсыз. Ал эми санак жеткис баалуулуктарды тартуу эткен Аллага ар убак алкыш айтып, курмандык чалуу учурунда адамча мамиле кылалы, боорукерликти жоготуп албайлы.

***

Азирети Умар жана Азирети Осмон баштаган сахабалардын көпчүлүгү эрте менен турганда Ыйык Куранды сый үчүн өбүүнү салтка айлантышкан. Мындай изги жөрөлгөнү аткарып жүргөн Умар уулу Абдулла береги көкүрөктөн чыккан сөздөрдү айткан:

«Бул Раббимдин убадасы, Раббимдин улуу жарлыгы!» (Каттани, II, 196-197).

***

Тээ мурунку кездерде сыя менен жазылган жазууларды өчүрүү керек болгондо, аны суу менен жууп тазалашкан. Куранды үйрөнүүчүлөр жазылган аяттарды суу менен жууп, андан чыккан сууну ой-келди жакка чачпай атайы бир идишке чогултуп, аяк асты болбой турган мүрзөлөрдүн жээгине же таза чуңкурларга төгүшкөнүн Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* маалымдаган. Мындай сууну айрымдар шыпаалык үчүн колдонушкан деген маалыматтар да айтылып келет (Каттани, II, 200).

***

Куран түшүрүлө элек мезгилде Меккенин калкы көптөгөн ырдын ичинен көркөмдүгү, уккулуктуулугу жана адабийлиги жагынан мыкты делген жети ырды тандап, Каабанын дубалына асып коюну салтка айлантышкан. Асылган ырлардын бири Лабид бин Рабиага таандык болгон. Лабиддин ыры көп жылдар бою асылуу турду. Ырдын ээси дин Исламды кабылдагандан тарта Алланын сөзүнө өзгөчө таазим кылгандыгы себептүү ыр жазганды такыр таштап салган. Айтууларга караганда, анын акыркы ырында мындай үзүндү бар экен:

«Ажал келип айдаганча дин Исламды мен таптым. Ушундай улук сый үчүн Аллага алкыш айтамын» (Ибн-и Абдилбар, ал-Истиаб, III, 1335).

***

Сулайман пайгамбар ыйманга чакыруу максатында Саба ханышасы Балкиске кат жиберет. Ошо мезгилдерде бутпарас саналган ханыша катты окуган соң билермандарын жыйнап мындай деген:

-Мырзалар! Мага Сулаймандан шарапаттуу бир кат келди. Бул кат Мээримдүү жана Боорукер Алланын ысмы менен башталыптыр.

Аалымдар: «Азирети Сулаймандын катына маани берип сый көрсөткөндүгү үчүн Балкис ыйманды тапты!» деп жүрүшөт.

***

Алланын салих пендеси саналган Бишр-и Хафи мурунку кездерде жеткен күнөөкөр, напси каалоосунан башка ишке мойну жар бербеген кошөкөр неме болуптур. Күндөрдүн биринде мас абалда келатып «бисмилла» деп жазуусу бар чаңда жаткан кичинекей кагазды таап алат. Сезим ойгонуп, аны өөп башына койот. Үйгө алып келген соң атырдан сүртүп бийик жерге койот. Көшүлүп уйкуга кетет. Түшүнө мына мындай сөз айтылат ага:

«Менин ысмымды аңкыган атырга бөлөдүң, аны урматтап таазим эттиң. Даңазамдын жана Улуулугумдун акысы үчүн Мен да сенин атыңды эки дүйнөдө тең көтөрөм».

Түштүн үзүлүшү менен ойгонуп кеткен Бишр түпсүз ойго сапар тартат. Акыры изги чечимге келип, күнөөлөрү үчүн тооба кылат да, чын дилден Аллага багыттанат[31].

***

Айтууларга караганда, Алланын сүйүктүү пенделеринин бири Ибрахим бин Атхам сапар тартып баратып Имам-ы Азамга жолугат. Имам-ы Азамдын шакирттери Ибрахим бин Атхамга теңсинбеген көз менен карашат пенделик кылып. Кыраакы имам айланасындагылардын баарын сыдыра тиктеген соң:

-Кош келипсиз, мырзам! Сиз келишиңиз менен жыйыныбызды шарапатка бөлөдүңүз! деп олуяга сыпаа кайрылат. Жолоочу акпейилден алик алып жолун улайт. Жат көз жок маалда шакирттери устатка суроо салышат:

-Азыр келип кеткен пенде мырзалык жана улуулукка кайсы артыкчылыгы менен ылайыктуу? Сиз сыяктуу улуу инсандын карып кейиптенген бир кишиге «мырзам!» деп кайрылышы өтө таң калууну жаратты.

Силерге такыр кошула албайм деген таризди алдын-ала аңдаткысы келген устат баш чайкап олуяга таазим кыларын мындайча билдирет:

-Ал ар дайым Алла менен алек, а биз болсо, болор-болбос нерселер менен алекпиз...

Имам-ы Азам тахажжут намазында гана кийүү үчүн кымбат баалуу, нары мыкты кездемеден желек тиктирет. Бул иш анын Аллага канчалык даражада таазим этерин жана ибадаттарга канчалык маани берерин айгинелейт.

***

Ахмад бин Ханбал улуу олуя Бишри Хафиге тез-тез жолугуп, аны менен көпкө маектешчү. Эки ортодо кыл өткүс бекемдик бар эле. Адаттагы күндөрдүн биринде шакирттеринин бири имамга суроо узатат:

-Устаз! Сен Куран жана Сүннөт илимдеринин өтөсүнө чыккан аалым адамсың. Ошого карабай катардагы бир карапайым кишиге маани берип, аны менен эзилише маектешүү сизге жарашпайт ко дейм?

-Ооба, сен санаган өңүттөрдө, балким, андан менин маалыматым артыкча болушу мүмкүн, бирок ал мага караганда Кудай Тааланы алда канча жакшы тааныйт деди аалым.

Тарых тастыктагандай, Имам-ы Аазам жана Ахмад бин Ханбалдар Алланы берилип сүйүп, жүрөктөн таазим кылгандыктан, улуу олуяларды, кеменгер пенделерди сыйлашкан, алардан кабар алып артыкча жагынан сабак алууга дилгир болушкан.

***

Сина чөлү нары коркунучтуу, нары узун болгондуктан басып өтүүгө эч ким деле батынган эмес. Ошого карабай Явуз Султан Салим хан тобокелге салып, чечкиндүүлүк менен Осмон дөөлөтүнүн аскерин баштап Сина чөлүнө салат. Кыйла жол жүрүлөт. Явуз хан аттан түшүп жөө жүрө баштайт. Ат араң жүргөн эрмечөлдө падышанын жөө жүрүшү артындагы түмөн колду таң калтырат. Өз араларында бул жорукка ар кандай баа беришкен соң баары аттан түшүп жөө жүрүштү баштады. Аксакалдардын бири хандын жакын досу Хасанжанга жалдыраган тейде үн катты:

-Айланайын ак шумкар, жигит пиринен барып сурап көрчү, бул эмне деген шумдук...

Бул түшүнүксүз абалдын төркүнүн сураган досуна Явуз минтип жооп узатат:

-Көрбөй турасыңбы, Хасан, алдыбызда Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* жөө баратат! Ааламдардын Султаны жөө басып өткөн чөлдү атчан өткөнүбүз жарашпаган иш ко, дейм!

***

1678-жыл. Мамлекеттик кызматкерлерден турган топ ажылык сапар ічін жол жіріп, Медина шаарына киріігө ат чабым калган кезде тыныгууга токтошот. Ошол маалда сөөлөттүү бир атка минердин байкоостон бутун Куттуу Медина тарапка сунуп олтурганын акын Наби көріп калат. Иренжип баш чайкайт. Пайгамбарга болгон сійіінін таасири менен төмөндөгі ырды шыр айтып жиберген экен:

«Жараткан Кудайымдын Өз назары,
Жана Анын Сійіктіісі, Пайгамбары,
Мухаммеддин мекени турган жайы,
Бул аймакта чекиликтен алыстачы!»
«Эй, Наби, улук жайга адеп менен,
Сый-урмат кадамыңды баштап киргин,
Анткени периштелер, аруу жандар,
Айланып көпөлктөй Элчилердин,
Эшигин өпкөндігін сезе билгин!..»

Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллоху алейхи васаллам)* акын Набинин бул ырын түш аркылуу азанчыга кабарлайт. Куттуу шаарга аз калганда акын Набинин ыры мунарадан жаңырат. Кербендегилердин баары бул окуяга таң калышат. Чынында эле таң калыштуу. Анткени Наби муну эч кимге айта элек болчу. Тек гана топтогулар уккан. Түбөлүктүү мужизанын кічінө тан берii менен сезимдери туйлап Мединага ыйлап киришет…

Азанчыны таап, эми эле мунарадан айтылган ырды кимден укканын сурап, берегидей маалымат алат:

«-Бүгүн түшүмдө Алла Элчиси мага мындай деди:

«-Үммөтүмдөн Наби аттуу бир акын зыярат үчүн мага келатат. Бул пенде мени абдан сүйөт, мага болгон сый-урматы өтө салмактуу. Андыктан мунарадан үн созуп өзүнүн ыры менен тосуп алгыла!..» Пайгамбарымдын буйругун аткарбай коюга акым жок...»

Акын Наби жаш токтотпой дагы ыйлайт. Чертилген көз жаштар сүйүнүчтүн жышаанасы эле. Кашкайган акыйкатка жетине албай:

«-Демек, Алла Элчиси мени үммөтүм деди, ээ! Демек, Сүйүктүү Пайгамбарым мени үммөттүкө кабылдады, ээ!» деп сүйүнүчтөн көпкө ыйлады.

***

Мурат паашанын доорунда катуу сел жүрүп Каабанын дубалынын айрым жерлерин жеп, уратып кетет. Алланын Үйүн калыбына келтирүү үчүн башкы уста Рыдванага Меккеге жөнөтүлөт. Керектүү маалыматтарды иликтеп көргөн уста Кааба үчүн «кулап же урап калыптыр» деген сөздөрдү орой деп билгендиктен жана бул сөздү ылайык көрбөгөндүктөн:

«Каабанын тигил, бул тарабы жерди сажда кылып калыптыр» деген айтымдарды колдонот.

Иш жүрүп жаткан маалда керектүү каражаттарды ташыган жаныбарларга Улук жайды булгатып койбоо үчүн зарыл чараларды көргөнү окуяга күбө болгондун баарын таң калтырат.

Осмон мамлекетининн акыркы падашаларынан Абдул Азиз хан Азирети Пайгамбарыбызга опол тоодой сүйүү бапестеген, урмат-сыйы мол падышалардан эле. Сыркоолоп төшөккө жатып калат. Дарты күчөп, дарманы кетип, эс-учун бирде топтоп, бирде жоготуп кыйын абалда жаткан кезде Медина тургундарынан арыз менен бир адам келгени кабарланат. Муну угары менен бар күчүн жыйнап жанындагыларга:

-Мени дароо тургузгула. Даарат алайын, Куттуу жайдан келген арызды тик туруп тыңдашым керек! Алла Элчисине улагалаш жашаган жандардын каалоо-тилегин жастыктан баш көтөрбөй ныксырап жатып угууга болбойт! деп буйруп, Алла Элчисине жана Мединага болгон таазимин айгинелеген.

Жайчылык маалда деле Мединадан кат келген учурда Абдулазиз хан даарат албайын окучу эмес экен. Катты колго алып «Буларда Куттуу Мединанын чаңы бар!» деп катты өөп, маңдайына тийгизген соң башкатчысына окутар эле.

***

Осмон Газы уулу Орханга алтынга алмашкыс насыятын айткан:

«... Мамлекетке рухий жактан дем берген шарапаттуу, изги инсандарды сыйла, аларды ар тараптан колдоого алып, колдон келген жардамыңды аяба. Башка бир өлкөдө кемелине жеткен аалым же кеменгер инсан же олуя бар экенинен кабардар болсоң, аларды өз өлкөңө чакырт, таазим кылып, сыйыңды көрсөт. Дин жана мамлекеттик иштер алардын берекеси жана нускаган багыты менен өнүп өссүн!...»

***

Султан I Ахмед Хан Азиз Махмуд Худайи олуяга чын-дилден сый көрсөтүп, кызмат кылууга дилгир жан эле. Күндөрдүн биринде ардактаган адамын хансарайына чакыртат. Кадырман конок келип орун алат. Даарат жаңылап алалы деген өтүнүч боюнча тепши менен жылуу суу дароо даяр болот. Хандык мартабага карабай өзүм кызмат кылайын деген ниетте кумганды алып суу куя баштайт. Хандын энеси көшөгө артынан жүзарчысын белендейт.

Ошол маалда «Олуянын бир кереметин көрсөм кандай гана бакыт!» деген сезим жүрөктөн желаргыдай желип өтөт. Алланын көмүскөдөн багыштаган жакшылыгы жар болуп эне көңүлүндөгү арзууну кыраакы олуя билип койот. Даарат алып болгон соң:

«-Адамдардын бизден керемет көргүсү келгени чынында таң калыштуу! Улуу дөөлөттүн падышасынын колго суу куйганы, кутман энекенин жүзарчы белендегенинен өткөн керемет болбосо керек?» деп угуза айтты.

***

Булуңду узактан курчап, улам бомба атып, ок жардырган душман аскерлери кошумча күчтөр менен күчтөндүрүлгөн топтун аскербашчысы Мирлива Жевдет Паша баш болгон колду түйшүккө салып, катуу чарчатат. Көп күндөн бери уйку көрбөгөн Мирлива Жевдет Паша бут шилтегенге чамасы келбей, оорукка жетип тыныгуу үчүн кынтая кетет.

«-Эй Жевдет! Силер Алла Тааланын улуу сөзүн сыйлап, ага таазим кылып келесиңер. Ошол себептүү Жараткан Кудереттин жардамынын сүйүнчүсү бар! Баатырым, береги деңизге бир көз чаптырчы!» деген үн кайыптан угулат. Жалт бурулуп деңиз жакты карап нур алкактын ичинде арапча «каф жана вав» тамгаларын көрөт. Ойгонуп кетет. Чаалыкканы тарап, дене-бою камгактай жеңил тартып калыптыр.

Ошонун эртеси Жевдет Паша топурагы дүмпүйгөн мазар башына тизелей олтуруп Куран окуп жатып кайыптан дагы үн угат. Экинчи сапар ага:

«-Эй, Жевдет! Кампадагы 26 минаны деңизге төшө!» деген буйрук келет.

Аскербашы эми чындап алдастайт. Анткени ага рухий табышмак айтылат. Бул табышмак кантип жандырылат деген ойго камалып, ар кандай өңүткө салып түйүндү чече албай маң болуп турган маалда ак сакалы жайкалган нур жүздүү инсанга карп-курп жолугат. Амандашкан соң кайыптан келгенсип кишинин ички көйүнөн кабардар адамдай түйшөлткөн маселе барбы дегендей аскербашыга суроо салат. Өзү да жарылайын деп араң турган аскербашы болгон окуяны төкпөй-чачпай тизмектеп айтып берет. Айтылган табышмак минтип чечмеленет:

«-Уулум! Деңиз үстүндө көрүнгөн нур жеңишибизге жышаана, бул жерлерди каапырлардын ээлей албашынын алдын ала белгиси. «Каф» жана «вав» тамгалары болсо, абжат эсеби боюнча 26 санын туюнтат. Демек, кампадагы 26 минаны Каранлык-Койго төшөгөнүңөр жеңишти камсыздайт» деп айткан соң жүзүнөн нур тамылжыган инсан көздөн кайым болот.

Анығында миналарды булуңга карай тик төшөө керек эле. Бирок түштө жээкти бойлото көмүүгө ишаарат кылынган. Мындай караганда көрсөтүлгөн жер стратегиялык жактан булуңдун анча маанисиз жери болгондуктан минанын төшөөгө да ылайыктуу эмес экен.

Рухий табышмактын жандырмагына бүт дилден ынанган аскербашы убакытты создуктурбастан миналарды төшөөгө буйрук берет. Түн жарымында миналардын ар бири такбир (Алланы улуулоо) менен деңизге жайгаштырылат.

Таң ата душман Булуңду каптап кирет. Түнү төшөлгөн миналар милдетин кынтыксыз өтөйт. Натыйжада тишине чейин куралданган душмандын ишеничтүү, кыйраткыч күчү бүлгүнгө учурап, деңиз үстү киши денесине толуп чыгат. Мизи кайткан душман артка чегинет.

Винстон Черчил 1930-жылы «Revue de Paris» аттуу журналында бул окуяга мындайча баа берет:

«Биринчи дүйнөлүк согушта ушунчалык көп адамдын өлүмүнүн, армиянын чоң жоготууларга учурап, оор чыгаша тартышынын, соода жана согуштук беш миң кеменин деңизге чөгүшүнүн негизги себеби - озунган Түрктөр алдыңкы түнү өтө ичке зымга 26 минаны байлап деңизге салышкан».

Мынакей, Алла Тааланын Улуу Сөзүнө көрсөтүлгөн урмат-сыйдын, таазимдин жемиши...

***

Жарамдуу-салих амал Куранда ыймандан кийин эле айтылган эң маанилүү жагдай болуп эсептелет. Салих амал ошол эле маалда истигфардан кийин такай талап кылынат. Тактап айтканда, пенделердин Алланын даргөйүндөгү мартабасынын көтөрүлүшү жана кечирим, тилектиктин кабылданышы жарамдуу амалдарды аткарууга жараша жүзөгө ашат. Салих амалды Алланын буйруктарын таазим менен орундатуу, Ал жараткан макулук атпайга мээримдүү болуу жана кызмат өтөө деп түшүнүү абзел.

4. АМАНАТКА БЕК БОЛУУ ЖАНА УБАДАНЫ ТАК ОРУНДАТУУ

Аманат жана ыйман деген сөздөр арапча бир эле уңгудан келет. Ыйман келтиргендер жалпысынан «му+мин=момун» деп аталат. Мумин деген кереметтүү сөз ошол эле маалда Жараткан Кудай Тааланын көзөл ысымдарынын бири. Бул ысым Алланын коопсуздуктун анык булагы экенин, пенделери үчүн ишенимдүү жөлөк, ынанымдуу таяныч экенин туюнтат. Пайгамбарларды «аманат» деген сыпатка, ишенимдүүлүккө Ал тарбиялаган. Бул жагынан мумин - момун -ыйман келтирген, аманат берилген, ишенимдүү, коопсуз пенде деген маанилерди туюнтат.

Абу Муса *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

-Пайгамбарым! Мусулмандардын эң шарапаттуусу ким? деп сурадым.

«-Тилинен да, колунан да мусулман пенде жабыр тартпаган адам» деп жооп берди (Бухари, Иман 4, 5, Рикак 26; Муслим, Иман 64-65).

Ишенимдүүлүк, айтылган сөзгө, макулдашылган келишимге бек болуу-коом менен жеке адам жашоосунун негизги эрежеси. Коомдун бейпил турмушу, тынчтыгы коомдун мүчөсү саналган адамдардын ишенимдүү болушуна жана убадага бек турушуна байланыштуу. Мындай сапат жок жерде дин да, дүнүйө да туруктуулугун жоготот.

Пайгамбарлардын ишенимдүүлүгүнө атайы басым жасалуу иретинде Куранда минтип баяндалат:

«Раббим билдиргенди силерге маалымдап жатам, мен силер үчүн ишенимдүү насаатчымын» (Аараф, 68).

«Менин ишенимдүү пайгамбар экенимде шек жок[32]» (Шуара, 107).

Бул сапат Мухаммад Пайгамбардын *(саллаллаху алейхи васаллам)* үмөтүнүн энбелгиси десек туура болот. Азирети Мухаммадды пайгамбарлык келелектен мурда деле калайыктын баары «Амин-ишенимдүү» деп чакырышчу.

Ишенимдүүлүктүн түркүгү саналган убадага бектик маанилүү сапат. Жараткан Алла айтылган убаданы так орундатууну буйруган:

«Эй, ыйман келтиргендер! Келишимдердин талабын аткаргыла!» (Маида, 1).

«... Берген убадаңарды орундаткыла. Анткени берилген сөз жоопкерчиликти талап этет» (Исра, 34).

«Алар аманаттарды жана келишимдерин аткарышат» (Мумин, 8) деп акырет азабынан кутулган момундардын өзгөчөлүгүн маалымдаган.

Адамдарга сөз берүү жана бардык түрдөгү келишимдер ошол эле маалда Аллага сөз берүү деген мааниге келерин эч качан унутпоо керек. Андыктан бул иштерге Алла күбө болуп тургандыктан, сөзсүз талапты аткарып, жоопкерчиликти орундатуу абзел.

Жараткан Алла Ибрахим пайгамбарды:

«Убадага абдан бек турган Ибрахим...» (Нажм, 37) деп мактоого алган.

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Сөзү туура, ишенимдүү жана дурус мусулман-соодагер кыямат күнү элчилер, чынчылдар жана шейиттер менен чогуу болот» деп сүйүнчү айткан (Тирмизи, Буйу, 4/1209; Ибн-и Мажа, Тижарат 1).

Мунун тескерисинче сөзгө турбаган ишенимсиз адамдар үчүн өтө коркунучтуу эскертүүлөр бар:

«Кыянатчынын ыйманы жок!» (Ахмад, III, 135).

Кишибаласынын ишенимден чыгып калышы ыйманынын алсыздыгын, адамдык касиетти аяк асты кылганын жана Ислам ыроологон артыкчылыктарды жок кылганын билдирет. Анда ыймандын аты гана калат, ибадат кампасы жер жуткандай аңгырайт, тек гана наамына мөөр болуп басылган ишенимсиз, кыянатчы, жалганчы жана туруксуз деген жалгама аттан башка эч нерсе калбайт. Бул жагдайды Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* сонун нускалайт:

«Адамдын окуган намазына, туткан орозосуна карап баа бычпагыла. Туура сүйлөйбү, тапшырылган аманатты сактай алабы же дүнүйө колго тийгенде адал-арамды айрымалайбы, мына ошонусуна карагыла![33]».

Аманатка кыянатчылык жана убадага турбоочулук дарты эгер эмделбесе, акырында мунафыктык-эки жүздүүлүк деген эң жаман абалга жеткирет.

«Төмөндөгү төрт сыпат кимде бар болсо, ал мунафык: Берилген аманатка кыянат кылат. Жалган сүйлөйт. Сөзүнө турбайт. Душмандыкта чектен чыгып, адилетсиздик кылат. Мына ушул төрт сыпаттын бири кимде болсо, аны таштамайын андан мунафыктык сыпат кетпейт» (Бухари, Иман, 24, Мазалим, 17; Муслим, Иман 106).

«Алла Таала мындай деди: Мен кыямат күнү береги үч топтун душманымын: Менин атымды оозанып касам ичкен соң сөзүнө турбаган адамдын, эркин адамды кул деп сатып акчасын жеген адамдын, келишим менен жумушчу иштетип, иш бүткөн соң акысын бербеген адамдын» (Бухари, Буйу 106, Ижара, 10).

Демек, убадага бек туруп, аманатты так аткарып, мусулмандыктын белгисин сактап калуу аририбиздин милдетибиз.

Изгилик элестери

Жараткан Кудурет Өзүнүн Элчисин Пайгамбарлык менен шарапаттандыргандыктан, караңгылык доордун ар кандай жамандыктарынан аны коргоого алган. Анын жетимдик, муңдуу балалыгы менен жаштыгы жаркын келечекке татыктуулукту камсыздоо үчүн пакизалыкта, рухий жактан бышып жетилүү менен өткөн. Анын негизги өзгөчө сыпаты ар дайым «ал-Амин» жана «ас-Садык» болуп келген[34].

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Пайгамбарлыктан мурун мамиле жагынан да, адамгерчилик жагынан да коомунун эң изгиси, теги жагынан эң шарапаттуусу, адеп-ахлак жагынан эң мыктысы болгон. Ал коңушуларынын акы-укугун тыкандык менен коргогон, кичипейилдиктин жана сыпаалыктын туучокусунда болгон. Коопсуздукта, ишеним артууда Ага эч бир жан жете алган эмес. Жамандыктан жана кордук көрсөтүүдөн таптакыр оолак эле. Алтымыш үч жылдык өмүрүндө эч бир адамга сын тагып, шылдыңдаганы, куру бекер талашып-тартышканы болгон эмес. Жараткан Алла Таала жаамы изги касиеттердин жана жакшы мүнөздөрдүн бардыгын Ага ыроологондуктан, коомчулук ага «ал-Амин»- ишенимдүү, коопсуз, зыянсыз пенде деген касиеттүү ысымды ыйгарган [35].

Элчилик милдет мына ушундай изги ишеним ыйгарылгандан бир топ убакыттан кийин берилген.

Эл анын адамдык касиетинин бийик болгондугун, адамгерчиликтіілігін, ар-намыстуулугун, айкөлдігін, ишенимдіілігін, дурустугун пайгамбарлык келе электен мурда эле билчі. Эл аны ар дайым кадырлап, урматтап келишкен. Арийне, кіндөрдін биринде Мекке шаарын сел каптап, көчөлөрді, короо - жайларды суу каптап, айрымдары урап калган эле. Каабаны дагы суу алып кеткен. Агезде Кааба бутпарастардын колунда болгон. Бутпарастар

да Каабаны өздөрінін ишенимдери боюнча ыйык деп билишкен. Ошентип, Мекке тургундары Каабаны кайрадан оңдоого киришет. Акырында Каабанын бир бурчуна «Хажарул Асватты» - «кара ташты» коюууда элдин ортосунда жаатташуу башталат. Анткени бул ташты ордуна койуу өзінчө сыймык, аброй, кадыр-барк эле. Ар тірдіі ой-пикирлер айтылат. Акыры бир адам: «Токтоткула, талаш-тартышыңарды! Азыр ким мына бул дарбазадан биринчи кирсе, кара ташты ошол адам коёт» деген оюн ортого салат. Ошентип, талаш-тартыштар кічөп бараткан кезде, капыстан Пайгамабарыбыз келип калат. Кыжылдап бараткан калайык баягы кишинин пикирине кошулуп, аль-Амииндин кара ташты ордуна койуусуна макул болушат. Маселе эч кимдин таарынчысыз, адилеттіі чечилет.

Анткени Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* өтө ийги, аманатчыл киши болгон. Дин Ислам жаңыдан телчигип келаткан кіндөрдө анын ашынган душманы Абу Суфян да Византиянын императору Гераклдын:

-Сага айткан же элге берген убадасына турбай койгон учуру болду беле? деген суроосуна:

-Жок! Болгон эмес. Ал ар дайым убадасына бек турат! деген сөздөн башка эч нерсе айта алган эмес (Бухари, Бадул вахий, 6, Салат 1, Садакат 28; Муслим, Жихад, 74).

***

Ага ал-Амин жана ас-Садык сыпаттарын бердирген көптөгөн үлгүлүү окуялардын бирин Абдуллах бин Абил Хамса төмөнкүчө баян этет:

«Ал мезгилде пайгамбарлык бериле элек эле. Мен ошондо Азирети Мухаммад менен бир соода–сатык кылдым. Натыйжада мен ага бересе болуп калган элем. Бир аз күтө турган болсо, жеткирип беремимди айтып жүрүп кеттим. Бирок, кашайып берген убадамды унутуп коюптурмун. Убадам эсиме түшкөндө арадан үч күн өтүп кетиптир. Эмнеси болсо да, бир барып көрөйүн деп убадалашкан жерге барсам, ал баякы жерде турат.

Ишенимдүүлүктүн жана берилгендиктин туучокусун багынткан Алла Элчисинин ахлактык аруулугуна тан берүү керек. Убадага турбагандыгым себептүү мени айыптабастан жөн гана:

«-Эй жигит! Мени кыйнап койдуң го, үч күндөн бери ушул жерде күтүп турам» деп койду, сылык гана (Абу Давуд, Адаб, 82/4996).

***

Худайбия келишиминин шарттары жазылып бүткөн кезде Курайш элчиси Сухайл бин Амрдын уулу Абу Жандал бутундагы чынжырды сүйрөп, акырын Пайгамбарыбыздын жанына басып келет. Абу Жандал мусулман болгондугу үчүн бутпарастардан катуу запкы жейт. Бутпарастардын зомбулугунан эптеп айласын таап качып келгендеги кербези эле. Сухайл келишимдин алкагында алгы артка кайтарылчу адамдын уулу болгондугун айтып, колундагы таяк менен Абу Жандалды баштан ары чаап калат. Буга катуу түнөргөн Пайгамбарыбыз Сухайлдан Абу Жандалдын келишимден тыш болушун айтып, аны өзүнө берилишин суранат. Бирок ташбоор бутпарас буга макулдугун бербейт. Абу Жандал бутпарастарга кайтарылып жатканда мусулмандарга жалбарып, жардам тилеп жатты. Абу Жандал мусулмандарга жалдырай карап:

-Мени кайра ошол ит чыдагыс зомбулукка салып бересиңерби? деп катуу кайгырат. Ыйманга сугарылган жүрөктөр сыздап, акыл-эс айла таппай алдастайт. Көздөрүнөн мончок-мончок жаштары чертиле түшөт. Анда Алланын Элчиси Абу Жандалга кайрылып:

-Эй, Абу Жандал! Бираз сабыр кыл, чыда! Алла Тааладан сыйлыгыңды күт! Кадиксиз, Улуу Жараткан Алла сен үчүн, сени менен бирге алсыз, кароосуз калган мусулмандар үчүн мындан кутула турган жол ачып берет. Биз бу коом менен келишим түзүп, Алланын аты менен сөз бердик. Алар да Кудайдын аты менен сөз беришти. Сөзүбүзгө турбай кое албайбыз. Анткени сөзгө турбоо бизге жарашпайт! деп жубатат (Ахмед, IV, 325; Ибни Хишам, III, 367).

***

Худайбия Келишими бекитилгенден кийин Абу Басир аттуу адам мусулман болуп Мединага баш калкалап калат. Бирок Азирети Пайгамбарыбыз аны келишим боюнча бутпарастарга тапшырууга аргасыз болот. Абу Басир алгач Алла Элчисинин бу кадамын түшүнө албай:

-Мени кайра бутпарастыкка жөнөтүп жатасыңбы? - деп таң кала суроо салат. Алланын Элчиси (саллаллаху алейхи васаллам) аны жубатып, мындай жооп кайтарат:

-Ээ, Абу Басир! Биз келишимибизди бузалбайбыз. Ошентсе да, сен бираз сабыр кыл, Алла Таала сага жана сен өңдүү адамдарга сөзсүз түрдө бейпилдик ыроолойт...

Бу сөздөн кийин Абу Басир үн дебей пайгамбардын өкүмүнө моюн сунат. Ошентип, Абу Басир бутпарастарга тапшырылат. Бирок ал чынында Меккеге эмес, өлүмгө кетип бараткан эле. Абу Басир муну сезип тургандыктан жолдон мүмкүнчүлүк таап, өзүн алып бараткан эки бутпараска кол салат. Абу Басир бул бутпарастардын бири Хунайсты өлтүрөт. Экинчиси качып кетет. Абу Басир Хунайстын кийимин, буюмдарын, кылычын алып Алланын Элчисине келип:

-О, Алланын Элчиси! Мунун бештен бирин өзүң үчүн ал! дейт. Пайгамбарыбыз:

-Мен мунун бештен бирин алсам, келишимге кыянаттык кылган болом. А сенин бул кадамың да, өлгөн адамдын буюмдары да сага таандык деп буюрат (Вакиди, II, 626-627).

Береги качып кеткен бутпарас Пайгамбарыбызга келип арызданып, аны кайра алып кетүүнү талап кылат. Бу жолкусунда Абу Басир:

-О, Алланын Элчиси! Сиз мени буларга тапшыруу менен келишимге каршы эч кандай кадам жасаган жоксуз. Ал эми мен өз жанымды коргодум дейт.

Алла Элчиси жагдайды түшүндүрөт. Абу Басир Пайгамбарыбыздын сөзүндө катылып жаткан хикматтарды туура аңдап, Мединадан жолго чыгат. Мекке менен Шамдын ортосундагы деңизге жакын Ис деген бир жерди байырлап калат. Кыска убакыттын ичинде ал жер мусулмандар үчүн баш калкалоочу жайга айланат. Бутпарастардан качып Абу Жандал да Иске келет. Убакыттын өтүшү менен качкын мусулмандардын саны үч жүзгө чукулдап калат. Меккеликтердин соода кербендерине коркунуч туула баштайт. Меккелик бутпарастар аргасыздан Алла Элчисинен бул жагдайга чекит коюу үчүн келишимдеги тийиштүү шартты алып таштоону талап кылышат. Башкача айтканда, Меккеден мусулман болуп качкандардын Мединага баш калкалоолорун сураныша. Ошентип, мусулмандардын зыянына деп эсептелип жаткан бул шарт кыска убакытта мусулмандардын пайдасына чечилет.[36]

Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Абу Басир жамаатына кат жөнөтөт. Бу кезде Абу Басир ажал менен арбашып жаткан эле. Абу Басир Пайгамбардын катын окуп, кат колунда калган боюнча жанын Жаратканга тапшырат. Абу Жандал жамааттагы мусулмандар менен расмисин кылып, Абу Басирдин сөөгүн Иске коет.

***

Бир чарбакер жөөттүн койлорун багып күн өткөргөн Ясар күндөрдүн биринде таңга маал койлорду чептин сыртына кайтарып жүрүп Азирети Пайгамбарыбызга кезигип калат. Пайгамбар аны менен баарлашып, сукбат курган соң Ясар Исламды кабыл алат. Алла Элчиси анын ысмын алмаштырып, Аслам деп жаңы ысым берет. Аслам колундагы койлорду эмне кылуу керектигин сурайт. Алла Элчиси:

-Койлорду чепти көздөй кубала! Күмөн санаба, баары ээсине кайтып барат деп буюрат. Аслам бир ууч шагыл алып койлорду көздөй ыргытып:

-Ээнерге баргыла! Аллага ант болсун, мындан ары силер менен эч качан чогуу болбойм дейт. Койлор кудум бирөө айдап бараткандай эки жакка ыдырабай түз чепти көздөй бет алышат. Мусулмандыкты кабылдаган Аслам жөөттөр менен чабышуу үчүн Ислам колуна кошулат.

Мусулман болор замат Алла жолунда чабышка чыккан Аслам *(Алла ага ыраазы болсун)* көп өтпөй шейит кетет[37]. Сахабалар аны Пайгамбарыбыздын алдына алып келишет. Алла Элчиси бир канча сахабасы менен бирге Асламды көздөй кайрылып жатып дароо жүзүн башка тарапка бурат. Сахабалар себебин сураганда минтип жооп берген экен:

-Азыр Хури Ийнден эки жубайы (Асламдын) жанында турат» (Ибни Хишам, III, 398; Ибни Хажар, аль-Исаба, I, 38-39).

Бир жагынан мушриктердин жана жөөттөрдүн тымызын кысымы, бир жагынан ат тезегин кургатпай болуп турган согуштар мусулман коомчулугун күч жагынан да, азык-түлүк жагынан да мукураткан. Чабан мусулман болгон соң жөөттүн койлорун айдатып келип чекеден сойдуруп элге таратып берсе, аны эч бир пенде тосо алмак эмес. Бирок ал иралды Жараткандан, андан соң пенде акысына кыянаттык кылып коюдан коркуп, койлорду короого карай айдаттырды. Бул жерден «Ишенимдүү» Пайгамбарга жана анын «момун» үммөтүнө куп жарашкан асыл сапат кашкайып көрүнүп турат.

***

Мекке мусулмандардын колуна өтөт. Алла Элчиси Азирети Билалды Каабанын ачкычын алып келүү үчүн Осмон бин Талхага жөнөтөт. Азирети Билал Осмонго *(Алла ага ыраазы болсун)* барат:

-Алла Элчиси мени Каабанын ачкычын алып келүү үчүн жиберди.

Осмон:

-Жарайт! деп апасы Сулафага барат. Ал учурда ачкыч Осмондун апасында эле. Апасына:

-Апакебай! Ачкычты бересизби, Алла Элчиси суратыптыр, ачкычты өзүнө кайтарып беришимди буйуруптур дейт.

-Элиңдин сыймыгын, мактанычын алып барып өз колуң менен тапшыруу үчүн Кудайга баш калкалайм! Ал бул ачкычты силерден алды дегиче экинчи силерге эч качан кайтарып бербейт! дейт Сулафа. Осмон ачкычты апасынан суранып жатып алып Азирети Пайгамбарыбызга алып келип:

-Муну Сага Жараткан Алланын аманаты катары берем! дейт. Анткени ал ачкыч кайра кайтарылбай калабы деп корккон экен (Вакиди, II, 833; Хайсами, VI, 177).

Бар ааламдын Мырзасы *(саллаллаху алейхи васаллам)* Каабаны ачып, ичкери кирип аркасынан эшиктин жабылышын буйурат. Чай кайнамча Каабада болуп, эки ирекет намаз окуйт (Вакиди, II, 835; Ибни Саад, II, 137).

Кыйладан кийин сыртка чыгып жеңиш кутпасын окуган соң Осмонду жанына чакыртат:

«Албетте, Алла силерди аманаттарды өз ээлерине тапшырууга жана адамдар арасында өкүм кылганыңарда адилеттүүлүк менен өкүм чыгарууга буюрат. Арийне, Алла силерге эң туура насааттарды айтат. Албетте, Алла – Угуучу, Көрүүчү!» (Ниса, 58) деген аятты окуп:

-Эй, Абу Талха уулдары! Алла Тааланын аманатын ар дайым силерде болсун! Муну туура аракет кылуу үчүн алгыла. Силер заалим болуп кетмейин муну силерден эч ким алалбайт! Бүгүн жакшылыктын, убадага бек туруунун күнү! дейт (Ибни Хишам, IV, 31-32; Вакиди, II, 837-838; Ибни Саад, II, 137).

Бул окуяда баяндалгандай жана башта айтылгандай, аманаттарды өз ээлерине кайтарып берүү дин жагынан да, элдин бейпилдиги үчүн да зор мааниге ээ. Анткени аманат ээсине кайтарылган чакта үй-бүлөдө болобу, мамлекетте болобу, айтор, коомдо тынчтык, бейпилдик, ынтымак-ырашкерлик орнойт. Керисинче болгондо, коомдо ар кандай башаламандыктын, тартипсиздиктин чыгышы толук ыктымал. Тарых барактарына көз чаптырсак, мына ушул себептүү нечелеген империялар жер менен жексен болгонуна күбө болобуз. Себеби мындай империяларда аманат деген түшүнүк жоголуп, адилетсиздик, зордук-зомбулук күч алып, күчтүүлөрдүн гана заманы үстөмдүк кылган.

***

Муса *(алейхиссалам)* эч бир убакытты текке кетирбестен Мадян тарапка жол тартты. Акырында Алланын көзөмөлдөөсү менен көздөгөн Мадянга да жетип келди. Чаалыгып келип жол боюндагы кудуктан обочороокто тыныгуу үчүн көчүк басты. Дал ошол учурда жергиликтүү калк Мадян коргонунан үйүр-үйүр, короо-короо малын чыгарып жатышкан эле. Коргондон чыккан бардык туяк, бир чети муктаждыгы үчүн, бир чети үйрөнгөн жолу менен туура эле кудук тарапка келип, топ-топ болуп туруп калышты. Бардык чабандар кудуктун башына келип суу ала башташты. Өзүнөн да обочо жерде алдындагы жандыктарын сугарбастан жөн гана имерип турган эки аялзатынын турушу Азирети Мусаны таң калтырды. Анткени алардын ызы-чууга аралашпастан бир нерсени күтүп тургандай түрлөрү бар эле. “Муса, Мадяндын суусуна барган кезде ал жерде (жандыктарын) сугарган бир топ адамды көрдү. Жана алардан обочороокто (жандыктарын суудан) имерип турган эки аялды көрдү. Аларга: Маселе эмне? деди. Алар мындайча жооп беришти: Чабандар сугарып кайтмайын биз (алардын арасына кирип жандыктарыбызды) сугара албайбыз; атабыз улгайып калгандыктан (койлорду сугарганга дарманы жетпейт)” (Касас, 23).

Бул эки аялзаты Шуайб пайгамбардын кыздары Сафура менен Суфайра эле. Азирети Муса сегиз күн бою курсагы ач жүргөнүнө карабай кыйналып да болсо кудуктан суу тартып Сафура менен Суфайранын койлорун сугарды. Кыздар Азирети Мусага ырахмат айтышып жөнөп кетишти.

Жандыктарды эрте сугарып кайткан кыздарын көрүп Шуайб пайгамбар таң калып мунун себебин сурады. Кыздары кудукка барганда чыныгы ыймандуу бир затка кездешкенин жана жандыктарды сугарууда ынтаа менен жардам бергенин, бирок мурда бул аймакта андай адамды эч көрүшпөгөнүн айтып беришет. Мал сугарууга көмөк көрсөткөн жолоочуга акысын берүүнү атасынан суранышат.

Айрыкча кичүү кызы: «... Атаке! Акы берип аны кызматкер кылып алалы. Көрөсүң, ал акы беделинде кармаган кызматкерлериңдин эң кайырлуусу, кубаттуусу жана ишенимдүүсү болот» (Касас, 26) деди.

Бул окуя тууралуу Алла Элчиси мындай кабар берет:

«Шуайб менен кызынын ортосунда мындайча баарлашуу өтөт:

-Кызым анын кубатуу экенин кайдан билиң?

-Оор ташты көтөрүп кудуктун үстүн жапты.

-Анын ишенимдүү экени кайдан билдиң?

-Сиздин алдыңызга чакырып жолдо келатканда мага : «Менин артымдан бас, алдыма өтпө! деди. Анын ишенимдүү экенин ошо сөзүнөн байкадым (Хайсами, VIII, 203-204).

***

Жабирдин *(Алла агы ыраазы болсун)* атасы Ухуд чабышында шейит кетет. Ал көп балалуу болгондуктан артында бир кыйла карызы калат төлөнбөй. Күндөрдүн биринде Алла Элчиси Жабирди жанына чакырып мындай дейт:

«-Эгер Бархрейнден зекеттин малы келе турган болсо, сага жетиштүү үлүш бөлүп беремин». Бирок зекетке чогулган мал Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын көзү өткөндөн кийин келет.

«-Алла Элчиси кимге убада берген болсо же бересеси болсо, келип алгыла!» деген халифанын жарыясын угаарым менен барып мурунку болгон убаданы айттым. Азирети Абу Бакир капка колун бир матырып уучуна толтура акча берди. Санасам 500 динар экен.

-Ушунчадан дагы экини ал, кааласаң. Бул мүлк силерге таандык! деди (Бухари, Кафалат, 3).

Азирети Абу Бакир Алла Элчисинин убадасын анын атынан орундатып, чыныгы оопалуу мусулмандыкты көрсөтө алган.

***

Бул окуяны Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* баяндаган эле:

«Абам Анас бин Надр коогалуу Бадр казатына баралбай калган. Казатка катыша албай калуу ага абдан оор келгендиктен:

-Пайгамбарым! Бутпарастар менен болгон алгачкы казатка баралган жокмун. Эгер Алла Таала буйруп, бутпарастар менен болчу чабышка барып калсам, алар менин эмне кыларымды ошондо көрүшөт! деди.

Ошентип, ал капсаландуу Ухуд казатына катышты. Мусулмандар чабыш майданынан ыдыраган кезде: «Оо, Жараткан! Булардын (мусулмандардын) кылган иштери (ыдыраганы) үчүн Сенден кечирим сурайм!» бутпарастарды айтып: «Булардын жасагандарынан алысмын, оо, Жараткан!» деп чабыш майданына кирди. Карпа-курпа алдынан чыккан Саад бин Муазга:

-Эй, Саад! Көксөгөнүм бейиш. Каабанын Раббисине касам этем! Ухуддун этегинен бери ошол бейиштин жыты келип жатат мага! дейт ишенимдүү.

Саад андан соңку окуяны Алланын Элчисине айтып жатып:

-Пайгамбарым! Ал көрсөткөн каармандыкты мен көрсөтө албадым! - деп эскерген.

Абамды шейиттер чогултулган жерден таптык. Денесинде шамшар, жанчар-найза жана октон алган сексенден ашуун жарасы бар эле. Бутпарастар аны мыкаачылык менен оозу-мурдун кескилеп ташташыптыр. Ошол себептүү аны эч ким тааный албады. Болгону эжебиз аны бармактарынан тааныды. Төмөнкү аят, абам сыяктуулар жөнүндө түшүрүлгөн:

«Момундардын арасында Аллага берген убадасын чындыкка чыгарган эркектер бар. Алардын кай бирлери жанын курман кылышты. Дагы бирөөлөрү (ошондой жагдайды) күтүүдө. Алар (убада-анттарын эч нерсеге) алмаштырышкан жок» (Ахзаб, 23) (Бухари, Жихад, 12; Муслим, Имара, 148).

***

Акаба келишимине өкүл катары катышкандардын бири Бара бин Марур *(Алла ага ыраазы болсун)* эле. Алла Элчисине ажылык мезгилинде Меккеге сөзсүз келүүгө убада берет. Тилекке каршы, ажылык мезгилге жетпей ооруусу күчөп төшөккө жатып калат. Ажал менен арбашып жаткан кезде дагы кайран сахаба убадасын аткарууга тырышып:

-Мен Алла элчисине ажылык мезгилинде Меккеге келем деп убада берген элем. Мени Каабага каратып жаткыргыла, басып баралбасам да денем менен, жүрөгүм менен баргандай болоюн деп өтүнөт. Өтүнүчү аткарылат.

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* Мединага келгенден кийин жоон топ сахабалар менен Бара бин Марурдун кабырына барып, сап-сап болуп ал үчүн жаназа окушат. Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* жер астында жаткан сахаба үчүн:

«Кудуреттүү Кудай Таалам! Ага ырайым кыл, аны кечир!» деп дуба кылат (Ибн-и Абдилбар, I, 153; Ибн-и Саад, III, 619-620).

***

Азирети Алинин кочкорду курмандыкка чалып жатканын көргөн Ханаш *(Алла ага ыраазы болсун)* бул иштин себебин сурайт. Курмандыктын маанилүү себеби бар экенин Азирети Али мындайча түшүндүрөт:

«-Алла Элчиси мага көзү өткөндөн кийин өзү үчүн да курмандык чалууну осуят кылган эле. Осуятты орундатуу үчүн курмандык чалып жатам. Мындан ары деле бул ишти уланта берем!» дейт (Абу Давуд, Адахи, 1-2/2790; Ахмад, I, 107).

***

«... Кимде-ким антты бузган болсо, ал өзүнө гана зыян келтирет. Кимде-ким Аллага берген антына бек турса, Алла ага чоң жакшылык ыроолойт» (Фатих, 10).

Жыйынтыктап айтканда мусулман адам сөз берер алдында Алланы күбө тутуп келет. Ошол себептен пенделерге берилген бардык убада бир эле маалда Аллага да берилген болуп саналат. Андыктан убадага, берилген сөзгө бек туруу, колу менен да, дили менен да жалпы

адамбаласына зыян келтирбөө, ишенимдүү, чынчыл инсан болуу жаамы момун мусулманга түшкөн милдет.

Алла Таала бүт нерсенин Ээси. Өкүм атпай Өзүнө таандык жана ошондой эле көп аяттарда «Өз даргөйүндөгү сөздүн такыр өзгөрбөсүн[38]» маалымдаган. «Сөз ооздон бир гана жолу чыгат» дегенди жакшылап аңдоо жана чынчылдыкты туу тутуу биздин милдет.

Убадага, сөзгө бек туруу адамдык касиетти эң жогорку чегине чыгарган рухий сыпат. Айрым тафсирчилер ушул өңүттөн Исламды жүрөктөн кабылдоо, тил менен тастыктоо жана тагдырдын бардык оош-кыйыш, жыргал-кууралында Аллага моюн сунуу, убадага бек туруу деп аныктама беришкен.

5. ЧЫНЧЫЛДЫК

Чынчылдык - бул пайгамбарлардын эң маанилүү өзгөчөлүктөрүнөн. Бул сөздүн арапчасы «сыдк/садакат» кыргыз тилине которгондо: иш-аракетте жана сөздө чынчыл болуу, ыкластуулук, кыйышпастык жана берилгендик деген маанилерди билдирет.

Пайгамбарлар Жараткан сызган багытта болгондуктан ар дайым жүрүм-туруму, айткан сөзү менен үлгү болуп, чынчылдыкка чакырышкан. Маселен, айрым пайгамбарлардын жеке сапаты Куранда «Ал чынчыл (туура жүргөн) элчи эле» деп маалымдалат (Марям, 41, 56).

«Алла чынчылдарды чындылдыгы үчүн сыйлайт...» (Ахзаб, 24).

Ушундай чоң ийгиликке жетүү үчүн аракетти чындап бу дүйнөдө баштоо зарыл. Аятта айтылган сыйдын ээси болуунун жол-жобосун Кудай Таала Өзү көрсөткөн:

«Эй ыймандуулар! Алладан корккула жана чынчыл пенделер менен чогуу болгула!» (Тооба, 119).

Акыл токтотуп, астейдил ойлоно келгенде, чынчыл-дурус адамдар менен болгон мамилени күчөйтүү чынчылдык-ыраскөйлүк сапаттын жогорулашына жана алардан үлгү алууга шарт түзөт.

Чынчылдар менен болгон мамиленин изгилигин жана алардан бой качыруунун кейиштүү кесепетин Шайх Саади Ширази мындайча түшүндүрөт:

«Кахф жамаатынын ити Кытмир чынчылдар менен кыйышпас дос болгондуктан улуу шарапатка татыды[39], Куранда аты аталды. Нух менен Лут пайгамбарлардын жубайлары күнөөкөр жаман адамдар менен тыгыз байланышта болгондуктан тозокко кетишти[40]».

Кыямат күнү адампенденин баары жардамга муктаж болушат, ата баладан качат, перзент энеден качат, эч кимдин жардамы куткара албайт. Чынчылдык мына ошондой оор кырдаалда баасына сан жеткис мүлк катары жардамга келет. Чынчылдыктан тайбай өмүр кечирген жандар акыретте анын үзүрүн сөзсүз көрүшөт. Алла Таала ал күндү: «... Бүгүн - чынчылдарга чынчылдыгы пайда бере турган Күн» деп мүнөздөйт.

Аятта айтылганына караганда, ал күнгө: «Алла Таала чынчыл эркектер менен чынчыл аялдарга кечирим жана зор сыйлык даярдап койгон» (Ахзаб, 35).

Чынчылдыктын маанилүүлүгүн Сүйүктүү Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* бизге маалымдап кеткен:

«Чынчылдык адамды жакшылыкка, жакшылык болсо бейишке алып барат. Туура сүйлөөдөн такыр тайбаган адам акырында чынчылдардын катарынан орун алат. Жалганчылык адамды күнөөгө, күнөө болсо тозокко тартат. Жалганчылыкты таштабай уланта берген адам Алла даргөйүндө жалганчылардан деп жазылат» (Бухари, Адаб, 69; Муслим, Бирр, 103-105).

Изгилик элестери

Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* чынчылдыктын сересинде болгон. Элдешкис душмандары Абу Жахил, Ахнас бин Шарик, Надр бин Харис, кийинчерээк мусулман болгон Абу Суфян да анын чынчылдыгын, дурустугун тана алышкан

эмес[41].Чындыкка коошпогон сөз өмүр бою оозунан чыккан эмес. Жадагалса тамашалашкан учурда да чынчылдыктан тайбаган.

***

Византиянын ошол кездеги императору Гераклга Алла Элчисинин катын сахаба Дихятул-Калби *(Алла ага ыраазы болсун)* алып барат. Перстерди басып алган Византия императору Геракл, жеңишке жетип, кайтып келатып Сирия аймагына киргенде Пайгамбарыбыздын Исламга чакырык каты колуна тийет. Бу катты жылуу кабылдап, анын маңызын түшүнгүсү келген Византия императору суроо салуу үчүн Азирети Пайгамбарыбыздын жердештеринен бир канча адамды талап кылат.

Агезде Азирети Пайгамбарыбыздын эң алдыңкы душмандарынан бири Абу Суфян Мекке соодагерлери менен Дамаск тарапты көздөй бараткан болот. Бу учурда Пайгамбарыбыз менен Курайш уруусунун ортосунда тынчтык келишими түзүлгөн болчу. Гераклдын жанжөкөрлөрү жолдон Мекке соодагерлерине жолугуп, аларды императордун алдына чакырып келишет. Геракл аларды кабыл алып, котормочусу аркылуу:

-Азыр ушул жердегилерден кимиңер «Пайгамбармын» деп чыккан заттын эң жакын тууганы болосуңар? деп сурайт.

Абу Суфян:

-Эң жакыны мен болом!

Геракл:

-Буларды менин жаныма алып келгиле! Мен тиги (Абу Суфян) менен сүйлөшүп жатканда, достору жанында турушсун!

-Буларга айт, мен ал адам (пайгамбар) тууралуу суроолорум бар. Мага жалган айтып жатса, жанындагылар «Жалган айтып жатат» деп эскертип коюшсун!

Абалы ичинен, «Ант болсун, жанымдагылар жалган айтканыма күбө болушпаганда ага жалган жалаа жаба бермекмин» деген Абу Суфян Геракл менен болгон сүйлөшүүсүн өзү мындайча баян этет:

Ырас, Гераклдын алгачкы суроосу мындайча болду:

-Силерден бул (мен Пайгамбармын деген) сөздү андан мурун айтып чыккан адам бар беле?

-Жок болчу.

-Ага моюн сунгандардын саны азайып жатабы же көбөйүп жатабы?

-Көбөйүп барат.

-Алардын арасынан Анын динине киргенден кийин жактырбай калып, кайра бу динден баш тарткан адам барбы?

-Жок!

-Ал сөзүндө турбай койгон учуру болду беле?

-Жок! Анын айтканынан кайтканын көрбөдүм. Бирок азыр биз аны менен белгилүү мөөнөткө чейин келишим түзгөнбүз. Бу убакыт аралыгында эмне кылып жиберет билбейбиз! дедим. Аны жамандоо үчүн мындан башка сөз табалбадым!

-Ал силерге эмне деп жатат?

- Ал бизге: *«Жалгыз Жараткан Аллага ибадат кылгыла, эч бир нерсени Ага шерик кошпогула, ата-бабаңар сыйынган буттардан баш тарткыла»* дейт. Намазга жыгылууга, тууралыкка, ар-намыстуу адамгерчиликтүү болууга, туугандар менен тыгыз байланышта, жылуу мамиледе болууга чакырат, - дедим.

Анда Геракл котормочусуна:

-Силерден бул (мен Пайгамбармын деген) сөздү андан мурун айтып чыккан адам бар беле? деп сурадым. Жок, дедиң. Андан мурун да бу сөздү айтып чыккан адам бар болгондо, андан мисал алып жатат дээр элем.

Пайгамбарлыгын айтып чыкканга чейин Анын жалган сөз айтканын көрдүңбү деп сурадым, «жок» дедиң. Мен айкын билем, адамга жалган айтпаган Жараткан жөнүндө да жалган айтпайт!

Ага моюн сунгандардын саны азайып жатабы же көбөйүп жатабы деп сурадым. Көбөйүп баратканын айттың. Моюн сунгандардын көбөйүшү-Акыйкат диндердин өзгөчөлүктөрүнөн бири.

Алардын арасынан Анын динине киргенден кийин жактырбай калып, кайра бу динден баш тарткан адам барбы, деп сурадым. «Жок» дедиң. Ыйман нуру жүрөккө кирип жайылып, жай тапканда ушундай болот.

Анын сөзүндө турбай койгон учуру болду беле, деп сурадым. «Жок» дедиң. Пайгамбарлар ошондой болушат, сөздөрүнө бекем турушат.

Силерге эмне деп жаткандыгы тууралуу сурадым. Жалгыз Жараткан Аллага ибадат кылууга, эч бир нерсени Ага шерик кошпоого, ата-бабаңар сыйынган буттардан баш тартууга, намазга жыгылууга, чынчылдыкка, ар-намыстуу адамгерчиликтүү болууга, туугандар менен тыгыз байланышта болууга үндөп жатканын айттың

Эгер бу айткандарың туура болсо, Ал зат жакынкы кыска убакыттын ичинде ушул мен турган жерге да ээлик кылат. Мен ансыз деле бу Пайгамбардын келерин билгем, бирок силерден чыгат деп ойлогон эмесмин. Анын алдына баралганымда, аны менен жолугуу үчүн бар күчүмү жумшар элем. Анын жанында болгонумда куттуу бутун жууп берер элем» (Бухари, Бадуль-Вахий, 1, 5-6, Муслим, Жихад, 74).

***

Ардактуу Пайгамбарыбыз мындай деген:

«Мага азыр айтыла турган алты жагдай боюнча сөз бергиле, мен силердин бейишке киришиңерге кепил болуп берейин:

1. Сөздү туура сүйлөгүлө!

2. Убаданы так орундаткыла!

3. Аманатка ишенимдүү болгула!

4. Ар-намысыңарды сактагыла!

5. Көзүңөрдү арамдан сактагыла!

6. Колуңарды арамдан узак туткула!» (Ахмад, V, 323).

***

Окуяны Абдулла бин Амир *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Күндөрдүн биринде энем мени чакырып калды. Ошол маалда Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* үйүбүздө болчу.

-Келегой уулум, сага бир нерсе берем! деп мени да чакырды, энелик мээримдин коңур авазы. Ошо маалда Азирети Мухаммад сөзгө аралашты:

-Ага эмне бергиң келди эле?

-Бир курма бергим келди эле, деди кайра аны суроолуу тиктеп.

«-Билип кой, эгер бир нерсе бербегениңде, сага жалганчы деп бир күнөө жазылмак» деди, башын ишенимдүү ийкеген Пайгамбар (Абу Давуд, Адаб, 80/4991; Ахмад, III, 447).

***

Азирети Мухаммад базар аралап жүрүп бир соодагердин алдына токтойт. Балык жон кылып үйүлгөн буудайга колун матырып, буудайдын нымдалганын билип калат. Кабагы дароо бүркөлүп сатуучуга суроо узатты:

-Бул эмне кылганың?

-Пайгамбарым жамгыр өтүп.... нымдалышып... деп мукактанып, башка шылтоо айтканга алы келбеди.

-Нымдалышып калганын ачыкка чыгарып, алармандарга көрсөтпөйт белең? Алдоочулар менден (менин үммөтүм) эмес! (Муслим, Иман, 164) -деп кесе айтты да басып кетти.

Демек, момун-мусулман жасалма жүрүм-туруму менен, жалганды чындай койгулаган сөзү менен эч кимди алдабашы керек.

***

Кутман сахабалар жана алардын изги изинен жүргөн салих момун мусулмандан Пайгамбар ахлагын ушунчалык мыкты сиңиргендиктен чынчылдык жаатында өтө кылдат кадам таштaшкан. Байланышууга телефон же азыркыдай интернет жок тээ илгерки убактарда аалымдар пайгамбардын бир хадисин тактоо үчүн хадис айтуучуну издеп, төрт-беш айлык жолду басып өтүүгө мажбур болушкан. Ат аарытып, таман жоорутуп, ач калууга, ооруу-сыркоого кайыл болуп узак жолдун оор машакатына карабай көздөгөн жерине келип, бирок карматпай жүргөн атын бош торбого чакырганы үчүн издеген аалымдан эч нерсе укпай артка кайтышкан. Бош торбо көтөргөн аалымдын жоругу бизге анчейин деле маанисиз сезилгени менен, чындыктын, акыйкаттын изинен чыкпай жүргөн ал жарыктык инсандар үчүн Алла Элчисинин хадистерин кармана албагандык чоң өксүк, аалымдык сапатка көлөкө түшүргөн илдет катары кабылданган.

***

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* Исра жана Мираж окуяларын Курайш жамаатына айтуудан оболу Жабраилге кайрылды:

-*О, Жабраил, коомум мага ишенбейт!*

Жабраил:

-Сага Абу Бакир ишенет. Анткени Ал ыраскөй пенде (Ибн-и Саад, I, 215).

Мираж окуясын угары менен Меккедеги мушриктер Аны жалганга чыгарууга өтүштү. Жалган жалаааларды жарыялап, калктын башын айландырып, адаттагыдай кутумдук кылышты. Муну мүмкүнчүлүк катары санаган мушриктер эл арасында дуу-дуу кепти бетке кармап, момун-мусулмандарды да ыймандан тайдыргысы келди. Жадакалса Абу Бакирге барып, амалкөйлөнүп көрүштү эле, Алланын Элчисине болгон козголгус ыйманы менен:

-Ырас, Ал эмне айтса, баары туура! Анткени анын жалган айтышы мүмкүн эмес, ага себеп да жок. Мен ал апкелген бүт нерсеге алдын ала ишенемин… деп кутумдардын шаабайын суутту.

-Сен анын бир түндө Ыйык Үйгө барып келишине ишенесиңби?

-Ооба! Бул жерде таң кала турган эч нерсе жок. Ант болсун! Ал мага күн-түн дебей Алладан вахий алганын айтат, мен болсо ага чын дилден ишенем!

Азирети Абу Бакир бир саамдан соң Каабада жүргөн Алла Элчисине жолугуп, болуп өткөндү өз оозунан уккан соң:

-Айтканыңда калет жок, Алланын Элчиси!.. деп бекем ишеничин билдирди.

Ушунчалык улуу кабарды баары жалганга чыгарып, колдоп кетер бирөө да чыкпай турган кезде кубаттап айтылган сөзгө Пайгамбар эреркеп кетти:

-*О, Абу Бакир, сен Сыддыксың!* (Ибн-и Хишам, II, 5).

Абу Бакирге мына ошондон тарта «Сыддык» деген лакап жалганып айтылып келет.

Абу Бакирден кийин сахабалар да Алла Элчисинин Миражга барып келгенине ынанышып, тастыкташты.

***

Кааб бин Малик *(Алла ага ыраазы болсун)* дин жолундагы бардык жүрүштөргө катышат. Табук сапарына олуттуу себептер менен кечигип катышалбай калат. Эки жүздүү мунафыктарга окшоп жалган айтып же башка шылтоолорду айтпай, болгонун болгондой айтып, Алладан кечирим тилеп тооба кылышат. Таштаган кадамдарына бушайман болуп, Алла Элчисинин алдынан өтүп кечирим сурайт.

Асыресе, бул үч сахаба бардык казаттарга катышкан. Каабдан башка экөө Бадр майданында бутпарастар менен жан аябай күрөшкөн каармандардан эле. Ошондуктан алар жасалган мамилеге оголе кыжаалат болушат. Кең дүйнө тар келе баштайт. Алла Элчиси саламдарын албай, дүйнө аларга чоочун сыяктуу туюлат. Алтургай, өз аялдары да өздөрүнө чоочундай сезилип жатты. Шаштысы кетет. Ошол себептүү күнү-түнү көздөрүнөн жаш кетпейт. Ката кылышкан эле, бирок ыкласмандыктарынан, моюн сунуучулуктан, тууралыктан, бушаймандыктан жана тооба кылуудан кайра тартышкан эмес эле. Арадан элүү күн өтөт. Акырында акыйкат айтып, чын ыкластан тооба кылгандыгы үчүн Теңирий кечиримге ээ болушат.

Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Кааб бин Маликке куш кабарды мындайча билдирет:

-*Сүйүнчү! Сени, төрөлгөн күнүңдөн берки башыңдан өткөргөн эң кайырлуу жана бактылуу күнүң менен куттуктайм..*

Кааб бин Малик Жараткандын бул улуу кечиримине шүгүрчүлүгүн төмөнкүчө билдирет:

«Аллага ант болсун! Жараткан Алланын мени Ислам менен шарапаттандырганынан кийинки мага ыроологон эң чоң нематы Азирети Пайгамбарыбыздын алдында туура, акыйкатты айтуум жана жалган айткандар менен бирге жаман акыбеттен кутулушум болду. Анткени Алла Таала Табук жүрүшүнө кошулбай жөнөкөй бир шылтоо ойлоп таап, калп айткандар жөнүндө мындайча буюрган эле:

«...Алардан жүз үйрүгүлө, алар ыплас адамдар. Арам иштерди кылышканы үчүн алардын орду тозокто. Алар силерге жагынуу үчүн ант ичишет. Эгер силер аларга ыраазы болсоңор да Алла (алар сыяктуу) бузуку коомдон ыраазы болбойт» (Тооба, 95) (Бухари, Магази, 79, Васая, 16, Жихад, 103; Муслим, Тооба, 53, Мусафирин, 74) дейт.

Бул үч сахаба Алла Элчиси менен бардык казаттарга катышса да, болгону бир казаттан гана калгандыгы үчүн ушундай оор жазага дуушар болушат. Бул окуя эч себепсиз жакшылыкка буйуруу, жамандыкты тыйуу деген улуу озуйпаны аткарууда шалаакылык кылган чабалдарга эң чоң эскертүү.

Чынында да, бул өтө ибараттуу окуя! Бир адам сахаба атанып, дин Исламдын эми гана телчигип келаткандан тарта коогалуу Бадр казатынан баштап бир топ чабыштарга катышып, өлүм менен алышып, акырында аша оор, нары машакаттуу Табук жүрүшүнө себепсиз чыкпай калгандыгы үчүн ушундай өтө оор мамилеге тушукту!.. Мында акыл-эстүү ар бир адам үчүн абдан маанилүү сабак жана эскертүү бар. Ар бир доордо болгондой эле учурда да Исламдын өнүп-өсүшү үчүн жанаракет жасоо зарыл болгонун эске алсак, бул багытта ар түрдүү себептер менен чабалдык кылгандардын абалы кандай гана өкүнүчтүү. Алла Таала бизди дайыма оң таасирлерге туш болуп, терс таасирлерден оолак болуубуз үчүн чынчылдар менен бирге жүрүүбүздү буйруган. Ыйманында, убадасында, акыйкат дин жолунда бекем, чынчыл адамдар менен бирге болууну, алар менен тыгыз байланыш түзүүнү, алардан бой качырбоону буйруган. Бул буйруктун Табук жүрүшүндө, оголе оор кезеңде түшүшү өтө зор мааниге ээ.

***

Азирети Айша *(Алла ага ыраазы болсун)* Ухудда жараян эткен чабыш жөнүндө кабар алуу үчүн бир топ аял кишилер менен жолго чыккан эле. Харра деген жерге келгенде төө жетелеген аялга жолугат. Ал такыбаалыгы менен таанылган Хинд бинти Амр *(Алла ага ыраазы болсун)* болуп чыгат. Хинд өмүрлүк жары Амр бин Жамухтун, уулу Халладдын жана биртууганы Абдулланын сөөгүн бир төөгө артып алып келаткан болот.

-Артта кандай кабар бар?

Хинд:

-Жакшылык. Алланын Элчиси аман. Ал соо болгон соң калган бардык кыйынчылыктар түккө турбас!

Азирети Аиша төөнүн үстүндөгү сөөктөргө ээк жаңсап сурайт:

-Булар кимдер?

-Уулум, өмүрлүк жарым жана биртууганым!

-Буларды кайда алып баратасың?

-Мединага. (Булардын сөөгүн) Ошол жакка койом.

Бу кезде Хинддин төөсү тизе бүгө чөк түшөт.

-Төөң жүктүн оордугунан чөктүбү?

-Эмне үчүн чөккөнүн түшүнбөдүм. Демейде эки төөнүн жүгүн бир көтөрчү. Бирок азыр башкача болуп турат.

Төөнү чылбырынан тартып тургузушат. Бирок Медина тарапка баспайт, кайра чөгөт. Ухуд жакты көздөй бурса, жортуп жөнөйт. Хинд Алла Элчисине келип жагдайды түшүндүрүп берет. Баш ийкеген Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* андан сурайт:

-*Төөнүн да өз озуйпасы бар. Амрдын осуяты жок беле?*

Хинд:

-Амр Ухудка барарда кыбылага карап: «Оо, Жараткан! Мага шейиттикти насип кыла көр! Мени куру кол, үмүтсүз кылып үйүмө кайтара көрбө! деп дуба кылган эле.

-*Мына ошондуктан төө баспай жатат.*

Эй, Ансар жамааты! Кимде-ким Алла атын оозанып касам ичсе, берген сөзүнө бек турсун.

Хинд! Өмүрлүк жарың Амр сөзүндө турган чынчыл, ыраскөйлөрдөн эле. Ал шейит кетери менен периштелер аны канаттары менен калкалап, кай жакка көмүлөт деп карап турушту. Хинд! Өмүрлүк жарың Амр, уулуң Халлад жана биртууганың Абдуллах бейиште бир жерде жашап, дос болушат!»

Алла Элчисинин куш кабарын уккан Хинд чынчылдардын катарына кошулган жары менен түбөлүк жашоодо да бирге болууну эңсеп андан өтүнөт:

-Алланын Элчиси! Мен үчүн Аллага дуба кыла көр, мен да алар менен бирге болоюн! (Вакиди, I, 264-265; Ибни Хажар, Фатхуль-Бари, III, 216; Ибни Абдилбер, III, 1168).

***

Алла Элчиси Худайбия келишиминен алдын Азирети Осмонду *(Алла ага ыраазы болсун)* бутпарастар менен жолугуп, маселеге чекит коюп келүү үчүн Меккеге өнөтөт.

Азирети Осмон Меккеге аттанат. Жетип барып чабышуу үчүн эмес, тек гана умра ибадаты үчүн келишкенин, уруксат беришсе шаардан сыртта конуп турган мусулман жамааты Меккеге кирип ибадатын аяктаган соң артка кайтып кетишерин айтат. Канчалык ийкемдүү тилге салбасын бутпарастар көшөрүп уруксат беришпейт. Азирети Осмонду үй камагына алып:

-Кааласаң, өзүң тооп кыла бер! дешет. Бирок өзүн Аллага жана Элчисине арнаган ардактуу сахаба:

-Азирети Пайгамбарыбыз Каабаны таваф кылмайын, мен таваф кылалбайм! Мен Байтуллага анын аркасынан гана зыярат кылам... деп Алла Элчисине болгон сыйын билгизет (Ахмед, IV, 324).

Азирети Осмон *(Алла ага ыраазы болсун)* кыйла кечигип калат. «Көзүн тазалап коюштубу» деп мусулмандар кабатырланышат (Ахмад, IV, 324).

***

Жыйынтыкканда болсок, момун-мусулмандын сөзү да, өзү да, ниети да туура болушу керек. Ахлагынын аруулугу жана чынчылдыгы менен ысмын ыраскөйлөрдүн катарына жаздырып, мунун пайдасын эки дүйнөдө көрүшү керек.

6. АБАЛГА ЫРААЗЫЛЫК

Ашкере жыргалчылык менен ашкере кыйынчылык адамзааданын напсиси үчүн чоң тузак. «Ыраазылык» жана мунун натыйжасы саналган «сабырдуулук менен тобокелчилик» кемелине жеткен момундардын өзгөчө белгиси.

Акыл-эсти вахийге моюн сундуруу, изги ахлак менен жүрөктү шөкөттөө жана турмуштун өйдө-ылдыйындагы күтүлбөгөн ар кандай оош-кыйышына ыраазылык көрсөтүү- бактылуу болуунун туруктуу эрежеси. Жашоонун күнгөй-тескейине акыйкат баа берүү, машакаттарга сабыр кылуу, өнүгүү үчүн кайрат кылып, күч жумшоо, болумуш атпайдын мыкты тарабын кыраакылык менен көрүп, Жараткан Кудайга моюн сунуу аркылуу бактылуулуктун туруктуулугун камсыз кылууга болот.

«Медерим! Жаңдүйнөңдү муң-кайгы менен жабыркатпа. Ач көздүктөн сактан! Тагдырга ыраазы бол. Жашоодон ырахат алып, жандүйнөң кубанычка толсун үчүн, өмүрүң өксүккө чөгүп калбасын үчүн топуктуу бол. Кудайымдын бергенине канаат кыл!» Бул асыл насаатты Улукман Аким уулуна айткан.

Көңүлдү эргиткен жараянга же окуяларга сүйүнүп, кайгы-касыреттүү окуяларга наразы болуу Ислам ахлагына төп келбейт. Аныгында адампенде руханий баралга жетмейин берегидей пенделик кемчиликтерден оңой менен кутула албайт. Кишибалсы напсини аруулап «Радия» даражасына жеткен чакта гана жакшылык жана жамандык таризинде Кудай эркинен жараян эткен жаамы жазымышка кылчайбастан баш ийип ыраазылык көрсөтөт, даттанууга даабайт. Ушундай изги жандарга Жараткан Алланын теңдешсиз сүйүнчүсү бар:

«Эй бейпилге бөлөнгөн пенде! Ал Сага ыраазы. Сен Ага ыраазы бол, Раббиңе кайт. Салих пенделериме кошулуп бейишке кир!» (Фажр, 27-30).

Жактырылган жана өзүмсүлгөн нерселерди жасоо же ага жуурулушуп кетүү адам үчүн өтө жеңил. Жеңил көрүнгөн нерсе шыр бүтөт, ыргак менен, ырахаттана орундатууга болот. Эгер момун пенде Алланы чындап сүйсө, Андан келген бүт нерсе жеңил көрүнөт, көңүлгө кут түшкөндөй жагымдуу келет, ыргылжың болбой шыр бүтөт.

Чыныгы ыйман ээлери тагдырдын ачуу-таттуусуна ыраазы болушат. Алар тирүүлүктө башка түшкөн бардык мүшкүлдү, апаатты акыреттеги азапка салыштырып жеңил көрүшөт. Алла Таала мына ушундай пенделеринин ич ааламына бейпилдик тартуулайт. Ыймандан ырыс тапкан таалайлуу пенделердин пикиринде Алладан келген түрдүү жараяндар бул жалгандын жыргалынан, сайран-майрамынан миң эсе жогору! Анткени алар көрпенделерди бакыт деп бапыраткан нерселерден эбак кол үзүшкөн.

Ардактуу Пайгамбарыбыздан хадистер:

«Сыйлыктын чоңдугу балээнин оорлугуна жараша. Алла Таала сүйгөн коомун бир балээге кириптер кылат. Башка түшкөнгө ким ыраазы болсо, Алла аны жактырат. Кимде ким наразылык билдирсе, Жараткандын казабына калат» (Тирмизи, Зухд, 57/2396; ИБн-и Мажа, Фитан, 23).

«(Алланын даргөйүндө) *Кубаттуу момун алсыз момундан дагы да кайырлуу, дагы да сүйүктүү. Ошентсе да, экөөндө тең жакшылык бар. Өзүңө пайда келтирген нерсени табууга аракет кыл. Алладан жардам тиле, эч качан даттанба. Башка кокус токмок тийгенде «Эгер мындай кылганымда, мындай болмок» деп аттиң кылба! «Бул Алланын жазмышы, кандай кааласа ошондой болот» деп айт! Анткени «Эгер ушундай кылганымда» деген аттиңиң шайтанды сүйүнткөн иштердин эшигин ачат»* (Муслим, Кадар, 34; Ибн-и Маажа, Мукаддима, 10).

Башка түшкөнгө наразы болуп «Эх аттиң ошондой кылсам болмок экен» деген адам ириде тагдырга каршы чыгуу менен бирге Алланын ыктыярын жактырбоо сыяктуу ыйманга төп келбеген кооптуу абалга түшөт. Мындай абал шайтанды сүйүндүрүп, пендени кыйын абалга түртөт. Абалына ыраазы болгон пендеге Алла ыраазы болот. Дүнүйөгө жана акыретке таандык жаамы бактылуулук саналган соң Куранда минтип айтылат:

«... Алланын ыраазылыгы булардын баарынан бийик, баарынан жогору турат. Мына ушул нагыз кутулуу» (Тооба, 72).

Изгилик элестери

Окуяны Усам бин Зайд *(Алла ага ыраазы болсун)* баян эткен:

-Уулум өлгөнү жатат. Бизге бир келип кетсин, сураныч деп Зайнап *(Алла ага ыраазы болсун)* Алла Элчисине кабар чаптырат.

-Берүүчү да, алуучу да Алланын Өзү. Анын ыктыярында бүт нерсенин убакты-сааты бар. Сабыр кылып, үзүрүн Алладан күтсүн! деген жоопту Сүйүктүү Пайгамбарыбыз кызына жолдоду.

Кызы болбой көшөрүп экинчи адамдан чакыруу жөнөтөт.

Барбай койсо болбосун аңдаган Азирети Мухаммад *(саллаллоху алейхи васаллам)* Саад бин Убада, Муаз бин Жабал, Убай бин Кааб, Зайд бин Сабит жана башка сахабаларды ээрчитип алып, кызынын үйүнө барат. Ымыркайды таятасына беришти. Ал деми кысылып араң гана дем алып жаткан эле. Кадимкидей чертилген көз жаштар пайгамбардын бул көрүнүшкө туруштук beралбай ыйлаганына күбө эле. Көз жашка күбө болгон Саад бин Удаба эмне болгонун сурады, байкамаксанга сала.

«-Бул Алла Өзү каалаган пендесинин жүрөгүнө ыроологон мээрбандык сезим. Алла ансыз деле мээрбан пенделерине мээримин төгөт» деди Пайгамбар (Бухари, Жанаиз, 33, Айман 9, Марда 9; Муслим, Жанаиз 9, 11).

Кутман Пайгамбарыбыздын кызына берген алгачкы жообу жана берген кеңеши башка түшкөнгө ыраазы болуу дегенге жатат. Анык изгилик-ошол оор кезеңде, оор жоготууга же ачуу муңга, жазымышка ыраазы болуу. Керисинче тагдырга кине коюп, кекиртеги айрылганча бакырып, өз жанын кыйнап, бетти тытып же чачын жулуп ыйлап, Пайгамбарыбыз тыю салган ишти жасоо мусулманга жарашпас чекилик.

***

Жазымышка ыраазы болгон момун пендеге зор сый ыроолонорун Алла Элчиси минтип билдирет:

«Бир пенденин баласы дүйнө салган учурда Алла Таала периштелерине суроо салып баарлашат:

-Пендемдин перзентинин жанын алдыңар ээ?!

-Оо Жараткан, ооба ошондой болду.

-Анын жандүйнөсүнүн мөмөсүн үздүңөр ээ?!

-Оо Жараткан, ооба ошондой болду.

-Пендем эмне деди?

-Ал Сага хамд-ыраазылык билдирип:

«... Биз Аллага таандыкпыз жана Ага кайтабыз» (Бакар а, 156) *деп Сага мунажат кылды.*

-Андай болсо, пендем үчүн бейишке бир үй куруп, аны «ыраазылык үйү» деп атагыла дейт Алла Таала (Тирмизи, Жанаиз, 36/1021).

***

Азирети Пайгамбарыбыздын айтымына караганда:

«Пенде ооруп калган маалда:

«-Барып тыңдагыла, пендем жанындагыларга эмне деп жатыптыр!» деп Алла Таала эки периштени милдеттендирет.

Периштелер келген маалда оорулуу адам Аллага ыраазылык айтып жаткан болсо, алар пенденин бул абалын бүт нерсени көрүп турган Аллага маалымдашат. (Периштелерди пенденин тек амалына гана күбө болсун деп жөнөткөн) Алла:

«-Пендемдин жанын ала турган болсом, аны бейишке чыгарууга милдеттүү болом. Эгер шыпаа берер болсом, анын этин дагы да кайырлуу этке, канын дагы да кайырлуу канга алмаштыруу жана күнөөлөрүн кечирүү Мага милдет» деп маалымдайт (Муватта, Айн, 5).

***

Окуяны Абу Хурайра баян эткен:

Алланын сүйүктүү Элчиси күндөрдүн биринде сахабаларына кайрылат:

-Ким менин бул сөздөрүмдү алып, ага амал кылат жана амал кыла ала турган адамга үйрөтөт?

-Мен аткарам Пайгамбарым! дедим.

Жанына чакырып, колумдан кармады да, береги беш насаатты санады:

«-Арамдан сактана алсаң, Алланын эң жакын кулу болосуң!

-Алла бергенине ыраазы болсоң (канаат кылсаң), адамдардын эң байы сен болосуң!

-Коңушуңа кайырым тартууласаң, (чыныгы) момун болосуң.

-Өзүңө каалаганды башкаларга да кааласаң, чыныгы мусулман болосуң!

-Ашыкча күлбө! Ашкере күлүү жүрөктү өлтүрөт» (Тирмизи, Зухд, 2/2305; Ибн-и Маажа, Зухд, 24).

***

Айтууларга караганда, Юнус *(алейхис салам)* күндөрдүн биринде Жабраил Периштеден суранат:

-Мага жер жүзүнүн эң диндар адамын көрсөтчү?

Улуу периште ала дарты себептүү колу, буту чирип калган, көзү азиз адамды көрсөтөт. Ал ошол маалда мына мындай деп жаткан эле:

«Оо Жараткан Кудайым! Ушу бут менен кол эмне берген болсоң, баарын Сенден деп билем! Эмне себептен алыстаткан болсоң, ал да Сенден! Кудереттүү Кудай Таалам! Көөдөнүмө жалгыз гана Өзүңө кезигүү арзуусун салганыңа ыраазымын!»

***

Ошентип, Алла Таала Аюбду *(алейхиссалам)* акыркы чоң сынак катары катуу ооруга чалдыктырат. Оорусу күн өткөн сайын күчөй берет. Аялы Рахима өзүнүн ырайымдуулугу, жоопкерчиликтүүлүгү менен Аюбдун бардык муктаждыгын камсыздоо үчүн бар күчүн жумшайт. Рахима пайгамбар жолдошуна жандили менен тажабай кызмат кыла берет.

Аюб пайгамбар бул оорусунан улам Аллага эч бир даттанбайт. Сабыр кылып, Жаратканга баш калкалап, хамд-шүгүрчүлүк айтуудан жазбайт.

Көртириликтин күнүн көрүү үчүн Рахима шаардагы аялдар менен ымала түзүп, аларга жип ийирип берчү. Күндөрдүн биринде муңайым Рахима өмүрлүк жарына кайрылат:

-Сен пайгамбарсың! Өзүңдүн саламаттыгың, ден-соолугуң үчүн дуба кылсаң кандай болот. Эртерээк бул дартыңдан айыгып кетсең!

Аюб пайгамбар жубайына суроолуу карап буларды айтат:

-Саламаттыкта, ден-соолукта канча жыл жашадым?

-Сексен жыл.

Жүрөк толо көлкүгөн ыйманы менен:

-Ээ, Рахима! Кыйналып ооруп жатканыма сексен жыл (бардар турмушту баштан кечирген мезгилчелик) болбой туруп, кантип Жаратканга арыз-муңумду айтууга оозум барат! Алла Таала бизге канчалаган нематтарды ыроолободу! Анан эмне үчүн Алла Тааладан келген сыноолорго сабыр кылбайт экенбиз?! - деген экен жарыктык пайгамбар.

Азирети Аюбдун чыдамкайлыгы, адамдык бийик сапаты Мухаммад Пайгамбарыбыздын куттуу хадистеринде да мактоо менен эскерилет:

«Азирети Аюб адампенденин эң жумшак мүнөздүүсү, эң сабырдуусу жана ачуусун акыйкат баса билген адам эле» (Ибни Аби Шайба, 3, 201).

Ал Жаратканга ар убак ак көңүлдөн ыраазы болгон. Анын баа жеткис сабырдуулугу, моюн сунуучулугу төмөнкү ыр саптарында кандай гана таасым чагылдырылган:

Мага жагат бүт нерсе Сенден келген
Жеңсиз кепин, же чепкен асемделген.
Ырайымың, каарың дагы жагат абдан,
Мейли болсун жоогазын, мейли тикен!

Ошентип, Аюб пайгамбардын оорусу күн өткөн сайын оорлошо берет. Акырында оорусу жан чыдагыс абалга келип калган мезгилде, асыресе жубайы көшөрүп суранып туруп алгандыктан, шыпаа табуу үчүн Жараткан Алла Таалага алакан жая:

«...(Оо Жараткан!) мени кырсык-балээ кармады. Ырайым кылуучулардын эң ырайымдуусу Өзүңсүң!» (Анбия, 83) - деп, Алланын орошон ырайымына баш калкалап, жүрөгүнүн түпкүрүнөн сызылып чыккан аруу ыкласмандыгы менен жалынып жалбарган экен, жарыктык!

Дубасы кабылданып, дартынан айыгат. Турмуш жаңыдан башталат. Алла Таала ага бала-бакыра, мал-мүлк берет. Сабырдын туучокусуна чыгып, көпкө туруштук115 бералган, шүгүрчүл, топуктуу пендеси тууралуу Алла минтип эскерген: «Ал кандай гана мыкты пенде эле!..» (Саад, 44).

***

Достон келген жыргалды, кууралды жылуу кабылдоо жана ага ыраазылык көрсөтүп, моюн сунуу менен ортодогу достук баралына жетип, чыныгы сүйүү оожалаарына олуя Мавлана береги икаяны мисал кылат:

«Журт ичиндеги абройлуу бир мырзанын ал-абалын сураганы келген жакын достору бир коон ала келишет. Кожоюн көңүлүндө өзгөчө орду бар ишенимдүү кызматкери Улукманды чакыртат.

Кожоюну коондон бир тилим кесип Улукманга узатат. Жандилден ыроолонгон тилим коонду Улукман бал жегендей тамшана жейт. Коонду жеп жатканда ушунчалык берилүү менен ырахатка балкыды дейсиң, коонду апкелгендердин өздөрүнүн шилекейи чууруду го чиркин... Улам берилген тилимдерди жеп жаткан Улукмандын таткан жыргалын көргөн кожоюн шилекейин улам жутуп, ырахаттана карап турду. Акыркы тилим коонду колго алып:

«-Эми, муну мен жейин, канчалык таттуу экенин билели!» деп бир тиштеди да, түкүрүнүп, бир чаңырып алды. Тили куйкаланып, кекиртеги өрттөнүп кеткендей болду. Ууланган коон кожоюнду эстен тандырды. Бир топтон кийин эсине келип Улукманга кайрылды:

«-Жан кызматкерим! Айланайын жөлөгүм! Мындай ууну кантип ырахаттана жедиң? Өзөктү өрттөгөн мындай каарды кантип жедиң ачырканбай? Бул эмне деген сабыр! Акыркы тилим калганга чейин кабагыңды чытып койбой кантип чыдаганыңа акылым жетпей турат?! Же сен таттуу жаныңа душмансыңбы? Эмне үчүн эч нерсе айткан жоксуң? Эмне үчүн; «Мени жаман көрбөңүз, мен жей албайм!» деп айтпадың?!

«-Мен ушу кезге чейин колуңуздан эчен ирет даам сыздым. Руханий болсун, башка болсун, табылгыс азыктарды таттым, бирок бир ыраазылык айтып койо албагыным үчүн уялганымдан жерге кирип кеткидей болуп жүрөм. Өз колуңуз менен сунулганды кантип мен; «Бул ачуу экен, жегенге болбойт!» деп айта алам?! Асыресе, өз колуңуз менен сунулгандын баары мен үчүн эбегейсиз таттуу. Анткени дене турпатым сиздин чын-көңүлдөн берген ырыскылар менен азыктанып келатат.

-Кожоюн! Сиз тапшырган иштин оорлугуна чыдабай, даттана турган болсом, өмүр бою башыма топурак чачылсын! Жоомарт колуңуздун таттуулугу коондун ачуулугун калтырышы мүмкүн эмес. Ачуу нерсенин баарын сүйүү жок кылат, сүйүү жезди же башканы алтынга айлантат. Дабаасыз дарттын баары сүйүүдөн шыпаа табат. Жансызга жан кирет сүйүү себептүү. Сүйүү күчү падышаны кулга, зынданды гүлзарга айлантат. От нур болот,

караңгы үй жарыкка толот. Сүйүү түрү суукту ажайып сулууга, кайгы -касыретти кубанычка, муңду шаңга, машакатты майрамга айланат. Кудайдан жөө качкандар, ууру-кески, селсаяктар сүйүүнүн табына ээрип, таалайга жол көрсөткөн жоламанга айланат. Сүйүү күчү ууну тек гана таттуу суута айлантат».

Мынакей, киши менен кишинин ортосундагы мамиленин мисалы аркылуу Аллага бапестелген сүйүүнүн айкын чагылышы. Ыраазылыктын көзөл көрүнүшү.

***

«Эмнени сүйөсүң?» деген суроого Умар бир Абдулазиздин (Алла аны ырайымына бөлөсүн) жообу мындай болгон:

«-Менин сүйүнүчүм жазымышта катылуу. Мен Алланын өкүмүн сүйөм...»

***

Бир адамзаада базардан кул сатып алат. Кул Алладан корккон, чыныгы момун пенде эле. Кожоюн кулун үйүнө алып келет. Экөөнүн ортосунда берегидей ибараттуу баарлашуу өтөт. Сынагысы келген кожоюн суроолорду жаадырат:

-Менин үйүмө келдиң, эмне жегиң келет?

-Бергениңди жейм.

-Кандай кийим кийгиң келет?

-Бергениңди кийем.

-Кайсы бөлмөдө тургуң келет?

-Сен каалаган бөлмөдө жашай берем.

-Кандай ишти иштегиң келет?

-Сен каалаган ишти жасайм.

Ушул акыркы жооптон кийин кожоюнду катуу ой басат, мончоктоп көздөн жаш агат. Акыры көкүрөктүн көлкүгөн арзуусун ачыкка чыгарат:

-Эх, аттиң! Мен да сендей болуп Раббиме моюн суна алганымда накта бакылуу болбос белем!..

-Урматтуум, өзүң ойлоп көрсөң, кожоюндун алдында кулда эрк болмок беле?

-Сени азат кылдым! Кудай акы, башың азат. Бирок жанымда калышыңды каалап турам. Мал-мүлкүм менен сага кызмат өтөйүн... дейт, жүрөгү жибиген кожоюн.

Кимде-ким зиректик кылып Алланы жакшылап тааный алса, чындап сүйүп, таазим этип, баш ийе алса, Ал ыроологон тагдырга ыраазы боло алса, анда эрк да, ыктыяр да калбайт. «-Мен эмнем менен Алладан каалоо тилейм?![42]» дегенден башка эч нерсе айтпай калат.

***

Нары ыкласман, нары аалым инсан Синан Сунбул олуя күндөрдүн биринде шакирттерине собол таштайт:

«Маселен, Алла Таала бул дүйнөнү башкарууну, бийлөөнү силерге берди дейли, эмне кылат элеңер?»

Мындай татаал суроого өмүрү тушукпаган шакирттер аң-таң болуп, устаттын суроолуу карашынан апкаарып, мукактанып, ар кимиси өз алдынча жооп бере башташат:

-Устат! Мен жер бетинде бир дагы каапыр калтырбайт элем!

-Жамандык атпайды жер менен жексен кылмакмын!

-Ичимдик ичкендерди жок кылмакмын!

Айтор, ушу сыяктуу жана башка көптөгөн жооптор айтылат. Шакирттердин ичинен бирөөнүн гана сөздү ичине катып мемиреши олуянын назарын бурат.

-Уулум, сен эмне кылмаксың?

Ыйбаа тутунуп, адеп сактаган шакирт устаттын назарын бурганына кыжаалат болуп өзүн жаман сезип:

-Ардактуу устат! Мен өзгөчө бир нерсени жасап жибергидей эмне бу дүйнөнү башкарууда Жараткан Алланын кемчилдиги бар бекен? Алланын ааламдагы бүт мыйзамы, акыл жеткис жайып агым менен ырааттуу нукта бараткан чакта, нары чабал, нары чолок акылым менен: Мен тигини кылмакмын, муну жасамакмын! дегеним чектен чыккандык болор деп, уялганынан жер карайт.

Бул кеменгер жооп олуяны кубантат. Нурданган жүзүнө жылмаю жарашкан карт устат шакиртке тигиле карап:

-Иш эми өз жайын тапты! деген экен.

***

Жыйынтыктап айтканда, жазымышка ыраазы болуу Аллага бапестелген сүйүүнүн жана бекем ищеничтин белгиси. Кудайдын бергенине топук кылуу кызганычтан, ачкөздүктөн, түркөйлүктөн арылып кемелине жеткен пенделер багынта ала турган улуу мартаба.

Пенденин жакшылыгын Жараткан Өзү пендесинин өзүнөн да мыкты билет. Андыктан тагдырга ыраазы болууну жана шүгүр келтирүүнү адатка айлантуу эки дүйнө саламаттыгына жол ачат.

«... Көңүлүңөргө жага бербеген нерсе силер үчүн кайырлуу болушу мүмкүн. Ошол эле маалда силерге жаккан нерсе силерге жамандык апкелиши мүмкүн. Силер билбейсиңер, Алла билет!» (Бакара, 216).

7. ТОБОКЕЛ ЖАНА ТАСЛИМИЯТ-МОЮН СУНУУ

Тобокел - «таваккуль» деген арап сөзү. Аны кыргыз тилине так которгондо: таянуу, чыдоо, ишеніі, өкіл тутуу жана бел байлоо деген маанилерди билдирет. А бирок биз бул сөзді тобокелчилик деп кылымдар бою айтып келсек да, сөз чынынан, маанисинен бузулган эмес.

Ал эми тобокелчиликтин Ислам дининдеги аныктамасына назар сала турган болсок, тобокелге салууда чара көріп, аракеттеніiні жыйыштырып коюу эмес, тескерисинче, колдо болгон мімкінчілік алкагында жетиштүү чара көргөндөн кийин гана Алла Тааланын кудретине тобокел кылып корголонуу деген чындык көзгө урунат.

Турмуштун кандай гана ойку-кайкысы болбосун, жалгыз гана Аллага тобокел кылуу мусулмандын иши. Болбосо, моюн сунуунун эч кандай деле мааниси калбай калат.

«Эч бир өлбөс, чыныгы жашоо Ээси жана түбөлүкт тирүү Аллага тобокел кыл. Алкыш айтып Аны аруула!..» (Фуркан, 58).

«Ыйман келтиргендер жалгыз Аллага гана тобокел кылышсын!» (Ибрахим, 11; Тооба, 51).

«Эгер момун болсоңор, жалгыз Аллага гана таянгыла!» (Маида, 23).

«Кимде-ким Аллага гана тобокел кылса, Алла ага жетиштүү» (Талак, 3).

Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* өз хадисинде: *«Эгер, сиз Алла Таалага чындап тобокел кылганыңызда ак таңда ачкарын кетип кiiгiмдө курсагы ток кайткан канаттуулар сыңары, ырыскылуу болот элеңиз!»* деп, эскертіiчі насаатын айткан (Тирмизи, Зухд, 33).

Кудурети Улук Алла Таала барча нерсени, мiлдө макулукту эң ийги жаратуу менен ирээттештирип, тыкан тартибин, ереже-жобосун кошо жараткан. Мына ушул тартип-ереженин тынбай жiрiп турушун бир канча мыйзамдарга байлап койгон. А биз болсо, Ал койгон мыйзамдарга моюн сунуп, болгон мімкінчілігібіз менен чара көргөн соң, Анын кіч-кудуретине башкалкалашыбыз зарыл. Бирок, эгер Ал кааласа, биз баам салган табият мыйзамдарынан сыртта деле өкімін жіргізө берет.

Маселен, Азирети Адам Атаны топурактан, Обо Энени болсо, анын кичинекей сөөгінөн жаратты.

Азирети Иса пайгамбарды, жыныстык жактан кошулуудан соң көбөйіі деген мыйзамга байланыштырбай эле, атасыз Азирети Мариям энеден жарык дійнөгө алып келип койду.

Азирети Ибрахимди өкімдар Намруттун тоодой алоолонгон отуна өрттөбөй, отко тіздөн-тіз: «Эй, от! Ибрахимге салкын жана саламат бол!» деген буйрукту берди.

Кыргыз тилинде «таслим» турпатына оошкон арап сөзі, «са-ли-ма» деген этиштин туундусу. Булар кыргыз тилинде; моюн сунуу, баш тартпастан кабылдоо жана амандыкка жетіі деген маанилерди билдирет.

Дегинкиси, периштелер Алладан башка эч нерсеге жірөгінөн орун бербеген Ибрахим пайгамбар тууралуу:

«Эй, Раббим! Ибрахимдин жаны, малы жана бала-бакырасы бар! Ал Сага кантип дос болалат?! » деген эле.

Ошондо Алла Таала Ибрахимди өз жаны, өз баласы жана мал-мілкү менен сынаганын, ошого карабастан Өзінө анын жандили менен моюн сунганын периштелерге көрсөткөн. Мына ошондой накта берилгендигинин жана моюн сунуучулугунун берекеси менен Жаратkандын жолунун айныгыс жолоочусу болуу таалайына мал - мілкі да, өз жаны да, баласы да тоскоол болалбады. Анткени Ибрахимдин тили ар дайым өз жірөгінө котормочулук кылып: «Мен ааламдардын Раббисине моюн сундум!…» (Бакара, 131) дээр эле.

Мына ушул улуу сыноолор жана алардын албан-албан акыйкат натыйжалары келечектеги бардык іммөттөргө өрнөк болот.

Сүйүүнү негиз тутунган тасаввуфчулукта болсо: дили, көңіл дійнөсі Алла деген тішінік менен толуп турган пенденин Алла Таалага гана ишенип, Ага гана корголонушу тобокелчилик болуп саналат. Анткени биз жашап жаткан өтөр-кетер дүйнөнү курчаган санмиң кайгынын, машакаттын таасири жана напсиге алдануунун кесепети Жаратканга гана моюн сунуп, Анын жазымышына ыраазы болуунун натыйжасында азая баштайт.

Тобокел кылып Кудайга жак.
Моюн сунуп рахат тап .
Бардык ишке раазы бол!
Көрөлү Алла эмне кылат.
Кылт эткен бир айыбы жок,
Бардык ишин мыкты кылат деп, Эрзурумдук Ибрахим Хаккы ырга салган экен.

***

Алдын албай туруп тобокелге салууга Алланын Элчиси Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* тыюу салган:

Кіндөрдін биринде бир бедуин келип суроо салат:

-Эй, Алланын Элчиси! Төөмді бош коюп, тобокел кылганым оңбу же байлап, анан тобокел кылайынбы?

«-Төөңді байлап, анан тобокел кыл!» (Тирмизи, Кыямат, 60)

***

Умму Саламанын *(Алла ага ыраазы болсун)* билдирүүсүнө караганда, Алла Элчиси үйдөн чыгаары менен асманды карап минтип дуба кылчу экен:

“Алланын ысмы менен! Тобокел кылдым! Оо, Жараткан Кудай Таалам, жексур жолго түшүүдөн, башкалар тарабынан бузук жолго түртүлүүдөн, тайып кетүүдөн, тайдырылуудан, адилетсиздик кылуудан жана адилетсиздикке тушугуудан, түркөйлүк жоруктардан жана түркөйлөрдүн жоругуна кабылып калуудан Сага башкалкалайм!» (Абу Давуд, Адаб, 102-103/5094; Тирмизи, Дааватт, 35).

***

Мединага жетүүдөгү машакаттуу күндөрдү эскерип олтуруп Абу Бакир *(Алла ага ыраазы болсун):*

-Биз үңкүрдө жашырынып жатканыбызда издеп келген куугунчулардын бутун көрдүм.

-Оо, Алланын Элчиси, алар бираз эле эңкейе турган болгондо бизди сонун көрмөк - деп ошол мезгилдин кысталыштыгын эскердим.

-Оо, Абу Бакир! Үчүнчү болуп Алла карап турганда эки киши үчүн эмне мынча корктуң деди ал (Бухари, Фадаилул-Асхаб, 2. Манакыб, 45; Муслим, Фадаилус-Сахаба 1) .

***

Мусулман аскерлери Затур-Рика казатынан кайтат. Убакыт чак түш. Көлөкөлүү жерге келгенде мусулман жоокерлер көлөкөлөө үчүн көчүк басышат. Пайгамбарыбыз «Самура» деген жыш жалбырактуу бир дарактын алдында эс алып, кылычын даракка асып койгон болот. Сахабалардын көпчүлүгү кынтайып уктап кетишет. Бир саамдан соң Алла Элчиси сахабаларын чакырат. Буйрукту угаары менен баары жетип келишет. Ал учурда Пайгамбарыбыздын жанында бир бедуин адам турган болот. Окуянын кандай болгонун мындайча билдирет:

-Ойгонуп кетсем бул адам менин кылычымды карыштыра кармап алыптыр.

-Сени менин колумдан ким куткара алат? дейт.

-Үч жолу «Алла!» дедим» (Бухари, Жихад, 84, 87; Муслим, Фадаил, 13).

Өз өмүрүнө кол салууну көздөгөн бу бедуинге чара колдонбойт. Керисинче аны Исламга чакырат. Пайгамбарыбызга арбалып калган бедуин эл-журтуна барып:

«Мен инсаният тын эң кайырлуусунун алдынан келатам» дегенден кайра тарткан эмес экен (Хаким, III, 31/4322).

***

Исмат бин Малик:

«...Алла сени адамдардан коргойт..» (Маида, 67) деген аят түшкөнгө чейин түнү бою кезектешип Алла Элчисин коргоого алчубуз» деген (Суюти, Лубабун-Нукул, I, 148).

Окуяны Азирети Айша эне минтип баяндаган:

Көөдөй караңгы түн. Алла Элчисинин уйкусу качканын байкап, себебин сурадым.

«-Бул түнү бизди күзөтө турган салих жандар жок бекен?» деген суроосу мага жооп болду. Экөөбүз аркы-беркини кобурашып жатканыбызда сырттан кылычтын шыңгыраган үнү угулду.

-Ким бул?

-Алла Элчиси! Биз Саад менен Хузайфа. Сизди коргойлу деп келдик. Көңүлү тынчыган Алла Элчиси уйкуга кетти. Анын терең дем алганы мага угулуп турду. Көп өтпөй аят түшүрүлдү: «...Алла сени адамдардан коргойт..» (Маида, 67). Буга кубанган Азирети Пайгамбар күзөттөгүлөргө уруксат берди:

«-Мусулмандар! Эми бара берсеңер болот. Анткени мени Алла коргоого алмай болду[43]».

Окуядан байкалгандай, Алла Элчиси оболу чара көргөн соң анан тобокелге салган.

***

«Бизге - Алла жетиштүү! Ал кандай гана мыкты Колдоочу!» деген сөздү Ибрахим пайгамбар отко ташталар алдында айткан. А Азирети Мухаммад болсо бул сөздү «Мушриктер сизге каршы топтолушту. Өз башыңыздын чарасын өзүңүз көрүңүз!» деген сөздү уккандан кийин айткан. Муну уккан мусулмандардын ыйманы болуп көрбөгөндөй артат. «Бизге - Алла жетиштүү! Ал кандай гана мыкты Колдоочу!» деген айтымды баардык мусулмандар бир ооздон айтып, жан-дилден Аллага моюн сунуунун теңдешсиз үлгүсүн көрсөтүшкөн[44].

Бул тобокелчи мусулмандарды Алла Таала Куранда мактоого алган:

«Айрым эки жүздүүлөр мусулмандарга: «Мына, силерге каршы эл чогулду. Алардан сактангыла! деп айтка соң алардын ыйманы ого бетер күчөп: «Бизге - Алла жетиштүү! Ал кандай гана мыкты Колдоочу!» дешкен. Ошонуктан алар Алланын жакшылышы жана

айкөлдүгү менен эч бир жамандыкка кабылбастан, Алланын ыраазылыгына бөлөнүп кайтышты. Алла - улуу берешендиктин Ээси!» (Аалу Имран, 173-174) (Вахиди, 135 б).

***

Чын-ыкластан тобокел кылгандарды Алла Таала эки дүйнөдө коргоого алып, аларды сурак-соболсуз, азап-кайгысыз бейишке киргизет. Бул чындык Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын куттуу хадисинде ачык айтылган:

«Мага өтүмүштөгү үммөттөр көрсөтүлдү. Үч-төрт кишилик жамаат айланчыктаган пайгамбарды көрдүм. Айрым пайгамбарлардын жанында бир-эки гана киши бар экен. Айрым пайгамбардын жанында эч ким деле жок. Ошол маалда алдымдан көп сандагы эл чыкты. Өзүмдүн үммөтүм болсо керек деп ойлодум. Аңгыча «Булар Мусанын үммөтү, сен мейкиндикке көз чаптыр!» деп айтылары менен карай салсам калың журт. «Мына сенин үммөтүң. Булардын арасынан жетимиш миң киши суракcыз, азапсыз бейишке кирет» деп айтылды».

Окуянын жүрүшүн Ибни Аббас мындайча улады:

Бул маалыматты айткан соң Пайгамбарыбыз ордунан туруп үйүнө кетти. Калган сахабалар бул жетимиш миң киши кимдер болушу мүмкүн деген суроонун айланасында кызуу талкууга киришишти. Айрымдар «Булар пайгамбарлардын дил-маегине катышкандар болушу мүмкүн» деген пикирди айтса, айрымдар «Жок булар Ислам дини келегенден кийин төрөлүп, ширкчиликти көрбөй калган мусулмандар» деди. Айтор, ушу сыктуу көп көз караштар айтылды. Маселе боюнча кызуу талкуу жүрүп жатканда Алла Элчиси кайрылып келип талаштын төркүнүн билген соң:

«Алар сыйкыр жасабаган, жасатпаган, каражолтойлукка ишенбеген жана Жаратканга тобокел кылган пенделер» деди.

Уккаша бин Михсан *(Алла ага ыраазы болсун)* муну угаары менен ыргып туруп өтүнүч айтты:

-Пайгамбарым! Ошолордун арасынан орун насип болушу үчүн бир дуба кылчы!»

«-Сен ошолордун катарындасың!» деди Азирети Пайгамбар... (Муслим, Иман, 374, Бухари, Рикак, 50).

***

Жараткан Алла Таала Азирети Ибрахимди, Азирети Исмаилди жана Ажар энени өтө оор сыноолорго кириптер кылган. Натыйжада алар моюн сунуучулуктун энбелгиси болуп тарыхта өзгөчө орунду ээлеп калышты. Кудай Таала алардын моюн сунуучулуктагы ыкласын умра жана ажылык ибадаттары менен түбөлүктүү кылган.

Жараткан аны дос тутунат. Периштелер буга аң-таң болуп:

-Оо Жараткан! Ибрахим Сага кантип дос боло алат? Ал деген пенде эмеспи, бала-бакырасы, напсиси бар дегендей. Жүрөгү аларга тартылып турат эмеспи?! деп ызы-чуу түшүшөт. Бирок акырында ибараттуу көрүнүшкө баары күбө болушту.

Ал «Халилуррахман» пайгамбар болгондуктан ушунчалык жан чыдагыс абал кыстап турса да, өзін Жаратуучусуна тапшырып, тобокел кылып, кыпындай да кооптонбостон жок жайбаракат басып келди.

Намрут жана билерман нөөкөрлөрі Ибрахимди (алейхиссалам) ыргытуучу курал менен алыстан туруп отко таштоого чечим чыгарышты.

Жердеги жана көктөгі барча периштелер буга нааразы экендигин билдиришип, эмне болуп кетээр экен деген кооптонуунун кучагында турушту.

Алла Тааладан уруксат алары менен бир периште Ибрахимге келип кандай каалоо болбосун аткарыларын айтты.

Азирети Ибрахим келген периштелерге жылмайып сыпаа гана жооп кайтарды:

-Дос менен достун ортосуна аралашпай тургула! Раббим эмнени каалаган болсо, мен ага ыраазымын! Эгер куткарса, Ырайымынан; ал эми куйкаласа, менин кемчилигимден. Сабыр кылармын, буюрса.

Буйрук берилген кезде Жабраил Периште келди:

-Мага муктаждыгың барбы?.

Ибрахим пайгамбар:

-Сага муктаж эмесмиң. Бизге - Алла жетиштүү! Ал кандай гана мыкты Колдоочу!»

Ошентип, Ага болгон бекем ишенчинин жана тобокелинин, Ага чын ыкластан берилгендигинин ізірін Ибрахим ошондо бир көрді. Ал ыргытылып, отко мына-мына тішөт деген кезде жалыны көккө соймоңдогон өрткө Алла Таала:

«Эй, от! Сен Ибрахим ічін салкын жана бейпил бол!…» (Анбия, 69) деп буйрук берери менен, алоолонгон от көз ачып жумганча көркінө көз тайгылган гілзарга айланды. Ибрахимдин туш тарабынан нары таттуу, нары тунук булактар оргуп чыга баштады. Айлана-тегеректеги миң тіркін гіл дийнөсінін аңкыган жытына адам мас болду.

***

Имам Бухари Ибни Аббастан төмөнкі сөздү баян этет:

«Азирети Ибрахим аялы Ажар менен эмчектеги уулу Исмаилди Меккеге алып келди. Аларды келечекте оргуп чыга турган «зам-зам» кудугунан бираз обочодогу жалгыз тіп дарактын тібінө калтырды. Ала келген бир баштык курманы жана суусу толо чөйчөкті аларга таштап, кайтуу ічін камынып калды.

-Бизди бул жерге таштап кетііні Алла Таалам Өзі буйрудубу? деп улгайып калган абышкасына суроо салды.

-Ооба!

Ажар эне Алла Таалага бекем берилип тобокел кыла:

-Андай болсо, Раббим бизди Өзі асырайт! Зыян тийгизбейт!деп наристе Исмаилдин жанына кайтты.

Ажардын ыйманы Ибрахимдин *(алейхиссалам)* жірөгін коргошундай эритип жиберди. Көзгө жаш айлана түштү, артына кылчайды, кылчайышка дарамети жетпей бараткан эле. Ажардын кайраты, сабыры, ыйманы кубат берип кылчайды. Эч нерсе көрінбөді. Кантсе да, пенде эмеспи, жірөгі ачыша тішті. Диркиреп куюлчудай чогулган көз жашынан чоочуп, өзінө өзі кайрат берип, Алла Таалага жалбара дуба кылды.

«Оо, Жараткан, албетте, менин урпагымдан (бир бөлігін уулум Исмаил жана энеси Ажарды) Сенин куттуу іийіндін алдындагы эгин өспөй турган бир өрөөнгө жайгаштырдым.

Оо, Раббим, (алар) намазды толук аткарышсын деп (ушундай кылдым). Анан, сен Өзің адамдардын дилин аларга ийкемдіі кыл жана аларга (бардык) мөмөлөрдөн ырыскы насип кыл. Балким, шігір кылышар» (Ибрахим, 37; Бухари; Анбия, 9).

***

Баяндамалардын биринде айтылганына караганда Ибрахим пайгамбар :

«Эгер Алла Таала мага бир уул берсе, мен аны курмандыкка чалам!» деп алат.

Жаратkандан келген буйрукту аткаруу ічін даярдык көріігө киришти. Исмаилди досуна алып барарын айтып, аны таза жуунтуп, атыр сіртііні Ажардан өтінді. Уулу Исмаилге болсо, жанына жип жана бычак алууну эскертип, жолго чыгышты. Ата-бала ажылар турчу Вакфага карай бет алышты.

Ошол ыкласман адамдардын берилііі менен тобокел кылгандагы ажайып абалы кийинки муундарга жол көрсөткөн шам чырак болуп калган.

Азирети Ибрахим, уулу Азирети Исмаил менен Минадан Арафат тоосуна багыт алган кезде көктөгі периштелер толкунданып калышкан экен. Алар өз ара кобураша башташат: «Алла аруу! Пайгамбар пайгамбарды курмандыкка чалуу ічін алып баратат!»

Азирети Ибрахим уулуна бул иштин төркүнүн ачык айтты:

-Уулум! Тішімдө сени курмандыкка чалууга буйрук алдым.

-Атаке! Бул өкімді сага Алла Таала бердиби?

-Ооба, карегим! деп кыска жооп берди, уулуна болгон сійіісінө жеңилип калбоо ічін.

-Атаке! Сен айтылган буйрукту аткар! Көрөсің, мен сабыр кылам! Бул жооп жанын арнаганга даяр экендигине айгине. Жараткандын буйругу менен курмандыкка чалына турган Исмаил *(алейхиссалам)* атасына керезин кобурап жатты.

-Атаке аз гана керээзим бар :

-Колу-бутумду бек байла. Болбосо, жан ачышып кеткенде тыбырчылап, кемчилик кетирип албайын.

-Оңой жан берейин! Анан да сенин ишиң тез бітсін ічін бычагыңды өткір кылып курчут.

-Бычакты тартар кезде көзімө карай көрбө! Аталык мээримиңди кече албай, Алланын буйругун кечиктирип калышың мүмкүн.

Перзентинин нускалуу сөзін уккан пайгамбардын көзінөн мончок-мончок жаш кетти. Көпкө ыйлап, бир кезде «Балапаным! Алла Тааланын буйругун аткарыш үчүн мага кіч-кайрат, жакшы жардам бердиң!» деп, алакан жая Жаратканга мунажат кылды:

«Оо, Жаратткан, мага сабырдуулук бер! Улгайган кезде мээримиңди төгө көр!»

Ата-бала ошентип моюн сунуунун деңизине толук кирген соң Жабраил периште пайда болуп бычакты мокотконго жетишти (крз. Табари, Тарих, I, 275; Ибн-и Асийр, ал-Камил, I, 112; Хаким, II, 606/4040).

***

Азирети Муса пайгамбардын тобокелин жана берилип моюн сунуусун Алла Таала мындайча баян этет:

“Акырында бул кабар жайылган соң шаардын аркы четинен бир адам шашкалактап келип: Эй Муса! (Шаардын) аттуу баштуу адамдары сени өлтүрүү боюнча кеңешип жатышат. (Бул жерден) тез арада чыгып кет! Ишенип кой мен сенин гана жакшылыгыңды ойлоп жатам! деди” (Касас, 20).

“Муса коркконунан эки жагына астейдил көз жүгүртүп ал жерден чыгып кетти: Раббим! Заалымдардын тобунан өзүң куткар! деди” (Касас, 21).

Муса пайгамбар бул аракети менен чыныгы тобокелчиликтин кандай болорун көрсөтүп кеткен.

Оболу кеңешүү, андан соң чечим, көзөмөлдөө жана натыйжаны Аллага кою, башкача айтканда, дуба кылып, толук кандуу моюн суна, жыйынтыктын жакшы-жаман чыгышына психалогиялык жактан даяр болуу. Мына ушул чыныгы тобокел!...

***

Ажыга же умрага барууну ниет кылып сапарга чыккан мусулмандар тобокел жана моюн сунуу дегенди туура түшүнүп, материалдык жактан да, руханий жактан да сапарга жакшылап даярданышы керек. Бир учурларда Йеменден бир топ адам «Биз Алланын үйүнө баратабыз. Эмне Ал бизди тойгузбайбы!» деп, эч бир даярдыксыз жолго аттанышкан экен. Меккеге жеткенде ач калып, тилемчиликке өтүп кетишиптир. Бул туурасында Алла Таала мына бул аятты жиберген:

«… Өзүңөргө азык камдагыла! Арийне, азыктын эң жакшысы такыбалык…» (Бакара, 197).

Бул аят башта биз айткан заттык жана руханий даярдык дегенибизди камтып турат. Мына ушул эки тараптуу даярдыкты, албетте, чыныгы такыба, ыкласман адамдар гана аткара алышат.

Алакан жоорутпай, кайрат сарптабай, жалкоолукка алдырып, натыйжада ач калышып: «Биз тобокелчилербиз!» дегендерди Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун): «Силер Аллага*

эмес, башкалардын мал-мүлкүнө ишенген жегичсиңер. Үрөөндү топуракка сепкенден кийин өндүрүүнү Аллага таштаган адам чыныгы тобокелчи болот!» деп урушкан[45].

***

Абу Хурайранын айтуусуна караганда, берeги ибараттуу окуя Сүйүктүү Пайгамбарыбыз тарабынан айтылган. Исраил урпагынан бир адам башка бир инсандан карызга миң динар сурайт. Эки адамдын ортосунда өтө маанилүү кеп жүрөт:

-Мейли, сен күбөлөрдү алып кел. Ошолордун алдында берейин.

-Күбөгө Алланы тартам, Ал жетиштүү.

-Андай болсо, сен келбей калган учурда төлөп бере турган ишенимдүү кепил алып кел.

-Кепилдикке Алла жетиштүү.

-Туура айтасың! деп убадасын алган соң акчаны берет.

Карыз алган адам деңиз аркылуу сапар тартып, зарыл ишин маалында бүтүрөт. Көз ачып жумганча убакыт өтүп, карызды кайтаруунун мааалы жакындап калат. Шашылыш артка кайтуу үчүн кеме издейт. Тилеке каршы, кеме табылбайт. Акыры айла кеткенде кургак даракты кыскартып, ичин ойгон соң катка кошуп акчаны салат. Оюктун үстүн бекиткен соң көтөрүп деңиз жээгине келет да:

-Оо Жараткан! Өзүң билесиң, мен Сени күбөгө тартып, Сени кепил тутуп, паланчадан карыз алган элем. Ал инсан Сага ыраазылык билдирип талап кылынган акчаны берген. Азыр аны кайтаруунун маалы чукулдап калды. Кайтууга кеме издеп табалбадым. Бул жыгачты Сага аманат кылдым! дейт да, колундагы кургак даракты деңизге ыргытат. Аманат улам алга жылып олтуруп көздөн кайым болот. Көзү талыганча деңизге тигилген адам бир топтон кийин ордунан туруп кетүүгө кеме издейт баштайт.

Карыз берген адам акчаны алып келе турган кемени күтүп деңиз бойлойт. Көпкө күтөт, көзү талыйт, чарчайт. Бир да кеме жок. Толкунга айдакталып келип, жээке сүрүлүп калган жоон жыгачты көрүп, отунга жарап калар деген ниетте алып кайтат. Жыгач күндүн табына кургаган соң араалай баштайт. Жыгачтын оюгун көрүп ичинен жызылган кат жана миң динар таап алат.

Арадан кыйла убакыт өткөн соң карыз алган адам кемеге олтуруп үйүнө кайтат. Мен жиберген акчаны албаса керек деген ойдо карыз берген адамдын үйүнө келет. Амандык сурашат.

-Карызды апкелүү үчүн көпкө кеме издедим. Бирок ушу кезге чейин бул жака бир да кеме болгон жок. Араң кайттым.

-Сен мага акчаны жиберген эмес белең?

-Ушу кезге чейин бир дагы кеме болгон жок деп айтпадымбы азыр эле.

-Ай ыкласман тууганым ай. Алла Таала сенин ордуңа карызды төлөп койду. Оюлган жыгачтын ичине салынган акча менен менин наамыма жазылган катты таап алганыма кыйла болду. Сен кыжаалат болбой тиричилигиңди уланта бер. Колуңдагы акчаң өзүңө буйрусун! дейт (Бухари, Кафалат 1, Буйу 10).

Алла Таала бир нерсеге кепил болду дегиче, мүмкүн эмес болгон нерселер дагы жеңил орундалат. Ага тобокел кылууда ыкластуу болуу жана чын дилден ишенип моюн сунуу пенденин милдети...

***

Ибн-и Аббастын айтуусуна караганда, Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* Дамаскка карай жүрүш жасайт. Сарг деген жерге жеткенде ал жердеги колдун башчысы Абу Убайда бин Жаррах жана башка аттуу-баштуу саркер, жүзбашылар тосуп чыгат. Дамаскта чума илдети чыкканын маалымдашат. Халифанын буйругу менен Мединага көчкөндөрдүн алгачкылары чакырылат. Кеңешүүгө олтурушат. Көздөгөн жерге баруу-барбоо боюнча кызуу талаш-тартыш жүрөт.

-Сен белгилүү максат менен жолго чыктың. Артка кайтып кеткениң туура болбой калат дешет, айрымдары. А айрымдары:

-Мусулмандардын калганы жана Алла Элчисинин сахабалары сени менен. Жумурай журтту бул оор илдетке түртүшүңдү каалабайбыз дешет. Айтор, карама каршы эки пикир көпчүлүктүн бүйүрүн кызытып жатты.

-Эртең эрте менен баарыңар мени менен чогуу кайтасыңар! деди Азирети Умар .

Абу Убайда бин Жаррах баш болгон экинчи бир көпчүлүк чуру-чуу түшүп караманча каршы болушту.

-Халифам! Алланын тагдырынан кайда качып барасың?

-Калайык! Баарың кулак төшө: Мен Алланын бир тагдырынан башка бир тагдырына качып жатамын. Абу Убайда өзүң ойлоп көр. Күнгөйү какыр, тескейи оттуу өрөөнгө төөлөрүңдү айдап кирдиң дейли. Төөлөрүңдү оттуу жагына оттотсоң да, какыр жагына жайсаң да Алланын тагдыр чийини менен иш кылган болосуң да туурабы? деп Азирети Умар жүйөсүн мисал менен кынаптады.

Аңгыча ортодо Абдуррахман бин Авф *(Алла ага ыраазы болсун)* пайда болуп:

-Бул маселе боюнча менде маалымат бар. Алла Элчисинин:

«Чума илдети чыкканын уксаңар, ал жака барбагыла. Бир жерден чума чыкса, силер ошол жерде болгон болсоңор, ооруунун алдын алып ал жерден чыкпагыла!» дегенин укканым бар деп, оюн ортого салды.

Азирет Умар муну угары менен Аллага алкоо айтып тизгин какты (Бухари, Тыбб, 30; Муслим, Салам, 98).

Бул окуя дин Исламдын тобокел жана тагдыр таанымынын мыкты түзүлүштө экенин айгинелейт. Акыл менен аңдап туруп өзүн жана момун мусулмандарды кооптуу абалга түртүү тобокел түшүнүгүнө караманча каршы келет.

***

Маййит-заада Султан I. Ахмад хандын доорунда жашап өткөн Осмон дөөлөтүнүн атактуу аалымы, эли-журтка пайдалуу инсан болгон. Айтууларга караганда береги себептен улам ал Маййит-заада-Өлүктүн уулу аталып калат.

Анын атасы каарман аскер болуптур. Көптөгөн жигиттер сыяктуу эле ал да Султан III. Мехмед жасаган Эгри жүрүшүнө катышат. Дал ошол маалда жубайынын айы-күнү жакындап калган болот. Алла жолундагы казатты бүт нерседен жогору көргөн баатыр жоо-жарагын асынып, азык-түлүгүн канжыгага байлайт да, жубайы менен коштошот. Көздөн мончоктотуп жаш агызып, көккө алакан жайып Жараткандан тилек тилейт:

«Кудуреттүү Кудай Таалам! Сенин жолуңда казатка аттандым. Менде Сенден башка эч кимим жок! Мончок жашын агызган мына бул күйүмдүү, нары мээрман жубайымдан төрөлө турган ымыркайды Өзүңө аманат таштап баратам. Өз ырайымың, Өз жакшылыгың менен аны сактай көр!»

Баатыр бата кылган соң жылуу коштошуп тизгин бурат. Жер чапчыган аргымак чымын-куюн арыш керип колго жетип барат. Ушундай улуу максат менен чыккан Осмон дөөлөтү бул казатта жеңишке жетет.

Калың кол шаң-салтанат менен шаарга кирет. Аскербашчыдан уруксат алган баатыр тизгинди үйүн көздөй бурат. Шаар эли жеңиш менен кайткан эрлерди көчөлөрдөн тосуп алышат. Сыртка чыга албагандары эшиктен, терезеден шыкаалап карашат. Бирок анын үйүнүн айланасы жымжырт. Аттан ыргып түшүп үйгө кирет, бир жан жок. Жубайын, перзентин тезирээк көргүсү келип коңушулардан сураштырат.

«-Баатыр! Алла Таала жеңишиңерди кут кылсын! Жакшы пенде эле арты кайырлуу болсун, жубайың дүйнө салды» деген кайгылуу кабарды укканда дүйнөсү аңтарылып түшөт.

«-Жок! Андай болушу мүмкүн эмес! Мен төрөлө турган перзентимди Ааламдын Раббисине аманат тапшырып кеткен элем! Ал сактоочулардын эң кудуреттүүсү» деп боздойт.

Кайгыга мүңкүрөп олтурганда көңүлүн бир жылуу шоола желип өтөт. Чочуган немедей ордунан атып туруп:

«-Мээримдүү Алла сактоочулардын эң кудуреттүүсү! Кеттик, мага жубайымдын мүрзөсүн көрсөтүп бергиле» деп жөнөп калат.

Тууган-урук, колу-коңушу, жоон топ адам жер жастангандардын шаарына барышат. Балык жон болуп үйүлгөн топурактын үстүңкү катмарынын нымы эми эле кургаган маал экен. Касыреттүү ата көрсөтүлгөн жайды бир айланып чыгып жата калып жер тыңшап кирет. Жардап тургандардын баары жымжырт....

Эми эле мүңкүрөп турган ата:

«Мен баламдын үнүн уктум! Баламдын үнүн!» деп жиникен немдей ыргып туруп көпчүлүккө сүйүнүө багып, ала келген күрөк менен мүрзөнү казып кирет. Эч кимди укчудай түрү жок. Карап тургандардын баары кол кабыш кылып чай кайнамчалык убакытта казанакты ачып жиберишти. Баары аң-таң. Үнү кыңылдап жаңы төрөлгөн ымыркай көз жумган энесин ээм жатыптыр. Көргөн көзгө эч кимиси ишеналбай турушту. Баатыр ата аяр кармап ымыркайды алып чыгып, чепкенине ороп көкүрөккө басты. Ачылга мүрзө жабылып Куран окулган соң артка кайтышты. Окуяны көзү менен көргөндүн баары Кудуреттин күчүнө, амирине таазим эте Аны аруулап, мактагандан башка эч нерсе айта алышпады. Каарман ата болсо жубайынын көз жумуп кеткенине муңканса, уулунун аман төрөлгөнүнө сүйүндү. Көзүнөн жылуу жаш чертилип, Аллага алкыш жаадырды.

Ошентип өлүк энеден төрөлгөн балакай кичинесинен таалимге, тарбияга каныгып көптү үйрөндү. Натыйжада атагы ааламга кеткен аалым болду. Ажайып жараяндын ичинен чыккандыгы себептүү көпчүлүк аны Маййит-заада деп атап алышты. Ал Жараткан Аллага чын-дилден берилгендиктин, чын-жүрөктөн ишенип кылынган тобокелдин берекеси болду.

***

Жыйынтыктап айтканда, Жаратқандын кудуретин таамай аңдап, моюн сунуп, тобокел кылып, берилген ырыскы-нематка ыраазы болуу эки дүйнө бактысын, тынчтыгын тартуулайт. Алланын буйругуна моюн сунуп, жазмышка ыраазы жүрөктөр даанышмандыктын, жакшылыктын, изгиликтин булагына айланат.

Пенде Алланы канчалык жакшы тааныса, канчалык моюн сунса, ыйман ошого жараша артат. Жүрөктүн, дене- турпаттын Ага багыттанышынын өзү эле моюн сунууну билдирет. Ага багыттануу оболу ыйман менен башталат. Кудай таанымдын алкагы кеңейген сайын ыймандын салмагы артат.

8. ИХСАН ЖАНА КӨЗӨМӨЛДӨӨ

Кайда болбосун ар дайым Алла Тааланын көзөмөлүндө турганын аңдоо жана ушул аң-сезимдин жүрөктө багуу ахлагында ИХСАН абалы деп аталат. Ихсан абалы Жаратканга жакын пенделердин рухий муктаждыгы.

Алла Таала бизди ар дайым көрүп турат, убагы келгенде суракка тартат дейбиз. Туура, бул аятта билдирилген чындык:

«(Болуп өткөндөрдү) аларга толук-так маалымат менен сөзсүз билдиребиз» (Араф, 7).

«Экижүздүүлөр сырларын, шыбырап сүйлөшкөндөрүн Алла анык билерин билишпейби? Чындыгында, Алла - кайыпты Билүүчү!» (Тооба, 78).

«Уулум! Эгер бул аскада, асманда же жерде сары кычынын данындай салмактагы жамандык болсо да, Алла (Кыяматта) аны келтирет. Акыйкатта, Алла - Сылык жана Кабардар!» (Лукман, 16).

Күнүмдүк турмуштан эле мисал алалы. Маселен, тарбиячы жаштыктын жалынына күйүп турган бир адамды эртеден кечке көзөмөлгө ала турган болсо, анын ашыкча кылык-жоругу, жаман сөздөрү тыйылат. Өзүн көптөгөн жамандыктан какас тутат. Арийне, аны көзөмөлдөмүш кылган эки көздүү жандын жазасы деле жеңил... Мени ар дайым көзөмөлдөп

турган Жалгыз Бирөө бар! деген аң-туюм менен өмүр кечирген момун мусулман берегижаш жигиттен дагы астейдил коргонот күнөөдөн...

Ихсан деген изги сөздүн кандайдыр бир иш-аракетти ийине жеткирип, мыкты бүткөрүү деген дагы бир мааниси бар.

Өлүмгө даярдануудагы маанилүү жагдайлардын бири ихсан сезимин жүрөккө бекемдөө, Алла Таала менен жүрөктөн бир экендигин камсыз кылуу жана ар дайым Анын көзөмөлүндө экенин эстен чыгарбоо. Аны менен жүрөктөн бир болууну жандандыруу кайра эле Жаратканды зикир кылуу менен жүзөгө ашат.

Кудай Тааланын берегибилдирүүлөрү тууралуу ой жүгүртүү ихсан жана көзөмөл абалында туучокуга жетүү үчүн экинчи кадам болуп саналат:

«... Кай жерде болбогула Ал силер менен чогуу...» (Хадид, 4).

«...Биз ага күрөөтамырынан да жакынбыз» (Каф, 16).

«...Алла адам менен анын жүрөгүнүн ортосуна да киререрин билип койгула...» (Анфал, 24).

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул жагдай тууралуу:

«Кай жерде болбо, Алла сени менен чогуу экенин билүүң - ыймандын эң жогорку даражасы» (Хайсами, I, 60) деген.

Күн-түн болобу, барчылык-тарчылыктабы же кызыл кыргын согушпу, же жайбаракатчылыкта болобу Алла Элчиси ихсан абалынын туучокусунда жашап өткөн. Ар дайым зикир кылып, бата тилеп, жадакалса нафилдерди калтырбай, буту шишип кеткенге чейин түнчүндө намаз окушу, акы-укук жаатындагы кылдаттыгы жана башка айтып бүткүс артыкчылыктары Андагы ихсан туюмунун өтө жогору экендигинин танылгыс далилдери.

Исламдын руханиий тарабын билүү анын сырткы түзүлүшүн билгендей эле маанилүү болгондуктан, Алла Таала анын негизи менен бөлүмдөрүн Элчиси аркылуу үммөткө көп жолу билдирген. Мындагы максат – мусулмандардын исламды жана ыйманды туура үйрөнүп, туура жашашы. Буга байланыштуу «Жабрайил хадиси» деп аталган хадисти Азирети Умар *(Алла андан ыраазы болсун)* төмөнкүчө баяндайт:

«Мен Азирети Пайгамбарыбыздын *(саллаллоху алейхи васаллам)* жанында отурган болчумун. Жаныбызга кийими аппак, кара чачтуу бир адам келди. Анын жолоочу эмес экендиги сыртынан байкалып турду. Анын үстүнө жамаатагылардын эч бири аны таанибайт экен. Ал басып келип Азирети Пайгамбардын тизесине колун койду да, суроо бере баштады:

- Эй, Мухаммад Ислам деген эмне?

- Ислам–Алладан башка кудай жок экендигине, Мухаммад анын кулу жана Элчиси экендигине күбөлүк кылуу, намаз окуу, зекет берүү, Рамазанда орозо кармоо жана күчүң жетсе, ажыга баруу.

Бейтааныш:

- Туура айттың деп ырастады.

Суроо берип, кайра өзү суроонун жообун тастыктаганы бизди абдан таң калтырды.

Анан мындай собол таштады:

- Ыйман деген эмне?

- Аллага, периштелерине, китептерине, пайгамбарларына, акырет күнүнө ишенүү жана тагдырга, жакшылык менен жамандыктын Алладан экенине ишенүү.

- Ихсан деген эмне?

- Ихсан – Алланы көзүң менен көрүп тургандай ибадат кылуу: сен аны көрбөсөң да, ал сени көрүп турат.

- Кыямат качан болот?

- Кыямат тууралуу суралган сурагандан артык эчтеке билбейт!

Бейтааныш:

- Андай болсо, кыяматтын белгилерин айтып бер!

- Күңдөр өз кожоюндарын төрөйт, жылаңаяк, жыңалач кедей (Муслимдин варианты боюнча «кедей» сөзү жок) малчылар бийик үйлөрдү салууда бири-бири менен жарышат.

Бул сөз айтылгандан кийин чоочун киши чыгып кетти. Бир топтон кийин Азирети Пайгамбарыбыз менден сурады:

- Эй, Умар! Суроо салган заттын ким экенин билесиңби?

- Эң туурасын Алла жана Анын Элчиси билет!

- Бул Жабрайил (алейхиссалам) периште болчу, силерге диниңерди үйрөткөнү келди» (Муслим, Иман, 1, 5; Бухари, Иман, 37; Тирмизи, Иман, 4; Абу Давуд, Сунан, 16).

Аалымдардын көпчүлүгү бул хадисти сүннөттүн негизи катары баалашат. Демек, Ислам жана ыйман жолунда кемелге жетүү ихсандык даражага жетүүгө байланыштуу. Ихсандык даражаны багынта албаган момундун дини өксүк. Мындай ыйман жашарып кеталбай турган мөмөсүз даракка окшош. Белгилүү убакыттан кийин куурап калышы толук ыктымал.

Аныгында Алла менен алака куруу пенденин анык таалайы. Анткени Ааламдардын Ээси пендеси менен ар убак бирге болууну арзуулап келет:

«Алар тик турганда да, отуруган да, жамбаштап жатканда да Алланы эстешет. Асмандардын жана жердин жаралуусу жөнүндө ой жүгүртүшүп: Оо, Жараткан! Сен муну максатсыз жаратпадың. Сен Аруусуң! Бизди тозок азабынан сактай көр! (дешет)» (Аалимран, 191).

Бирок жүрөк менен алакасы жок, напси азгырыгына берилген акыл Кудай Таала менен чогуу болуунун даамын тата албайт. Асылы, эң улуу изгиликке жана таалайга кайдыгер карайт.

Ибадаттардан дем-рахат алуу, ибадат учурунда чаалыкпоо бир гана ихсан сезиминин күчү менен жүзөгө ашат. Көкүрөктө ихсан сезими жок адам намаз окуса, тез чарчайт, тажайт, оор келет. Бардар пендезаада болсо, зекет жана кайыр-садага бергиси келбейт, колдогу мүмкүнчүлүк менен муктаждарга жардам кылуу өлүмдөй оор. Алар Кудайдын назарынан калгандыктан ыймандын теңдешсиз даамын таталышпайт. Демек, туура орундалган ибадат, чынкөңүлдөн чыгарылган зекет менен садага, куштарлануу менен тутулган орозо, ашыглык менен аткарылган ажылык, коркуу жана үмүт шооласынын ортосундагы таксыз жүрөк, изги ахлак жана башка жаамы жакшылыктардын баары-ихсан абалынын кут-берекеси.

Изгилик элестери

Абдулла бин Аббас *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Алла Элчиси менен чогуу олтурган элем. Ал мага:

«-Уулум, сага айрым эрежелерди үйрөтөйүн. Алланын буйруктарын жадыңан чыгарба, Алла сени Өз көзөмөлүңдө сактасын. Кандай иште болбосун, Алланын ыраазылыгын биринчи кезекке койор болсоң, алдыңан Алланы табасың. каалаган нерсеңди Алладан тиле. Жардам керек болсо, Алладан сура!..» (Тирмизи, Кыямат, 59/2516) деди.

Ардактуу Пайгамбарыбыз бул насааты менен ихсандык абалдын накта өзүн таамай сүрөттөгөн.

***

Түн бир оокум. Азирети Умар демейкидей Мединанын көчөлөрүн кыдырып жүрөт. Бир үйдүн эшигинин алдына тык токтойт. Анткени үйдөгү кызы менен энесинин кеби анын көңүлүн бурган эле. Энеси кызына буйруйт:

- Кызым, эртең сатыла турган сүткө бир аз суу кошуп кой!

- Апаке, халифа бизге сүткө суу кошуп сатууга тыюу салбады беле?! Апасы кызына ачууланат:

- Сүткө суу кошконуңду түн жарымда халифа көрүп коймок беле?!

- Апаке, халифа бизди көрбөйт дейли, эмне, Алла Таала көрбөйт деп ойлойсуңбу?! Бул алдамчылыкты адамдардан жашыруу оңой, бирок бардык нерсени көрүп-билген Алла Тааладан жашыруу мүмкүн эмес!

Алла Тааланын акыйкаттарына жүрөгү мелт-калт толгон бул зирек кыздын Алла коркуусунан улам энесине берген жообу Азирети Умарды абдан толкундантат. Момундардын амири аны сүтчү аялдын карапайым кызы гана эмес, жүрөгүндөгү такыбалыгы менен өзгөчөлөнгөн кыз экенин сезип, кийинчерээк келин кылып алат. Бешинчи халифа катары таанылган атактуу такыбаа Умар бин Абдулазиз мына ушул кыздан төрөлөт.

Бул өңүттөн алганда, Алла Тааланын көзөмөлү астында экенибизди билүү менен өмүр кечирүүдө жатат. Ошондой эле бул абал көптөгөн рухий жана заттык берекенин булагы.

***

Абдулла бин Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* эсалуу үчүн жоро-жолдоштору менен Медина шаарынын сыртына чыгат. Талаа төрүнө малдаш токунгандардын алдына дасторкон жайылат. Бир маалда алар турган жайды бир короо кой каптап келет. Артынан чабан жете келип койлордун астын тосуп, ары айдаган соң олтургандарга салам айтып, амандык сурашат. Умар чабанды дасторконго чакырат. Ал болсо, орозо экенин айтып, ыраазылык билдирет. Абдулла бейтааныш чабандын такыбаалыгын сынап көрүү үчүн кепти кызыткысы келип кайра суроо салат:

-Аптап куйкалап, дем кыстыгып турганына карабай орозо кармап жүрөсүңбү? Орозо кармап алып кой кайтарып жүргөнүңө жол болсун!? Мобу көп койдун ичинен бизге бир кой сат, акчасын төлөйлү. Аны сойгон соң кечки ооз ачар үчүн сага эт берели?

Чабан мыйыгынан жылмайат:

-Менде кайдагы мал. Мунун баары кожоюндуку.

-Кожоюнуң аны кайдан билмек эле, жоголуп кетти деп кой.

Чабандын жүзүндөгү жылмаю кайдадыр житип, заматта кабагы бүркөлүп чыкты. Бармагы менен көк тарапты жаңсап:

-Алла кайда, Ал көрбөйт деп ойлойсуңбу? деп, жүз үйрүп басып кетти.

Абалы жүдөңкү чабандын жообу уй мүйүз тарта отургандарга катуу таасир калтырды. Баарынын ой-пикирин «Алла кайда!» деген өктөм жаңырык бийлеп турду кыйлага.

Бекзаада Мединага кайтып келген соң чабандын кожоюнуна элчи жиберип чабанды да, короо койду да сатып алды. Чабанды азат кылып, короо койду ага тартуу кылды (Ибн-и Асийр, Усдул-Гааба, III, 341).

Мына «Мени Алла көрүп турат! Мен көзөмөлдөмүн!» деген изги сезимдин бу дүйнөдөгү акыйкат берекеси, сыйлыгы... Акыреттеги сыйлыгы кандай болорун биз билалбайбыз...

***

Азирети Умар халифа кезде Азирети Муазды Кибал аттуу урууга жиберип турган. Ага өлкө казынасы тарабынан төлөнө турган акчаны төлөө, таратыла турган мал-мүлктү таратуу, байлардан алына турган зекетти колунда жокторго таратуу милдети жүктөлөт.

Муаз милдеттендирилген озуйпасын так аткарып, көп инсандардын көңүлүнөн түнөк таап, эң сонун эскерүүлөр менен кайтып жүрдү. Үйгө кайтканда башкаларчылап алдына мал айдап, куржунун алтын-күмүшкө толтуруп кайтпай, кандай кеткен болсо, ар дайым дал ошондой жупуну кайтып жүрдү. Чыдай албаган аялы бир жолкусунда жолдошуна наалыйт:

-Байым! Сеникиндей озуйпасы барлар айлык алышат, үйүнө белек менен кайтып келип жүрүшөт...

Чаалыгып келген Муаз мыйыгынан жылмайат:

-Жанымдан жарым карыш жылбаган текшерүүчүм бар. Киреше-чыгашанын баарын эсептеп, көлөкөдөй ээрчип жүрөт...

Бул сөздү уккан аялы башка жегендей селейип туруп калат. Маанини да бир жолу акыл элегинен өткөрүп ачууланат. Кыжыры шекердей кайнап чыгат:

-Алла Элчиси сага бекем ишенген. Абу Бакирдин дагы ишеничин актагансың. Эми кезек Умарга келгенде, сага ишенбей көзөмөлдөөчү коюп жүрөбү? Сенин ар бир кадамыңды текшерткидей сен бир нерсе жеп коюптурсуңбу?!

Сөз шамалдай желип халифанын байбичесине, андан халифага жетет. Сөз чындыка жатпаган жалаадай туюлат. Аныгын териштирүү үчүн Муазды чакыртып сурайт:

-Сенин артыңдан көзөмөлдөөчү жиберген имишмин. Ал сени такай текшерип жүрөт имиш. Муну кандай түшүнсөк болот?! Эмне мен сага ишенбейт бекенмин?!

-Момундардын эмири! Мени кечир. Аялым кысмакка алганынан мындан жүйөлүү шылтоо таба албадым. Көзөмөлдөөчү дегеним сиздин тыңчыңыз эмес, антип ойлобоңуз. Ал Алланын көзөмөлү. Андыктан кылган кызматым текке кетпесин үчүн, мен үчүн адал болсо деле эч нерсе алгым келбейт...

Халифа Муаздын жообуна жибийт. Анткени Муаз напсиге баш ийбеген, жеке кызыкчылык үчүн чуркабаган адам эле. Халифа аны эптеп көндүрүп өз жанынан азыноолак белек тартуулайт:

-Муну алып барып, бүлөңдүн көңүлүн ал!

***

«Мен ар дайым көзөмөлдөмүн!» деген жандуу абалды эң сонун түшүндүргөн береги окуя абдан ибараттуу:

Мечитте жык-жыйма эл. Эл арасында диндин руханий жагын артыкча өздөштүргөн шейх Шибли да бар эле. Молдо элдин алдына чыгып акырет көрүнүшү тууралуу маселе айтып жата:

-Акыретте илиминде кайда колдондуң деп сурайт. Мал-мүлкүңдү кайда каржадың деп сурайт. Өмүрдү кантип өткөрдүң деп сурайт. Ибадаттарың кандай абалда деп сурайт. Арам-адалды ылгадыңбы деп суралат... Айтор, дагы ушул сыяктуу суроолор... деп, көп кызыктуу акыйкаттардан кеп салынды.

Ушунчалык кенен айтылганына карабастан маселе өзөгүнүн айтылбай калышы шейх Шиблини үн катууга мажбурлады:

-Кечиресиз, молдоке! Баамымда маселенин негизги өзөгү унутта калды көрүнөт. «-Эй пендем! Мен ар убак сени менен чогуу элем, а сен ким менен элең?!» деп Алла Таала кыска-нуска сурайт.

***

Абу Бакир Каттани катуу сыркоолоп, ажал жакындап калганын сезет. Кудай берген өмүрүндө алгылыктуу кандай амалы бар экенин сурашат. Анын береги жообуна канааттанбай коюга болбос:

«-Өлүм жакындап калганын сезип турам, болбосо эл көрсүн болуп калабы деп коркуп амалым тууралуу силерге ооз ачпас элем. Толук кырк жыл бою жүрөгүмдүн каалгасына кароолчулук кылдым. Каалганы Алладан башкага ачпаганга аракет жасадым. Натыйжада жүрөгүм бир башкача абалга жетти, Алладан башканы тааныбас болдум».

***

Иса пайгамбар ала дартына чалдыккан оорулуу адамга кезигет. Ал эч жери оорубаган немдей:

-Оо Жараткан! Сага чексиз алкыш айтам! Көп адамдар тушуккан дарттан мени сактадың! дейт.

Пайгамбар анын акылын жана рухий деңгээлин текшерип көрүү үчүн собол таштайт:

-Алла сени кайсы дарттан сактады эле? Оорулуу минтип жооп берди:

-Эй, элчи! Кудай Тааланы тааныбай, Андан кабарсыз өмүр сүрүүдөн өткөн дарт, андан өткөн балээ болбос. Аллага жакындыктын рахатын, жыргалын татып келатканым үчүн өтө

бактылуумун. Жадакалса денемдин чирип, дарты күчөп бараткнынан да кабарым жок. Анан кантип Жаратканга ыраазы болбой койоюн.

***

Маселени жыйынтыктай турган болсок, ихсан- ыйман өзөгү. Барча ибадат, жүрүм-турумда талаптанган берилүү- ыклас жана такыбаалык сыяктуу көсөмдүктүн жемиши ихсан менен бышып жетилет. Кудай Тааланы көрүп тургандай орундатылган жарамдуу амал ыклас дарагын бүчүрлөтөт, такыбаалык гүлү ачылат, хушуу сезим мөмөсүн берет. Кыбыр эткен жан болбогон ээн жерде болсун, пенденин көзүнөн далда жерде болсун, түз жолдон, туура багыттан тайбоону тек гана «Ал мени ар жерде, ар дайым көрүп турат!» деген сезимди жандуу тутуу аркылуу жүзөгө ашырууга болот. Тасаввуф багыты ошон үчүн баштан-аяк жаамы усул жана эреже жоболорунда киши жүрөгүн ушул изги даражага жеткирүүгө далбас урат. Алланын сүйүктүү олуялары ушул изги абалды өздөштүрүү үчүн өмүрү бою күч-кайрат сарпташкан.

Андыктан жүрөгүбүздүн даражасын жогорулатып, такай Алланын көзөмөлүндө турганыбызды акыл-эске ширеткенден кийин, бул абалдын эң көрүнүктүү адиси саналган Азирети Пайгамбарыбыздын үлгүлүү жактары менен адеп-ахлагыбызды байытуу жалпыбызга түшкөн милдет.

«... Алланын ырайымы, албетте, ихсан ээлерине өтө жакын» (Аараф, 56)

9. КИЧИПЕЙИЛДИК

Кичипейилдиктин мазмуну пенденин Жараткан алдындагы милдети менен аныкталат. Башкача айтканда, пенде Анын алдында эч нерсеге ээ эмес, алсыз, кудуретсиз, чамасы чектелүү макулук. Адамзаада өзүнө багышталган илим, мансап, бийлик-байлык өңдүү убактылуу нерселер менен алсыздарды, карапайым элди, кембагалды эзип кордук көрсөтпөшү керек.

Мен сыяктуу ким бар деп.
Барчылыкка мас болбо,
А болбосо, апаат желге бир күнү
Сапырылат колдогуң! деп, белгисиз акын текеберлерди ачуу чындык менен безге сайган.

Анткени Алла бардык мезгилдин жана эртеңки келечектин Ээси. Адампенде келечекте өз башына эмнелер келерин эгерим билалбайт.

«Сага ыйнанган момундарга кичипейил бол!» (Шуара, 215).

«Мээримдүү Кудай Тааланы пенделери жер үстүндө сылык-сыпаа жашашат жана наадандар тил тийгизсе: «Тынчтык!» деп коюшат» (Фуркан, 63).

Азирети Пайгамбырыбыздын хадистерине көңүл буралы:

«Алла Таала мага: «Кичипейил болгула; бирөө бирөөгө заалымдык кылбасын!» деп буйрук берди» (Муслим, Жаннат, 64).

«Кимде-ким Жаратқандын ыраазычылыгы үчүн (Анын пенделерине) кичипейилдик кылса, ушу себептен улам Алла аны бир даражага көтөрөт...» (Ибн-и Маажа, Зухд, 16).

Идрис *(алейхис салам)* өз коомуна насаат айтып, жакшы жолго баштаганга жанүрөгөн пайгамбар болгон. Ал минтип айткан:

«Акылдуу пенденин мартабасы көтөрүлгөн сайын кичипейилдик касиети артат».

Канткенде адам нагыз кичипейил болуп жашай алат? деген суроону маркум Юсуф Асбат минтип жооптогон:

«Эрте менен үйдөн чыгып кимге жолуга турган болсоң, аны өзүңдөн жогору көр. Сага айтылган акыйкатты туура кабылдап, төмөндөгүлөрдү өзүңдөн жогору көрүү-анык кичипейилдик. Сени жамандаган менен мактаган адамды таразаңда тең тут..»

Текеберленбеген, заалымдык кылбаган, бузукулук чыгарбаган, Аллага деген сүйүү жүрөгүндө ашып-ташкан пенделерге акырет бактылуулугу насип кылынган. Анткени кичипейилдик, сылык-сыпаалык нематтан жаа бою качып, жаман жоруктарга жабышкандар Фараонго окшошкондон башка эч нерсе таппайт.

«Мына акырет журту! Биз аны жер жүзүндө текеберчиликти жана бузукулукту арзуу кылбаган пенделерге беребиз. (Эң изги) акыбет такыбаалардыкы» (Касас, 83).

Кутман сахабалар Жараткан аманат кылып ыроологон байлык-бийликти эч убакта менменсинүү, текеберчилик өңдүү напси семиртер жагдайларга колдонушкан эмес. Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын нары сылык, нары сыпаа өмүр жолун тутунушкан. Төрт жүзгө жакын үй бүлөдөн курулган Ислам дөөлөтүнүн чеги он жыл аралыгында Ирак жана Палестиналарга жеткен. Азирети Пайгамбарыбыздын көзү өткөн маалда Ислам дөөлөтүндө Византия жана Перстер менен согуштук кырдаал курчуп турган. Олжого келген мал-мүлк казынага батпай ашып ташкан. Бирок сахабалардын он жыл мурунку кичипейилдиги, дүнүйөгө кызыкпай жупуну жашашы жана кайыр-садага таратууга болгон ышкы эч өзгөргөн эмес. Алар байлык ыймандын даамын бузат, ыйманга көө жугузат деген кооптонуу менен колундагы болгон мүлктү напси жыргатар жактарга колдонушкан эмес. Бул жаатта өтө кылдат болушкан. Алар ошол себептен жашоо ыңгайын Алланын ыраазылыгын табуу максатына ыктата бекемдешкен.

Изгилик элестери

Ааламдарга ырайым кылынып жаратылганына, жин жана инсан ааламынын пайгамбары болгонуна жана жаамы асылдыктын эң нукурасы адамдык сапатына ширетилгенине карабай Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* «Мактануу жок!» дегенди такай кайталап кичипейилдигин, сылыктыгын жана жупунулугун сактаган.

***

Алланын акыркы Элчисинин төрт киши араң көтөрчү гарра аттуу чоң тайказаны бар эле. Күндөрдүн биринде жерге жарык түшүп духа намазы окулган соң сахабалар ичинде шорпосу бар тайказанды алып келишти. Кутман сахабалар Ардактуу Элчини жанына малдаш токунушат. Ал чөктүшө олтурат. Ичи чыкпаган бир көчмөн арап бул көрүнүштү сынга алат:

- Бул эмне деген отуруш?

- Жараткан Алла Таала мени шарапаттуу кул кылып жараткан... деп жооп берди сылыктыктын атасы саналган Кутман Пайгамбар (Абу Давуд, Атима, 17/3773).

***

Бул окуяны Абдуллах бин Жубайр *(Алла ага ыраазы болсун)* айтып калтырган:

Күндөрдүн биринде Азирети Пайгамбарыбыз бир топ сахаба менен жолдо бараткан. Бир сахаба Алла Элчисин күндөн коргоо үчүн башына ак бөздү көлөкөлөгүсү келет. Байкап калган Пайгамбар жөн коюуну өтүндү да, мындай деди: *«Мен да силер сыяктуу эле адам баласымын!»* (Хайсами, IX, 21).

***

Кутман сахабалардын арасында кеп кызуу жүрүп жатты. Алла Өзү жараткан инсандардан Азирети Ибрахимди дос тутунушуна, Азирети Муса менен сүйлөшкөнүнө, Азирети Исанын атасыз төрөлүшүнө жана Анын руху болушуна, Азирети Адамды тандашын айтып таң калышты. Ошол маалда Алла Элчиси алардын жанына келип сөз эмне тууралуу жүрүп жатканын аңдады. «Сөзүңөрдө калет жок!» деп алардын сөзүн тастыктап, өзүнүн сыпаттары тууралуу айтып берди:

«Мен элчилердин Мырзасымын, бирок мактанмай жок! Мен пайгамбарлардын акыркысымын, мактанмай жок! Алгачкылардан болуп шапаат кылган жана шапааты биринчи болуп кабылдана турган инсан менмин, бирок мен буларды мактануу үчүн айпадым!» (Дарими, Мукаддима, 8)

«Кыямат күнү жер жарылып ачылган кезде эң алгач мен тирилем, бирок мен муну мактануу үчүн айтпадым. Ыраазылык желеги мага ыйгарылат, мен муну менен да мактанбайм! Кыямат күнү мен жаамы адамзаттын мырзасымын, буга да мактанбаймын! Кыямат күнү бейишке эң алгач мен кирем, бирок мен муну мактануу үчүн айтпадым» (Дарими, Мукаддима, 8; крз. Тирмизи, Манакыб, 1/3616).

***

Сегиз жыл мурун азап-кордуктун айынан Меккеден муңайган абалда көчкөн Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Жараткан Алланын ырайымы менен он миң кишилик колду баштап, куттуу жайга кирип барат. Ал күнү журтунан куулуп чыгарылган адам, бүгүн өз мекенин колго алган башчыга айланат. Бирок ал муну менен эрдемсинбей төөсүнүн моюнунда сажда калыбында, бул нематты ыроологон Алла Таалага шүгүр кыла Меккеге кирет. Башын Жараткан Аллага ийген кезде сакалынын учу төөсүнүн семерине тийет.

«Оо, Жараткан Алла! (Чыныгы) Жашоо – акырет жашоосу!» деп кайталайт[46] (Вакиди, II, 824; Бухари, Рикак, 1).

***

Муаз бин Жабалды Йеменге казы кылып дайындаган Алла Элчиси бир топ сахабасы менен аны шаардын сыртына чейин жөө узатып чыгат. Азирети Муаздын астында унаасы бар эле. Кичипейилдик кылып аттан түшүп, Пайгамбарын мингизгиси келет, көшөрө өтүнөт. Андан өткөн кичипейил Элчи *(саллаллоху алейхи васаллам)* жөө баса турганын айтып, негизги маселе башка экенин мындайча белгилеген:

«-Эй Муаз! Менин бул кадамымдын Алла жолуна арналышын каалайм[47]».

***

Пайгамбардын тарбиясында жетилген Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* ойноп жаткан балдардын жанынан өтүп баратып салам айтып:

-Пайгамбарыбыз да балдарга ушинтип салам берчү деген (Бухари, Истизан, 15;Муслим, Салам, 15).

Азирети Анастын айтымына караганда, кичипейилдиктин анык жүзү саналган Алла Элчиси айрым учурларда Мединадагы Ансар боордошторунун үйүнө барган кезде балдарын сүйүп, алар менен саламдашып, башынан сылап, ак батасын берчү экен (Насаи, ас-Сунанул-Кубра, VI, 90).

***

-Азирети Пайгамбарыбыз үйдө эмне иш кылчу эле? деген суроого Азирети Айша эне:

-Бүлөсү үчүн кызмат кылчу, намаз убагы болгондо мечитке кетчү. (Бухари, Азан, 44, Нафакат, 8, Адаб 40).

***

Алла Элчиси өз ишин өзү жасап, үй-бүлөсүнө кол кабыш кылчу. Бул өңүттөн төмөнкү риваят өтө нускалуу:

Алла Элчиси үйдө болгон мезгилде өз киймин өзү тазалап, койлорун саап, жыртылган кийимин жамап, буткиймин тигип, үй шыпырып, төөсүнө жем берип, кызматкери менен чогуу олтуруп тамактанып, камыр жууруп, базардан алган буюм-тайымдарын өзү ташычу. Бир жолкусунда базардан алган буюмун Абу Хурайра ташыгысы келип колдон талашат. Ал:

«Ар ким өз буюмун өзү көтөргөнү дурус. Көтөрө албагыдай алсыз болгондо гана мусулман тууганы жардам бериши абзел» (Хайсами, V, 122) деп колундагы буюмдарын өзү көтөрүп кетет. Алла Элчисин үлгү тутунган Азирети Умар да, Азирети Али да халифалык тактыда олтурган кездерде базар кыдырып үй-бүлө муктаждыгын өздөрү камсыз кылган.

***

Аша чаап таазим көрсөткүсү келген адамга Пайгамбарыбыз төмөнкү хадиси менен эскертүү берген:

«Силер мени өз даражамдан өйдө көтөрүп, көкөлөтпөгүлө! Анткени Алла Таала мени Элчиликке дайындоодон мурда Өзүнө кул кылган эле» (Хаким, III, 197/4825; Хайсами, IX, 21).

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз өзүнүн да жөнөкөй пенде жана кул экендиги тууралуу көп-көп эскертүү берип, улам кайталап турушунун дагы бир негизги себеби Анын ченде жок кичипейилдигинде, сыпаалыгында, жөнөкөйлүгүндө жатат.

***

Мүнөзү табиятынан катаал болгонуна карабастан Азирети Умар өтө кичипейил адам болгон экен. Халифалык мансапка манчырканбай, карапайым киши сымал таар үстүнө уктап, төөлөрүн кашып, сугарып, жамаачылуу кийим кийип, кайрымга келген азык-оокаттарды жонуна көтөрүп, жетим-жесирлердин үйүнө жеткиргенден тажаган эмес экен жарыктык киши. Түндөрү көчөмө-көчө кыдырып, калайыктын кем-өксүгүн камсыздамайын жаны жай алчу эмес дешет. Абу Махзура анын кичипейилдигин мындайча эскерген:

«Күндөрдүн биринде Умар бин Хаттаб менен чогуу отурган элек. Бир маалда Сафван бин Умайя бир табак тамак алып келип, халифанын алдына койду. Азирети Умар жанында жүргөн кулдарды, кембагалдарды дасторконго чакырды. Баары чогулуп келген соң халифа алар менен тамактанды. Тамактануу учурунда ал:

«Кулдар менен тамактануудан арданган адамды Кудай кутултпайт» деген накыл сөздү айтты. Анын бул сөзүн айрымдар өздөрүнө алды көрүнөт:

-Аллага ант болсун! Алар менен чогуу тамактануудан уялбайбыз. Керисинче, аларды ойлойбуз. Атаганат, ар дайым даамдуу тамак таба алсак, алар менен чогуу олтуруп тамактанганга не жетсин?!» дешти (Али ал-Муттаки, IX, 198/25650).

***

Азирети Умардын *(Алла ага ыраазы болсун)* кичипейилдигин, сылыктыгын даңазалаган ибараттуу окуяны Мавлана олуя аша көркөм баян эткен.

Рим элчиси саясий иш менен Мединага келет. Мусумандардын ажосу менен расмий түрдө жолуккусу келип, аксарайга барчу жолду сураштырат. Ага кезиккендин баары эле:

-Халифанын ысмы «момундардын эмири жана халифасы» делинип ааламга жайылганы анык, бирок анын сиз боолгогондой аксарайы жок. Жаркыраган жандүйнө сарайы бар. Өзүнө таандык тек гана кембагалдар менен карып-мискиндер башкалкалаган жупуну үйү бар. Бирок сен береги дүнүйөкор, дарттуу көзүң менен анын руханий сарайын көрө албайсың! дешет.

Окшош жоопторду уккан Рим элчиси айрантаң калат, бир чети арданат. Мингичин, жүк жүктөгөн атын бош коюп, Умарды издеп жөнөйт. Анын кайда турарын алдынан чыккан адамдан сурайт. Жооп окшош. Эми чындап таңкалат.

-Демек, бул өлкөдө рух сыяктуу пенде назарынан жашыруун кала турган өкүмдар бар! деп өзүнө-өзү күбүрөнөт.

Сураштырат... Сураштырат...

Бир арап аял:

-Сиз издеп жүргөн халифа мына бул курманын көлөкөсүндө жатат. Жалпы журт жылуу төшөктө эс алып жатса, ал кумдун үстүндө жатат. Ишенбесең, барып кара. Сен издеген адам тигине! деп оң жак тарапта курманын көлөкөсүндө жаткан адамды жаңсайт.

Уйкудагы Азирети Умардан айбат менен жылуу туюм сезилет элчиге. Негизи бири-бирине караманча каршы келген бул эки сезимдин өз жандүйнөсүнө жуурулуша кирип келгени элчини таң калтырбай койбойт.

-Мен деген нечелеген император көргөн жана алардын алдынан аброй алып чыккан адаммын! Ушу кезге чейин алардын биринен да айбаттуулукту сезген эмесмин. Эми келип бул инсандын айбаты менен жылуу сезилген адамгерчилиги эсимди кетирди.

Бул халифанын курал-жараксыз же жансакчысыз уктап жатканын кара. Денем ага жете элек титиреп, муздак тер басты! Бул эмне деген абал? Эмне үчүн мындай болуп жатам? Жок... Жок... Демек, бул айбат Жараткандыкы. Береги дене турпаттыкы эмес! деп өзүнчө күбүрөнөт.

Элчинин көөдөнүн ушундай алаамат сезимдер, суроолор аңтарып жаткан кезде халифа уйкудан ойгонот. Элчи халифага таазим эте салам берет. Жылуу алик алынат. Аны рух гүлбагына ээрчитип барат. Бүлгүнгө учураган жүрөгүн аруулайт. Нечендеген кеменгер мааниден кеп улай, даанышман сөздөр айтылат.

Халифанын сөзүн уккан сайын элчинин жүрөгү элжирейт. Чыныгы мартабаны, рухий абалды сезе баштайт. Даанышман инсанды өзгөсүнбөй өзсүнө баштайт. Кеп кызыгына батып өзүн жоготот. Элчилик кызмат, кабар жеткирүү озуйпасы ойго келбей калат...

Тыңдоочунун элжиреп баратканын жон териси менен сезген халифа дагы да жугумдуу сөз улап дилмаекти өмүр, жан, рухий дүйнөгө бурат. Жүрүп олтуруп кеп оролу убакыт, мейкиндиктен сыртка чыгып, кадырман олуялардын жогорку мартабасына, анык бакыт талаасына өтөт.

Акырында элчинин дили жибип, көңүлү тазарып халифанын алдында келме айтып ыйманга келет.

***

Ахнаф бин Кайс *(Алла ага ыраазы болсун)* араптардын айрым тың чыкмалары менен чогуу Азирети Умарга келет. Өрөпкүгөн халифа чапанынын эки этегин куруна кыстарып алган. Ахнафты көрөөрү менен халифа:

-Кел Ахнаф жардам бер. Мамлекеттин бир төөсү коргондон качты. Бул малда канча кишинин акысы бар экенин өзүң жакшы билесиң деп өтүндү. Күн санап кыйыры кеңейип көптөгөн элдерди өз кучагына алып жаткан чоң дөөлөттүн журт атасынын минтип малчы өңдөнүп этекти белге кыстарып алганына жана сөзүнө күбө болгон арап уруу башчылары бырс күлүп жибере жаздады. Арадан бирөө келекелеен таризде үн катты:

-Халифа мырза! Эмне эле мынча күйүгүп алгансың? Төөнү кармап келүү үчүн бир кулду милдеттендирсең болбойбу?

Азирети Умар мыйыгынан жылмая өзүнүн кичипейил экендигин тастыкай:

-Менден өткөн илбериңки кул болбосо керек?![48] деди.

Караңызчы.... Кандай гана изги ахлак, кыраакылык жана кичипейилдик.

***

Агезде кадырман сахаба Салман *(Алла ага ыраазы болсун)* Мадаин аймагынын акими эле. Дамасктан Мадаинге Тайм уруусунан бир киши келет. Унаасында жүгү жана анжири бар. Жүк түшүрткөнгө киши таппай карайлап турган маалда жупуну көйнөк, таар чепкенчен адам өтүп калат. Жолоочу ал кишини таанып багандыктан:

-Эй тууган! Кел, мынабу жүктү кербен сарайга ташып берчи! дейт.

Жупуну кийимчен адам макул болуп, жүктү ташый баштайт. Жолдон аны тааныгандардын айрымдары таң калат. Кезиккендердин бири батынып жүк ташып бараткан адамдын аким экендигин айтат. Оозу ачылып шаштысы кеткен жолоочу жүктү түшүрүүгө далбас урса да, Салман *(Алла ага ыраазы болсун):*

-Тим кой, тим кой. Кыйынчылыгы деле жок. Сарайга жеткиргенге чейин жүктү жондон түшүрбөйм дейт (Ибн-и Саад, IV, 88).

***

Бактылуу үммөттүн чоң аалымдары кичипейилдиктин ажайып көп мисалын көрсөтүп өтүшкөн. Халифалык такта отурган Харун Рашид бир маселе боюнча Имам Абу Юсуфка суроо салат. «Билбеймин» деген жоопту алган халифа кыйла ачууланат:

-Айлыгыңыз жана айрым төлөмдөрүңүз турганда билбейм деш туура эмес!

-Халифам! Менин айлыгым илимиме жараша. Билбегендериме да төлөнө турган болсо, казына жетпесе керек.. деп акыйкаты айтат.

***

Халид Багдадий али устаттыка уруксат ала элек болсо да, алган илимине манчыркабай өзүн дагы эле окуучудай алып жүрчү экен. Өзүн ушунчалык жупуну алып жүргөнүнө карабастан ээлик кылган илиминин тереңдиги көпчүлүктүн назарын бурат. Күндөрдүн биринде Халид Багдадийге Сулайманиянын эң улук өкүлү Абдуррахман Пааша зыяраттап келет. Нары кичипейил, нары сылык инсандын изги адамгерчилигине, илиминин тереңдигине таң калат. Натыйжада Сулайманийя медреселеринен кайсынысын кааласа, ошол жерге мугалим болуу сунушу түшөт. Көрсөткөн урматына ыраазылыгын билдирген абалда башын төмөн ийип: «Биз бул кызматка ылайыктуу эмеспиз!..» деп сунуштан баш тарткан экен[49].

***

Явуз Султан Салим Хан Мисир жүрүшүнөн Стамбулга кайтат. Жүрүштөн кайткандарды шаңдуу салтанат менен тосуп алууга шаар калкы кызуу даярданып жатканы кабарланары менен журт атасы түн кирип, эл аягы тынчыган маалда шаарга кирүү чечимин чыгарат:

«-Каш карайсын, эл аягы тынчып, көчөлөр бошогон маалда шаарга кирели. Болбосо калайыктын алкышы, жеңиш урааны жана жамгырдай жааган мактоолор напсиге жеңилип берүүгө түрткү болот!..»

Явуз ханды коркунучтуу Сина чөлүндө арстан сыяктуу айбаттуу, Мисирге кирээрде жашыган шүгүрчүл, өтө сыпаа момун, ал эми Стамбулга кирээрде напсиге өңүт бербегенге, изгиликтен тайбаганга аракеттенген дервиштей көрдүк.

***

Осмон дөөлөтүнүн курулуш жаатындагы улуу чебери Кожо Синан албан ийгиликтерге, көптөгөн сыйга карабастан, Жараткан Алланын алдында өзүн алсыз кумурскадай сезген. Анткени ал кичипейилдиктин, сыпаалыктын туучокусуна талыкпай талпынган устат эле.

Мимар Синан Сулеймания мечитинин кыяматка чейин тик турушу үчүн болгон күчүн жумшап, талыкпай жалбарган. Натыйжада Алланын жардамы менен теңдешсиз чебердикти жараткан. Ошентип, кезек өзүнүн күмбөзүнө келет. Аны өтө жупуну түрдө мечиттин бир бурчуна түптөгөн. Атагы ааламга кетип, даңкы таш жарып турганына карабастан, текеберленбей мөөр басканда же кол койгондо Шер Мимарани Хасса дегендин жанына «Мури Натуван» (алсыз кумурска) деген лакапты кошо жазган. Анын эң чоң эмгеги саналган Салимийя мечити курулуп болгон соң атын мечиттин китепчесине жазып коюну сунуш кылышат. Пендезат эгерим баш тарталбай турган сунушка минтип жооп кайтарган экен кайран уста:

«Алланын куттуу үйүнө атымды койдургудай мен ким болуп калыптырмын!...»

***

Султан Ахмад Хан устаты Махмуд Худайини абдан сыйлагандыктан, ага кымбат баалуу белек жиберет. Тилекке каршы, Махмуд Худайи белекти кабылдабайт. Белек көңүлдөн чыккандыктан кайра өзүндө калтырууну эп көрбөгөн падыша аны доордун кадырлуу аалымы саналган Абдулмажид Сиваси мырзага жиберет. Белек кабылданат.

Арадан күндөр өтөт. Бир жолугушууда падыша аалымдын жанына барып, белекти кабылдаганы үчүн ыраазылык билдирет да, улуу устаты кабылдабай койгондон кийин ага жибергенин айтып кечирим сурайт. Кеп төркүнүн түшүнгөн даанышман олуя падышанын көңүлүн жайгаруу үчүн берегидей маңыздуу жооп айтат:

-Султаным! Махмуд Худайи анык зымырык куш. Ал тарпка жолобойт!

Арадан дагы биртоп күн өтөт. Падыша устатынан кабар алганы барат. Аркы-беркиден сөз уланат. Падыша сөз арасында:

-Устат! Сиз баш тарткан белекти Абдулмажид мырза кабылдады, деген маанини айтып, таарынчын кылтыйтат.

Тактыктан, актыктан бир эли артка кетүүнү каалабаган Махмуд Худайи:

-Султаным! Абдулмажид мырза деген чалкыган дайра. Чалкыган дарыяга түшкөн бир тамчы дүнүйө анын тазалыгына зыянын тийгизе албайт! дейт.

Мына. Ислам маданиятынын, сыпаалыктын ажайып көрүшүнү...

***

Көп жылдар бою Стамбулда жашап, талыкпай иликтөө жүргүзгөн француз доктор А. Барйер Осмон мамлекетинин маданий турмушуна мындайча баа берген экен:

«Адеп-ахлак терең тамырлагандыктан мусулман түрктөрдүн арасында текеберчилик, менменсинүү деген тер сыпаттар жокко эсе. Анткени дин Ислам текеберчиликке, өзүмчүлдүккө катуу тыю салган. Мусулмандар бири-бирине ар дайым төмөнкүдөйакыл насааттарды айтып келишет:

-Жер бетинде манчыркана баспа, текеберчилик кылып адамдардан жүз үйрүбө!

-Текеберлерден, атакка мас болгондордон Алла жүз үйрүйт!

-Сылык-сыпаа, кичипейил бол, үнүңдү жай чыгарып сүйлө!

-Текеберчилик наадандыктан алдыда турат, аалым эч качан көөдөн кербеши керек!

-Кичипейилдик адамды нарктуу кылат!

Ушул себептен алар ар дайым акырын сүйлөшөт. Кол жаңсаганда текеберчиликке жол беришпейт. Кызматты берилүү менен жеңил бүтүрүшөт».

Осмон дөөлөтүнүн коомчулугуна таандык бул асыл нарк падышадан тарта карапайым адамга дейре баарында тегиз гүлдөгөн. Кызыгы, падышалар мамлекеттин курулушунан жыгылышына чейин жума сайын саламдашуу үчүн алдына кирип чыккан аскерлерине:

«Манчыркаба, падышам! Сенден бийикте Алла турат!» деп айтууну буйруп, муну расмий түрдө салтка айлантышкан деп айтылат.

***

Жыйынтыктап айтсак, кичипейилдиктин акыбети ого эле жемиштүү. Анткени кичипейилдер берешен келишет. Берешендер албетте мээрман болушат. Мээримдүү инсан болсо макулукка кызмат кылайын деген тилектен жазбайт. Жараткандын ыраазылыгын табууга бул асыл тилек өбөлгө. Ахлакка көрк берген изги касиет. Кичипейилдиги өөрчүбөгөн көрпенде жаамы изгиликтен, жакшылыктан кол жууйт.

Кичипейилдик пенденин баам-парасатын курчутат. Ошол себептен дос-душманды оңой айырмалайт.

Кичипейилдик пенденин адамгерчилигин оожалтат, кулчулук озуйпаны бекемдейт.

Азирети Мавлана:

«Эрте жазда таш жашарабы? Топурактай кичипейил бол, сенден түркүн түстөгү гүл өсүп чыксын!..» деп айткандай, жер үстүндөгү барча макулук аны тепсейт, казып, жугундусун, таштандысын төгүп жапа чектирет. Бирок топурак кичипейилдик менен ушунун баарын кучагына сиңирип атыр жыттуу, түркүн түстөгү кооз гүлдөрдү жетилтип, үстүндөгү макулуктун көңүлүн да, курсагын да тойгузат. Чыныгы момун-мусулмандын жандүйнөсү да ушу топурактай болушу керек.

10. АККӨҢҮЛДҮК, ЖАРООКЕРЛИК ЖАНА БООРУКЕРЛИК

Аккөңүлдүк Аллага жаккан сапат. Бул сапат каардуулуктун, кыжырлануунун жана ачуулануунун терси. Бул сапаттар адамдарды капа кылат, коркутуп-үркүтүүгө, жеккөрүмчүлүккө жана ынтымактын ыдырашына жол ачат.

Аккөңүлдүк пайгамбарлардан калган мурас ахлак. Мындай өзгөчөлүгү жоктор пайгамбарлык озуйпаны аркалай алмак эмес. Бул ахлакты китептерден окуган айрым жөөт

аалымдары Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын аккөңүлдүк сапатын тажрыйба кылып көрүшөт. Натыйжада анын чалкыган аккөңүлдүүлүгүнө багынып ыйман келтиришет.

«(Элчим!) сен Алланын ырайымы менен аларга жумшак мамиле кылдың. Сен эгерде орой же ташбоор болгонуңда, алар айланаңдан тозуп кетишмек. Аларды кечир жана алар үчүн кечирим сура. Бирок иш тууралуу алар менен кеңеш. Эгер чечим кабыл алган болсоң, Аллага тобокел кыл! Алла Өзүнө тобокел кылгандарды сүйөт» (Аалу Имран, 159).

Ислам дини ашачапкандыкка же өтө эле жетерсиздикке жол бербей теңсалмактуу бир усул-эреже тутунууну, асыресе, таалим-тарбия жана үгүт-насаат өңдүү кызматтарда негизги жобо катары кабылдаган. Бул жобо албетте «аккөңүлдүк» менен жүзөгө ашат.

«ал-Халим - жумшак, боорукер» сыпаты Алла Таалада да бар экенин жадыбыздан чыкпашы керек. Адам баласынын эң сылыгы саналган Алла Элчисинин [50]жаамы жыйындары куунак көңүл, илим, адеп, сабыр, тобокел жана аманат өңдүү изгиликтер менен коштолор эле.

Турмуштун бардык ой-кырында, жайчылык-каатчылыгында сылыктыктан, боорукерликтен тайбоону Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* арзуу кылчу экен. Ошондой эле бул изги ахлакты соода ишинде колдонуунун үзүрү тууралуу мындайча буйруган:

«Алым-сатымда жана карызды суроодо жеңилдик көрсөткөн пендени Алла ырайым кылсын» (Бухари, Буюу, 16; Ибн-и Мажа, Тижарат, 28).

Карызга акча берген бир адам бар эле. Кызматкерине мындай дечү:

«-Кысталышка кириптер болгон кембагалга барганыңда аны кечирип жибер. Алла ушуну менен биздин күнөөлөрүбүздү кечириши мүмкүн. Акырында ал киши Аллага кетти, Ал аны кечирди» (Бухари, Анбия, 54; Муслим, Мусакат, 31; Бухари, Буюу, 18).

«Алла Таала кысталышта калгандарга жана бересеси барга убада берген (же болбосо аласасынан баш тарткан) *адамды эч бир көлөкө табылбаган кыямат күнүндө Өз көлөкөсүнө алат* (коргойт)» (Муслим, Зухд, 74).

Карыз берүүчүлөрдүн бул изгилигине жараша бересеси барлар да мындай ак көңүлдүккө кыянат кылбашы абзел. Карыз иши зор мааниге ээ болгондугун жаназасын окуу үчүн алынып келинген маркумдун жакындарынан «Карызы бар беле?» деп сураганынан даана байкоого болот. Эгер карызы болсо, төлөнгөн соң жаназасы окулчу, карызы төлөнбөгөн абалда жаназа намазы окулган эмес экен.

Жаратылыш Нуру *(саллаллоху алейхи васаллам)* жаңыдан мусулман болуп, динди толук үйрөнүүгө мүмкүнчүлүгү жетишсиз пенделерге ар дайым чындилден мамиле кылган. Демек, бул өңүттөн алып караганда аккөңүлдүк пайгамбар ахлагына сугарылган олуялардын жана чыныгы момун мусулмандардын эң алгы сыпаттарынан.

Алланын ардактуу Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Абдулкайс урпагынан Ашшажды мындайча сыпаттаган:

«Сенде Алла сүйгөн эки өзгөчөлүк бар; аккөңүлдүк жана сактык» (Муслим, Иман, 25, 26).

«Уулум! Үч нерсе береги үч нерсе менен билинет;аккөңүлдүгүң ачууланганда, баатырдыгың согуш майданында, биртуугандыгың муктаждык кыстаган маалда» деген экен Улукман Аким.

Бардык сапаттарда жана касиеттерде болгон сыңары аккөңүлдүктүн да чеги бар. Аккөңүл же сылык болуу үчүн заалымдыкка баш ийүү же болбосо Жараткандын мыйзамдарынын бузулушуна унчукпоо эгерим туура эмес.

Изгилик элестери

Чөл тургундарынан бир адам келип Азирети Мухаммаддан *(саллаллаху алейхи васаллам)* аласасын доолайт. Доолаганда да:

-Аласамды алганга чейин сени койо бербейм! деп орой мамиле кылат. Буга күбө болгон сахабалар бедуинди жек көрүп жемелегенге өтүшөт. Бедуин ага да болбой көшөрөт:

-Мен өз акымды талап кылып жатам!» Өз нугунда бараткан иш чатакка айланып кетишин каалабаган Алла Элчиси сахабаларына эскертүү берди:

-Эмне үчүн силер акысы бардын жактоочусу эмессиңер?

Кыстап турган карызын төлөп турушун өтүнүп, өзүнүн курмасы келген маалда кайтарып берерин айтып, Хавла бинти Кайска киши чаптырат. Чабармандын кабарын кабатырлануу менен кабылдаган сахаба аял Алла Элчиси үчүн жанын садага чабарын айтып, айтылган өлчөмдө кургатылган курма берет. Ошентип, карыз төлөнгөн соң Пайгамбар бедуинди мейман кылат. Пайгамбардын адамгерчилигине, көрсөткөн меймандостугуна жетине албай барпаңдаган бедуин:

-Карызыңды жакшы төлөдүң. Алла сага мунун үзүрүн ашыгы менен берсин! деп алкаган соң жолго түшөт.

«-Мына ушулар (карызын кечиктирбей туура төлөгөн жандар) *адамдардын эң кайырлуусу. Алсыздары акысын толук алалбаса, ал коом жакшылыкка жетпейт» деген насаат Азирети Пайгамбарыбыздан калган* (Ибни Маажа, Садакат, 17).

Окуядан таамай көрүлгөндөй, Азирети Мухаммаддын өмүр жашоосу адампенин башына келе турган бүтүндөй окуялар үчүн керектүү мисалдарга толо. Тек гана биздин иш аны талаптагыдай таанып, сүннөтүн так жашаганга аракет кылуу.

***

Хунайн казатынан кайтуу учурунда Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* олжолордун бөлүнүшүн бир канча убакытка создуктурат. Мунун хикматын аңдай албаган айрым ыйманы мококтор даттанышат. Бедуин араптардын үлүшүн бөлүштүрүүнү талап кыла башташат. Ошентип, Пайгамбарыбызды Самура багынын алдына токтотот. Чепкени даракка илинип калат. Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам):*

-Чепкенимди мага бергиле! Эгер мына бул көрүп турган бактагы дарактардын көптүгүндөй малым болгондо, бардыгын силерге бөлүштүрүп берер элем. Силер ошондо менин жалганчы, коркок жана сараң эместигимди көрөр элеңер!   деп буюрат (Бухари, Жихад, 24).

Алланын Элчиси олжону бөлүштүрүп жатканда жабалактап жүдөтүп жиберишет. Акырында (мурун жашап өткөн бир пайгамбардан кеп салып):

«Улуу Жараткан сүйүктүү пенделеринен бир пендесин өз коомуна (пайгамбар катары) жөнөткөн эле. Коому аны сабап, башын жарып, кан жалаткан экен. Ал пенде маңдайынан аккан канды колу менен сүртүп жатып:

«Оо, Жараткан! Коомумду кечире көр! Анткени алар эмне кылып жаткандарын өздөрү да билишпейт» деп Жаратканга алакан жая дуба кылган эле» деп буюрат (Ахмед, I, 456; Муслим, Жихад, 105).

Жаңыдан гана мусулман болуп, ыйманы ысый элек жандар канчалык алкынып жүдөтпөсүн, Алла Элчиси аккөңүлдүүлүктөн, адилеттиктен жазбай, калыс таратып берет.

***

Муавия бин Хакам *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* артында намаз окуп жаткан учурда жамааттан бирөө чүчкүрүп жиберди. Намазда турганымды элес албай кадимки эле мусулмандык салт боюнча «ярхамакуллах» деп тилек айттым. Намаздан соң жамааттагылардын баары эле мени жекире карашат. Алардын карашы мага кас душмандын карашындай сезилди. Себебин сурадым. Бирөө да үн катпады. Мага кыжынып тизелерин муштай башташты. Бул жорук мага өтө катуу тийгендиктен ачуум чектен чыга жаздады, өзүмдү араң бастым[51].

Ата-энем Алла Элчисине арналсын! Андан мурда да, андан кийин да ага тең келе турган аккөңүл мугалим көрбөптүрмүн. Намаздан соң ал жектемек тургай ачууланып койгон жок. Колун далыма коюп сылык гана:

«-Бул ибадаттын аты намаз. Намаз окуп жаткан маалда дүнүйөгө тийиштүү сөздөр сүйлөнбөйт. Анткени намаз; тасбих, такбир жана Куран окуудан турат» деди. Мен актанган тейде:

-Пайгамбарым! Мен Исламды жаңы эле кабылдагам! дедим (Муслим, Масажид, 33).

***

Абдуллах бин Жахш *(Алла ага ыраазы болсун)* колго түшүргөн туткундардын арасында Хакам бин Кайсан да бар эле. Пайгамбарыбыз Хакамды Исламга чакырат. Дин Исламды ийинине жеткире кеңири түшүндүрүп берет. Анын күмөн эткен нерселерине жооп катары бир топ маалымат берет. Ошончо аракетке карабай ыйманга келбей көшөрүп турган Хакамга ачуусу келген Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун):*

-Алланын Элчиси! Буга эмненин баарын айтып жатасың. Ал баары бир мусулман болбойт! Уруксат берсеңиз, башын кыя чабайын, тозокко кетсин! десе да, Пайгамбарыбыз Хакамга эч тажабай Ислам туурасында маалымат берет. Натыйжада кызыгы арткан Хакамга суроо салат:

-Ислам деген эмне?

- Аллага эч бир шерик кошпой кулчулук озуйпаларыңды орундатуу жана Мухаммад Анын кулу жана Элчиси экендигине күбөлүк этүү (тастыктооң)!

-Мен мусулман болдум!

Анан Алланын Элчиси сахабаларына кайрылып:

-Эгерде мен бираз мурун силердин айтканыңар боюнча аракет кылганымда, ал азыр тозоко кетмек! деп буюрган экен.

Ошол маалды Азирети Умар мындайча эскерген:

«Хакамдын мусулман болгонун өз көзүм менен көргөн кезде мен өзүмдү бардык өткөндөгү жана келечектеги нерселер мени кысып жаткандай сездим! Ичимден: «Пайгамабарыбыз (алейхиссалату вассалам) менден да жакшы билип турганда, мен Ага кантип каршы сөз айттым?!» деп ойлодум. Андан соң: «Менин бар максатым Алланын жана Элчисинин ыраазылыгына эгедер болуу эле....» деп өзүмдү өзүм жубаттым. Хакам мусулман болду. Ант болсун, мусулман болгондо да кандай мыкты мусулман болду! Ал Алланын жолунда жан аябай күрөштү, Бир-и Маунада шейит кетти...» (Ибни Саад, IV, 137-138; Вакиди, I, 15-16).

Бул окуядан элди Исламга жылуу мамиле, түшүнүктүү тил менен, сабырдуулук менен, хикмат-акылмандык жана насаат сөздөр аркылуу үндөө зарылчылыгы айкын көрүнүп турат.

***

Анас өзү мындай баян этет:

«Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Медина шаарына келген соң (өгөй атам) Абу Талха мени Пайгамбарыбызга алып барып:

-Алланын Элчиси! Анас эстүү бала, сиздин кызматыңызда болсун деп өтүндү. Пайгамбарыбыз Абу Талханын суранчына оң жооп кылып, мени жанына алып калды. Мен Пайгамбарыбыздын колдорундай жумшак колду эч кездештирбедим. Алла Элчисинин жытынан өткөн жыпар жытты эч жерден таппадым. Пайгамбарыбызга туура он жыл кызмат кылдым. Жашоонун ысык-суук күндөрүндө чогуу болдум. Аллага ант болсун, анын кандайдыр бир катачылыгымдан улам: «Эмне минтип койдуң?» же болбосо ишимди аткарбагандыгым үчүн: «Муну эмне үчүн жасаган жоксун?» деп зекигенин укканым жок» (Муслим, Фадаил, 52).

Бала тарбиялоодогу Алла Элчисинин үлгүлүү жашоосу биз үчүн өчпөс шамчырак, эң ийги багыт. Ал өз колунан тарбия көргөн Анаска эч бир олуттуу ачууланган эмес экен. Элүү беш жаштагы Пайгамбар он жашар Анастын деңгээлине түшүп, керек болсо аны менен сырдаш, дос болалган. Жаратылыш Нурунун *(саллаллаху алейхи васаллам)* тарбиясына жуурулган Анас бала кезинде эле чоң кишиче Алла Элчисинин сырларын эч бир жанга ачкан

эмес. Анын Пайгамбарыбыз менен кошо мүрзөлөргө да барган күндөрү болгон. Бар ааламдын сыймыгы атанган Мухаммад Пайгамбарыбыздын баа жеткис тарбиялоо усулу кеп кылынгандай Азирети Анасты баралына келтирген.

***

Бир бедуин Пайгамбар Мечитинин коргонунун ичине даарат ушатып салат. Сахабалар аны тилдеп, урушуп кирет. Окуяга күбө болгон Азирети Пайгамбар *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Аны жайына койгула, даарат ушаткан жерине бир чака суу төккілө. Силер жеңилдик көрсөтіш ічін жөнөтілгөнсіңөр, кыйынчылык көрсөтіш ічін эмес» дейт. (Бухари, Вуду, 58, Адаб 80)

Андан кийин ал кишиге мечиттин мааниліілигін жана бул жерде өзін алып жіріінін адебин жылуу-жумшак сөздөр менен тішіндіріп берет.

***

Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* менен бирге бара жаткам. Істіндө Нажран матасынан тигилген чети калың, катуу чапаны бар эле. Аңгыча бир бедуин жете келип аны жакалап, муунтуп кирди:

–Эй, Мухаммад! Карамгыңдагы Аллага таандык мілктөн мага да берилишине буйрук кыл!

Элпектик кылып мойнун карасам: бедуин кыса муунткандыктан чапандын катуу жакасы моюнун кызартып жибериптир. Ааламдардын Ардагы бедуинге күлүмсүрөй кайрылып, мүлктөн муктаждыгы өлчөмүнчө берилишин буйруду. (Бухари, Хумус, 19, Либас 18, Адаб 68; Муслим, Зекет 128).

Анын Исламга чакыруу милдетинин ийгиликтіі болушу ушул улуу мінөзінін берекесинин жемиши. Чындыгында эле ошол замандын тіркөйлөрүнүн жірөгүіндөгі музду ал мээримдіі, кечиримдіі, адеп-ахлактуу, камкор мамилеси жана албетте аккөңүлдүүлүгү менен ээрите алган. Себеби ал адамзаттын туура жолго түшүшүн каалаган. Азапка тішішін эмес, бакытка бөлөнішін самаган.

***

Абу Дарда *(Алла ага ыраазы болсун)* шаар аралап баратып шаар элинин бир айыпкерди оор сөздөр менен сөгүп, акаарат кылып жатканына күбө болот. Арачылоо максатында сөзгө аралашат:

-Кудукка түшкөн адамды көргөн болсоңор, аны ал жерден чыгарат белеңер?

-Албетте чыгармакпыз дешет баары бир ооздон. Ушундай оңтойлуу учурду күтүп турган даанышман буларды айтат:

-Андай болсо, бул мусулман бир тууганыңарды көп казаптай бербегиле. Силерге кечирим ыроологон Аллага шүгүрчүлүк билдиргиле!

Жөөлөшкөндөрдүн арасынан бирөө үн катат:

-Сиз бул күнөөкөргө ачуулангыңыз келбей жатабы?

Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* изги тарбиясына каныккан кыраакы сахаба суроого минтип жооп берет:

-Мен анын өзүнө эмес жасаган күнөөсүнө ачууланып турам. Күнөөнү таштады дегиче ал мурункусундай эле менин мусулман тууганым болуп кала бермекчи (Абдурраззак, XI, 180; Абу Нуайм, Хиля, I, 225).

***

Алланын сүйүктүү Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* Абдулла атуу замандашы бар эле. “Химар-эшек” деген лакап менен чакырылган бул адам куудулданып айткан тамаша сөздөрү менен Азирети Пайгамбарды да күлдүрчү экен. Ал эми ичимдик ичкендиги себептүү аны жазалаган учурлары болуптур...

Кезектеги жазалоо иши бүтүп Абдулла үйүнө кеткенден кийин жамаатта олтургандардын бири "Кудай Таалам, аны каарыңа ал!" деп каргыш айтат. Бул оор каргышты кулагы чалган Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* чочуган тейде селт этип өкүнүчүн билдирди:

-Антип айтпагыла! Болбосо биртууганыңардын жамандыгы үчүн шайтанга жардам берген болосуңар. Ант болсун, анын Алланы жана Анын Элчисин сүйөрүн анык билемин. Ага каргыш айткандын ордуна: "Алла Таалам! Аны кечир! Ага ырайым кыл!" деп жакшылык дуба кылбайт белеңер?! деди (Бухари, Худуд, 4,5; Абу Давуд, 35).

Мына ушул көзөл көрүнүш Алла Элчисинин үммөтүнө бапестеген сүйүүсүнүн жана аккөңүлдүгүнүн далили.

***

Рабии бин Хайсам аттуу улуу аалым жана олуя намаз окуп жаткан маалда жыйырма миң дирхамдык (күмүш акча) атын көз алдынан ууру мине качат. Бирок дин рухун көөдөнүнө сиңирген олуя чоң жоготууга учураганын аңдап турса да шашпай намазын аяктайт.

Намаз окуп болору менен кабарды уккан достору жетип келишет да олуяны жубатымыш болушат.

-Аттын чылбырын чечип жаткан ууруну өз көзүм менен көрдүм. Бирок мен ал учурда андан да маанилүү иш үстүндө болчумун. Ошондуктан ууруну кубалагым келбеди... деди аларга.

Көңүл айтып келген достору ууруну каргап киришет. "Токтоткула!" деген олуянын кол ишаарасы ортолукту жымжырттыка бөлөдү.

Куудай сакалын токтоо сылап, олуя аларга мындай деди:

"-Акырын! Өзүңөрдү кайгыга салбагыла. Ууру өзүнө өзү заалымдык кылды, мага эмес. Байкуштун өзүнө кылганы аз келгенсип, биз каргышыбыз кошул-ташыл болуп жабыр тартып калышына себепчи болбойлу". (Бабанзаада Ахмед Наим, Ислам Ахлакынын Эсаслары, 85-86).

***

Катуу сөз айтып акаарат кылган күнөөкөргө таабииндин улууларынан Имам Шаабии:

"-Айтканың туура болсо, мени Алла кечирсин! Эгер жалган айтып жаткан болсоң, Алла сени кечирсин!" деген экен.

***

Мээримүүлүк, боорукерлик жана сүйүү сыяктуу изги касиеттердин натыйжасы саналган аккөңүлдүк адам менен адамдын мамилесин жакшырткан негизги себеп. Бул сапатты өнүктүрүүнү Алла Өзү буйруган, анан калса, Азирети Пайгамбарыбыздын кишилик сапатынын бир өңүтү.

"Аккөңүлдүү пендеге жакшылыктан насип ыроолонгон. Аккөңүлдүктөн насиби жоктор жакшылыктан куру жалак калышкан" (Тирмизи, Бирр, 67/2013).

11. АКНИЕТТҮҮЛҮК

Келечекке, иштин ийгиликтүү болушуна жана жараян эте турган болумуштардын жакшы бүтүшүнө ниетти туура коюп, оң көз караште болуп, жаман ойго алдырбоо динибиздин буйругу. Мусулмандар бири-бирине ишенимдүү көз караште болушса, көптөгөн ката иштерден оолак болалышат.

"Эй ыймандуулар! Күмөн саноонун дээрлик баарынан арылгыла. Анткени жаман ойдо болуунун бир бөлүгү күнөө болуп эсептелет. Бири-бириңерди аңдыбагыла, бириңердин артынан бириңер сөз агытпагыла. Араңардан ким өлгөн биртууганынын этин жегенди жакшы көрсүн!? Силер аны жактырбайсыңар! Алладан корккула. Чындыгында Алла -тооболорду кабыл Кылуучу жана Боорукер!" (Хужурат, 12).

“Жаман ойдон оолак болгула. Анткени шек саноо сөздөрдүн жалганы. Башкалардын сөзүн тыңдабагыла, айыптарын чукубагыла, бириңерге-бириңер көкүрөк керип мактанбагыла, бириңерден-бириңер кызганбагыла, кек сактабагыла, жүз үйрүбөгүлө. Эй, Алланын пенделери! Кудай Өзү буйругандай биртууган болгула!...” (Муслим, Бирр, 28-34).

“Бирөөнүн кемчилигин айткысы келгендер мага келбесин! Мен алдыңарга таза жүрөк менен чыккым келет” (Абу Давуд, Адаб, 28/4860).

Айлана-чөйрөгө жана чөйрөлөштөргө жакшы ой бапестөө адамзаадага оор келбейт, керисинче, аны түмөн түйшүктөн куткарат. Азирети Алинин минтип айтканы бар:

“Алланын пенделерине оюң түз болсун! Көп машакаттан кутуласың!”

Мусулман пенде көзү өткөн маркумдар тууралуу да жакшы ойдо болуп, жакшы эскерүүлөр менен эскерип, кечирилишине ичтен ынанышы кажет. Жаман ойго мээ чарчатуунун эч кимге пайдасы жок.

Башта айтып кеткендей, адамдар жана окуялар тууралуу (ар учурда калыс таразалоо шарты менен) ар дайым ойду түз тутуу абзел. Бир маселенин аныгы белгисиз болгон чакта деле мусулмандар бири-бирине ниетти түздөп, жакшы ойдо болгону дурус. Анткени эч бир себепсиз же далилсиз эле жаман ой бапестегенибиз үчүн суракка тартыларыбыз анык. Ошол эле маада жаңылыштык кетирип жаткан болсок деле жакшы ойдо болгондугубуз үчүн жоопкерчилик тартпайбыз. Тек гана акниет, жакшы ойго кабылып жаңылганыбыз эле болбосо, башка кыпындай да зыяны жок.

Изгилик элестери

Абдулла бин Амрдын *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусуна караганда Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* тооп кылып жатып Каабага карай буларды айткан экен:

“Кандай гана тазасың, жыпар жытың аңкыган! Кандай гана улуусуң, баркың бийик! Мухаммаддын напсин кармап турган Улук Кудайга ант этип туруп айтамын, бир момун пенденин Алла даргөйүндөгү баркы, сенин баркыңдан дагы да жогору. Момун пенденин мүлкүнүн да, канынын да баркы жогору. Биз момундар тууралуу тек гана жакшы ойдобуз” (Ибн-и Маажа, Фитан, 2).

Хадистин мазмунунда айдан ачык айтылгандай, момун мусулмандарга карата жакшы ойдо болуу Исламдын маанилүү негиздеринен.

***

Ифк-жалган жалаа окуясы жараян этет. Жубайы Абу Аюб аль-Ансариге суроо салат:

-Эл Айша жөнүндө эмне деп жатканын уктуңбу?

Абу Аюб:

-Ооба! Уктум. Анын баары жалган! Сен ошондой жаман ишке барат белең?

Аялы:

-Жок! Валлахи, мен мындай ишке бармак эмесмин!

-Андай болсо, ант болсун, Айша сенден да кайырлуу! (Ибни Хишам, III, 347; Вакиди, II, 434).

***

Экижүздүү мунафыктардын чагымчылыгынан улам жүз берген Ифк окуясынын оорлугунан кыйлага дейре азап чеккен Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* өзүнүн жубайлары Зайнап бинти Жахш жана Азирети Айшанын кызматкери Барира менен кеңешет. Кеп үстүндө алардын Азирети Айша энеге болгон көзкараштарын сурайт[52]. Акыйкат динге сугарылып чындыктан башканы оозанбаган кутман энелер жакшы ойдо экендиктерин айтып, бул иштин жалаа экендигине ишенишерин билдиришет. Азирети Айша бул окуя тууралуу буларды маалымдаган:

-Бул окуя жүз бергенден кийин сарсанаага баткан Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* окуянын чоожайын иликтегиси келип Зайнаптын мага болгон көзкарашын сураптыр. Ал:

-Пайгамбарым! Укпаган нерседен кулагымды, көрбөгөн нерседен көзүмдү ар дайым сактап келем. Мен Айша тууралуу жакшылыктан башка эч нерсе билбеймин! дептир жарыктык.

Зайнап Алла Элчисинин жубайларынын арасынан айрым артыкчылыктары себептүү мени менен атаандаша ала турган зайып эле. (Мүмкүнчүлүк босогодо турганда мени каралап Алла Элчисине дагы да жакын болууну оюна алса, аны эч ким кой демек эмес). Алла Таала аны чынчылдыгы жана диндарлыгы себептүү чагымчылардын катарына кошулуп кетүүдөн сактаптыр (Бухари, Шахадат, 15,30; Муслим, Тооба, 56).

Дили ак эне көрсөтүп кеткен акниеттүүлүктүн, калыстыктын ажайып айкын мисалы... Көптөгөн пенделер опоңой тайып кете турган чакта Зайнап эне жакшы ойдун өңүрүнө башкалкалаптыр. Болбосо, көп өтпөй Жараткан Алла окуянын анык жүзүн ачып, арам ой чагымчыларга катуу азап жетерин кыйыткан. Бирок билдирүүнүн аягында Кудай Тааланын ырайымдуулугу, кечирими болбогондо, баары башын муштаган бойдон анык азапты тартышаары маалымдалган. Куранда бул эскертүүнүн бир канча жерде кайталанып айтылышы арам ойдун өтө чеки жорук экендигин далилдөөгө жетиштүү болсо керек.

«Эгер аны укканыңарда момун эркек менен момун аялдар ак дилден жакшылыкты гана ойлоп: "Бул анык жалаа" деген болсо (өздөрүнө жакшы болор эле)" (Нур, 12).

«Эгер силерге бул дүйнө менен акыретте Алланын жакшылыгы, ырайымдуулугу болбогондо, албетте, жалган жалаа жапканыңардын айынан зор азапка дуушар болмоксуңар" (Нур, 14).

***

Сыркоолоп төшөк тартып калган Абу Дужананы мусулмандарды бири ал-абалын сураганга кирет. Кутман сахабанын ажайып балбылдаган нур жүзүн көргөн пенде мунун себебин сурады:

-Менин эки амалым бар:

1. Мени кызыктырбаган маселе тууралуу үн катпайм.

2. Момун мусумандарга ар дайым дилим ак, көңүлүм түз, жакшы ойдон башка эч нерсем жок деген экен, кайран сахаба (Ибн-и Саад, III, 557).

***

Адампенденин көөдөнүндөгү арам ой, кекчилдик жана кызганчаактык сыяктуу нары жексур, нары балекеттүү сыпаттарды Азирети Мавлана береги мисал менен түшүндүрөт:

Бир падыша эки кул сатып алат. Алардын акыл-парасатын, дээрин текшерип көрүү үчүн оболу бирөөн чакырып кепке тартат. Биринчи чакырылган кул падышанын суроолоруна илгиртпей жооп тапкандыгы, жоопторунун ынанымдуу жана акылга шайкештиги менен абдан зирек, нары кыраакы экендигин көрсөтөт. Биринчи кул ойлонбостон туруп ушунчалык керемет сөздөрдү сүйлөдү дейсиң, өмүр бою тарбия көргөн адам да анчалык көркөм, анчалык сөзмөр болалбайт деген ойго келет. Аны уккан адам: Бах, чиркин жарыктыктын ичи чалкыган деңиз, деңиз болсо ажайып көркөм, ажайып чечен сүйлөгөн акакка толо экен –деп шилекей чуурутмак. Тактап айтканда, кулдун ар бир сөзүндө керемет маани-маңыз, нуска даанышмандык, аалымдык бардай туюлду.

Падышанын алдына экинчи кул чакырылды. Экинчисинин оозунан сасык жыт буркурайт, жуулбаган тиштерин кир каптап калыптыр. Жүзүнө бир караган адам, жийиркенгендиктен көзүн ала качууга аракет кылчудай түрү суук, жүдөңкү адам эле.

Сырткы көрүнүшүнө тон бычкан падыша экинчи кулду анчейин деле жактырган жок. Ошентсе да, мунун акыл-эсин, дээрин текшерип көргүсү келип, биринчи сыналган кулду мончого жиберди.

Абалы жүдөңкү кулга:

-Баамымда сен береги куйтуга караганда мыкты адам көрүнөсүң. Аныгында жүз кулга теңегис жакшы жагың бар. Тиги досуң сени оозго алгыс оор сөздөр менен шыбады, сенде

андай акмакчылык деле байкалбайт. Кызганчаак кул сени жамандап бизден сууткусу келгенин ачык байкатып койду.

Ачыгын айта турган болсом сени ууру, жалганчы, ичи тар, ахлаксыз, куйту жана башка айыптар менен күнөөлөдү деп көз кыйыгынан карап койду.

Падышанын жанатан берки аракетинин акыбети мындайча кайтты:

-Падышам! Ал ар убак туура сүйлөгөн жан. Ага тең келе турган акыйкат сөздүү адамды жолуктура элекмин. Эмне айтпасын туура дей албай койбойсуң...

Падышам, ал чын эле мен өзүмдөн байкай албаган айрым кемчилик жактарымды көргөндүр... деди кул жайдары гана.

-Сени баш көтөргүс кылып жамандады дебедимди. Анын кандай жаман жактары бар айт, угалы. Сен анын жаман жүрүм-турумун, адеп-ахлагынын начарлыгын айтуу менен менин досум, өлкөмдөгү ишенимдүү өкүлүм экениңди жана мени сүйөрүңдү тастыктаган болосуң!

-Ал менин жакын досум болгонуна карабай мейли шагыңызды сындырбай, айтса айтып берейин.

Кемчилиги; сүйүү, оопалуулук, түздүк, зиректик жана достук. Эң начар тарабы берешендик жана колунда жокторго болгон камкордугу.

Досумдун дагы бир өксүгү-такай өзүн сурактаганы. Кандай гана кемчилик болбосун анын себебин эң оболу өзүнөн издейт.

Бардык адамдарга көзкарашы түз. Бардыгы менен достошкусу келет.

-Досуңду чектен ашырып көп мактай бербе. Кокус аны сынап калсам, уят болуп каласың.

-Падышам! Мен досум жөнүндө тек билгендеримди гана айттым деди кул. Падыша анын чыга беришине уруксат берет да, мончодон чыккан кулга куттук айтат:

-Жеңилдешиң менен! Сага ар дайым амандык тилейм! Сен кандай гана мыкты, кандай гана көсөмсүң! Атаганат тиги кул айткандай жагымсыз мүнөзүң, жаман жактарың болбогондо, жакшы эле адам чыкмак экен сенден! Каап ойдогудай болбой калбадыңбы?

Ачууга буулуккан кул:

-Падышам! Ал динсиз мен тууралуу эмнелерди айтып келжиреди. Айтып бере аласыңбы?

-Оболу экижүздүүлүгүңдү айтты. Анын көзкарашында, сен дабаа сыяктуу көрүнгөнүң менен аныгында оор илдет экенсиң деп балп эттирди.

Досунун жаман жоругун уккан кулдун өңү чүпүрөктөй кубарып алдастай түштү да, буларды айтты:

-Биринчи таанышканыбыздан тарта мени менен дос эле. Ач калган иттей болуп бок жеген! деп дагы көптөгөн жалаааларды жаадыра баштады эле падыша: «Токтот!» дегендей ишаара менен кулдун оозун жап кылды.

-Мен экөөңөрдү тең сынап көрдүм. Сенин дилиң сасыптыр, оорусу себептүү анын тек гана оозу сасыптыр. Көөдөнү былгыган былык, мага жакын жолобо! Мындан ары ал башчы болот, сен кызматкер болосуң! Андан адамгерчиликти, туура сүйлөп, түз жүрүүнү үйрөн! Анын изгилигинен ибарат ал! Арам ойдон жана кызганычтан арыл. Сен бул жаман жоругуң менен белине таш байлаган байкушсуң, муну менен сүзүүгө да, учууга да мүмкүн эмес! деди падыша.

***

Кыскача айтканда, адамдарга жакшы ойдо болуп, түз көз карашты сактоо-Жараткандын макулукка караган назары менен карай билүү изгилигинин жемиши. Адамзааданын жакшылыгын тилөө жана алардын артыкча тарабын сүйүнүү менен карап кабылдоо Кудай Тааланын ыраазылыгына, калайыктын көңүлүнөн байыр алууга жеткирген изги сапат.

12. ЖООМАРТТЫК ЖАНА БЕРЕШЕНДИК

Колундагы нерсесин муктаждарга ыроолоо-жоомарттык. Жоомарттыктын сереси берешендик болуп саналат. Берешендиктин эң сонун аныктамасы Куранда билдирилген:

«Алар өздөрү ачка болуп турса да, жетимдер, туткундар жана жакырлар менен азык-оокаттарынан бөлүшүшөт: «Биз силерден ыраазылык да, сый да күтпөстөн Алла ыраазычылыгы үчүн гана тойгузабыз.

Биз Эгебизден жана балекеттүү күндүн оорлугунан коркобуз (дешет).

Алла аларды ал Күндүн жамандыгынан сактап, анан аларды нурдуу жана кубанычтуу кылды» (Инсан, 8-11).

Жоомарттык-ыймандын мээрим жемиши. Мээрим- башкалардын муктаждыгын, жетишпестигин камсыздоо үчүн жан үрөө.

Ой-келди чачып сапыруу-жоомарттык эмес. Кылдат иликтеген соң Алла берген нематтан Анын кулдарына тартуулоо-жоомарттык. Бул маселеге Жараткан Алла Өз чен-өлчөмүн койгон:

«Колуңду мойнуңа байлап зыкымдык кылба, болушунча ачык кол болуп чачып да жибербе! Натыйжада жек көрүмчүл болуп, (жоготконуңа) аттиң кыласың» (Исра, 29).

Буга чейин айтылгандай, Жоомарттык да Алланын бир сыпаты. Жараткандын «Карим» сыпаты: сыйы мол, өтө март, чексиз берешен сыяктуу маанилерди туюнтат[53]. Аныгында Рахман-Мээримдүү, Рахим-Боорукер, Ваххааб -Тввааб -Тооболорду кабылдоочу, Гаффаар-Кечиримдүү, Аффуув-Айкөл, Рауф-Коргоочу жана Хаади-уура Жолго Салуучу сыяктуу сыпаттардын баары Алланын жоомарттыгынын ар түркүн өңүтүн толуктайт.

Хадистерге көз жүгүртөлү:

«Алла Таала Жавваад-жоомарт жана тартуу Ээси, ошондуктан Ал жоомарттыкты сүйөт. Ал изги ахлакты сүйөт, жаман ахлакты жек көрөт» (Суюути, I, 60).

«Алла шексиз Тайййб-сулуулукту жана жагымдуулукту сүйөт. Ал Таахир-тазалыкты сүйөт. Ал Карим-берешендикти сүйөт. Ал Жавваад-жоомарттыкты сүйөт...» (Тирмизи, Адаб, 41/2799).

Момун пенде Улуу Алла Тааланын жоомарттыгынан үлүшүн алып, кою караңгылыкты айдыңга бөлөгөн шооладай жарык, камкор, кыраакы, мээримдүү, боорукер, кайырым сүйөр, кеңпейил болушу керек. Анткени аятта мындайча буйрулат:

«Эй, ыйман келтиргендер! Соодалашуу, достук, жан тартуу болбой турган күн келгенге чейин силерге берген ырыскыбыздан Алла жолунда сарптагыла. Каапырлар-заалымдардын накта өзү!» (Бакара, 254).

«...Силер жакшылыкка эмне сарптаган болсоңор, Алла анын ордуна башкасын берет» (Саба, 39).

«Адамдар уйкуда, өлгөндөн кийин көзү ачылат» деген накылды Азирети Али айтып калтырган. Бул өңүттөн алганда көздү умачтай ача турган түбөлүктүүлүктүн астанасына куру кол барбоо, азапка батпоо үчүн бул дүйнөдө жоомарттык кылып, берешендикти өөрчүтүп, ушу бүгүнтөн акыретке азык камдаганыбыз абзел.

«Дүйнө турмушу кудум түшкө окшош. Дүнүйөдө бир байлыкка жетүү-түштө жер астынан кен табууга окшош. Бул дүйнөнүн байлыгы урпактан урпакка калып олтуруп, акырында кайра эле дүйнөдө калат».

"Жаналгыч периште капилеттеги кайдыгердин жанын алуу менен аны ойготот. Ал пенде жанды жай алдырбай каржаганы менен дүнүйө-мүлктүн анык ээси болалбагандыгы үчүн аттиң кылат. Түгөнгүс бушаймандык... Бирок болору болуп, бойоосу канган болот...»

Эми өзүңүз айырмалап көрүңүз, дүнүйө турмушу менен акырет жашоосун...

Курандан:

“Биз багыштаган ырыскылардан ажал келгенге чейин сарптагыла. Ошондо ал: “Эгем, эгер менин өмүрүмдү бираз узартсаң, мен кайрымдуулук иштерди көп кылып, мыктылардан болор элем» дейт. Бирок тирүү жанга ажал жеткен кезде Алла аны эч качан кечиктирбейт. Силердин эмне кылганыңардын баарын Алла билип турат» (Мунафикун, 10-11).

Жараткан Алла мына ушул жагдайлар тууралуу жүрөгү ойгоо, берешен пенделерин мактоого алган:

“...Өздөрү муктаж болуп турганына карабай башкаларды көбүрөөк ойлошот...» (Хашр, 9).

Бир нерсе суралган чакта эч качан “жок» дебеген[54] Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* жоомарттыкты жана бул сыпатка эгедер инсандарын артыкчылыгын мындайча түшүндүргөн:

“Жоомарттык-шактары бу дүйнөгө ийилген бейиш дарагы. Кимде ким анын бир шагына жабышкан болсо, аны бейишке тартат. Зыкымдык-шактары бу дүйнөгө ийилген тозок дарагы. Кимде ким анын бир шагына жабышкан болсо, аны тозоко тартат!» (Байхаки, Шуабул-Иман, VII, 435).

“Зыкым менен жоомарттын абалы кудум көкүрөктөн тарата акырекке чейин соот кийген эки кишиге окшош. Садага берген сайын жоомарттын үсүтүндөгү сооту кеңейет, узарып олтуруп бутунун манжаларын жаап, изин өчүрөт. Канчалык ичин тарыткан сайын сооттун темирлери бири-бирине тартылып олтуруп зыкымды кысат, канчалык жаналекетке түшпөсүн кеңейте албайт» (Бухари, Жихат 89, Закат 28;Муслим, Закат 76-77).

“Март адам Аллага, бейишке жана адамдарга жакын болгону менен тозок отунан алыс болот. Ал эми зыкым болсо, керисинче, Алладан, бейиштен жана адамдардан оолак болгону аз келгенсип, тозок отуна жакын болот! Жоомарт, бирок наадан адам зыкым диндарга караганда Аллага алда канча сүйкүмдүү» (Тирмизи, Бирр, 40/1961).

“Жоомарттын айыбына карабагыла, анткени мүдүрүлгөн сайын Алла анын жыгытпай колдоп турат» (Хайсами, VI, 282).

Азирети Абу Бакирдин кызы Асма *(Алла ага ыраазы болсун)* Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* айткан насааттарды мындайча эскерет:

“Каптын оозун кыспа! Болбосо Алла сага берчүсүн азайтып койот!» (Бухари, Закат, 21).

“Кайрым кыл, санап олтурба. Болбосо Алла сага берчү нематын санап, азайтат. Акчаңды кумурага катпа, болбосо Алла сага берчүсүн катып койот» (Муслим, Закат, 21).

Камкордук, жоомарттык, ыклас жана берилгендик аныгында рухий жетилүүнүн жемиши. Жоомарттык жана камкордуктун берекеси менен гана жандүйнөнүн бейпилдигин жана руханияттын тынчын алган напсикорлуктан какас болууга мүмкүн.

Азирети Мавлана берешендик сапатты жана анын карама-каршысындагы зыкымдыкты жоюнун жолун ажайып сонун түшүндүрөт:

“Жоомарттык-бейиш дарагынын шагы. Бул шакты кармабагандар өзүнөн көрсүн. Эгин айдагысы келген адам оболу, кампаны бошотот. Акыр аягында пайданы көп табат. Керисинче, үрөөндү кампадан чыгарбаган киши чычкандарга жем кылып берет».

“Сулуулар таза, таксыз күзгү издегени сыңары, жоомарттык сапат кембагал, алсыздарды каалайт. Сулуулардын ажарлуу жүзү күзгүдөн чырайлуу көрүнөт, кайрым жана сыйдын көзөлдүгү кедей, карыптар менен ортого чыгат».

“Карыпчылыкты чегип, муктуждыктан мукураган жандүйнөлөр, түтүнгө толгон үйгө окшош. Сен алардын көйгөйүн угуу менен түтүнгө толгон үйдүн терезесин ачып жибер, түтүнү тарасын, өз жүрөгүң жумшарып, рухуң тазарсын».

Учурга назар салсак, мүмкүнчүлүктөргө жараша кайрым иштерине, белсенген берешендикке муктаждык зор. Жокчулуктун айынан азап чегип, карыпчылыкты тартып жүргөндөрдүн катарына биз да кошулуп калышыбыз толук мүмкүн экенин эстен чыгарбасак.

Арийне, берген кайрымдын баары Жараткан алдындагы карызыбыздын кайтарымы, ыраазылык жышааны. Биз кубанткан көңүлдөр кайра эле өзүбүзгө руханият сунуп, акыретте сооп-жардам, бейиште таалай болуп бериши үчүн колдогу нематтарды муктаж пенделер менен бөлүшөлү.

Изгилик элестери

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* жаамы артыкчылыктардын сересинде болгону кашкайган чындык. Ал коомчулуктун жетишпестигин камсыздоо үчүн талыкпай берешендик кылган жана алардын Туура Жолду табышына себепчи болууга жан үрөгөн. Курайш бутпарастарынын аттуу-баштууларынан Савфан бин Умаййа мусулман болбосо да, Хунайн жана Таиф жүрүштөрүндө Алла Элчисинин жанынан чыккан эмес эле. Алла Элчиси Жиранада топтолгон олжого көз чаптырып жүргөндө Савфан да жайытта жүргөн төө, кой-эчкилерди тамшана карап жаткан болот. Кыраакы Пайгамбар аны көз кыйыгы менен байкап койот.

-Абу Вахб! Булар катуу жактыбы дейм?

-Ооба!

-Андай болсо жайыт да, андагы мал дагы сеники болсун! деп берешендик кылат Азирети Пайгамбар.

Савфан өзүн кармана албай:

-Пайгамбардан башка эч бир адам мынчалык жоомарт боло албас! деп дароо келме келтирип ыйманга келет (Вакиди, II, 854-855).

Савфан атты көл шал тердетип Курайшка жетип барып:

-Эй, эл журт! Мусулман болгула. Ант болсун, Мухаммад жокчулуктан да, кедейликтен да эч коркпогон ушундай жакшылык ээси экен! – деп жар салган экен (Муслим, Фадаил, 57-58).

Жадагалса айрымдар мал-мүлккө жетүү үчүн мусулман болушкан. Бирок көп өтпөстөн мусулманчылык алардын көзкарашында дүйнөдөн, дүйнөдөгү бүт нерседен бийик баага жетти.

***

Күндөрдүн биринде Алла Элчисине *(саллаллаху алейхи васаллам)* ачарчылыктан улам бир адам келип жардам сурайт. Бар ааламдын сыймыгы атанган Пайгамбарыбыз жубайларынын бирине кабар салып, өзөк жалгаганга бир нерселерди беришин өтүнөт.

-Сени Пайгамбар кылып жиберген Аллага ант этип туруп айтам, үйдө суудан башка эч нерсе жок деген жоопту алат. Абал бардык жубайларынын үйүндө бирдей болгондуктан, Алла Элчиси топтолуп турган мусулмандарга кайрылат:

-Ким бүгүн мынабул боордошту чын көңүлдөн конок кылат?

-Пайгамбарым! Мен конок кылам! деп Абу Талха *(Алла ага ыраазы болсун)* кембагалга жалооруй үйүнө алып барат да, жубайына кайрылат:

-Жанбиргем, Алла Элчисинин коногун сыйлайлы! Үйдө өзөк жалгаганга эмнең бар?

-Балдарга гана жетер тамак бар.

-Андай болсо балдарды алаксытып тур! Дасторконго келгиси келсе уктатып кой. Конок үйгө кирген кезде чыракты бир шылтоо менен өчүрүп кой. Анан дастаркондо биз өзүбүз да жеп жаткандай үн чыгарып олтуралы.

Абу Талха мейманды үйгө алып кирген соң жубайы күйөсүнүн айтканындай чыракты өчүрүп койот. Анан өздөрү да тамактанып жаткансып үн чыгарып олтурушат. Ошентип, конок курсагын тойгузуп, өздөрү эч нерсе жебей ач жатышат. Таң заарынан Абу Талха Пайгамбарыбызга барат. Пайгамбарыбыз берешен сахабаны көрүп:

-Кече кечиндеги коногуңарга көргөзгөн сыйыңарга Алла Таала ыраазы болду! дейт (Бухари, Тафсир, 59/6; Муслим, Ашриба, 172-173).

***

Бар ааламдын Мырзасы *(алейхиссалату вассалам)* асыресе Рамазан айында ибадатты, кайырымды, жакшылыктарды көбөйтүп, Жаратканга жалбара турган. Ибни Аббас *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

"Алла Элчиси *(саллаллху алейхи васаллам)* инсаниятын эң айкөлү, эң жоомарты болгон. Анын ашкере айкөлдүгү Рамазан айында Жабраил периште менен жолукканда байкалар эле. Жабраил Рамазан айынын ар бир түнүндө Пайгамбарыбыз менен жолугуп, (бири-бирине) Куран окушуп турган. Рамазан айына кирди дегиче эч бир тоскоолдукка баш бербей адаттагысынан дагы айкөл болоор эле» (Бухари, Бадуль-Вахий, 5, 6).

***

Дагы бир адам Пайгамбарыбызга келип, арыз-муңун, муктаждыгын айтат. Бирок Пайгамбарыбыздын ага бере турган эч нерсеси жок болот. Ошентсе да, Жарыктык башка кишиден өзінін атынан карыз алып туруусун айтып, ал карызды кийин өзі кайтарып беріігө убадасын берет. Жандан артык көргөн Пайгамбарынын машакат чегишине көңүлү түтпөгөн Азирети Умар мындай деди:

-Оо Алла Элчиси. Жаныңда болсо бер, болбосо сени күч жетпеген нерсеге милдеттендирген эмес.

Анын бул сөзүнө макул эмес экендиги Жаратылыш Нурунун аардуу жүзүнөн дароо байкалды. Чогуу турган мусулмандардын ичинен бирөө:

-Ата-энем сага арналсын, Пайгамбарым! Бер болгонун! Арыштын Ээси азайтып салат деп түк оюңа алба! деп сөзгө аралашты. Бул сөз Ага абдан жакты көрүнөт, бүркөлгөн кабак гүлдөй ачылды.

"-Мен да ошону аткарууга милдеттендирилгем!" (Хайсами, X, 242).

Мынакей өрнөк көңүл... Диндештин муктаждыгын орундатуу момундун жүрөгүн бейпилдикке бөлөгөн изги себеп.

***

Сахабалардын артынан келген таабиин аттуу муундун улууларынан Абдулла ал-Харавий Алла Элчисинин аша жоомарттыгын билчү. Бирок дагы да жакындан билгиси келип жүргөн. Күндөрдүн биринде Азирети Билалга кезигип калат. Колго тийген мүмкүнчүлүктү чыгаргысы келбей Сүйүктүү Пайгамбарыбыз тууралуу кызыгы артып сурап кирет:

-Билал! Алла Элчисинин кайрымдуулугу, берешендиги кандай эле, айтып берчи!

Ал улуу Пайгамбарды эскерүүнү канимет деп билген жарыктык сахаба макул дегендей жылмая багып, окуяны баяндап кирди:

-Пайгамбар болуп жөнөтүлгөн күндөн тарта Азирети Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* көптөгөн ишин анын атынан мен бүткөрөр элем. Маселен, ага көп мусулмандар келчү. Алардын кембагал экенин көрсө, муктаждыгын камсыздоону мага тапшырчу. Мен бирөөдөн карыз алып болсо да кийим-кече, тамак-аш алып берип жүрдүм. Күндөрдүн биринде бир мушрик мага келип:

-Эй Билал! Мен абдан бай адаммын. Сен көптөрдөн карыз алат экенсиң. Сен мындан ары бир гана менден сура, карызды мен берейин. Каалаганыңдай берүүгө мүмкүнчүлүгүм жетиштүү деди. Дароо макул болдум. Кези келип, андан карыз алып муктаждарды камсыздадым. Түш чендерде даарат алып жатсам, мушрик жоон топ соодагер менен өтүп баратып мени көрө салып жекирип кирбеспи:

-Эй Хабаши! Айдын башталышына канча калды?

Аз калганын айттым. Жеп жиберчүдөй мени жекире карап өтө оор сөздөрдү айткан соң:

-Туура, айдын башталышына болгону төрт түн калды. Белгиленген күн келсе, сендеги аласаларымдын баарын алам, уктуңбу!? Мен ал акчаны сенин же ошо адамдын кадыры үчүн берген эмесмин, мага кул болушуң үчүн бергем! Төлөбөсөң, мурунку кейипти кийип

каласың! деп балп эттирди. Эмне кылаарымды билбей кыйлага эсейдим. Катуу ойлонгондуктан көзүм караңгылап, башым лукулдап ооруп чыкты.

Мечитке барып азан айттым. Намазды окуган соң куптандан кийин Алла Элчиси үйүнө кетти. Артынан барып жолугууга уруксат алган соң ичкери кирип арыз-муңумду айтып кирдим:

-Пайгамбарым! Жанымды берейин сага! Мен карыз алып жүргөн мушрик мага кекенип ушундай оор сөздөрдү айтты. Ушу тапта экөөбүздө тең аны төлөгөнгө мүмкүнчүлүк жок. Ал мени шерменде кылгысы бар. Андыктан мага уруксат бер, мен динди жаңыдан кабылдаган береги урууга барып башпаанек сурайын. Алла Таала ырыскы жиберип карыздан кутулткуча алардын коргоосунда туруп турайын.

Алла Элчиси менен көпкө баарлашкан соң үйүмө кайттым. Кылычты кыны менен, жаа, жебе, бут кийимимди башыма коюп кыбылага карап жаттым. Уйкум качып көңүлүм жайында эмес. Түн бироокумда араң уктадым. Бирок улам ойгонуп, кайра уктап, кыйналып чыктым. Денем талыкшыйт тим эле. Эми турайын деп жатсам сырттан бирөө үн салды:

-Билал! Сени Алла Элчиси чакырып жатат.

Эмнеге чакырды болду экен деген суроо жеткенге чейин мага табышмак болду. Анын короосунда жүк жүктөлгөн төрт төө турганына күбө болдум. Уруксат алып ичкериге кирдим.

-Билал сүйүнчү! Алла Таала карызды төлөгөнгө бизге мал-мүлк жибериптир. Тиги сырттагы төрт төө жүгү менен сеники. Аны Фадактын байы жөнөтүптүр. Алып кет да, карызыңдын баарын төлө.

Пайгамбарым айткандай кылып жүгүн түшүргөн соң төөлөргө жем бердим. Андан соң азан айтып, багымдатты окудук. Күн аркан бою көтөрүлүп калганда Бааки көрүстөнүндөгү дөңсөөгө чыгып жар салдым:

-Кимде ким Алла Элчисинен аласа болсо, келип аласасын алып кетсин!

Буюмдарды накталай акчага айлантуу, карыз ордуна эсептөө сыяктуу жолдор менен Азирети Пайгамбарыбыздын бардык карыздарын төлөдүм. Төлөнбөгөн карызы калган жок. Колумда азыноолак гана акча калды. Шамга жакын мечитке барсам, мечитте жалгыз экен. Саламдашкан соң менден сурады:

-Эмне болду, эмне кылдың?

-Алла Таала Пайгамбарынын бардык карыздарын төлөдү. Эч бир карыз калбады.

-Арттыбы?

-Ооба, эки динар артты.

-Мени ошо эки динардан да куткар. Аны да кайрым кыл. Ошолор колдон чыкмайын, көңүлүм тынчымайын үйгө кетпейм!

Мечитке жамаат келе баштады. Ошо эки динарды бере турган муктаж адам табылса кана. Көпкө издедим. Акыры куптанга жакындап калганда мечитке эки аскер келди. Аларды кечки базарга алып барып, кийим-кече, азык-түлүк алып бердим да, кагынып, силкинип мечитке келдим. Куптандан кийин мени жанына чакырды:

-Жаныңдагылар эмне болду?

-Алла көңүлүңө бейпилдик берсин, айтканыңыздай болду.

Жоопту уккан Пайгамбар эки динар колдо турганда өлүм келбегендигине шүгүрчүлүк келтирип, Алланы аруулап ордунан козолду да үйүн көздөй бет алды.

Абдулла мына ушундай болгон!» (Абу Давуд, Хараж, 33-35/3055; Ибн-и Хиббан, Сахих, XIV, 262-264).

Эми ойлонуп көрөлү, биз үммөтү катары анын жоомарттыгынан канчалык үлүш алдык?...

***

Азирети Айша эненин береги жоомарттыгын кыйгап өтүүгө болбос.

Кутумдук жүз берип, Азирети Умарга канжар урулат. Кансыраган Умар уулу Абдулланы чакырат да:

-... Момундардын энеси Азирет Айшага барып: “Умар сага салам айтты» дегин. Эсиңде болсун, “Момундардын эмири!» деп айтпа. Мен мындан ары момундарга эмирлик кыла албай калдым. Анан «Умар бин Хаттаб эки досунун жанына көмүлүү үчүн сизден уруксат сурап жатат» деген өтүнүчүмдү билдир! деп момундардын энесине жиберет.

Окуянын калганын Абдулла минтип эскерет:

Барган соң уруксат алып ичкери кирсем, Азирети Айша ыйлап жатыптыр. Келгенимдин себебин айтып түшүндүрдүм. Кыйлага дейре ойлонгон соң:

-Алла Элчисинин жанындагы бир кишилик жерди өзүм үчүн бөлдүргөн элем. Бирок бүгүн ал жерге Умарды койбосок болбос! деген жоопту айтты. (Азирети Мухаммад менен Абу Бакир Айша энебиздин бөлмөсүнө коюлат. Азирети Айша атасы жана өмүрлүк жолдошунун жанына жастанууну тилек кылып жүргөн болот).

Көз ачып жумганча үйгө жетип бардым. Атам тынчы кетип эки көзү эшикте калган экен. Мен бараарым менен:

-Эмне кабар? -деди, эки адамдын колдоосу менен тик турган абалда.

-Арзууңуз орундалды. Азирети Айша уруксат берди.

-Аллага мактоолор болсун! Акыркы мөөнөттөрдө мындан артык маанилүү иш калган жок эле. Бул дагы жүзөгө аша турган болду. Көзүм жумулары менен мени ошол жайга көмгүлө. Бирок ал жерге барган соң дагы бир жолу уруксат сурагыла. Уруксат берилсе көмгүлө, берилбесе мусулмандардын көрүстөнүнө койгула! деп керээз айтты.

Акыры Умар да көз жумду. Шаанисин кылынып, аруулап жуулду. Жаназасын окудук. Сөөктү көтөрүп Азирети Айшанын босогосуна барып: “Умар уруксат сурап жатат!» деп акыркы ирет уруксат суралды.

-Ичкериге киргизгиле! деп айтылаары менен бөлмөгө киргизип, эки кутмандын жанына койдук (Бухари, Асхабун-Наби 8, Жанаиз 96, Жихад 174, Тафсир, 59/5, Ахкам 43).

***

Зайнап бинти Жахш эне колунан көөрү төгүлгөн ууз айым эле. Алакан жоорутуп тапкан пайдасын Алла жолуна сарптачу. Азирети Пайгамбарыбыз жубайларына:

“Араңардан колу эң узун инсан мага өтө тез жана эрте жолугат» деп насаатын табышмактатат.

Азирти Айша бул тууралуу мындай деген:

“-Биз Пайгамбарды сагынып кусаланганда колубузду өлчөп теңештирчү элек. Аныгында, Кадырман Адамыбыз айткандай, арабыздан Зайнаптын колу узун экен. Анткени ал тапкан пайдасын кайрымга, садагага таратчу» (Муслим, Фадаилус-Сахаба, 101).

***

Дин Исламдын алгачкы жылдарында бири-бири менен биртууган атанган мусулмандар Улуу көчтөн кийин да боордоштук келишимин бышыктап, бүтүндөй адамзаадага боордоштуктун баа жеткис үлгүсүн көрсөтүшкөн.

Меккелик мусулмандар Медина шаарына келген күнү эле жергиликтүү мусулмандар конокторду үйлөрүнө алып барып, колдон келген сый-урматты көрсөткүсү келет. Конокторду талашып айрымдардын ортосунда талаш чыгат. Акырында меймандарды чучукулакка алуу зарылчылыгы туулат.13 Мухаммад Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* Мединага келип беш ай өткөндөн кийин Мухажирлер (Меккеден көчүп келген мусулмандар) менен Ансарларды (Мединанын жергиликтүү мусулмандары) биртууган деп жар салат. Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* аталган боордоштук келишимин Анас бин Маликтин үйүндө бекитет.

Ошентип, мухажир бүлөлөр ансарлардын үйлөрүндө туруп калышат. Боордоштук келишимин ак туткан сахабалар бирге иштеп, тапкан нанын тең бөлүшүп, бир жеңден кол,

бир жакадан баш чыгарып ынтымактуу жашай башташат. Ансарлар ашыкча жерлерин Пайгамбарыбызга багыштайт. Ал эми Алланын Элчиси өзүнө берилген жерлерди мухажирлерге бөлүштүрүп берет. Ансарлар муну менен гана чектелип калбастан марттыктын үлгүсүн көрсөтүп:

-О, Алланын Элчиси! Курма багыбыздан да мухажир бир туугандарыбызга бөлүп берсеңиз кандай болот? деп сунуш киргизишет.

Пайгамбарыбыз Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам):*

-*Жок, андай болбойт!* деп алардын бул сунушун кабыл албаган соң, ансарлар мухажирлерге башкача сунуш айтышат:

-Андай болсо курма бакты кароо, сугаруу иши силерге жүктөлсүн. Кийин түшүмүн бөлүшөлү.

Пайгамбарыбыз бул сунушту ылайык көрөт. Эки тарап бир ооздон:

-Уктук, моюн сундук! дешет (Бухари, Харис, 5).

***

Мухаммад Мустафа *(саллаллаху алейхи васаллам)* Медина шаарына келген кезде мухажирлер:

-Оо, Алланын Элчиси! Мына бул коомчулук сымал жоомарт, жакшылык кылууну жанындай жакшы көргөн башка коомду көргөн жокпуз. Мал-мүлкү көп адамдар байлыгына жараша көп берип, ал эми кедейлери болсо колдон келишинче жардам көрсөтүп жатышат. Бардык муктаждыгыбызды камсыздап, бизге мал-мүлкүнүн тең жарымын бөлүп беришти. Ошондуктан бар cооп-сыйлыктарга эгедер болушат деген ой бизди тынчсыздандырат деген ойлорун билдиришет.

Алланын Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* жообу мындай болот:

-Жок, алар үчүн Алла Таалага алакан жая дуба кылгандыгыңар жана аларга көргөзгөн урмат-сыйыңар, иш-аракетиңер себептүү аларды мактап, алкаган сайын силер да (Жараткандын cооп-сыйлыктарына ээ болосуңар) (Тирмизи, Кыямат, 44/2487).

***

Алла Элчиси Надир уруусунан алынган олжолорду мухажирлерге жана ансарлардан абалы начар, муктаж адамдарга бөлүштүрүп берет. Олжону таратпастан ободу ансарларга кайрылат:

-*Эгер мурун мухажирлерге берген нерсеңерди калтырсаңар, силер да бул олждон үлүшүңөрдү аласыңар. Эгер берген нерсеңерди кайра талап кылсаңар, бу олжонун баарын аларга таштайсыңар.*

Анда ансарлар бир ооздон (Алла Таала аларга ыраазы болсун):

-Мал-мүлкүбүздү, берген үйлөрдү да кайтарып албайбыз, бу олжонун бардыгын аларга таштайбыз, талашпайбыз дешет.

Ардактуу ансарлардын мындай баа жеткис боордоштук мамилеси төмөнкү аяттын түшүшүнө себеп болгон:

“Алар (ансарлар) жер которгондор келгенге чейин орун даярдашып, ыйманын бекем кармап, көчүп келген мухажирлерди сүйүшөт. Аларга берилген нерселер үчүн жүрөктөрү кыпындай да кызганыч туйбайт. Өздөрү муктаж болуп турса да, өздөрүнө караганда өзгөлөрдү жогору койушат....» (Хашр, 9) (Рази, XXIX, 250; Куртуби, XVIII, 25).

Жогорудагы аятта айтылган сыңары жаамы момундардын жандүйнөсү Мединалык Ансарлар сыяктуу берген сайын бейпил таап, кемип калат деп кайгы-муңга чөмүлбөшү абзел.

***

Орозо маалы. Азирети Айшанын *(Алла ага ыраазы болсун)* каалгасына бир кембагал келип өзөк жалгаганга бир нерсе сурайт. Башканыкы турганда өз кызыкчылыгын эгерим колдобогон кутман эне үйдө болгон бир тоголок нанды берип коюну кызматчысынан өтүнөт.

Кызматчысы акырын үн катат:

-Кечки ооз ачышыңызга андан башка эч нерсе жок.

-Ошону болсо да колуна кармат, куру кетпесин! деп көшөрөт жарыктык.

Окуянын андан аркысын кызмтчысы минтип эскерет:

Азирети Айшанын буйругун кыя албай дасторкондогу бир сындырым нанды муктажга бере салдым. Күн батып, ооз ачаар маалы болгондо эшик кагылды. Чыксам бир мусулман бышырылган кой этин алып келиптир. Буга күбө болгон Азирети Айша мындай деди:

“-Кел, эттен жейли. Бул сенин наныңдан дагы да даамдуу!» (Муватта, Садака, 5).

“...Садагаларды Алла алат..» деп айтылат (Тооба, 104) Куранда. Жараткан Алла кайрымды сүйгөн пендесин жүрөгүнүн табына жараша сыйга бөлөйт.

***

Азирети Хузайфа айткан төмөнкү окуя сахабалардын бири-бирине камкордугун чагылдыруу иретинде кандай гана ибараттуу:

“Ярмук согушунда элек. Кармашуу бүткөн. Октон, найзадан жаракат алган мусулмандар ысык кум үстүндө жаткан калыбында жан бере башташты. Мен болсо араңдан өзүмө келип, агамдын уулун издей баштадым. Өмүрүнүн акыркы ирмемин жашап жаткан жарадарлардын арасын кыдырып, акыр аягында издегенимди таптым. Бирок айла канча! Каны суудай аккан агамдын уулу көз ишараты менен эптеп сүйлөгөнгө жарады. Анын таңдайы катып турганы белгилүү эле. Ысыктан эрди кеберсип, тили оозуна батпай, көздөрү жалдырап турду. Мен идиштин оозун ачып, сууну узатып жаткан маалда нары жактан Икриманын үнү угулду:

“Суу! Суу! Бир тамчы болсо да суу!»

Агамдын уулу Харис бул алсыз үндү угаары менен суу ичүүдөн баш тартып, көзү-кашын кыймылдатып, сууну Икримага алып барып бер дегендей ишарат кылды.

Кызыган кум үстүндө шейиттерди аралай чуркап Икримага жеттим. Жетерим менен идишти ага узаттым. Икрима көөкөргө колун эми узатканда, Ияштын суу сураган алсыз үнү угулуп калды: “Суранам, бир тамчы бергилечи... Алла үчүн бир тамчы суу!»

Бул онтогон үндү уккан Икрима колун кайра тартып, сууну Ияшка алып бар деп ишаарат кылды. Икрима да Харис сыяктуу суу ичпей калды.

Мен көөкөрдү кармаган бойдон шейиттерди аралай Ияшка жетип барып, анын акыркы сөзүн угуп калганга үлгүрдүм. Ал өтө кыйналып жатса да, бул сөздөрдү айтып калды:

“Оо, Жараткан! Ыйман жолунда жаныбызды курман кылуудан эч аянбадык! Эми бизди шейиттик даражадан кур калтырба! Каталарыбызды кечир!»

Калетсиз, Ияш шейиттиктин шербетин ичип жаткан. Менин алып келген суумду көрдү, бирок ичкенге үлгүргөн жок... Айта баштаган шахадат келмесин эптеп бүтүрдү.

Мен дароо артыма кайрылып чуркаган бойдон Икриманын жанына келдим. Идишти ага узатыбатып, көргөн көзүмө ишене албай кеттим. Икрима шейит кетиптир!

Жок дегенде агамдын уулу Хариске жетишип калайын деген ойдо чуркаган бойдон анын жанына келдим. Атаганат! Ал да оттой ысык кум үстүндө кыйналып жатып, жан таслим болуптур. Аттиң! Суу толтурулган көөкөрүм үч шейиттин арасында ичилбей калды[55]».

Хузайфа *(Алла ага ыраазы болсун)* башынан өткөргөн ошол окуя учурундагы рухий абалын төмөнкүчө билдирген:

“Өмүрүмдө көптөгөн окуяларга күбө болдум, бирок алардын эч бири мени мынчалык таасирленткен да, толкундаткан да эмес. Булар бири-бирине тууган болбосо да, бири бирине болгон ашкере күйүмдүүлүгүн, камкордугун жана боорукерлигин суктануу менен карап, таң калган бул окуя ыймандын улуулугунун туучоку катары эсимден чыкпай, жүрөгүмө орноду».

***

Гулам Халил сопулукка, бардык сопуларга карманча каршы чыгып, кастыгын артып турган кез. Абул Хусайн ан-Нури баш болгон жоон топ сопуну кармап падыша сарайына жиберет. Ал кездин бийлигин бийлеп турган Аббаси халифасынын чечими менен кармалган

бардык сопулар өлүм жазасына буйрулат. Белгиленген саат келет. Алп денелүү, төөдөй олбурлуу башкесер бир сопуну мойнунан толгой кармап дегдеңдетип жетелеп келет да, колу-бутун байлап, башын канга бойолгон дөңөчкө койгон маалда эч нерседен бейкапар немедей Абул Хусайн ан-Нури алдыга обдулуп чыгат. Анын бул жоругуна жардап тургандардын баары аң-таң. Кансырап көзү чанагынан чыгып кетчүдөй болуп турган башкесер:

-Эй жанкечти! Сен алдыга атырылып жатканың менен бул кылыч анчалык деле арзуу кыла турган буюм эмес. Кезек сага жете электе ыктыярдуу чыга келишиңе жол болсун?! деп кекетет.

Камаарыбаган олуя буларды айтат:

-Менин жолум берешендиктин жолу. Өмүр баарынан аяр, баарынан кымбат нерсе. Өмүрдүн акыркы мөөнөттөрүн биртуугандарымдын аз да болсо жашап калышына арнагым келди. Дүйнөдөгү бир дем ала турганчалык убакыт биз үчүн акыреттеги миң жылдан да баалуу. Анткени бул жер кызмат үчүн жаралган. А тиги жак, накта жайчылык, Аллага жакындоочу жай. Жайчылыкка кызмат менен жетүүгө болот. Ошого карабай аз да болсо саналуу демимди досторума арнадым![56]

***

2005-жылдын 8-октябры күнү Пакистанда катуу жер титеген. Бул апаат жетимиш миңден ашуун адамдын өмүрүн алып кетет. Карайлаган калың эл ачарчылыктын, жокчулуктун, муң-зардын кучагында калат. Түркиялык бир жаш өспүрүм кат аркылуу мал-мүлкүнүн жарымын мусулман боордошторуна кайрым кылып, берешендиктин ийги мисалын көрсөтөт:

"Мен кембагал бүлөнүн уулумун. Атам жок, энем оорулуу. Нанга деген эки лиранын бир лирасын силерге жибердим. Анткени мен бүгүн таштандыдан нан таап алдым. Кечинде ошо нан менен ооз ачабыз. Бул бир лирага жер титирөөдөн жабыр тарткан балдарга нан алып беришиңиздерди өтүнөм. Бул акча адал... Баарын жибере албагандыгым үчүн кечирим сурайм» [57]

Жоомарттыктын булактай таза, күзгүдөй тунук үлгүсү... Бактылуулук кылымынан бир элес...

***

"Күн сайын эки периште минтип үн салат: "Эй адамдар, Кудай Тааланын ырайымына келгиле. Аз болгону менен жетиштүү ырыскы, көптүгү менен көптүргөн мүлктөн дагы да кайырлуу».

Бул чакырыкты адам жана жин ааламынын сыртындагы жаамы макулук угат.

Күн сайын күн баткан соң эки периште инсан жана жин ааламынын сыртындагы жержүзүндө жашагандар уга ала тургандай түрдө: "Оо, Жараткан! Кайрым кылган пендеге мурасчы бер, кайырымы жокко кууралды бер!» деп тилешет» (Ахмад, V, 197).

Бул хадистерде айтылгандай берешендин байлыгы кемибейт. Андай болсо, жандүйнөнү жоомарттык жана берешендик сезимдер менен толтуруп, Жараткан ыроологон нематтарды жана өмүр-жашоону акырет пайдасы үчүн сарптоо чыныгы изгилик. Бул өңүттөн караганда мүлктүн жакшысы- ээсинен мурда акыретке кеткени, жандын кайырлуусу-Алла ыраазылыгын көздөп жашалганы.

13. КАНААТ ЖАНА ТОПУК

Алла берген ырыскыга ыраазы болуп, көпкө алкынбоо, башкалардын колундагыга көз артпоо канаат болорун баарыбыз үстүртөн болсо да билсек керек.

Бу дүйнөгө сынак үчүн жаралган инсан жаратылуу максатын унутуп, ырыскы көйгөйүнө муюп, болгон мүмкүнчүлүктү байлык табууга жумшабашы керек. Керисинче, Алла берген мал-мүлктү канткенде акырет үчүн пайдалуу олжого айлантам деген маселенин

үстүндө аракеттенгени дурус. Анткени Жараткан Алла макулук атпайдын ырыскысын Өз карамагына алып, пенделеринин канааттуу, топуктуу болушун арзуулаган:

“Жержүзүндөгү бар жандууну ырыскысы менен камсыздоо милдетин Алла алган...» (Худ, 6).

“Силер үчүн, силер ырыскы бералбай тургандар үчүн жерге жашоо жараттык» (Хижр, 20).

“Өз азыгын камдай албаган нечелеген жаныбар бар. Бирок аларга да, силерге да Алла ырыскы ыроолойт. Ал - бүт нерсени Угуучу жана Билүүчү» (Анкабут, 60).

“Ырыскыны Алладан гана сурагыла!» (Анкабут, 17).

“Шексиз, бул Биз берген ырыскы. Ал эч качан түгөнбөйт!» (Сад, 54).

Канааттуу пенделерди Алла Элчиси мактоого алган:

“Оболу мусулман болгон, жетиштүү ырыскысын алган, Алла тартуу кылган нематка канаат кылган пенде шек-күмөнсүз кутулат» (Муслим, Закат, 125).

“Кудай Таалам! Мухаммаддын үммөтүнүн ырыскысын муктаждыгына жараша бер!» (Муслим, Закат, 126) деп дуба кылчу экен жарыктык Пайгамбар.

Байлыгы ашып-ташып турса да, ага канаат кылбаган адам колунда жок кембагалдан бетер санаа чегет. Адамзаада үчүн мындай дарт өтө коркунучтуу. Дарт ырбап кетсе, бир күндө миң, миллиондоп киреше түшүп турсаса да, адамдын көзү ач бойдон кала берет. Шүйкүмү жок мындай адамдардын абалына Алла Элчиси мындайча түшүндүрмө берет:

“Адамзааданын бир өрөөн толо алтыны болсо, дагы бир өрөөн алтындуу болууну калайт. Анын көзүн топурактан башка эч нерсе тойгуза албайт. Бирок Алла тообокердин тообосун кабыл кылат» (Бухари, Рикак, 10; Муслим, Закат, 116-119).

Демек, канаатсыздык күнөө. Андан арылуу үчүн тооба кылуу абзел. Мындай абалдагыларга Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* берегидей кеңеш айткан:

“Кимиңер болбосун жаратылыш жана байлык жагынан өзүнөн жогорудагыга көз салган учурда, өзүнөн төмөндөгүлөргө сөзсүз бир назар оодарсын» (Бухари, Рикак, 30).

Эми Улукман Акимдин насаатына көз жүгүртөлү:

“Уулум! Жандүйнөңдү кайгы-муң жана түгөнбөс санаалар менен алагды кылба! Ачкөздүктөн сактан! Тагдырга ыраазы бол! Жашооң жакшырып, турмуштан ырахат алуу жана көңүлүң куунак болсун үчүн Алланын бергенине канаат кыл!»

Канаат-иш таштоо, жалкоолук кылуу, колдогуга топук кылып олтура берип кембагалга айланып калуу эмес. Ушуну туура түшүнүү абзел. Ислам дини адампендеге залакасын тийгизе турган жашоо ыңгайын эч качан сунуштабайт. Канаат жүрөктөн жана адеп-ахлактан сызылып чыккан өзгөчө касиет. Мусулман адам адал иштеп өзүн камсыздап, ашканын муктаждарга кайрым кылышы кажет.

Топук деле канаат сыяктуу изги сыпаттардын бири. Топук сөзүнүн маани-маңызы бираз кенениреэк. Көздү ток тутуу, көңүлдү руханиятка байытуу жана бир нерсе чыгып калабы деп башкалардан үмтөтпөө, өз муктаждыгын башкаларга жүктөп салбоо -топуктуулуктун туюнтмасы.

Азирети Мухаммад Пайгамбарыбыздын *(саллаллаху алейхи васаллам)* хадисине дагы бир жолу назар этели:

“Жабраил келип мага мындай деди: “Эй Мухаммад! Каалаганыңдай жаша акыры сөзсүз өлөсүң! Каалаганыңды сүй, (акырында) баары бир айрыласың! Каалаган нерсең менен амал кыл, (акырында) анын үзүрүн көрөсүң! Түндөрдү ойгоо өткөрүү момундун шарапаты экенин; бирөөнүн көзүн карабоо анын ызаттуулугунун белгиси экенин билип кой!» (Хаким, IV, 360-361/7921).

Топуктуулук-чийки сапаттан арылып кемелине жеткен, чынчыл жана динге бекем момун мусулмандардын өзгөчөлүгү.

“Канаат түгөнбөгөн казына» (Дайлами, III, 236/4699) деп хадисте айтылганы сыңары топуктуулук-Жаратканга жакындоонун натыйжасында жүрөктүн руханиятка тоюп, бейпил тартып калышы. Анткени канаат жана топук менен байыган жүрөк дүнүйө мүшкүлүн ойлоп да койбойт. Рух түбөлүктүүлүктү аңдап, убактылуу жыргалчылыктын азгырыгы өчөт. Алла Таала аны “ал-Мугни» деген куттуу ысмы менен Өзүнөн башка бүт нерседен азат кылат.

“Кимде ким муктаждыкка кабылып, адамдарга даттанса, мукжаждыгы орундалбайт. Кимде ким муктаждыгын Аллага айтса, дароо же келечекте ага Жараткан тарабынан ырыскы берилишинен үмүт кылууга болот» (Тирмизи, Зухд, 18/2326; Абу Давуд, Закат, 28/1645).

Бир гана мал-мүлк же байлык үчүн эмес, пендени кайдыгерликке түрткөн бардык нерсеге жүрөктү ачып берүүдөн сактануунун өзү эле топуктуулук.

Изгилик элестери

Канаатты так буйрулгандай орундаткан Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* эч кимден бир нерсе талап кылбоого айрым учурларда сахабаларынан убада алган. Савбан *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет. Сүйүктүү Пагамбарыбыз мындай деген:

“-Кимде ким мага эл-журттан эч нерсе сурабаганга сөз берсе, мен ага бейишти убада кылам» .

“-Мен сөз берем!» деп ыргып турдум».

Хадисти баян эткен сахаба бул окуядан кийин Савбандын өмүрү эч бир адамдан эч нерсе сурабаганын маалымдаган (Абу Давуд, Закат, 27/1643).

***

Азирети Пайгамбарыбыздын канаатты жана топуктуулукту сахабаларына канчалык даражада үйрөткөндүгүн Авф бин Малик *(Алла ага ыраазы болсун)* берeги хадис аркылуу билдирет:

“Биз жети-сегиз киши болуп Алла Элчисинин жанында олтурганбыз. Бир маалда ал бизге кайрылды:

-Алла Элчисине кол бербейсиңерби?

-Оо, Пайгамбар! Биз ансыз деле сага кол бергенбиз! дедик. Жарыктык пайгамбар ушу суроону үчүнчү ирет кайталап кол узатканда деңдароо болдук. Чындап түшүнүксүз болуп турганын айтууга туура келди:

-Оо, Пайгамбар! Биз сага мурда кол берген элек, бул жолу эмне үчүн кол алышабыз?

Ал мындай деди:

-Аллага кулчулук кылып, Ага эч нерсени орток кошпоо, беш убак намаз окуу, моюн сунуу жана (үнүн басаңдатып) эч кимден бир нерсе талап кылбоого кол алышабыз!»

Ант этип туруп айтайын, ушу топтогулардын ичинен айрымдары (ат үстүндө турганда) камчысы жерге түшүп кетсе, алып берүү үчүн бирөөдөн жардам сураганын көрбөдүм» (Муслим, Закат, 108).

Суроону Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* үч ирет кайталашы жана сөз арасында үнүн басаңдатышы айтылып жаткан кептин маанилүүлүгүнөн эле.

***

Амр бин Таглиб *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Азирети Пайгамбарыбызга *(саллаллаху алейхи васаллам)* олжолонгон мүлк апкелинет. Ал олжону мусулмандардын айрымдарына таратып жиберет. Олжо тийбей калган пенделердин оңду-солду сөздөрдү айканы угулат. Аллага шүгүрчүлүк айткандан кийин мындай деди:

“Аллага мактоолор болсун, мен айрымдарга берип, айрымдарга берген жокмун. Аныгына келсек, менден олжо албагандар алгандарга караганда мен үчүн дагы да сүйкүмдүү. Мен айрымдардын жүрөгүнөн сабырсыздык жана тамаксоолук көргөнүм үчүн

беремин. А айрымдарды болсо, Алла берген канаат жана жакшылык менен жекеме жеке таштап койом. Амр бин Таглиб мына ошолордун бири».

Амр бин Таглиб:

«Ант болсун! Азирети Пайгамбардын мага карата айткан ошо сөзү, мен үчүн бүт дүйнөгө тете» деп сүйүнүчү койнуна батпайт (Бухари, Жума 29, Хумус 19, Тавхид, 49).

***

Азирети Умар *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Алла Элчиси мага анда-санда казат олжосунан берип турчу. Албаганга жакшы эле аракет жасап, андан көрө колунда жокторго берсе жакшы болорун сунуш кылчумун. Ал мага:

"-Муну сен ал! Көз артпай, каалабай турган чакта берилгенди ала бер. Өзүңө ал, кааласаң кайрым кыларсың. Бирок мындай шартта болбогон мүлктүн артынан чуркаба!» деп насаат айтыптыр (Бухари, Закат, 51).

***

Сүйүктүү Пайгамбарыбызды көргөнү келген Бани Тужиб жаматы мекенине кайтып кетүүгө камынып жатканда Алла Элчиси аларга сонун белектерди таратат.

-Белек албай калгандан барбы?

-Ооба, жаш жагынан эч кичүүбүздү унааларга кароол кылып таштап келген элек -деди арадан бирөө. Азирети Пайгамбарыбыз аны да жөнөтүүнү өтөнөт. Бани Тужиб тобу унааларга барган соң жаш уланды жиберишет.Жаш болсо да сүйлөгөнү орундуу экен. Келген жайын түшүндүрөт.

-Пайгамбарым! Менин тилегим сапарлаштарымдыкына такыр окшобойт... Алладан кечирим алууну, мээримине бөлөнүүнү жана жүрөгүмө токпейилдикти беришин арзуу кылып жүрөм. Сиз мага ак батаңызды берип койсоңуз жетет! -

Ичтен ыраазы болгон Алла Элчиси:

"Оо, Жараткан! Аны кечир жана мээримиңе бөлө! Жүрөгүнө байлык бер!» деп батасын да, белекти да берип жөнөтөт.

Ошентип, Бани Тужиб жамааты өз мекенине кайтат. Кийинки жылы булардан бир жамаат ажылык мезгилинде Азирети Пайгамбарыбыз менен Минада жолугушуп, өздөрүн тааныштырышат. Жолугушуу учурунда алардан сурайт:

-Былтыр силер менен келген жигит эмне кылып жүрөт? Орто курактагы токтоо бир адам жооп узатат:

-Пайгамбарым! Улуу Жараткан ыроологон ырыскыга андан өткөн канаатчыл, топуктуу адамды көрбөдүк. Коомчулук дүнүйө бөлүшүү үчүн жаналекетке түшкөн чакта ал эч маани бербейт мындай иштерге.

Бул кабарды сүйүнүү менен уккан Азирети Пайгамбар Жаратканга алкыш айтып, жаш жигит үчүн бата тиледи.

Арадан кыйла убакыт өтүп, бул жаш жигит изги адеп-ахлагы менен өз коому арасында кадыр-баркка ээ болот. Байлыкка умтулбай, Алла берген ырыскыга топук кылып өмүр кечирет. Азирети Пайгамбарыбыздын көзү өткөн соң Йемен калкы динден кайткан кезде Алла Элчисинин батасын алган жаш жигит элин динге үгүттөп, динсиздиктен кайтарууга жанүрөйт. Мээнети текке кетпейт, коомунан бир да киши Исламды чанбайт. Абу Бакир халифалыкка келген соң аны сураштырып, ал-абалын билет да аймактын акимине кат жолдоп, ал жигитке жылуу-жумшак мамиле кылууну буйруйт (Ибн-и Кайййум, III, 650-652; Ибн-и Саад, I, 323).

***

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* дин Исламды жайылтуу озуйпасын аракалагандан тарта ыйманга келген адамдар кайсы элден, расадан же уруудан болбосун, бардыгын бирдей кабылдап, алардын баарын Ислам биртууганы деп жарыялаган.

Дин Исламдын алгачкы жылдарында бири-бири менен биртууган атанган мусулмандар Улуу көчтөн кийин да боордоштук келишимин бышыктап, бүтүндөй адамзаадага боордоштуктун баа жеткис үлгүсүн көрсөтүшкөн.

Бул боордоштук бар нерсесин Меккеде таштап, Мединага көчүп барган мусулмандар менен кучак жая тосуп алган ансарларга бири-бирине ар тараптан заттык жана рухий жактан жардам көрсөтүүлөрүнө демине дем, күчүнө күч кошкон. Ансарлар дин жолунда туулуп өскөн алтын топурагынан айдалган мухажирлердин муңун тең бөлүшүп, аларга бар күчү менен жардам берип, мусулмандардын ортосундагы биримдикти, ынтымактыкты бекемдөөгө жанүрөй аракет кылышкан. Ошого карабай жандүйнөсү канаат казынасына жык толгон мухажирлер топуктуулук кылып:

«Ушуга дейре бизге көп кызмат кылдыңар. Алла ыраазы болсун. Мал-мүлкүңөр өзүңөрдө калсын, андан көрө мага базардын жолун көрсөт!» деп айта алышкан (Бухари, Буйу, 1).

***

Алла Элчиси Теңирий буйруктун негизинде өзүнө бөлүнгөн (бештен бир бөлүгү) олжодон Исламга көңүлү бар адамдарды туура жолго жакындатуу максатында аларга да арбын үлүш бөлө турган. Хаким бин Хизам *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

Алла Элчисинен өзүмө үлүш бөлүп беришин сурадым. Жүз төө берди. Дагы бир жолу сурадым. Дагы жүз төө берди. Дагы бир ирет сурадым. Анда дагы жүз төө берди. Андан соң мындай деди:

-Эй, Хаким! Чынында да мал (дүнүйө) адамды өзүнө тартып турат. Ким аны ачкөздөнбөй топуктуулук менен алса, анда береке деген болот. Ким ачкөздүк менен алса, ал малдын берекеси болбойт. Мындай адам канча жесе да, ичсе да такыр тойбойт. Берүүчү кол алуучу колдон да кайырлуу.

-Оо, Алланын Элчиси! Сени ак дин менен жөнөткөн Жараткан Аллага ант болсун! Өмүр бою Сенден башка адамдан эч нерсе кабыл албайм! дедим.

Хаким Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* берген алгачкы жүз төөнү алып, калганын кайтарып берди. Күнү келип, Азирети Абу Бакир олжодон үлүш бөлүп берүү үчүн Хакимди чакыртты. Бирок Хаким үлүш алуудан баштартты. Андан соң Азирети Умар аны бир нерсе берүү үчүн чакыртты. Хаким мында да кабыл алган жок. Азирети Умар топтогу адамдарга кайрылды:

-Эй, мусулмандар! Силерди Хакимге күбө кылам. Мен ага мына бул олжодон Жаратkандын ага бөлгөн үлүшүн берип жатам, бирок ал алгысы келбей жатат.

Ошентип, Хаким Алла Элчисинин одүйнө салышынан соң өмүрүнүн акырына чейин эч кимден эч нерсе алган эмес экен (Бухари, Васая, 9; Вакиди, III, 945).

***

Күндөрдүн биринде Азирети Мухаммадга *(саллаллаху алейхи васаллам)* Мединалык мусулмандардан бир адам келет. Жокчулук жондон кайыш тилгенин айтып даттанат. Экөөнүн ортосунда берегидей баарлашуу жүрөт.

-Үйүңдө эч бир буюмуң жокпу?

-Бар! Жарымын жерге төшөп, жарымын жамынган таарыбыз жана суу куйган идишиибиз бар.

-Ошолоруңду бул жерге алып кел.

Буюмдар алынып келинет.

-Буларды ким сатып алууну каалайт? Сахабалардан бирөө бир дирхамга аларын айтат.

-Дагы көбөрөөк акчага ким сатып алат?

Эки дирхам берген сахабага буюмдар сатылган соң акчаны кембагалга берип жатып мындай дейт:

-Мунун бир дирхамына бүлөң үчүн тамак-аш ал. Ашканына бир балта ал да, мага кел.

Көп өтпөй кембагал балтаны алып жетип келет. Алла Элчиси өз колу менен балтаны саптаган соң:

-Эми баргын да отун алып сат. Он беш күн иштеген соң мага бир жолук -деп аны узатат.

Айтылгандай эки аптадан кийин кембагал Алла Элчисине *(саллаллаху алейхи васаллам)* келип, он күн ичинде он дирхам пайда тапканын, өзүнө, бүлөсүнө кийим-кече, азык-түлүк сатып алганын айтат.

Бул кабар Азирети Мухаммадды *(саллаллаху алейхи васаллам)* абдан сүйүнтөт. Ал мындай деген:

“-Тилемчилик кыямат күнү жүзүңө кара так болуп көрүнгөнүнө караганда бул иш сен үчүн дагы да кайырлуу» (Абу, Давуд, Закат, 26/1641; Ибн-и Мажа, Тижарат, 25).

Мусулман адам Азирети Пайгамбарыбызчылап мусулман боордошунун кесип тандашына жардам көрсөтүп, башкалардын да камын ойлой жүргөнү дурус.

***

“Байлык жогорубу же кембагалдык жогорубу?» деген суроого такыбаалыгы жана ыкласмандыгы менен даңазага татыган Ахмад бин Ханбал:

“Эл-журттан сураба, соода-сатык менен алектен. Топуктуулуктан артык шарапаттуулукту билбейт экем» деп жооп берген экен.

***

Ибрахим бин Атхам кембагалдыктан даттанган адамга :

-Кембагалдыктан даттангыдай эмне аны акысыз бериштиби? дейт.

Шашкалактаган адам суроо узатат:

-Мырзам! Кембагалдыкка да акы төлөнөбү?

-Албетте! Мен кембагалдыктын наркын көрүп, сатып алуу үчүн чын ыкластан Балх өлкөсүн бергем...

Кеменгер бул жерде азоо напсини тизгиндеп, канааттуу болууну кыйытткан. Айласыз кембагалдыкка чыдап сабыр көрсөтүлсө, анын рухий наркына баа жетпес...

***

Канааттуулук жана топуктун артыкчылыгын чагылдыруу өңүтүнөн береги икая зор мааниге ээ:

Оозачар маалы. Наабайчынын каалгасына ажайып сыры бардай бакубат көрүнгөн бир карып келет. Жүзү сумсайыңкы, тартып үнү каргылданат.

-Уулум, бүгүнкү муктаждыгымды таба албадым. Мага жарты нан бер, ажал айдабаса, эртең келип төлөп кетейин. Боору ачыган наабайчынын:

-Кантип бербей койоюн. Жарты эмес, бүтүн нан берем. Акчасы керек эмес. Адал болсун! дегенине карабай көшөрөт:

-Кой балам, мага нандын төрттөн бири жетет... Балким, дагы үч кембагал келип жүрбөсүн. Сураганымдан артык жүзүмдү кызарта албайм. Ашыгына күч жетпейт. Асыресе төрттөн бири үчүн шартым, эртең келип карызымды төлөп кетем.

Табышмактуу инсандын табышмактуу мамилесине акылы жетпеген наабайчы нандын төрттөн бирин бергенге аргасыз болот. Нанды өөп, анан койнуна каткан карып шыбышсыз кадам таштап жол тартат. Бир маалда алдынан бир ит чыгат. Шыйпаңдап, үмүттүү караган көздөрүнөн анын ач экенин аңдаган карып “Демек жарымы сенин ырыскың экен!» деп койнундагы нандын жарымын итке берет да, мечитке барып калган нанды жеп муздак суу менен ооз ачат. Аз да болсо ырыскы берген Аллага шүгүрчүлүк келтирип намазга турат.

Эртеси күнү бирөөнүн ишин бүтүрүп акы алат да, наабайчыга барат. Албайм дегенине койбой акчаны чөнтөгүнө салып артка кайтат.

Мына канаат жана топуктуулуктун туучокусу... Ошол эле маалда өз муктаждыгына карабай берешендикти, Алланын макулугуна болгон боорукерликти аттап өтпөгөн жоомарт кул...

***

Адампенде чөйрөгө токпейил карап, ошол эле маалда Алладан келген нематтарга топуксуздук кылбашы керек.

"Аюб (алейхис салам) жуунуп жаткан маалда үстүнө бир топ алтын чегиртке түшөт. Дароо кочуштап, кийимине толтуруп кирет. Буга көбө болгон Алла үн салат:

"-Эй Аюб! Мен сени мунун (дүнүйөдөн) муктаждыгынан чыгарган эмес белем?» Азирети Аюб:

"-Ызаатыңа ант этем, оо, Жараткан! Сенден келген берекени таштап сала албайм!» деп жооп берет» (Бухари, Гусл, 20).

***

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз байлыктын көптүгү эмес, көңүлдүн, пейилдин токтугу нукура байлык экенин баса белгилеген[58]. Бул өңүттөн караганда, канаат жана топуктуулуктун салмагына жараша бай болуп эсептелебиз. Хадисте айтылгандай канаат-түгөнбөс, бүлүнбөс казына[59]. Демек, байлыкгы артып, берешендик кылган жандар чыныгы момундар.

14. ЗУХД-БАЙЛЫКТЫ ЖҮРӨКТӨН ООЛАК ТУТУУ

Ар түрдүү дүнүйөлүк жана напсилик азгырыктарга алдырбай, жандүйнөнү ибадат жана изги мамиле менен шөкөттөөнүн натыйжасында Алладан башка бүт нерсе жүрөктөгү өз баркын, маанисин жоготсо бул абал -зухд болуп эсептелет.

Захид-бул күнөөдөн сактануу үчүн шектүү саналган нерселерди да таштаган, Алланы сүйүп, Анын ыраазылыгынан куру калуу коркунучун жүрөктө сергек тутунган, дүнүйө нематтарын максаттуу колдонгон пенде. Мындайча айтканда дүнүйөкорлукту жүрөктөн сырт кармаган адам захид деп аталат.

Ислам залкарлары Кудай алдында чынжүрөктөн кулчулук кылып, дүнүйөгө болгон алаканы зухдчулук жана топуктуулук менен чагылдырып өткөн. Алланы сүйүү жана коркуу сезиминен башка бүт нерсе алардын жүрөгүндө жөнөкөй буюмга айланган. Зухудду бул өңүттөн карай турган болсок, дүнүйөкорлукка, ачкөздүккө каршы бышык калкан деп эсептөөгө болот.

Алдамчы дүнүйө көзбойомочулугу, убактылуу көзөлдүгү менен көп адамды өзүнө байлап алган. Аныгында адамзаада байлыкты жүрөктөн сыртта кармап, максатуу колдонуп, акыреттик соопко-байлыкка айлантышы керек. Ышкы менен кумарга баш байлап сүрүлгөн өмүрдү Алла Таала мындайча сүрөттөйт:

"Билип койгула: Чындыгында (бул) дүйнө - оюн, азгырык, кооздук, жана өз ара мактануу, ошондой эле мал-мүлктү, бала-чаканы көбөйтүү (гана). (Бул дүйнө) өсүмдүктөрү каапырларды таң калтырган жамгыр сыяктуу. Кези келгенде кургап, сапсары болгонун көрөсүң, андан кийин кайра топуркка айланат. Акыретте катуу азап (бузукулар үчүн), ал эми Алланын ыраазылыгы жана кечирими -(момундар үчүн). Дүйнө жашоосу-алдамчы ырахат» (Хадид, 20).

"Акыретке салыштырмалуу будүйнө бириңердин манжасын деңизге салганына окшош. Ал адам манжасынын канчалык деңгээлде (деңизге) айланганын көрсүн» (Муслим, Жаннат, 55).

"Кимдин оюда акырет болсо, Алла анын жүрөгүн кеңдик, ишине жеңилдик берет, дүнүйө ага моюн сунуп артынан ээрчийт. Ким дүнүйөнү арзууласа, Алла анын эки көзүнүн ортосуна кембагалчылыкты койот, ишин баш-аламан кылып чачыратат. Натыйжада маңдайына жазылгандан артык дүнүйөлүккө ээ болалбайт» (Тирмизи, Кыямат, 30/2465).

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* үммөтүн байлыкка каршы токпейил жана Алла багыштаган нематтарга шүгүрчүл болууга үндөгөн:

“Силерден да жашоо шарты оорлордун турмушуна карагыла, өзүңөрдөн мыктыларга карабагыла. Бул Жараткан багыштаган наматтардын баркын аңдоо үчүн дагы да изги иш» (Муслим, Зухд, 9).

Пайгамбардын бул усулун өзүмсүгөндөрдүн белгиси саналган “зухд» менен “такыбачылыкты» айрым инсандар жаңылыш түшүнүп алышкан. Ачыгы, булардын аныктамасы түбү келип нематтардан ырыскы жана байлыктан баш тартуу деген түшүнүккө такалат. А аныгында мал-мүлк айрым ибадаттардын өзөгүн түзгөндүктөн, Жараткан даргөйүндө жогорку баага арзыйт. Маселен, Курандын көптөгөн аятында инфак-кайырым деген сөз айтылат. Ошондой эле ажылык менен зекет дин Исламдын беш негизинин ичинен орун алган. Аталган ибадаттарды орундатуу белгилүү өлчөмдөгү мал-мүлккө, байлыкка ээ болуу менен орундалат. Асыресе “берген колго» караганда “алган колдун» жогорулугун маалымдаган Пайгамбар хадиси [60]белгилүү өлчөмдөгү байлыкты табууга шыктандырат. А зухд дин сунуштаган бул жагдайга каршы эмес.

Күнөөгө жана кайдыгерликке батып каламбы деген коркунучтан улам дүнүйө-байлыкка токпейил, сыпаа болуу үчүн, албетте, зухд менен такыбаалыкка муктажбыз. Белгилей кетчү нерсе, канаат, топуктуулук жүрөк иши, кыймыл-аракет иши эмес. Тактап айтканда, дүнүйө нематы менен алектен, бирок аны жүрөккө жолотпо, жакындатпа дегенди туюнтат. Демек , зухд -жакырлык эмес; жүрөктүн бай, кедейге зарыл болгон оң мүнөзү. Кудайдын жазымышы менен жакырчылыкта жашаган пенде дүнүйөнү чын жүрөктөн арзуулап, байлыкка чаңкап жүрсө, ал зухд жана топук кербенинин өкүлү эмес. Тагдыр сунган жакырчылыкта жашаган момун пенде чын ыкластан, ыктыярдуу түрдө гана кембагалдыкка топук кыла алса, ал жүрөгүн дүнүйө-байлык ооруусунан куткара алат.

Зухдка Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* мыкты аныктамасын берген:

“Бул дүйнөдө зухд – адалды арам кылуу, же мал-мүлктү таштоо эмес.

Бул дүйнөдөгү зухд–жалгыз гана Алла Тааланын колунда болгон нерсеге өз колуңда болгонго караганда көбүрөөк ишенүү; башың бир балээге кабылып, ал балээ сенден кеткиче анын сооп жана сыйлыктарынан үмүткөр болуу...» (Тирмизи, Зухд, 99).

Изгилик элестери

Ыяс бин Салабанын *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусунан караганда сахабалар Алла Элчисинин жанында олтуруп байлыктан кеп салып калышат. Ошондо Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* аларга мындай деген:

“Силер уккан эмессиңерби, уккан эмессиңерби? Жупуну жашоо ыймандан, жупуну жашоо ыймандан» (Абу Давуд, Таражжул, 1/4161; Ибн-и Мажа, Зухд, 4).

Тактап айтканда, дүнүйө-байлыкты жүрөктөн тыш кармап, канаат менен топукту эш тутуп жашоо...

***

Азирети Айшанын айтуусуна караганда Мединанын жергиликтүү тургундарынан бир мусулман аял зыяраттап келет. Алла Элчисинин кабатталган катуу таарда жатып уктаарын көрүп көңүлү түтпөйт. Үйүнөн жүнгө толутурлган жууркан алып келип тартуу кылат. Азирети Пайгамбарыбыз жууркандын жаңыланышын жакшы кабылдабайт:

“-Айша! Жууркандын ээсине тапшыр. Ант этип туруп айтам; эгер каалаганымда Алла тоолорду алтын, күмүшкө айлантып, мени менен чогуу бастырып, ыктыярыма байлап коймок» (Ахмад, Китабуз-Зухд, 30 б).

***

Абдулла бин Масуд *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Алла Элчиси ойгонот. Таарга жатып уктагандыктан, бетинен тарта оң капталына чейин анын изи түшүп калганын көрдүк. Боорубуз ачыды. Төшөк же жууркан берсек деген сунушубузду четке кагып мындай деди:

“Дійнөнін мага эмне кереги бар! Дійнө менен менин байланышым мындай: жайдын кіні алыска сапарга чыгып, чаалыккан кезде бир дарактын көлөкөсүндө тыныгып, анан кайра жолуна тішкөн киши сыяктуумун. (Тирмизи, Зухд, 44 – 2377)».

***

Сахл бин Саад *(Алла ага ыраазы болсун)* күндөрдүн биринде өзүнөн кийинки муундарга маалымдады:

-Алла Элчиси пайгамбар болуп жиберилгенден көзү өткөнчө эленген унду көрбөдү.

-Азирети Пайгамбарыбыздын убагында сиздер элек колдончу белеңиздер?

-Ал пайгамбар болуп жиберилгенден көзү өткөнгө чейин элек дегенди көргөн жок.

-Эленбеген арпанын унун кантип жегенсиздер?

-Биз арпаны жаргылчакка тартып анан сапырчубуз. Кебектин учканы учуп, учпаганы камырга аралашып кетер эле- деди (Бухари, Атимма, 23).

***

Анас *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Бахрайндан Сүйүктүү Пайгамбарыбызга мал-мүлк келди. Бул жолку келген мал-мүлк мурункуларга караганда алдаканча көп эле. Ал жакшылап назар деле бурбады, намазын окуп келген соң узактан көрүнгөн мусулманды да чакырып, мүлктөн үлүштөдү. Бир дирхам калтырбай тараткан соң үйүнө кайтты (Бухари, Салат 42, Жизя 4, Жихад 172).

***

Ааламдардын Ардагы кооздукка, чырайлуу буюмдарга көңүлүн уурдаткан жубайларына Курандын жоболору менен эскертүү берип эле тим болбостон, дүнүйө кооздугун же Алла Элчиси менен акырет үзүрүн тандоону сунуштап, бир ай бою өзүнчө жаткан. Бул окуя үчүн төмөнкү аяттар түшүрүлгөн:

“Эй Пайгамбар! Жубайларыңа: «Дүнүйө жыргалчылыгын жана кооздугун кааласаңар, дароо келгиле, силерге пайда келтирип, жакшылык менен ажырашайын. Эгер Алланы, Анын Элчисин жана акырет журтун кааласаңар, анда Алла жакшылык жасаганыңарга зор сыйлык даярдап койгон» деп айт» (Ахзаб, 28-29).

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* Азирети Айшадан *(Алла ага ыраазы болсун)* баштады:

“-Мен сага маанилүү бир иш сунуштайм. Жооп берүүгө ашыкпа. Ата-энең менен да кеңешип көргөн соң жооп берсең болот» деп, келген аятты окуп берди. Күтүүсүз суроо, келген аяттын таамайлыгы момундардын энесин бир топ чыйралтты. Ойлонуп олтурбай дароо жооп айтты:

-Демек, сизди тандоо маселесинде үй-бүлөм менен кеңешейинби? Эч качан андай болбойт! Мен Алланы, Анын Ардактуу Элчисин жана акырет үзүрүн тандайм.

Анын суроосуна бардык жубайлары бирдей маанидеги жоопторду беришти (Муслим, Талак, 29).

***

Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* колунан азаттыкка чыккан Савбан *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

Алланын Элчиси жолго чыгарда үй-бүлөсүнөн кызы Фатима менен эң акырында коштошор эле. Сапардан кайтып келген соң эң алгач Фатиманын үйүнө бара турган. Күндөрдүн биринде Алланын Элчиси дагы бир сапардан кайткан кез. Фатима каалгасына асемделген кездеме (парда) асып койгон эле. Асыресе, Хасандын да, Хусайндын да колунда бирден күмүш билерик бар экен. Пайгамбарыбыз негедир бул жолу Фатиманын каалгасына келип, үйүнө кирбей кайтып кетет. Фатима жагдайдын чоо-жайын дароо аңдайт да, парданы

алып, балдарынын колундагы күмүш билериктерди да чечип салат. Тиги экөөнө билериктин бирөөсүн гана берип койот. Хасан менен Хусайн ыйлап, Пайгамбарыбызга даттанып барышат. Алланын Элчиси (Фатиманын үйүнө барып) билериктерди алып, мага:

«-Эй, Савбан! Буларды баланчаныкына алып барып бер. Хасан менен Хусайн менин үй-бүлөмдөн болот. Алла Таала аларга ыроолочу жакшылык-нематтарды дүйнө жашоосунда эле колдонуп коюуларын каалабайм. Эй, Савбан! Фатимага сөөктөн жасалган мончок, (Хасан менен Хусайнга) дагы сөөктөн жасалган эки билерик сатып ал!» деп тапшырма берди (Абу Давуд, Таражжуль, 21/4213).

***

Алла Элчисине гана тиешеліі өзгөчөліктөрдін бири катары Анын дінийө жыйнабаганын, колунда эмне болсо, баарын Алла жолуна сарптаганын айта алабыз. Сахабалардын ичинен Абу Зар *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай дейт:

Азирети Пайгамбар менен Мединанын чет жакасындагы таштак жерде басып баратабыз. Алдыбыздан Ухуд тоосу көрінді.

–Эй, Абу Зар.

-Кулак сизде, Пайгамбарым.

–Менин ушул турган Ухуд тоосундай алтыным болсо, ал мени сійіндірбөйт болчу. Карызды төлөш ічін бөліп койгон акчамдан тышкары жанымда бир динар болсо, анын іч кіндөн ашык чөнтөгімдө жіріісін каалабайм» (Муслим, Зекет, 32; Бухари, Истикраз, 3).

Жол улап баратып Алла Элчиси мындай деди:

"-Дүнүйөдө байлыгы көптүн акыретте сообу аз. Адамдардын колундагыга токпейил бол, аларды сураба, пенделер сени сүйсүн" (Ибн-и Мажа, Зухд, 1).

***

Амр бин Авфтын *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусуна караганда Алла Элчисинин тапшырмасы менен Бахрейнге кеткен Абу Убайда *(Алла ага ыраазы болсун)* көп мал-мүлк менен келди. Ансар атанган Мединалык жергиликтүү мусулмандар анын келгенин угуп багымдат намазына жыйналышат. Намаз окулган соң кетүүгө камына баштаган Алла Элчисин ансарлар тегеректеп калышат. Аларды бул абалда көрүп мыйыгынан жылмайды:

-Абу Убайданын Бахрейнден мал-мүлк алып келгенин уктуңар го дейм?"

Баары бирдей баш ийкешти. Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* сөзүн улап көңүлүн өйүгөн санааны айтты:

"-Сүйүнгүлө жана сүйүнтө турган нерселерди үмүт кылгыла. Аллага ант этем, мен силерге келчү кембагалдыктан коркпойм. Дүнүйө-байлыктын силерден мурункулардын алдына жайылганы сыңары, силердин да алдыңарга жайылышынан, байлык үчүн алардын жарышканы сыңары жарышка силердин да түшүп кетишиңерден, аларды байлык бүлүндүргөнү сыңары, силерди да бүлүндүрүп кетеби деп коркомун" (Бухари, Рикак, 7; Муслим, Зухд, 6).

***

Дүнүйөгө берилип, акыретке кошкөңүл кароонун чоң коркунуч экенин аңдаткан береги мисал абдан ибараттуу:

Амави бийлигинин учуру. Халид бин Валиддин уулу Абдуррахман башчылык кылган Ислам кошууну Истамбулду каратуу тууралуу Алла Элчиси айткан сүйүнчү жана мактоого жетүүнү үмүт кылып жолго чыгат. Кошуун ичинде Абу Аюб ал-Ансарий да болот. Римдер шаар чебине артын салып каршылык көрсөтүп жаткан маалда ансардан бир аскер тизгинди бош койо берип Византиялыктардын ортосуна чейин кирип барат. Буга күбө болгон момундар: "Өз колуңар менен өзүңөрдү коркунучка түртпөгүлө!" деген аятты эске алып:

"-Ой тообоо! Тигини карагыла, каратып туруп коркунучка атылганын!" деп таң калышат. Кеп мааниси башка жакта жатканын аңдаткысы келген Абул Аюб ал-Ансари мындай деди:

“-Момун мусулмандар! (Жаңылыш ойлобогула!) Бул аят биз ансарлар жөнүндө түшүрүлгөн. Алла Таала Пайгамбарына жар болуп динди көтөргөн чакта биз “Мындан ары мал-жандыктын башына кайтып, аларды асыроо менен шугулданалы” -деген элек. Ошондон көп өтпөй Алла Таала өз Элчисине береги аятты түшүргөн:

“Алла жолунда кайырым кылгыла жана өз колуңар менен өзүңөрдү коркунучка түртпөгүлө. Жакшылык кылгыла, анткени Алла жакшылык кылганды сүйөт” (Бакара, 195). Байлык менен коюн колтук алышып, Кудай жолуна кызмат кылууну таштап салганыбыз үчүн “өз колу менен өзүн коркунучка түртүү” деген аныктама колдонулган.

Жараткан Алланын бул эскертүүсүнө жандилден кулак төшөп, ошого жараша кадам таштаган бул кутман сахаба дүнүйөнүн сан түркүн кооздугуна кол шилтеп, өзүн Кудай Таала жолуна кызмат өтөөгө атап, ушул айкашта шейит кеткен. Сөөгү чепке жакын жерге коюлган (крз. Абу Давуд, Жихат, 22/2512; Тирмизи, Тафсир, 2/2972).

***

Алла Элчисинин үйү өтө жупуну болгон экен. Атактуу аалым Хасан Басринин энеси кутман эне Умму Саламанын кызматчысы болот. Хасан бала кезде Азирети Пайгамбарыбыздын үйүнө көп баргандыгын, бөлмөлөрдүн шыбы өтө жапыз болгондугун жана өйдө көтөргөндө колу шыпка тийерин айткан[61]. Бөлмөлөрдүн каалгалары кара жүндөн жасалган кийизден болгондугу маалымдалган[62].

Бул жупуну үй Амавилердин бийлиги учурунда бузулуп, үй орду мечитке кошулат. Сахабалардан кийинки муундун өкүлү саналган таабииндин чоң имамдарынын бири Саид бин Мусайяб бул ишке ичи ачышканын мындайча билдирген:

“Ант болсун, ушулардын өз калыбында калтырылышын абдан каалачумун. Жаңы муун жана бул куттуу жайды зыяраттап келген пенделер Алла Элчисинин кантип өмүр кечиргенин көрүп дүнүйө жыйбас эле” (Ибн-и Саад, I, 499-500).

***

Сулайман пайгамбар мал-мүлккө, байлыкка болгон сүйүүнү жүрөктөн чыгарып салгандыктан өзүн кембагалмын деп саначу. Сөз жеткис сыпаалыгы болгон экен. Кедей-кембагалдар менен чогуу олтуруп, сукбатташып:

“-Кембагалга кембагалдар менен олтуруу жарашат” деп айтчу экен.

***

Айтууларга караганда Азирети Нухка суроо салышат:

-Эй, узун өмүрлүү Пайгамбар! Көзкарашыңда дүнүйө кандай экен?

“-Дүйнө он эки эшиктүү үйгө окшош экен. Бир эшигинен кирип, берки эшигинен чыктым” дептир (Ибн-и Асийр, ал-Камил, I, 73).

Нух пайгамбар өзүнө камыштан бир кепе курат. Көргөндөр баш чайкайт:

-Аттиң, ушунча аракет кылган соң чоң үй куруп алсаң болмок? Кеменгер пайгамбар:

-Акыры бир күн өлө турган пендеге бул да көптүк кылат. (Абу Нуайм, Хиля, VIII, 145).

Окуяны Жабир бин Абдулла баян эткен:

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Абу Убайданы жетекчи кылып дайындап, Курайш кербенин тосуп чыгууга бизди жиберди. Башка эч нерсе табылбагандыктан азык үчүн азыноолак курма салып берди. Жетекчибиз аны бизге бирден берет, аз-аздан шимип, анан суу ичип алчубуз. Ошентип, бир курма менен кечке азыктандык. Камчылар менен жалбырак күбүп, сууга жибитип жедик (Муслим, Сайд, 17).

Кутман сахабалар жадагалса муктаждыкка жетерлик азыктын жок экендигинен даттанышкан эмес, тек гана Алла жолундагы кызматты кадиксиз аткарууну көздөшкөн.

***

Күндөрдүн биринде Азирети Абу Бакирге *(Алла ага ыраазы болсун)* бир кесе толтура куюлган бал шербетин сунушат. Кесени колго алып, ичип-ичелек жарыктык сахаба ыйлып

жиберет. Аны көргөндөр да кармана албай көзгө жаш алышат. Ыйлашынын себебин мындайча түшүндүргөн:

“Алла Элчиси менен чогуу элем. Бир маалда; *“Мага жолобо, мага жолобо!* деп, бир нерсени жанынан кууп калды. А мен эч нерсе көралган жокмун. Эмнеге мындай кылганынын билгим келип сурадым. Ал мага буларды айтты:

“Мага болгон болуму менен дүнүйө көрсөтүлдү. Мага жолобо! дедим. Ал мага жакындаган жок. Бирок: Аллага ант болсун! Сен менден качып кутулганың менен, сенден кийинкилер менден кутула алышпайт! деди да, көздөн кайым болду”.

Мен дүнүйөгө болгон арзуудан корккондугум үчүн ыйладым” (Абу Нуайм, Хиля, I, 30-31).

Азирети Абу Бакир халифалык доорунда да өтө жупуну жашаган. Өлүм алдында өзүнө таандык жердин бир бөлүгүн сатууну, халифалык мезгил ичинде мамлекеттен айлык катары алган акчанын баарын кайтарып берүүнү керээз кылган (Ибн-и Асийр, ал-Камил, II, 428-429).

***

Азирети Абу Бакир өлүмү алында сүт берген төөсүн, кийим бойогон идишти жана баркыт чепкенин Азирети Умарга тапшырып коюну кызы Айшага керээз кылат. Айша эне атасынын керээзин так орундатып, аманаттарды жаңы халифага табыштайт. Кайгы-муңга мүңкүрөп турган Умар ал колдонуп жүргөн буюмдарды көрөрү менен жүүнү бошоп кетти көрүнөт:

“-Эсил кайран журтатасы! Алланын ырайымына бөлөнгүр! Өзүңдөн кийинкилерди кыйын абалга калтырып кеттиң го!” деп муңканат (Ахмад, аз-Зухд, 110-111; Суюути, Тарихул-Хулафа, Мысыр, 1969, 78-79 б).

***

Азирети Умардын халифалыгы мезгилине Сирия, Палестина, Мисир өңдүү өлкөлөр каратылат. Ошондой эле Иранга караштуу аймактар бүт бойдон Ислам өлкөсүнүн карамагына өтөт. Византия менен Ирандын бай казыналары Ислам дүйнөсүнүн борбору саналган Мединага агыла баштайт. Момун мусулмандардын курсагы тоюп, эл ичи шаңга толот. Бирок момундардын халифасы өлкөнүн саат сайын өсүп жаткан аброюна манчырканбай, казынанын ашып-ташып жатканына карабай, азга канаат, барга топук кылып, жамаачы чепкен менен эл алдына чыгып кутпа окуган. Турмуш-тиричиликке араң жете тургандай өлчөмдө казынадан айлык алгандыктан карыз алган учурлары болду. Алганы көр тиричиликке эптеп жетип жатты.

Сахабалардын билермандары халифанын бул абалына бир чети намыстанса, бир чети боор ооруду. Айлык акысын көтөрүүнү талкууга алышты. Бул пикирди ага сунуштагандан айбыгышып, халифанын кызы, Алла Элчисинин жесири Хафса *(Алла ага ыраазы болсун)* аркылуу кайрылышат. Ысымдарды атабоо шарты менен айлык акыны көтөрүү боюнча маселени билдирүүнү өтүнүшөт. Ал сахабалардын оюн макул көрүп, маселени атасына айтты. Алла Элчисинин ачарчылык азабын чегип, өзөк жалгаганга бир курма таба албаган[63] кейиштүү күндөрүнө күбө болгон атасы кызынан сурады:

-*Кызым! Алла Элчисинин тамак-аш жана кийим-кечектеги абалы кандай эле?*

-Араң жеткидей деңгээлде болгон -деген жоопту уккан халифа сөзүн мындайча улады:

“Эки дос (Азирети Пайгамбар менен Абу Бакир) жана мен Актыкка сапар тарткан үч жолоочуга окшошпуз. Биринчибиз өз деңгээлин тапты. Экинчибиз жолдон адашпай биринчиге жалгашты. Мен үчүнчү жолоочу катары досторума жолуккум келет. Эгер ашыкча жүк менен кете турган болсом, аларга жеталбай калам! Же сен менин бул жолдун үчүнчүсү болушумду каалабай турасыңбы[64]?

***

Шаан-шөкөт менен бардар жашоону каалабаган Абу Зар ал Гыфариге *(Алла ага ыраазы болсун)* казынадан төрт миң динар айлык бөлүнчү экен. Ал андан өзүнө жетиштүүсүн алып, калганын бей-бечараларга тараткандан тажабачу деп айтышат.

Бир дирхамы барга караганда эки дирхамы бар адамдын сурагы дагы да оор болорун айтып какшаган бул сахабага Шам аймагынын акими үч жүз дирхам бердирип жиберет. Тартууну көрүп, көңүлү чөгөт. Келген адамга агынан жарылат:

"-Бу аким мырза бизден дагы кембагал адамды таба албадыбы? Бизде башпаанегибиз, сүтүн ичип, этин жегенге коюбуз, иштин майын чыгара аткарган кызматкерибиз бар. Мындан ашыкчасына ээлик кылуудан коркомун" деп, тартууну албай, артка кайтарат (Ахмад, Зухд, 147).

***

Кадырман сахабалардан кийинкин муундун кайраты жана, албетте, Алланын буйругу менен жер бетин ыйман толкуну каптады. Тарик бин Зияд беш миң адамдан турган колу менен Испаниянын токсон миңден ашкан тогуз түмөнүнүн бүлгүнгө учуратты. Тарик испан королуна тандык казынанын үстүнө чыгып алып, өзүнө өзү буларды айткан:

"Тарик! Сен кечээ мойнунан байланган кул элең. Баралы келген саатта Алла сени азаттыкка чыгарды. Айбаттуу аскербашчы болдуң. Бүгүн болсо Испанияны караттың, бүт өлкөнүн казынасы таман астыңда турат. Эртең эле Алланын алдына сөзсүз барарыңды эсиңден түк чыгарба!"

Кулдун кишилик сапатын түптөп, анан аны изгиликтин сересине чыгарган-бул эмне деген ажайып тарбия!..

***

Шах Накшибанди олуянын таалимин алган улуу олуя Мухаммед Париса ажылыкка аттанат. Багдад шаарын аралай өтүп баратып нур жүздүү соодагерге назары бурулат. Ал алтын-күмүш сатуучу экен. Кардарларды тынымсыз тейлеп, өтө берилип иштегенин көргөн олуя дүнүйөгө баш оту менен кирип кеткен тура деген ойго кетет:

"Аттиң! Берилип ибадат кылар чакта дүнүйө илдетине кабылыптыр!."

Бирок бир кыйла баарлашкан соң алтын саткан жигиттин жүрөгү Аллага арналганын, ар бир мөөнөттө Аны эстеп турарын сезет. Бул ирет ичинен:

"Көз тийбесин! Кол пайдада, жүрөк Аллада!.." деп кымыңдап, акдилден жигитти алкап жолго түшөт.

Жигиттин бул абалы тасаввуф тилинде "халват дар анжуман" деп аталат. Тактап айтканда, калайыктын ичинде болгону менен жүрөктөн Алла менен чогуу болуу, көпчүлүк ичинде жалгыздык абалды жашай билүү...

Мухаммед Париса Меккеге барып, Каабанын көшөгөсүнө жабышып, өпкөлөп ыйлап жаткан ак сакалдуу абышканы көрөт. Жанаша туруп аны минтип бериле ыйлаганына суктана:

"Атаганат! Мен да ушинтип бериле ыйлап, Жаратканга мунажат кыла алсам кана!" дейт ичинен. Кийинчерээк олуялык караш менен абышканын жүрөгүнө назар салып анығын көрөт. Анткени анын жалбарышы, төккөн көз жашы байлык, дүнүйө үчүн экени айкын болот.

Икаядан байкалгандай дүнүйөгө токпейил, захид кароо пенде үчүн зарыл нерсе. Анын байлыкка да, кембагалдыкка да залакасы жок. Акырет ишин аксатпай дүнүйөлүк иштери улантуу бул абалды өнүктүрүүдөгү эң маанилүү жагдай болуп эсптелет.

***

Малик бин Динар Алланын сүйүктүү пенделерине саналган Рафиинин жылаңаяк, жылаңбаш чуркап баратканын түшүндө көрүп суроо салат.

-Кайда баратасың?

-Зындандан кутулдум, ушуга шүгүр.

Малик бин Динар таң заардан анын үйүн көздөй бет алат. Жетип жетпей чуру-чуудан улам Рафиинин көз жумганын билет.

Азирети Пайгамбарыбыз:

“-Дүйнө момундун зынданы, каапырдын бейиши” деп айткан (Муслим, Зухд, 1).

***

Мал-мүлк, бийлик-мансапка каршы токпейил болуп, байлыкты өз напсисинин жыргалчылыгы үчүн эмес, Алланын пенделерине кызмат этүү максатында кабыл этүү артыкчылыгын көрсөткөн рухий көсөмдөрдүн бири Явуз Султан Салим Хан өткөн дүйнөдөн. Улуу Каган күндөрдүн биринде кол астындагыларга кайрылат:

“Тоңмоюндук кылууну максат кылган болсоңор, ачык айткыла, бул мансапты дароо тапшырайын. Мен бул ишти дин Исламга кызмат кылуу максатында алдым. Баш ийүү, биригүү сунушу менден, кабылдоо силерден. Мен түн уйкудан, бейпил тумуштан кечип, Ак динди жаю үчүн күч жумшап келем. Эгерде Исламга салым кошууга ниетиңер жок болсо, ансыз деле менин бул орунга ышкым жок”.

***

Жыйынтыктап айтканда, адампенде Жараткан Алланын ыразылыгын көздөп, ошого жараша жан үрөшү керек. Жүрөктөгү сүйүү Кудай Таалага баш ийди дегиче пендеде зухд абалы пайда боло баштайт. Зухд абалы оожалган сайын напсини азгырган мал-мүлк көзгө жылуу көрүнбөй, анын Аллага таандыктыгы айкындалып, кайрым менен баага татыйт.

15. САБЫР ЖАНА КАЙРАТ

Сабыр: турмуштун ар кандай оор сыноолору, оош-кыйыш күндөрү жараян эткен чакта тең салмактуулукту сактоо, балээлерге чыдоо, кыйынчылыкка туруштук берүү, уруш-талаш жүз берип, оор жоготуулар болгон чакта кызуу кандуулукка алдырбоо, пенделик сезимдерди акыл-парасаттын жана диндин чегинде тизгиндөө деген маанилерди туюнтат.

Сабыр-изги ахлактын чордону, ыймандын жарымы, кубаныч жана таалайдын ачкычы. Сабыр-бейиш нематтарын таттырган улуу изгилик. Сабыр-жагымсыз жана кайгы-муңдуу окуялар жүз берген чакта мурунку калыптан жазбай Жаратканга бет алуу, рухий дүйнөгө сүңгүү...

Пайгамбарлар, олуялар сабырдуулук жаатында үлгүлүүлүктү көрсөтүп, Алланын жардамына тушугушкан. Андыктан сабырдуулукта, чыдамкайлыкта, кайрат кылууда аларды негизги үлгү деп билгенибиз дурус.

Сабырдын будүйнөдө ачуу, акыретте таттуу мөмөсү бар. Сабырдын оорлугуна чыдаган пенделер одүйнөдө Алланын ыраазылыгына татып, бейиштен орун алышат.

Тактап айтканда, Жаратකандын жаса-жасаба деген буйруктарынын артындагы сыр, акыбет жана үзүр тууралуу ой жүгүртүү сабырды жеңилдетет.

Машакаттуу окуяга тушуккан маалда акыл-эсти сергек кармап, кайрат кылуу-сабырдын алгачкы шарты. Өз убагында көрсөтүлбөгөн сабырдуулуктун акыбети зор болбойт.

Ахлактык жаамы изгиликтерди камтыгандыктан динибизде сабырдын салмактуу орду бар. Куранда сабыр тууралуу жетимиштен ашуун жерде кеп айтылат. Аяттарда Азирети Пайгамбарыбызга жана ал аркылуу бүтүндөй пендезатка сабырдуулук сунуш этилген:

“Эй ыйман келтиргендер! Сабыр жана намаз аркылуу Алладан жардам сурагыла!...” (Бакара, 153).

“Эй ыйман келтиргендер! Сабыр кылгыла, чыдамкай болуп, даяр жана сергек болгула. Алладан корккула, ийгилик табасыңар” (Аалу Имран, 200).

Элмалы Хамди Языр бул аятты төмөнкүдөй чечмелеген:

“ас-Сабур”-Жараткан Алланын токсон тогуз ысмынын бири. Кимде сабырдуулук болсо, демек анда Кудай Тааланын кудуретинин бир бүркүмү бар. Ал ар дайым сабырдуулардын досу жана колдоочусу[65]”.

Чоң өзгөрүүлөр, албан акыбет ар дайым бекем чыдамкайлыктын, кылт эткис сабырдуулуктун артынан келет.

“Сабыр кылгандардын акысы эсепсиз кайтарылат” (Зумар, 10).

Сабырдын түрлөрү жана изгилиги тууралуу Азирети Пайгамбарыбыздан бир хадис:

“Сабыр үчөө: Балээлерге сабыр, кулчулук озуйпаны өтөөдөгү сабыр, күнөөдөн оолактоодогу сабыр...” (Саюти, II, 42; Дайлами, II, 416).

Сүйүктүү Элчиси аркылуу Алла Таала берегi сүйүнчүнү билдирген:

“Жандай көргөн досун тирүүлүктөн алган маалда (сабыр кылып) үзүрүн Менден күткөн момун пендеме даргөйүмдөн бейиш тартуулайм” (Бухари, Рикак, 6).

“Пендемдин эки көзүн алып сынаганымда азиздикке сабыр кылса, көздөрү үчүн ага бейиш берем” (Бухари, Марда, 7; Тирмизи, Зухд, 58).

Динибиздин тарбия-таалим жаатында сабыдын маанилүү орду бар. Ошол себептен Азирети Абу Бакир мындай деген:

“Мен үчүн жайчылыкта жашап шүгүр кылганга караганда сыноого тушугуп сабыр кылганым дагы да пайдалуу”.

Изгилик элестери

Алла Элчисинин өмүр жолу баштан аяк сабырдуулуктун эң мыкты өрнөктөрүнө толтура. Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* балачагынан көзү өткөнгө чейин зор кыйынчылыктарды, машакаттарды тартып, оор жоготууларга дуушар болгон. Жарык дүйнөгө али келе электе атасын, алты жашка келгенде энесин, сегиз жашта чоңатасын, Пайгамбарлыгынын онунчу жылында ошо кезге чейин душмандан коргоп, болгон жардамын көрөстүп келген абасын, бул айрылуудан үч күн өтпөй улуу озуйпадагы эң ишенимдүү колдоочусу, сүйгөн жары Азирети Хатижаны, Ухуд айкашында шейиттердин мырзасы Азирети Хамзаны, алты перзентин жана көптөгөн неберелерин ар кайсы куракта Жаратканга тапшырган. Сүйүктүү сахабаларынын көбүн өз колу менен жерге берген. Кордук көрүп, жалган жалаа, куру доомат жана жокчулуктун азабын тарткан. Согуштарда жаракат алган, алоолонгон ысытмалуу ооруулар менен ооруган. Ошентсе да, кайратынан жанган эмес. Булардын бири да анын сабыр чебин бузуп өталган эмес. Бул жаатта да өрнөктүү өмүр кечирди.

Ал сыяктанып канча киши алты перзентин өз колу менен жерге берди экен? Канча кишинин кучагында өз перзенттери жана неберелери дем алалбай жан берди экен? Дүйнөдө абасынын олбурлуу денеси мыкаачылык менен кескиленип, боору майда чайналганын көргөн пенде барбы деги? Дүйнөдө Алла Элчиси сыяктуу жан чыдагыс кыйынчылыкттардын түрү менен сыналган жана алардын баарын сабырдуулук менен көтөрө билген кайраттуу пенде бар болду бекен?

***

Караңгылык доордо ажылык учурунда жарманкелер өтө турган. Ага келген арап урууларын Алла Элчиси Исламга чакырчу. Тилеке каршы, алардын көбү аны шылдыңдап, кордук көрсөткөндөн кайра тартчу эмес. Жаратылыш Нуру алардын баарын сабардуулук менен көтөрө алган.

Бир жолкусунда Алланын Элчиси Указ жарманкесине келген Амир бин Сасаадан тарагандарга да ыйман, дин тууралуу кабар таштады:

-Мен Алланын Элчисимин! Эл-журтка Улуу Алланын буйруктарын жеткирип, Ал милдеттендирген Элчилик озуйпаны орундатканга чейин мени коргоого аласыңарбы? Бирок муну эч кимге таңуулабайм!

-Андай болсо, биз сени жаныбыздан кубалабайбыз да, сага ыйман да келтирбейбиз. Болгону чакырык озуйпаңды аягына чыгарганга чейин сени коргоого алабыз! дешет.

Дал ошол маалда келишим түзүлүп жаткан уруунун арасынын Байкара аттуу бир карөзгөй келип, Азирети Пайгамбарыбыздын ким экенин сураштырып билет. Анын

максатына көмөк көрсөтүмүш болуп жаамы арап элин бийлегенге мүмкүнчүлүк бар экен деген таттуу кыялга балкып суроолорду жаадырат.

Жаратылыш Нурунан:

-Ал иш Аллага гана таандык! Алла аны каалаганына берет! деген жоопту алган Байкара буркан-шаркан түшүп өз уруусуна минтип кайрылды:

-Ушул жармаңкеден силер гана эң жаман акыбет менен кайтып жатасыңар. Бүтүн арап элине туруштук бере аларыңарды ойлоп жатасыңарбы? Аны өз коому силерден да жакшы билет, ошондуктан чанып, танып жатышат. Эгер бир жакшылыгын байкай алганда өз коому эч кимге бербей калар эле…

Азирет Пайгамбарыбыздын алдына түз басып келди:

-Кана, бирди көрө элегиңде тез кетип кал бул жерден ! деди.

Алланын Элчиси ордунан капалуу туруп, төөсүнө карай басты. Буйласын чечип эми минип бутун ашырайын деп жатканда жаалданган акмак Байкара төөнүн көкүрөгүнөн артка карай түрттү эле төө секирип туруп кетип, бутунун жарымы ашпай калган Кутман Пайгамбары жерге жыгылды.

Дубаа бинти Амир ысымдуу мусулман аял Алланын Элчисинин мушриктин атайылаган кастыгынан улам жыгылганын көрүп:

-Оо, Амир жамааты! Алланын Элчисине кастык жасалып жатканын өз көзүңөр менен көрүп турасыңар. Менин урматым үчүн аны коргоп калар бирөө жарым барбы араңарда?! -деп өз жамаатына үмүттүү карады.

Абасынын балдарынан үч киши дароо келип Байкараны мойнунан толгоп, ары сүйрөп кетти.

Бул окуя түш сыяктуу өтүп кетти. Азирети Пайгамбарыбыз өзүнө жан тарткан адамдар үчүн:

«Оо Жараткан Кудайым! Бул пенделериңе берекеңден насип кыл!» деп жакшылык тиледи. Азирети Пайгамбарыбыздын бул жакшылык тилегинин берекеси менен өзүнө жан тарткан адамдарга ыйман этүү насип кылынып, дин жолунда күрөшкөн каармандарга айланды, акырында шейит болуп кетишти (Ибн-и Хажар ал-Исаба, IV, 353).

***

Дин Исламды жаям деп жүрүп тарткан азыбына күбө болгон Тарик бин Абдуллах бир окуяны минтип эскерет:

Айтылгандай эле Алланын Элчиси кызыл желек кийинип алып Зулмажаж жарманкесинде элди дин Исламга чакырып жүрдү. Аны мен өз көзүм менен көргөн элем, анын чакырыгы мындай мааниде эле:

-Оо, калайык калың журт! Алладан башка сыйынууга татыктуу эч бир кудай жок деп айткыла, кутулганыңар ошол!

Бирок ошол эле учурда ниетинин жамандыгы кебетесинен билинип турган бир адам колуна таш кармап, Анын артынан аңдып жүргөнү да көзүмө чалдыгып калды. Ал адам аңдып эле тим болбостон жанындалар:

-Айланайын калайык! Бул адамдын айтканынна ишене көрбөгүлө, Ал жеткен жалганчы! деп кыйкырып алыптыр. Анан да тиги адамды улам таш менен ура берип, анын бутун канга бойоптур же динге чакырган адам бир каршылык берип койсочу.

Жарманкеге келгендерден ал адамдын ким экендиги тууралуу сураганымда:

-Абдулмуталлибдин неберелеринин бири деп айтышты.

-Мейли, анысы го ал экен, а тиги артынан аңдып ташбараңга алган мыкаачы ким болот? дедим.

-Ал өзүнүн эле агасы Абу Лахап деген адам дешти[66] (Хаким. II, 668; Ибн-и Асийр, Усдул-Гааба, III, 71)

***

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз сабырдуулуктун сересин үлгү катары көрсөткөнүн Мудрик ал-Азди мындайча баян эткен:

«Атам менен ажыга барган элем. Ажылык озуйпабызды аткарып жүрүп, Минага келип конуп калдык. Ал жерде да бир жамаат бар экен. Атамдан сурадым:

-Атаке, булар эмне үчүн топтолушуп алышкан?

-Өз коомунун динин чанган тиги адам үчүн жыйналышыптыр!

Атам колун нускаган тараптагы адамдарды бирден көздөн өткөрүп олтуруп Алланын Элчисин көрдүм. Анткени ал:

-Оо, калайык калың журт! Алладан башка сыйынууга татыктуу эч бир кудай жок деп айткыла, азаптан кутулганыңар ошол! деп үнүн бийик чыгарып, элди аралап жүрүптүр.

Ал эми топтолушуп турган адамдардын кээ бири анын бетине түкүрүп жатса, кээлери башына топурак чачып, үчүнчү бирлери аны сөгүп жатыптыр. Мындай басмырлоо жана кордук түш ченге чейин уланды. Бир мезгилде кордук көрүп жаткан адамдын жанына бир кыз келди. Анын колунда кумган жана жүз аарчы бар эле. Кыздын ыйлап жатканын баары көрүп турду. Алланын Элчиси кумгандан суу ичти, боз-ала болгон бетип жууду. Башын өйдө көтөрүп:

-Кызым, жакаңды жоолугуңдун учу менен кымтылап ал! Тузакка түшүп өлтүрүлөт экен же ушу бойдон кордук көрүп жүрүп өтүп кетет экен деп атаң үчүн өзүңдү кыйнаба! деди кызына жолооруй.

Адамдардан сураштырып жанындагы кызды өз кызы Зайнап экенин билдим (Ибн-и Асийр, Усдул-Грааба, V, 130; Хайсами, VI, 21).

***

Бул окуяны Абдулла бин Масуд баян эткен:

Алла Элчиси Хунайндан келген олжолорду таратууда дин Исламга имерүү үчүн айрым адамдарга көбүрөөк берет. Акра бин Хабиске жүз төө, Уяйна бин Хыснга да жүз төө берет. Ошол күнкү бөлүштүрүүдө араптардын тыңчыкмаларына бираз ашыкча берилет. Олжо аз тийип калгандардын күбүр-шыбыры күчөйт. Ортолуктан нааразы болгондор ачыка чыга баштады:

-Кудай урсун! Мындай бөлүштүрүү акыйкат эмес! Алла ыраазылыгы көздөлгөн эмес!

-Эмне үчүн акыйкат жок экен. Алла Элчисине айтам сени! деп кыжырланып, ачуу үстүндө болгонун болгондой айтып бердим.

Муну уккан Алла Элчисинин ачуусу жүзүнө чыкты.

«-Алла жана Элчиси адилеттүүлүк кылбаса, башка эч ким адилеттүүлүк кылалбайт! Алла Мусага мээримин төксүн. Ал мындан да оор сыноого кабылганы менен сабыр кылган» деди (Бухари, Адаб, 53; Муслим, Закат, 145).

***

Анас бин Маликтин айтуусуна караганда Алла Элчиси перзентинин мүрзөсүнүн башында боздоп ыйлап жаткан эненин жанынан өтүп баратып, ага кайрат айтат:

«-Алладан корк, сабыр кыл!»

Муңга чөгүп башын көтөрүүгө дарманы жетпеген аял:

-Жогол көзүмө көрүнбөй! Менин башыма келген караан күн сени башыңа келген эмес! деп ачууланат.

Мусулман аял ошол маалда анын Азирети Мухаммад экенин тааныбагандыктан береги оор сөздү айтып алат. Жанындагылар сабырдуулукка чакырган инсандын пайгамбар экенин айтаары менен Алла Элчисин издеп табат да, кечирим сурайт. Ал мусулман аялга муну насааттайт:

«-Балекет жүз берген чакта көрсөтүлгөн сабыр-чыныгы сабыр!» (Бухари, Жанаиз, 32).

***

Алланын Ардактуу Элчиси Жабраил периштеден сурап калды:

-Жакып Жусуп үчүн канчалык кайгы-муң тартты экен?

-Уулунан тирүүлөй айрылган жетимиш эненин кайгы-муңундай азап тартты.

-Оо, андай болсо, анын сообу канчалык болду экен?

-Жүз шейиттин сообуна барабар. Анткени ал эч убакта Жаратканга жаман ой бапестеген эмес (Суйути, ад-Дуррул мансур, IV, 570).

Мына ушул сабырдын сабыры, сабырдын эң мыктысы эле.

Башка түшкөн каранкүн же кандай гана балээ болбосун эч кимге даттанып, муңканбай, чындап чыдоо - «Сабру жамийл» - мыкты сабыр болуп эсептелет.

***

Абдулла бин Масуд (Алла ага ыраазы болсун) баян этет:

Алла Элчисинен кабар алганы бардым. Ысытмасы күчөп турган экен. Түтпөй кеттим:

«-Пайгамбарым! Сиздин ысытмаңыз чындап эле күчөп калыптыр».

«-Ооба, силерден эки адам араң көтөрө ала турганчалык абалда кыйналып турам».

«-Балким, бул эки эсе соопко ээ болушуңуз үчүндүр?»

«-Ооба ошондой. Бутуна тикен киргени же башына кандайдыр бир балээ түшкөндүгү үчүн Алла Таала мусулмандын күнөөлөрүн кечирет» (Бухари, Марда, 3, 13, 16; Муслим, Бирр, 45).

***

Сабырдуулуктун акыбети бейиш экенин аңдаткан береги окуя абдан ибараттуу:

Абдулла бин Аббас (Алла ага ыраазы болсун) Ата бин Аби Рабахка кайрылат:

-Сага бейиш сүйүнчүсүн алган бир аял көрсөтөйүнбү?

-Ооба, көрсөт!

-Береги кара аял бар го, мына ошол Алла Элчисинен өтүнөт:

-Кээде менин туталагым тутуп, өзүмдү жоготуп коюп жатам. Ал учурда үстү-башым ачылып, өзүмө ээ чыга албай ооруп калам. Айыгып кетишим үчүн бир дуба кылсаңыз жакшы болот эле.

-Эгер сабыр кылам десең акыбети бейиш болот. Бирок кааласаң, шыпаа тилеп Аллага жалбарайын? дейт боорукер жан.

Бейиш дегенди укканда аялдын жүзүн кубаныч чайды.Жүрөгү элеп-желеп болуп мукактана мындай деди:

-Бул дартка сабыр кылам. Бирок, талма ооруум кармаганда үстү-башымдын ачылбашы үчүн дуба кылсаңыз жакшы болор беле дейм.

Алла Элчиси бул аял үчүн дуба кылды (Бухари, Марда, 6; Муслим, Бирр, 54).

Мынакей, башка түшкөн оор кыйынчылыкка сабыр кылуунун албан акыбети...

***

Абу Саид (Алла ага ыраазы болсун) мындай дейт:

«Мухажирлердин бир топ кедей адамдары менен отургам. Булардын бир бөлүгү (денесин толугу менен жаап турган кийими жок болгондуктан) жанындагылардын кийимдери менен калкаланууга аракет кылып жатышты. Бир адам бизге Куран окуп отурган. Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* келип, жаныбызда турду. Куран окуган адам да унчукпай калды. Саламдашкан соң Алла Элчиси бизден сурады:

-Эмне кылып жатасыңар?

-Кадырман Пайгамбар! Бул биздин мугалимибиз, бизге Куран окуп берип жатат. Биз болсо, Алланын китебин тыңдап жатабыз.

Анда бар ааламдын Мырзасы:

-Чогуу сабыр кылуум үчүн Алла Таала үммөтүмдөн (өзгөчө) адамдарды жаратты. Аллага чексиз алкоо! деп ортобузга келип отурду.

-Тегерек болуп отургула - деп колу менен жаңсады.

Жамаат дароо анын айланасына тизе бүгүп отуруп калышты. Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* бизге төмөнкү сүйүнчү кабарды билдирди:

-Эй, кембагал мухажирлер, сүйүнчү! Силер үчүн кыямат күнү толук нур болот. Силер бейишке бай адамдардан жарым күн мурун кадам таштайсыңар. Бул жарым күн (дүйнө жылсанагы боюнча) беш жүз жыл» (Абу Давуд, Илим, 13/3666).

***

Абу Хурайра *(Алла ага ыраазы болсун)* дагы бир баяндамасында буларды билдирген:

«Мен ахли суффадан жетимиш кишини көрдүм. Алардын эч биринде денесин толук жаап турчу кийими болгон эмес. Кээ биринин белинен төмөн жагына гана жетчү кийими боло турган. Айрымдарында чыптама өңдөнгөн жамачы кийимдери гана бар эле. Алар кийимин мойнуна байлап алышар эле. Айрым сахабалардын кийими араң тизеге жетсе, кээсиники согончогуна чейин жетер эле. Алар уяттуу жерлери көрүнбөсүн үчүн этияттык менен отура турган» (Бухари, Салат, 58).

Жокчулукка, эң катаал турмуш капшабына өздөрүнүн такыбаалыгы, чыныгы диндарлыгы жана албетте сабырдуулугу менен туруштук берип, өмүр кечиген сопу жамаатынын өзгөчөлүгүн Фадала бин Убайд (Алла ага ыраазы болсун) эскерет:

«Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* сахабаларга имам болуп намазда турганда сопу жамаатынан айрым сахабалар ачкалыктан өзөөрүп жыгылып түшчү. Бул көрүнүшкө чөлдөн келген бедуиндер аларды жинди деп ойлоп, таң калышчу. Намаз бүткөн соң Алла Элчиси жыгылып калгандардын жанына барып:

«Силер үчүн Алланын даргөйүндө эмне даярдалганын билгениңерде, мындан да кедей, мындан да кембагал болууну кааламаксыңар» деп сооротчу» (Тирмизи, Зухд, 39/2368).

***

Мухаммад Икбалга таандык берети сөз кыйынчылыкка сабыр кылуунун артыкчылыгын айкын түшүндүрөт:

«Бир кийик бир кийикке арыз-муңун айтып жатат:

-Мындан кийин Каабада жайшайм. Ошол жайта жатып-туруп, оттоп курсак тойгузам. Анткени аңчылар тоолорго тузак койгондуктан, жаныбыз ар дайым бычак мизинде. Аңчылардын коoптуулугунан кутулуп, жайчылыкта жашагым келет!

Арыз-муңун сабырдуулук менен уккан экинчи кийик минтип кеңеш берет:

-Эй акылдуу досум! Жашагың келсе коркунучка тобокел кылып жаша. Өзүңдү ар дайым бүлөөгө кайрап, чыңалган болот кылычтан өткүр жаша! Коркунуч күч-кайратты, кудуретти сынайт. Дене - турпаттын жана көзгө көрүнбөгөн киши рухунун эмнелерге кудуреттүү экенин бизге ошо коoптуулук аңдатат».

***

Жыйынтыктап айтканда, сабыр-инсан көөдөнүндөгү баа жеткис казына. Апаат, балээ жана сан миң кыйынчылык-машакаттарга каршы жешилгис калкан. Алла ыраазы болуп, албан акыбеттерди апкеле турган улуу касиет. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (саллаллоху алейхи васаллам) айткандай: *«Сабыр -бул шоола»* (Муслим, Тахарат, 1).

«Сабырдын түбү сары алтын», «Кайратың бекем болсо, кара баш эсен болот», «Жанып кетсе кайратың, жамандык тагат чалмасын», «Эркти өстүр эрк барда, ишенимди бек карма!» деп кеменгер элибиздин да сабырдуулук, кайрат жөнүндө акыл-насааты бар.

16. МАКТОО ЖАНА ЫРАЗЫЛЫК

Жараткан Алланын чексиз улуулугу, чеберчилиги жана эбегейсиз бийик сыпатынын жараян этиши «хамд» айтуу менен мoктоого алынат. Хамд - мактоо менен алкыштын жеткен чеги, жалгыз Кудай Таалага гана айтылат.

Анын санак жеткис тартуусуна, ыроосуна жүрөктөн да, тил менен да ыраазылык-шүгүрчүлүк айтууга милдеттүүбүз.

Башта айтылгандай, таазимдин да, хамддын да, ыраазылык менен мактоонун да эң бийиги Ага айтылышы шарт. Айтылган соң ошого жараша сый-урмат, буйруктарга баш ийүү да, албетте, момун мусулмандын карызы да парызы. Хамд-мактоо айтып, ыраазылык билдирип, алкыш жаадырган пендесине Жараткандын ыраазы болушунун өзү эле чоң канимет[67], башкача айтканда, Анын чексиз мээриминен байыр алуунун жышааны.

«Хамд-мактоо асмандар менен жерди, караңгылык менен жарыкты жараткан Аллага таандык» (Анаам, 1).

Жараткан Алла Өзүн мактоого алууну биз пенделеринен ар дайым талап кылат:

«...Мактоо Аллага! дегин...» (Исра, 111).

«...Алардын дубалары; Бардык мактоолор ааламдардын Ээси Аллага таандык! деп аяктайт» (Юнус, 10).

Намаздын ар бир ирекетинде окулган Фатиха сүрөсүнүн алгачкы аяты бизге «хамдды-мактоону» эскертип келет:

«Мактоо ааламдардын Ээси-Аллага таандык».

Аныгында Жаратканды мактабай туруп башталган иштен ийгиликти да, жакшылыкты да күтүүгө болбойт. Анткени Азирети Мухаммад Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул жаатта бизге эскертүү берген:

«Аллага мактоо айтылбай башталган маанилүү иштин баары берекесиз» (Абу Давуд, Адаб, 18/4840).

Мактоо айтуу ошол эле маалда маанилүү зикир болуп эсептелет. Мактоонун артыкчылыгы тууралуу мындай хадис бар:

«Тазалык -бул ыймандын жарымы. «Алхамду лиллаах» деген зикир мизан таразасын, «Субхааналлахи вал-хамдулиллахи» айтымы жер-асмандын арасын соопко толтурат. Намаз-бул нур. Садага-бул белги. Сабыр-бул шоола. Куран-бул сенин жакшылыкка же жамандыкка кетишиңе далил. Жалпы адамзат таңзаардан (базарга чыгып) напсисин сатат, айрымдар аны азат кылса, айрымдар ташталканын чыгарат» (Муслим, Тахарат, 1; Тирмизи, Даават 85/3517).

Мактоо сыяктуу эле пенденин кулчулук озуйпаларынын бири-шүгүрчүлүк билдирүү. Өзүнө багышталган сан жеткис нематтарга, жакшылыктарга сүйүнүп, аларды тартуу эткен Жаратканга сөз жана кыймыл-аракет менен ыраазылык билдирүү кулпенденин милдети. Ыраазылык нематтын анык Ээсин билүүгө ыңгайлуу өбөлгө.

Колдогу нематтардын Алла тарабынан берилгенин билүү же аны тил менен айтуу чыныгы момундук деңгээл үчүн жетишсиз. Андыктан Исламдагы жарамдуу-салих амалдарды орундатуу кажет.

Чынында эле жаратылган жаамы макулук ичинен эң мыкты, нары татаал түзүлүшкө жана «мүлдө жаратылыштын эң шарапаттуусу» деген аталышка жеткирген Улуу Жаратканга мактоо айтпай, ыраазылык билдирбей кою-жеткен кесирлик.

«Ыраазылык-шүгүр ыймандын жарымы» деп айтылат хадисте.

Табият менен кошо жаралган ызаат жана ариетти сактай алган адам бир чыны суу береген пендеге деле ырахмат айтуунун зарылдыгын абийри менен сезет. Бир чыны суу үчүн ыраазылык зарыл болсо, жаамы жакшылыктардын башаты жана багыштоочу, багыттоочу Жараткан Аллага түнөрүп унчукпай кою акылга да, абийрге да төп келбеген жат көрүнүш. Мындай көрүнүш баам-парасаттын тайкылыгын, дээри пастыкты жана аңкоолукту каңкуулайт.

Нечелеген адамдар Алла ыроологон санмиң жакшылыкка кесирлик кылып, кайдыгер жашап келет. Алардагы терең кайдыгерлик себептүү Жараткан Алла:

«...Пенделеримден шүгүр келтиргендер өтө аз» (Саба,13) деген.

Тагдырга, бар-жокко ыраазы болбогон пендеге Кудай Таала наразы. Мындай абал багышталган нематтардан кол жууганга жол ачат. Анткени аятта айтылат:

«...Мени эстегиле, Мен дагы силерди эстейин! Мага ыраазы болгула, нематка кесирлик кылуудан сактангыла!» (Бакара, 152).

«...Эгер шүгүр кылсаңар, (нематымды) албетте арбын берем! Эгер кесирлик кылсаңар, азабымдын өтө катуу экендиги шексиз!» (Ибрахим, 7).

«... Ким шүгүр кылса, өз жаны үчүн шүгүр кылат. Кесир адам билип койсун, Алла эч нерсеге муктаж эмес, (Ал) мактоого татыктуу» (Лукман, 12).

Изгилик элестери

Дасторкон жыйналып жаткан маалда Алла Элчиси минтип бата кылчу экен:

«Оо, Жараткан! Сени бапестелген аруу сезим менен, кемибей арткан, артка кайтарылбай кабылданган сан жеткис мактоо айтып мактайбыз» (Бухари, Атима, 54; Абу Давуд, Атима, 52; Тирмизи, Даават, 55).

***

Сүйүктүү Пагамбарыбыздан бир хадис:

«Тамактангандан кийин же бир нерсе ичкенден кийин мактоо айткан пенде Аллага жагат» (Муслим, Зикир, 89; Тирмизи, Атима, 18).

***

Азирети Мухаммаддын *(саллаллаху алейхи васаллам)* жанында олтурган эки киши бир маалда чүчкүрүп калат. Алардын бирине «ярхамукаллах» деп каалоо айтат, экинчисине унчукпайт. Экинчи киши өзүн ыйгасыз сезип суроо узатат:

«-Бул киши чүчкүрдү эле «ярхамукаллах» деп каалоо айттыңыз, мага эмне үчүн каалоо айтпадыңыз?»

«-Ал киши чүчкүргөн соң «алхамдулиллаах» деди, сен чүчкүргөн соң эч нерсе айтпадың» (Бухари, Адаб, 127; Муслим, Зухд, 53).

***

Жаратканга мактоо айтуу, албете, кулпенденин эң маанилүү милдети. Мактоо айтуунун артыкчылыгын Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мындайча билдирген:

«Алланын бир пендеси: Оо, Жараткан! Жүзүңдүн урматына, кудурет жана даңазаңдын улуктугуна жарашыктуу түрдө Сени мактайм! дейт. Бул мактоо пенденин амалын жазууга милдеттедирилген эки периштенин айласын кетирди. Мындай мактоонун сообун кантип жазууну билалбай кыйналышты. Көккө чыгып:

«-Оо Жараткан! Сенин береги пендең ушунчалык керемет бир сөздү айтты дейсиң, сообун кантип жазууну билбей турабыз» дешет. Алла Таала (пендесинин айткандарынын ийне-жибине чейин билгенине карабай) эмне деп айтканын сурайт. Периштелер пенденин мактоосун билдирген соң Ал мындайча буйруйт:

«-Пендем дүйнөдөн көчүп Мага келген соң, айткан мактоосуна жараша Мен ага сый тартуулаганга чейин айтканын айткандай кылып жазып койгула!» (Ибн-и Маажа, Адаб, 55).

Ушул дубаны чын ыклас менен айтууну Жараткан Алла баарыбызга насип буйрусун!...

***

Абу Хурайра *(Алла ага ыраазы болсун)* мындай деген:

«Жетим өстүм, кембагалча көчтүм. Кара курсакты тойгузуу жана бир чарык үчүн Газвандын кызына (Бусра) мандикер болдум. Жолдо баратып тыныгуу маалында аларга отун тердим, төөлөрдүн жүрүшүн тездетүү үчүн обон создум. Абу Хурайраны имамдыкка жеткирген Аллага мактоо болсун!» (Ибн-и Мажа, Рухун, 5/2445).

***

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* өзүндөгү нематтардын башкаларда жок экенин көрөрү менен дароо Аллага шүгүрчүк келтирген. Бир жолкусунда мусулман

бейтаптын абалын сураганы барат. Анын араңжан экенин көрөрү менен дароо унаасынан түшүп, шүгүрчүлүк үчүн саждага баш койот (Хайсами, II, 289).

Алла Элчисинин адеп-ахлагы, жашоо ыңгайынан үлүш алуу аны сүйүүнүн жышааны. Нечелеген ибараттуу окуяларды көрүп жүрөбүз бирок, шүгүр кылалдыкпы?

***

Окуяны Саад бин Абу Ваккас баян этет:

«Мединага баруу үчүн Меккеден жолго чыктык. Азвара деген жерге жеткенибизде Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* унаасынан түшүп, алакан жайып саамча дуба кылган соң саждага баш койду. Көптөн кийин саждадан баш көтөрүп, ушул эле ибадатты үч жолу кайталаган соң мындай деди:

«Үммөтүмө шапаат кылуум үчүн Раббиме жалбардым. Ал үммөтүмдүн үчтөн бирин багыштады мага. Шүгүр кылуу үчүн саждага баш койдум. Саждадан баш көтөргөн соң Раббимден үммөтүмдүн кечирилишин тиледим. Ал үчтөн бир бөлүгүн мага дагы ыйгарды. Ыраазылык билдирүү үчүн дагы саждага баш койдум. Башымды көтөрөрүм менен Раббимден үммөтүмдү тиледим. Ал мага үммөтүмдүн калган бир бөлүгүн багыштады. Шүгүр саждасына үчүнчү ирет дагы баш койдум» (Абу Давуд, Жихат, 162/2775).

Бул жерде чоң күнөө жасаган үммөтүнүн бул күнөөлөрү себептүү жаза тартса деле тозокто түбөлүк калбай турганы жана шапааты менен бейишке киришери, кичи күнөөлөрдү жасагандар болсо, балким, эч бир жазага кириптер болбой туруп биротоло кечирилиши Азирети Пайгамбарыбызды абдан сүйүндүрүп, шүгүр саждасына баш койдурган сүйүнчү болгон.

***

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын Жараткандын жакшылыгына, сыйына ыраазылык билдирүү жаатындагы берилгендигин даңазалаган береги окуян Абдуррахман бин Авф тарабынан баян этилген:

«Алланын Пайгамбары мечиттен чыкты. Мен байкатпастан артынан ээрчип алдым. Курма дарагы кою тигилген бакка кирип, кыбылага беттеген абалда саждага жыгылды. Саждада ушунчалык көпкө болду дейсиң, жантаслим болгон жокпу деп күдүктөнө баштадым. Күмөн ой өзүмө чындыктай сезилип кетти. Жетип барып мен да жата калып дем алып жатабы деп бетин караганга аркеттендим. Ал башын көтөрүп:

«-Абдуррахман сага эмне болду» деди таңыркай.

«-Пайгамбарым! Сажданы көпкө узатканыңыздан көз жумган го деген ойго келип, корккондумдан жетип келдим» дедим, терең дем ала.

Жалооруй караган Пайгамбар мага мындай деди:

«Бакка кирерим менен Жабраиге (алейхис салам) кезиктим. Ал мага Алланын : «Кимде ким сага салам берсе, Мен ага саламатчылык берем. Кимде ким сага салават айтса, Мен ага бата берем» деген дубай-саламын алып келипптир (Ошон үчүн шүгүр ниетинде саждага баш койдум)» (Хаким, I, 344-345/810).

***

Бизге ыроолонгон жакшылык атпайдын Алладан келгендигинде кыпындай да шек жок. Бирок жакшылыктарды бизге жеткиргендерге рахмат айтуу пенделик милдет, нары адамгерчилик.

«Жакшылыкка тушуккан пенде жакшылык кылган жанга «Алла сага көп жакшылыгын берсин!» деп дуба кылса, ыраазылык карызын жогорку деңгээлде өтөгөн болуп эсептелет..» (Тирмизи, Бирр, 87/2035).

***

Айша (Алла ага ыраазы болсун) буларды баяндаган:

«-Айша! Жадыңдагы саптардан мага айтып берчи?» деп мага кээ-кээде кайрылып калчу. Анан мен көптөгөн ырларды билеримди, алардын кайсынысын каалап турганын

сураганымда шүгүр-ыраазылык тууралуу ыр саптарын угууга куштар экенин айтчу. Бир жолкусунда мен:

-Сага айтпаганда кимге айтайын:

«Алсызды көрсөң колдой жүр. Анын үлдүрөшү сени алдап койбосун. Келме-кезек келгенде ошол балээ сага жетип, караңгылыкка тумчуктурат. Дал ошол маалда сен жардам берген кембагал ошонун акыбетин кайтарат, кайтара албаса да сени жубатат. Жубатуунун өзү эле сага багышталган сый» деген маанидеги ырды ырдап бердим. Ырды муюп уккан Пайгамбарым мындай деди:

«-Айша! Жабраилдин айтуусуна караганда кыямат күнү макулук атпай сурак берет. Ошо маалда башка бир адамдан жакшылык көргөн пендеге Жараткан Алла мындай дейт:

«-Сага жакшылык кылган кулума ырахмат айттыңбы?»

«-Раббим! Мага келген жакшылыктын Сенден келгендигин билгендигим үчүн Сага гана шүгүр келтирдим» дейт. Алла ага:

«-Менин амирим менен ушул жакшылыктарды сага жеткирген пендеге рахмат айтмайын Мага шүгүрчүлүк келтирбеген болуп эсептелесиң» дейт (Али ал-Муттаки, III, 741-742).

Дагы бир хадис:

«Пенделерге ырахмат айтпаган адам Аллага ыраазылык билдирген болуп эсептелбейт» (Абу Давуд, Адаб, 11/4811; Тирмизи, Бирр, 31).

***

Азирети Мухаммад шүгүрчүл жүрөктү адампендеге берилген эң улуу нематтардын катарына кошкон.

Савбан (Алла ага ыраазы болсун) баян этет:

«... Алтын менен күмүштү жыйнаганы менен аны Алла жолуна сарптабагандарга куйкалай турган азапты сүйүнчүлө!» (Тооба, 34) деген аят түшүрүлгөн маалда Алла Элчиси менен чогуу сапарда жүргөнбүз. Айрым сахабалар:

«-Алтын-күмүш тууралуу аят түштү. Мындан ары дүнүйө жыйбайбыз. Аттиң, кайсы нерсе пайдалуу экенин билгенибизде аны сөзсүз жыйнайт элек» дешти. Алла Элчисинин аларга берген жообу мындай болду:

«Ээлик кылынгандардын эң кымбаты-зикирчил тил, шүгүрчүл жүрөк, жолдошунун ыйманына дем берген салиха жубай» (Тирмизи, Тафсир, 9/3094).

***

Давуд пайгамбар абдан шүгүрчүл болгон.

«-Оо Жараткан! Мен Сага кантип ыраазылык билдирейин. Анткени Сенин нематтарың менен гана Сага шүгүр кыла алам?» деп мунажат кылат. Ага жогортон аян келет:

«-Сендеги нематтардын баарынын Менден экенин билесиңби?»

«-Ооба».

«-Ушул оюң Мени ыраазы кылууга жетиштүү[68]».

***

Бир момундун: «Аллахым мени азчылыктын катарына кошо көр!» деп такай дуба кылганын байкап калган Азирети Умар «азчылыктан» эмнени максат кылып жатканын сурайт.

«-Алла Таала: «Пенделеримден шүгүрчүлдөр өтө аз» (Саба, 13) деп билдирген. Мен ошол таалайлуу азчылыктын катарынан орун алгым келет» дейт момун пенде. Бул нары кеменгер, нары ыкластуу момунга таң калган халифа:

«-Мага чала болот. Жумурай журт Умардан да акыл-эстүү» деп өзүн өзү жемелеп жылып кетет (Ибн-и Аби Шайба, Мусаннаф, VII, 81).

***

Ибрахим бин Атхамдан Шакик-а Балхи сурап калат:

-Тиричилик кантип өтүп жатат?

-Тапсак шүгүр кылып, табалбасак сабырга бек турабыз.

-Муну Хоросандын иттери дагы жасайт.

-А өзүңүздөр кантип күн көрүп жатасыздар?

-Тапсак шүгүр келтирип кайрым кылабыз, таппай калсак, буга да ыраазы болуп сабыр кылабыз (Кушайри, Рисала. Бейрут 1990. б. 406).

***

Жыйынтыктап айтканда, өмүрдүн ар бир мөөнөтүндө Жаратканга дил менен да, тил менен да мактоо айтып, ыраазылык билдирүү жалпыбызга түшкөн кулчулук озуйпа. Бул маанилүү озуйпаны орундатуу бир эле маалда бизди Аллага жакындатат, нематтардын да арбышына жол ачат. Азирети Мавлана мындай деген:

«Нематка шүгүр кылуу нематтан да жагымдуу. Шүгүрчүлдүктү сүйгөн адам ыраазылыкты таштап нематка ыктайбы? Шүгүр кылуу-ыраазылык нематтын жаны. Немат болсо тери же кабык сыяктуу. Сени Улуу Достун босогосуна бир гана шүгүрчүлдүк жеткирет. Немат ошол эле учурда пендени кайдыгерликке салып коюшу да ыктымал. А шүгүрчүлдүк болсо, адампендеге ар дайым сергектик тартуулайт. Сен акылды жыйнап, шүгүр нематы менен чыныгы нематка ууга чык!»

17. ЭРЖҮРӨКТҮҮЛҮК

Чыныгы эржүрөктүүлүк - Алланын тагдырына ыраазылык менен баш ийүү. Андыктан коркоктук кылуу же кетенчиктөө тагдырга ыйман келтирип, Аллага тобокел кылган мусулманга жарашпайт.

Савбандын *(Алла ага ыраазы болсун)* билдирүүсүнө караганда Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* сахабаларына мындай деген:

«Жегичтердин бири бирин дасторконго чакырганы сыңары бөтөн коомдордун силерди баса турган маалы жакындап калды».

«-Сан жагынан аз болгонубуз үчүн ушул абал башыбызга келеби?»

«-Жок. Тескерисинче ал күнү сан жагынан силер көп болосуңар. Бирок агыны катуу сел үйүп салган агынды сымал эч кандай салмагы жок болуп каласыңар. Алла душмандарыңардын жүрөгүнөн силерден коркуу сезимин алып таштап, силердин жүрөгүңөргө эрксиздикти салат!»

«-Эрксиздикти кандай түшүнсөк болот, Пайгамбарым!»

«-Дүнүйөнү сүйүү жана өлүмдөн коркуу!» деди (Абу Давуд, Малахим, 5/4297).

Демек, тайманбас сезим жүрөктөн өчүп, ордун дүнүйөкор сезим жана өлүм коркунучу ээлеген чакта момун мусулмандар эрксиз элдирейт. Бул абал душман чырагына май тамызат.

Изгилик элестери

Алла Элчисинен *(саллаллаху алейхи васаллам)* өткөн улуу баатырды элестетіі кыйын. Себеби өміріндө бир да жолу коркуп дірбөлөңгө тішкөнін эч ким көргөн эмес. Курч кырдаалга туш болгондо сабырдуулук жана чыдамкайлык көрсөткөн. Коркуп же болбосо тынчсызданып, ыңгайсыз иш - аракет жасабаптыр. Буга Алла Элчисини Меккеден Мединага көчөөр маалындагы береги окуяны мисал келтирүүгө болот.

Көөдөй караңгылык теребелди кучагына алган кез. Азирети Мухаммад али үйүнөн чыгып кете электе душмандар үйдү курчап калганга үлгүрүштү. Аллага жандилден берилип, моюн сунган пайгамбардын жүзүнөн не коркунуч, не чочулоо байкалбайт. Көңүлүндөгү көйгөйдүн баарын жайына койгондон кийин уучуна аз гана топурак алып, каптап келе жаткан каапырларга карай чачты, ошол эле маалда Ясин сүрөсүнүн төмөнкү аяттарын окуп ортолуктан сүзүлүп, түнгө сиңип кетти.

«Акыйкатта Биз алардын моюндарына ээктерине чейин (капталган) кишендерди уруп койдук, ошондуктан алар какайган бойдон калышты. Дагы биз алардын алдынан бир тосмо-парда коюп, аларды чулгап койдук. Эми алар көрө алышпайт» (Ясин, 8-9).

Канчалык тыгыз курчоого алышпасын мушриктер аны байкабай калышты. Анткени жүрөктүн, көөдөндүн сокурлугу көздөрүн да сокурлаштырып салганын аңдай алышпады кийин деле. Көз көрүнөө араларынан жай басып өтүп кеткен Жаратылыш Нуру Азирети Мухаммад болчу. Сокур көөдөн үчүн бүт аалам мындай турсун өз көзкарашы, өз жандүйнөсү караңгы.

***

Азирети Алиден *(Алла ага ыраазы болсун)* эскерүү:

«Бадрда уруш кічөп бараткан кезде биз Пайгамбардын артына жашынар элек. Ал баарыбыздан өткөн эржірөк эле. Душмандардын алдынкы сабына эң жакын турган да ал болчу" (Ахмад, I, 86).

***

Меккелик мушриктерден Убай бин Халаф Ислам динине тиш кайраган элдешкис душмандардан эле. Улуу Көчтөн мурда Азирети Пайгамбарыбызга *(саллаллаху алейхи васаллам)* айбат кылып көрдү:

-Мен ушу тапта күчтүү жем берип бир ат багып жатам. Бир күнү аны минип алып Сени өлтүрөм!

Алланын Элчиси кезектеги жолугууда жооп иретинде ага:

-Буйруса, сени мен өлтүрөм! таризинде сөз кайрыды.

Ухуд согушу башталган күн. Баягы акмак мушрик Азирети Пайгамбарыбызды *(саллаллаху алейхи васаллам)* өлтүрүү үчүн согушкерлерди аралап жүрүп:

-Эгерде ал, бүгүн менин колумдан кутула турган болсо, менин ишим бүттү дей бер! деп шимшип олтуруп Пайгамбарга жакындап келди. Анын өчүгүшүп калганын көргөн сахабалар турган жеринен башын учура атууну суранып көрүштү. Бирок Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* аларды тосту:

-Тим койгула келсин!

Чукулдап кирип келгенин байкаган Пайгамбар жанында турган сахабанын найзасын ала койду эле Убай артка кача баштады. Пайгамбар:

-Кайда качып баратасың, о жалганчы? деп найза учурду. Шуулдап учкан найзанын учу Убайдын мойнун аз гана сыйрып кетти. Бирок ошого да туруштук бере албаган душман аттан ооп түшүп, өз тарабына качып жөнөдү. Көздөрү алачакмак болуп качып баратып, болгон үнү менен согуш талаасын жаңыртып кыйкырып жатты:

-Касам ичем, Мухаммад мени өлтүрдү!..

Жеңден тартып токтотуп жараатын көргөндөр:

-Эмне эле жаның чыгып бараткансып кыйкырасың? Бу эң эле жеңил жара турбайбы! деп жемелегенине карабастан:

-Тээ Меккеде жүргөндө Мухаммад мага: «Мен сени сөзсүз өлтүрөмүн!» деген эле. Касам ичип айтам, эгер ал мага бир түкүрүп койсо да өлүп калам!… деп, акылынан айрылгандай, кекиртеги айрылганча кыйкыра берди.

Сан жагынан аз болгонуна карабастан талбай жеңишке умтулган мусулмандар мушриктердин шаштысын алып жаткан. Бир тараптан жинди болгон немедей адамды алагды кылган немени токтотуп жарасын көргөн Абу Суфян айыптаган ниетин билдирип катуу тийди:

-Болор-болбос сыйрыкка да ушунчалык кыйкырасыңбы?!

-Сен билесиңби, муну ким сыйрыды? Бул Мухаммад сыйрыган жарат. Лат жана Уззанын атына касам ичип айтамын, бул жаранын куйкалаган ооруусун бүтүн Хижаз калкына тарата турган болсо, баары кырылып жок болот. Меккеде жүргөндө Мухаммад мага:

Мен сени сөзсүз өлтүрөмүн! деп айткан эле. Мен ошондо эле анын колунан өлө турганымды билген элем.

Ошентип, Пайгамбарга элдешкис душмандык бапестеген Убай Меккеге жетпей ит өлүм менен жолдо өлгөн (Ибн-и Исхак, б. 89; Ибн-и Саьад, II, 46; Хаким, II. 357).

***

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* күндүзүн эң ийги кечирүү менен түндүн белгилүү бөлүгүн буту шишигенче намаз окуу менен өткөрө турган. Мунун себебин сураган жубайы Айшага берген жообу зор мааниге ээ:

«-Айша! Эмне мен Жаратканга шүгүрчүл кул болбой эле койойунбу?!» (Муслим, Мунафикун, 79).

***

Ошентип, капсалаңдуу Ухуд казатында жеңиш алгач мусулмандар тарапка оойт. Пайгамбар жарлыгына моюн сунбоонун натыйжасында жеңиш капылестен жоо тарапка өтүп кетет. Кол чачырайт. Алла Элчисинин айланасында болгону он төрт киши гана калат. Бар ааламдын Мырзасы *(саллаллаху алейхи васаллам)* эндирей түшкөн мусулмандарды чакыра баштайт:

-Эй, Алланын кулдары! Бул жакка келгиле, мен Алланын Элчисимин! (Вакиди, I, 237).

Бул жагдай Куран аяттарынын биринде мындайча баяндалат:

«Мына силер (момундар) эч кимге карабай артка качтыңар. Элчи болсо силерди алга чакырып жатты» (Аалу Имран, 153).

***

Ухуд күнү белгиленген келишимдин негизинде Меккелик бутпарастар менен мусулмандар бир жылдан соң кайра беттеше турган. Бу келишим себептүү Абу Суфян колун баштап Марруз-Захранга чейин келет. Бирок Абу Суфянды жүрөгүн кандайдыр коркуу сезими чырмап, кайра артка кайтат. Ошентсе да, Абу Суфян намыска келип, кадыр-баркын сактап калуу үчүн Мединага чабарман жөнөтөт. Ага бутпарастардын өтө чоң кошуун менен жолго чыккандыгын айттырып, муну менен мусулмандарды опузага салып, коркутуп, чабышка чыкпашын каалап жаткан эле.

Кабар Мединага жеткен кезде Алланын Элчиси мусулмандардын кошуунун эбак даярдап койгон болот. Атүгүл жолго аттанууга да буйрук берген эле. Чабарман коркоок Абу Суфяндын артка чегингенин билгендиктен мусулмандарды ормон опузага салып, чабыштан баш тарттыруу үчүн бар күчүн жумшап, апыртып кирет. Абу Суфян айткан сөздөргө сөз кошуп, көркөмдөп, эгер мусулмандар Меккеликтер менен чабышса, өтө өкүнүч жагдайга кириптер болорун кыйытат. Апыртманы угуп алаңдаган айрым мусулмандар чабышка баруудан баш тарткылары келет. Кырдаалдын өзгөрө баштарганын байкаган Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Бүт барлыгымды кудуретинде кармаган Аллага ант этем! Жанымда эч ким жок болсо да, жалгыз өзүм Бадрга барам!» дейт. Алла Таала мусулмандарды коркуу сезимден арылтып, аларга рухий кайрат-дем берет (Ибни Саад, II, 59; Вакиди, I, 386-387).

***

Ислам тарыхындагы Хунайн согушунда да Алла Элчиси жетекчилик кылып, каармандык көрсөткөн.

Таңкуланөөк болгон. Ислам кошуунунун алдыңкы күчү Хунайнга кирген тар жолдо жайбаракат өздөрүнө ишенип, эч нерседен бейкапар баратышкан. Күтүүсүздөн жоонун соккусуна дуушар болушат. Мусулмандар элеңдеп баш-аягын таппай калат. Жебелер жамгырдай жайт. Ислам кошууну ыдырай баштайт. Артта келаткан мусулмандар да артка чегинет. Жоо колу аларды да колго алуу үчүн артынан түшөт.

Мындай коогалуу дүрбөлөңдө ордунан жылбай, душманды көздөй чабуул койгон, минген төөсүн сүрөп, душманды жиреп кирген жалгыз инсан Алланын акыркы Элчиси

(саллаллаху алейхи васаллам) болду. Бул күнү Пайгамбарыбыз теңдешсиз баатырдыктын, тайманбастыктын, эржүрөктүүлүктүн мыкты үлгүсүн көрсөтөт. Жадакалса абасы Азирети Аббас жана Абу Суфян уулу Харис *(Алла аларга ыраазы болсун)* анын кутман жанын сактап калуу үчүн минип турган төөсүнүн тизгинин бек жабышып, дагы алдыга кетүүдөн тосушат.

Ислам кошуунунда башаламандык дале да болсо басыла элек эле. Айрым адамдар:

«Бүгүн Ислам жыгылды!»

«Бул башаламандыктын аркасы деңизге чейин тынчыбайт!» деп кымкуут түшүп, үмүтүн үзүп койушкан. Меккелик мусулмандардын арасынан:

«Азирети Пайгамбарыбыз мертинди. Эми араптар мурунку динине кайтышат» деген үндөр жаңыра баштайт.

Ал учурда Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* жоого каршы туруп, аман-соо эле. Сахабаларына үн салып:

-Эй, ансарлар! Эй, мухажирлер! Эй, Алланын пенделери! Бул жакка келгиле! Мен Алланын кулу жана пайгамбарымын!...

Андан соң Аббаска *(Алла ага ыраазы болсун)* ишарат кылып, Ислам кошуунуна үн салышын буйурат. Азирети Аббас бийик үн менен жар салат:

-Эй, Акабада ант бергендер! Эй, Ридван дарагынын алдында сөз бергендер! (Кайткыла!) Алланын Элчиси бул жерде!..»

Бул чакырыкты уккан сахабалар: «лаббайк, лаббайк» (Буйругуңа даярбыз) дешип, Алла Элчисин көздөй агылышат. Ошентип, шамал учуруп кеткен көпөлөктөрдүн жандалбас уруп шамды тегеректегени сымал Азирети Пайгамбарыбыздын айланасына заматта топтолушат. Аны көргөн соң баарындагы түйшүк жеңилдеп, тынчып калышат. Алла Таала ырайым кылат. Мусулмандар кайра биригип, кошуундун катарынан орун алышат.

***

Чындыгында сахабалар Бадр казатында өздөрүнүн баа жеткис каармандыгын, берилгендигин, тайманбастыгын көрсөтө алышкан. Алардын арасынан өзгөчөлөнүп Алланын арстаны атанган Азирети алп-Хамза *(Алла ага ыраазы болсун)* эржүрөктүктүн, баатырлыктын үлгүсүн эң сонун көрсөтө алган. Асыресе, бутпарастардын аттуу-баштууларынан Умаййа бин Халаф сахабалардан Абдуррахман бин Авфтан сураптыр:

-Чабышта көкүрөгүнө төө куштун канатын мадап алган зат ким?

-Ал Хамза бин Абдулмутталиб!

-Айтор бизге жааган кыйынчылыктын баарын ошонуңар кылды! деген экен (Ибни Хишам, II, 272).

***

Ухуд. Чабыш каадасы боюнча эки жактан экиден адамдын эрөөлгө чыгышы менен башталат. Алланын арстаны атанган Азирети Али *(Алла ага ыраазы болсун)* бутпарастардын асабачысы Талханы бир уруп жерге сулатат. Курайштын асабасын алган Талханын биртууганы Осмонду Азирети алп-Хамза, Осмондон кийин бутпарастардын байрагын колго алган үчүнчү асабачысын Саад бин Абу Ваккас өлтүрөт.

Ошентип, эки колдун ортосунда кызылкыргын башталат. Чабыш жараяны жүрүп жаткан кезде Алланын акыркы Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Коркоктук - алсыздык, пастык. Тайманбастык - шарапат, улуктук!» деген жазуусу бар кылычын сахабаларына сунуш кылат:

-Муну менден ким алат?

-Мен, мен! деп Пайгамбарыбыздын кылычын алууну арзуу кылган сахабалар алдыга жүткүнүшөт.

Азирети Мухаммад *(алейхиссалату вассалам)* экинчи ирет ток этер жерин айтат:

-Бул шамшардын акысын ким бералат?!

Сахабалар унчукпай калышат. Ансарлардан Абу Дужжана *(Алла ага ыраазы болсун)* обдула туруп өктөй сүйлөйт:

-Акысын айтыңыз Пайгамбарым!

-Акысын берүү үчүн белиң ийилип, жыгылганга чейин жоо менен чабышууң керек...»

Абу Дужжана:

-Мен алам аны! дейт.

Каарман сахаба кылычты колго алып, кызыл селдесин чалынып, эч кимди тоотпогондой түрдө чабыш майданына карай кыр көрсөтө басат. Анын минтип эрдемсигенин көргөн Алла Элчиси дагы бир маанилүү насааты айтат:

«-Алла Таала бул жүрүүгө мындай учурлардан сырт жол бербейт» (Ибни Хишам, III, 11-12; Вакиди, I, 259; Муслим, Фадаилус-Сахаба, 128).

***

Алла Элчисинин эжеси (атасынын карындашы) Азирети Сафия Хандак коргонуусу учурунда аялдар, балдар менен бирге Хасан бин Сабиттин сарайында эле. Жөөттөрдөн он киши келип сарайды курчап, кирүүгө далалат кылат. Алардын бири сарайды айланып, кирүү үчүн арга издейт. Агезде Алланын Элчиси жоо колу менен беттешип жүргөн эле.

Азирети Сафия *(Алла ага ыраазы болсун)* айласын таппай, бул машакаттан кутулууга өзүнөн башка эч ким жоктугун аңдайт. Башын жоолук менен бекем байлап, колуна шырык (союл, таяк) алып сарайдан чыгат. Агезде бир жөөт ары-бери басып жүргөн болот. Жүрөгүндө жалы бар сахаба айым билгизбей жакындап барат да, союл менен баштан ары бирди чаап, жөөттү жерге сулатат. Кароолго коюлган жөөттүн өлүгүн көргөн жөөттөр чындап кооптонушат. «Бизге бул жерде аялдарды караган эч ким жок дешпеди беле!» деп артка кайтып кетишет (Хайсами, VI, 133-134; Вакиди, II, 462).

***

Византияны куткаруу жана мусулмандардын колундагы Кудусту алуу максатында куралган крестүүлөр жүрүшү улам илгерилеп Осмон мамлекеттин чегин бузуп, Туна дарыясынын жээгиндеги Нигболу чебин курчоого алат.

Кабарды уккан Йылдырым (Чагылган) Байезид чагылгандай жете келип, чыныгы аскербашылык чебердигине салып, душмандын ортосунан түн жамына өтүп кетет. Максаты чепке бек болууну аскерлердин эсине салып кою эле. Эч кимге байкатпай бууданын алдыга темине дубалдын түбүнөн мунара башчысына үн салат:

«-Мунарачым! Мунарачым!»

Султандын үнүн капыстан кулагы чалган мунарачы мерчемдүү жерден байланышка чыгат. Падыша ошол жерден:

-Мунарачым! Түмөн колду баштап келдим! Мунараны колдон чыгара көрбөүлө! деп кыскача буйругун айтат да, көөдөй караңгы түнгө сиңип кетет.

Жерге жарык киргенден кара таандай каптаган крестүүлөр менен болгон айкаш Йылдырым хандын кыраакы соккулары менен соңуна чыгат. Кресттүлөр жүрүшүнө көпчүлүк Европа өлкөлөрү аскер кошушкан. Булардын арасындагы он бир Француз аскери «Асманын таштап ийсе, найза менен тособуз!» деп көкүрөк кагышат. Тилекке каршы, Осмон мамлекетинин ыйманга жуурулган көп колунун селдей капташына туруштук бере алышпайт. Падыша Йылдырым өзү баш болуп катуу чабышат, көп жеринен жарадар болот. Жамбашына ууга сугарылган жебе мадалып минген бууданы да найза жейт. Жаралуу буудан жыгылат, үстүндөгү эл эрени жыгылат. Ошондо да, кылыч таяна тик туруп, бош жүргөн атка жабыша ээрге олтуруп, кайра чабышка кирет.

***

Нигболудагы айкашта жеңишке жеткен Йылдырым хан көптөгөн асылзаада жоокерлерди колго түшүрөт. Алардын арасында Француздардын даңазалуу рыцары тайманбас Жан да бар эле. Өз башына өзү кун төлөгөндөр боштондукка деген падышанын

өкүмү чыгат. Асыресе өз өлкөсүнө кайтар күнү барымтадагыларды падыша өз сарайына чакырат. Рыцарлардын баары журт атасынын жылуу адамгерчилигине, миң түркүн дүйүм даамга толтурлган берекелүү дасторконуна тан беришет. Колго түшкөндөргө жасаган мыкаачылык мамилелерин эстеп, катуу уялышат. Сөз алып:

«-Мындан ары Анадолу менен Рим эли жашаган аймактын Каганы Йылдырым Байезид ханга каршы курал көтөрбөөгө ар-намысыбыздын атынан ант беребиз!..» дешет.

Каапырлыкка каршы күрөшүүнүн ажайып дастанына айланган султан Йылдырым рыцарлардын жагынганын анча жактыра бербей, мына минтет:

«-Европада тайманбас деген атакка жеткен Жан жана ушул жерде олтурган жарандар! Бизге каршы курал көтөрбөйбүз деген касамыңарды өзүңөргө кайтардым. Мамлекетиңерге эсен-аман жетип алган соң кааласаңар, жаңыдан күч топтоп бизге каршы дагы согуш ачкыла. Бул аракетиңенден майнап чыкпайт, керисинче мага дагы бир ирет жеңиш тартууланышын бөркүңөрдөй көргүлө. Анткени мен Кудай Тааланын динин көтөрүүнү максат кылып, Анын ыраазылыгына жетүү үчүн жашоого келгенимди акыл-туюм менен аңдаган султанмын! Мына ошол себептен Жараткан бизге жар болуп келет!»

***

Осмон мамлекетининн адамына Француз саякатчысы А. Л. Кастеллан мындайча мүнөздөмө берген:

«Тагдыр, жазмыш ишеними бул мамлекет жаранынын акылына да, дилине тенен тамырлаган. Аларда бул ишеним тайманбастыктын ордун толуктайт, бекемдигин жана кайратын чыйралтат. Тобокелге салып өлүмгө да кайыл болууга түртөт. Мына ошол себептен көзгө көрүнүп турган акыйкат коркунучтар да аларды кадам жылдыра албайт. Алоолонгон жалынга жана душманга, денеси жарадар болгонуна карабай ажалы жетпеген болсо жашоодон үмүт үзүшпөйт».

***

Момун мусулман жалгыз Аллага гана тобокел кылгандыктан, Алладан гана коркот, башка эч нерсе аны коркута албайт. Анын өкүмдөрүн эрктүүлүк жана тайманбастык менен орундатат. Кайратты парасаттуулук менен башкарып, кайсы жерде кантип кадам таштоо керек экендигин жакшы билиши шарт. Жараткан Алла бул абалды мактоого алган:

«Пайгамбарлар (өтө тандамал) Алланын буйруктарын жайышат, Алладан гана коркушат, башка эч кимден коркушпайт...» (Ахзаб, 39).

18. АККА ТАЛПЫНУУ

Акка талпынуу деген түшүнүк: Алла Элчисине *(саллаллаху алейхи васаллам)* бапестеген сүйүүнү таза тутуп, анын адамгерчилигинен, адеп-ахлагынан үлгү алуу, өмүр өткөнчө Куран менен сүннөт жолунда жашоо, напсиге чүлүк салган дүнүйө-байлык, оюн-кумар арзуусуна алдырбоо, Кудай таанымдын жана кулчулуктун купуя сырын табуу деген маанилерди камтыйт.

Кудай Тааланын алдына таза баруу үчүн актыкка талпынуудан башка жол жок. Акктыктан өткөн, актыктан бийик мартаба болбос. Бул улуу жолдо туура багыттан тайбоо өтө кыйын. Бул жагдай тууралуу Курандын буйругу да катуу. Ошо себептен Кудай жолунда актыкка талпынуу өтө абзел иш катары айтылат:

«Чындыгында: «Эгебиз Алла» деп акка талпынгандарга периштелер түшүп: «Коркпогула! Кайгырбагыла! Убада кылынган бейишке сүйүнгүлө! Биз будүйнөдө да, акыретте да силерге доспуз. Бейиште көңүлүңөр көксөгөн нерселер бар. Талап кылганыңардын баары бар» дешет. Бул-Кечиримдүү, Боорукер Алла тарабынан (момундарга ыйгарылган) сыйлуу жай» (Фуссилат, 30-32).

«Эгебиз Алла гана» деп акка талпынгандарга коркунуч да, кайгыруу да болбойт. Алар кылган жакшы иштеринин сыйлыгы үчүн Бейиште түбөлүк калышат» (Ахкаф, 13-14).

«Сыротол мустакийм-туура, акыйкат жол» - акка талпынгандардын жолу. Бул жолдон тайбай жүргөндөр тууралуу Куран мындай дейт:

«Ким Аллага жана Анын Элчисине баш ийсе, анда алар Алла Өз мээримдүүлүгүн көргөзгөн пайгамбарлар, ыймандуулар, шейиттер менен бирге болушат. Алар эң сонун шериктер!» (Ниса, 69).

Ислам -тандалгандардын жолу. Ыйман жана такыбаалык-Акка талпынуунун өзөгү. Жүрөк бул экөөнүн башпаанеги. Бул өңүттөн алганда акка талпынуу-жүрөктөгү ыйман жана такыбаалыктын дене-турпат менен жуурулуп, бир түргө кулпурушу. Ыйман ыкластуулук менен салабаттуулукту өөрчүтүп, туруктуулукту камсыз кылат.

«Тил акка талпынмайын жүрөк, жүрөк акка талпынмайын ыйман туура жолду таппайт» деп нускалаган Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* (Ахмад, III, 198).

Душмандан коркпо, эгерим жалын күйгүзбөйт.

Туура жүрсөң, акыретте Алла сени уялтпайт! деп белгисиз акын санаттаптыр.

Изгилик элестери

Жартакан Алла ардактуу Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* аркылуу үммөткө мындайча буйруган:

«(Сүйүктүү Элчим!) Буйрулганыңдай акка талпын! Сени менен чогуу тооба кылгандар да буйрулгандай акка талпынышсын! Бул өңүттө аша чабуудан сактангыла!..» (Худ, 112).

Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул аятка ишаара иретинде:

«Мени Худ сүрөсү улгайтты...» деген (Тирмизи, Тафсир, 56/3297; Куртуби, IX, 107).

Абдулла бин Аббас бул аятка байланыштуу буларды айткан:

«Куранда Алла Элчиси үчүн бул аяттан катуу кайрылуу айтылган эмес![69]»

Бул жердеги кайрылуу канчалык Алла Элчисине карата айтылбасын, аны мынчалык машакатка салган нерсе, жеке өзүнүн акка талпынуу көйгөйү эмес. Анткени ал:

«(Сүйүктүүм! Сен) туура жолдосуң» (Ясин, 4) деген мактоого арзыган. Бул кайрылуунун жаамы момун мусулмандарды камтышы аны улгайткан, ага машакат чектирген.

***

Азирети Мухаммад бир хадисинде мындай деген:

«Акка талпынгыла. Мунун сообун силер болжолдой албайсыңар. Намаз эң кайырлуу амал экенин билип койгула...» (Муватта, Тахарат, 6).

***

Суфян бин Абдулла (Алла ага ыраазы болсун) Алла Элчисинен өтүнөт:

«-Пайгамбарым! Башка эч кимден сурабагыдай кылып мага Исламды түшүндүрүп берчи».

«-Аллага ишендим деп айт да, туура жүр!» (Муслим, Иман, 62).

***

Азирети Анастын айтуусуна караганда, «Чындыгында: «Эгебиз Алла» деп акка талпынгандарга периштелер түшүп: «Коркпогула! Кайгырбагыла! Убада кылынган бейишке сүйүнгүлө!» (Фуссилат, 30). деген аятты окуган соң Алла Элчиси мындай деген:

«Адамдар муну дал ушундай айтышты. Бирок кийин көпчүлүгү каапырлыкка жүз бурду. Кимде ким ушул сөзгө бек туруп өлсө, ал акка талпынгандардан» (Тирмизи, Тафсир, 413250).

Тың чыкмалардын бири жонуна отун көтөрүп, араң бараткан абышкага кез келет. Анын аянычтуу абалына жаны кейиген мырза:

-Ай абышка. Ушул жашка келип минтип азап чеккидей эмне Жаратканга жакындыгың жокпу же багар-көрөрүң жокпу? дейт.

Улгайган отунчу маңдайындагы пенденин рухий туюмунун алсыздыгын жою үчүн алакан жайып:

-Оо Жараткан! Буларды алтынга айлантып жибер! деп айтары менен таңгак отун алтынга айланат да, калат. Бул кереметти көргөн тыңчыкма сүйлөөргө сөз таппай кекечтенип калат:

-Ушундай улуу мартабага жеткен пенде эмне үчүн отун ташып жүрөт болду экен?

-Уулум! Напсим мени кул катары билиши жана кулчулук сызыгынан чыкпашы үчүн ушул ишти аркалап келем. Анткени Кудай Тааланын даргөйүндөгү кабылдоо кулпенденин акка талпынышына жараша жүз берет дейт.

***

«Малдаш токунган абада абага калкыган адамды көрсөңөр, ал пенденин Кудай Тааланын буйруктарын кынтыксыз аткарышын, сүннөттү калтырбай орундатышын жана өкүмдөргө моюн сунганын көрмөйүн анын керемет экенине ишенбегиле» деген чакырыкты Байезид-и Бистами салган.

***

Олуя Шах Накшибанддан шакирттери керемет көрсөтүүнү сураныпат. Анын жообу мындай болот:

«Биздин ажайып кереметибиз айдан ачык көрүнүп турат. Ойлонуп көргүлө, ушунчалык күнөөкөр болгонубузга карабастан аман-эсен басып жүргөнүбүзүн өзү эле керемет эмеспи». Ал тасаввуфта маанилүү нерсе керемет көрсөтүү эмес, тууралыктан тайбай, акка талпынуу экенин эскертүү иретинде сөздү башка нукка бурду:

-Бир пенде бакка кирди дейли. Дарактын ар бир жалбырагына тил бүтүп: «Оо, Алланын олуясы кош келиңиз!» деген үндөрдү укса, ичтен да, сырттан да маашырланып көкөлөбөшү керек! Керисинче кулпенделик кайратты, эркти дагы да бекемдеши абзел.

-Урматтуу устат, сиз канчалык жаап жашырбаңыз, кээ-кээде сизден керемет көрүп жүрөбүз деген шакирттерине сыпайы гана:

-Силер көргөн нерселер, шакирттеримдин керемети! деп койот.

Ал качан болбосун рухий даражасын жашырып келген. Көзү тирүү маалында андан көрүнгөн адаттан сырт кереметтерди жазууну каалаган шакирт Хусамеддин Хаже Юсуфа уруксат берген эмес.

Ислам залкарлары өзлөрүнө Алла жолунда кереметти эмес, акка талпынууну негиз тутунуп ошол улуу мартабаларды багынтышкан. Алар кереметтин арты менен абада учкан канаттуудан, сууда сүзгөн балыктан артык эч нерсеге ээ эмес экендигин айтышкан. Канаттуу менен балыкты тууроо аркылуу эмес, Кудай Тааланын ыраазылыгын көздөп, Анын кулу экенин моюндап ак жолдо жашоо чыныгы марифат экенин сөз менен да, иш-аракет менен да билдиришкен.

Алланын сүйүктүү достору качан болбосун текеберликтен, эл көрсүндөн жаа бою качкандыктан, мажбур калмайын адаттан сырт ажайып кереметтерди көрсөтөн эмес.

Керемет тууралуу Хасан Барийдин шакиртине айткан береги осуяты зор мааниге ээ:

«Илим, абал жана кеменгерлигиңдин жогорулугуна алданба! Бал-ам бин Бауранын Лавхи Махфузга тигилип, аны окуй ала турган деңгээлге жеткенден кийин башына эмне түшкөнүн жадыңдан чыгарба!»

Анын ибараттуу абалы Куранда мындайча билдирилет:

«Бирок ал ушул (убактылуу) дүйнөгө абдан берилип, өз каалоосун ээрчиди. Ал итке окшош. Куусаң, тилин салаңдатат, жөн койсоң да салаңдата берет. Алланын аяттарын четке каккан адамдардын мисалы дал ушундай. Ушул баянды айтып бер, ойлонушсун» (Аараф, 176).

***

«Сансыз ачылыш менен кереметке караганда акка талпынуу жана кайрат дагы да абзел. Асыресе ачылыш менен керемет диндин буйруктарына моюн сунууну арттырууга

себепчи болалбаса, анда ал балээ менен жалаадан башка эч нерсеге жарабайт» дейт Мавлана Халид-и Багдадий.

***

Динде болсун, башка иште болсун, акка талпынуунун маанилүүлүгүн билдирүү иретинде Мухаммед Асад мырза мындай эскертүү айткан:

«Аалым болсун, олуя болсун, акка талпынбай өткөн жаамы мусулман акыр аягында зыянга учурайт» (Диван, Исанбул, 1991, б. 27).

Жогоруда айтылгандай акка талпынуу маселесинде керемет көрсөталган Алланын сүйүктүү пенделеринин жүрөктөрү титиреген. Андай болсо, биз күнөөкөр момундардын бул жаатта канчалык кайрат сарпташыбыз зарыл экенин боолгоп көрөлү...

***

Жыйынтыктап айтканда, акка талпынуу ар бир момун мусулман үчүн абдан зарыл иш. Ошол эле маалда ал деңгээлге жетүү да, ошол турумду сактап өтүү да кыйын иш. Жеңишке жетүү канчалык кыйын, канчалып машакат экени баарыбызга маалым. Антыктан талыбай акка талпынган пенделер акыр аягында бийик шарапатка жана сөз жеткис сый-урматка жетишет. Жумшалган күч-кайрат, ыкластуу мээнет эч качан текке кетпейт.

19.КАДЫРБИЛГИ ЖАНА ООПАЛУУЛУК

Кадырбилги жана оопалуулук Исламдын өзгөчөлүктөрүнөн. Адамды адамдык касиетке жеткирген сапаттардын бири. Бул сапат пайгамбарлардын, олуялардын бизге таштаган асыл мурасы. Бул азиз сезим-сүйүгө татыктуу пенделерге жетик баа берүү. Бир жакшылыкка өзүн карыз же милдеткер сезбеген жандар жеке кызыкчылыгын, өз жыргалын гана ойлошот.

Адампенде иралды Жараткан Аллага карыз, милдеткер. Булар Анын буйруктарына моюн сунуу менен жүзөгө ашат.

«Алланы унуткандардан болбогула. Алла аларга өздөрүн унуттуруп салган. Алар жолдон чыккан жандар» (Хашр, 19).

Алладан кийин, албетте, Ааламдардын Ардагы Азирети Мухаммадка оопалуулук сезим бапестөө мусулмандык милдет. Баарыдан мурда «Үммөтүм, үммөтүм!» деп жаңшып, Кудай Таалага жалбарган, үммөттүн жакшылыгын тилеген жапакеч Пайгамбарга ыраазылык билдирүү аркылуу сөз кылынып жаткан карызды өтөөгө болот. Ошондой эле Пайгамбарга бапестелген сүйүүнү чыңоо менен башталган оопа, анын куттуу сүннөтүн бериле аткаруу менен баралына жетет.

Бардык момун мусулмандар Ислам залкарларынын, Алланын сүйүктүү пенделеринин дин үчүн өтөгөн кызматынын алдында өзүн карыз, нары жоопкер сезиши керек. Анткени алар Алла жана Анын Элчиси жарыялаган өкүм жана буйруктарды, изги ахлакты жана рухий кенчти бизге жеткирүүдө эбегейсиз кызмат өтөшкөн.

Оопалуулук сезим ушул саналгандар менен эле чектелип калбай мекенди, бабаларды, ата-энени, улуттук жана диний мурастарды, өз чөйрөбүздөгү досторубузду жана диндештерибизди кучагына алса, чыныгы өнүгүү, ынтымак-ырашкерлик жана биримдик жүз бермек.

Кадыр билги жана оопалуу болууну изгилигин Азирети Мавлана көркөм сөз менен минтип билдирет:

«Ашыглык, махабат, достук өңдүү бардык жагдайлар оопага байланыштуу жана ар дайым оопалуу жанды издейт. Булар нарк билбеген оопасыз жандүйнөгө эгерим жолобойт.

Калем: «Оопанын түбү оопа; кордуктун түбү кор болот» деп жазары менен сыясы кургайт.

Бир падыша болот. Кыянаттык кылган адам өзүнүн карачечекей уулу болсо да, башын алдырат. Бирок оопа көрсөткөн индус кулга падышанын көңүлү жибип, ага сый мамиле кылат. Ал көргөн этибарды жүздөгөн вазир дагы көрө албас...

Кул мындай турсун, кожоюнуна оопалуулук кылып короо кайтарган ит да ыраазылыкка, мактоого татыйт. Кожоюн аны жакшы көрүп башынан сылайт...»

Изгилик элестери

Алла Элиси *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Мен бабам Ибрахимдин дубасы, тууганым Исанын сүйүнчүсү жана энем Аминанын түшүмүн »[70]деп, аларга карата оопалуулугун көрсөткөн.

***

Алла Элчиси көптөгөн сахабаларынын коштоосунда умра үчүн сапарга чыгып, Абвага жетип келишет. Жараткан Алладан уруксат сурап, апасынын көрүстөнүнө зыярат кылат. Зыярат учурунда кабырды оңдоп жатып көзүнөн жашы чертиле түшөт. Ыйлап кирет. Мусулмандар да көз жашын төгүшөт. Эмне үчүн ыйлаганын сурагандарга:

«Апамдын мага болгон мээримин, ырайымын эстеп ыйлабай койалбадым» деп жооп берген экен (Ибни Саад, I, 116-117).

***

Алгач төрөлгөндөн тартып бир топ күн бою Ааламдардын Ардагын өз энеси эмизет. Андан кийин таалайлуу Сувайба уулу Масрух менен болочок пайгамбарды эмчектеш кылып багып, сүт эне болуп калат[71].

Камкордуктун, жароокерликтин жандуу элесин берген Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* өмүрүнүн кай мезгилинде болбосун Сувайбага абдан күйүмдүү мамиле кылган. Меккеде жашап турган кезде Азирети Хатижа энебиз да, Пайгамбарыбыз өзү да ага колдон келген жакшылыктарды көрсөтүшөт. Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* Мединага көчүп кетсе да, ар убак сүт энесине кийим-кече, азык-түлүк жөнөтүп, муктаждыктарын камсыздап турган. Улуу Көчтүн жетинчи жылы Хайбар согушунан кайтып келе жатып сүт энесинин көз жумганын уккан Пайгамбар кабатырлана сурайт:

«-Ушу тапта уулу Масрух эмне кылып жатты болду экен?» Уккан,көргөндөр:

«-Ал байкуш энесинен мурдарак көз жумган!» - дешет.

Кайгылуу кабарга кабылган Пайгамбарыбыз анын тууганадарынан бирөө жарым бары-жогун сураштырып, акырында туугандарынан эч ким деле калбаганын тактайт (Ибн-и Саьад, I, 108, 109).

Алланын Элчисинин таалайлуу Сувайбага көрсөткөн мындай урмат-сыйы жана изги мамилеси опол тоодой камкордук болуп саналат жана оопалуулуктун гана белгиси.

***

Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* эмчектеш бир туугандарына өмүрү өткөнчө камкор мамиле жасаган. Таалайлуу Халиманы көрүп кала турган болсо: *«Энекем, менин энекем!»* деп жандилден урмат-сый көрсөтүп, кементайын чечип жерге жайып отургузуп, сураныч, тилеги болсо дароо орундаткан (Ибн-и Саад, I, 113, 114).

Күндөрдүн биринде Халима Азирети Пайгамбарга жолугуу үчүн Меккеге келет. Ааламдардын Сыймыгы ал кезде Азирети Хатижа менен баш кошкон болот. Халиманы жакшылап тосуп алышат. Кургакчылыктын айынан Халиманын мал-жандыгы кырылып калганын билишет. Жубайы менен масилеттешкен соң Азирети Пайгамбарыбыз сүт энесинин алдына кырк кой, бир төө салып берет.

***

Мекке каратылган күнү. Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Абтах деген жерде жүргөн кезе Халиманын сиңдиси зыяраттап келет. Тери баштыгында Пайгамарга атап ала келген курут, майы бар экен. Ал дароо сүт энесинин ал-абалын сурады. Халиманын көз жумганын уккан соң Азирети Пайгамбарыбыздын көзүнө жаш айланып кетти. Үйбүлөнүн

калган мүчөлөрүнүн амандыгын сурады. Тайежесине кийит кийдирип, бир төө, эки жүз дирхам күмүш акча берилишин буйрук кылды. Тайежеси кудуңдап сүйүнүчү койнуна батпай айылына кайтып баратып:

«-Сен бала кезиңде абдан боорукер элең, мына эми баралыңа келгенде күйүмдүү болуп жетилген турбайсыңбы!» деп коштошту (Вакиди, II, 869; Балазури, I, 95) .

***

Таиф курчоосуна чекит койгон Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Ислам кошууну менен бирге Жиранага келди. Анткени Пайгамбарыбыз Хунайн казатынан алынган олжолорду, туткундарды атайын бир тайпага дайындап, Жиранага жиберген эле. Бул учурда Абу Муса ал-Ашари да Автас чабышында ийгиликке жетип, жеңиш байрагын желбиретип Жиранага кирип келди. Ислам кошууну душмандарын баш көтөргүс кылып койгон эле. Олжолорду бөлүштүрүү гана калган. Жараян эткен чабыштардан жыйырма төрт миң баш төө, кырк миң кой-эчки, төрт миң укиййа күмүш олжо жана алты миң киши туткунга түшкөн экен.

Алланын Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* олжону бөлүштүрүүдөн оболу мындай буюрат:

«Кимде олжого таандык мал-мүлк, жадагалса ийнеден жипке чейин эмне бар болсо, баарын кайтарып берсин! Эсиңерге түйүп койгула, олжо мүлкүнө кыянат кылган адам кыяматта тозоко түшөт!» (Муватта, Жихад, 22; Ахмед, V, 316).

Бул учурда Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* туткундардын арасында өзүнүн эмчектеш биртууганы Шайманын бар болгонун угат. Алланын Элчиси ошол замат аны чакыртат. Үстүндөгү чепкенин жерге жая салып, Шайманы отургузат. Бирге өскөн бу кадырлуу биртууганын жылуу кабылдап:

-Кош келипсиң! деп тосуп алат. Балачагын, бирге өткөргөн күндөрүн эстешип, көпкө дидарлашат. Көзүнө жаш алат. Ата-энесин сурайт. Шайма алардын эбак көзү өткөнүн билдирет. Алла Элчиси калган биртуугандары жөнүндө да кабар алат. Анан:

-Кааласаң, урмат-сыйга бөлөнүп менин жанымда эле бол! Кааласаң, мал-мүлк берип, урууңа жөнөтөйүн - дейт. Шайма:

-Сен мага мал бер, өз элиме барайын.

Андан соң мусулман болот. Алла Элчиси Шаймага бир нече төө, кой-эчки тартуулайт. (Ибни Хишам, IV, 91-92; Вакиди, III, 913).

***

Көп өтпөй Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* туткундардан өз үлүшүнө жана Абдулмуталлиб уулдарынын үлүшүнө түшкөн эмчектеш туугандарын эркин койо бергендигин жарыя кылган соң сахабаларына кайрылат:

«-Кимде-ким үлүшүнө түшкөн туткундарын акдилден ыраазы болуп, өз ыктыяры менен акысыз эркиндикке чыгарып, аларды кубантууга куштарланса, ушундай кылсын! Акысыз койо берүүнү каалабагандарга Алла Таала насип кыла турган алгачкы олжодон төлөп беребиз. Каалагандар муну кылсын!»

Азирети Пайгамбарыбызды үлгү тутунган бардык сахабалар береке-сооптон насиптар болуу үчүн өз каалоолсу менен:

-Туткундарды биз да Алланын Пайгамбарына арнадык! дешет (Бухари, Магази, 54; Ибни Хишам, IV, 134-135).

Ошентип, ал күнү колго түшкөн миңдеген туткундар акысыз азат кылынат. Адамзат тарыхы буга чейин эч качан мындай көрүнүшкө туш болгон эмес. Эми күбө болуп, Алла Элчисинин баа жеткис ахлагынан улам бирсаамда алты миң туткун азаттыка чыгат.

Бул абал сүтакынын зор мааниге ээ экендигин айдан ачык көрсөтүп турат. Асыресе, заалым коомго сабак. «Оопа» көбүнесе китептерде сөз бойдон гана калып келет.

Бул теңдешсиз оопанын натыйжасында Хавазин уруусу бүт бойдон Исламды кабыл этишет. Алтургай, ал учурда Таифтеги уруу башы Малик бин Авф да жагдайдан кабар алып айран таң калат. Алла Элчисинин бир ооз чакырыгы менен ал да мусулмандык шарапатка ээ болот.

***

Азрети Мухаммад алты жашка келип калган. Энеси Азирети Амина нурдуу перзентин унаасына учкаштырып алып, Умму Айманды жолшерик кылып Азирети Абдулланын мүрзөсүнө зыярат кылуу үчүн Мединага жол тартат. Кайра кайтып, Абва деген жерге келип калганда Амина капыстан катуу ооруп, көз жумат. Сөөгү ошол жерге жашырылат. Кайран эне отуз жашта Жараткандын алдына кете берет.

Ошентип, Жаратылыш Нуру энеден да ажырап томолой жетим калып, Умму Айманды караан тутуп Меккеге кайтат.

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* Умму Аймандан дайыма кабар алып, анын ал-абалын сурап турду. Жолугуп калганда *«Эне!»* деп кайрылчу экен. Ошондуктан: *«Энемден кийинки энем!» «Бул менин үйбүлөмдөн аман калган жалгыз адамым!»* деп, ага ар дайым сый-урмат көрсөтүп, жандилден жакш мамиле жасаган[72].

***

Абу Талибдин зайыбы бактылуу Фатима мээримдүү жана кеңпейил аял болгон. Ааламдардын Ардагы *(саллаллаху алейхи васаллам)* Исламды кабылдап, Мединага дин үчүн көчүп барган экинчи энесинен бат-баттан кабар алып, кээ-кээде анын үйүндө куш уйку салар эле.

Таалайлуу Фатима көз жумганда Алла Элчисинин акактай тунук көзүнөн жаш кеткен. *«Бүгүн менин энем дүйнө салды!»* деп көйнөгүн ага кепиндикке берген. Жаназасын өзү окуган соң, кабырына бир саам узанып жаткан. Анын мындай иш-аракетинин сырын сурагандарга мындайча жооп берген:

«Абу Талиптен кийин бул аялзаты жасаган жакшылыкты мага эч бир адам жасаган эмес! Акыретте бейиштин кийимин кийсин үчүн көйнөгүмдү ага кепин кылдым. Кабырында жылуулук болсун үчүн ал жерге бир саам жаттым!»

Азирети Пайгамбарыбыз кайгысын тең бөлүшүү үчүн кайрат айткандарга мындай деген:

«Ал мага энемден кийин эне болгон! Өз балдарынын курсагы ачып сумсайып турган кезде да, менин курсагымды тойгузуп, чачымды тарап, гүлдүн майын сүртүп турган. Ал менин энем эле!» Андан соң ал бактылуу аял үчүн мындайча дуба тилеген:

«Алла сени кечирсин, жакшылыгы менен сыйласын! Энеке! Алла Таала сага мээримин төксүн! Сен мага энемден кийинки эне болдуң! Өзүң ач турсаң да, мени тойгуздуң! Өзүң кийбегенди кийгиздиң! Эң таттуу нематтарды мага таттырып, өз напсиңди куру калтырчу элең! Мына ушулардын баарын Алланын ыраазылыгын жана акырет журтуңдун үзүрлүү болушун көздөп жасайт элең!...» (Хаким, III, 116-117; Хайсами, IX, 256-257; Якуби, II, 14).

***

Азирети Айша эне Азирети Пайгамбарыбыздын Хатижа энеге көрсөткөн кадыр билгилигин жана оопалуулугун мынадайча эскерген:

«Хатижага сукtанганчалык Алла Элчисинин аялдарынын эч бирине суктанган эмесмин. Асыресе, Хатижаны көргөн да эмесмин. Алла Элчиси аны тез-тез эскерип турар эле. Кой сойо турган болсо, көпчүлүк учурда Хатижанын жакындарына жана досторуна эттен бөлүп жөнөтчү. Бир жолкусунда чычалап кетип:

-Дүйнөдө кудум Хатижадан башка аял калбагансып! деп жиберипмин.

Азирети Пайгамбарым:

«-Ал мындай-мындай эле» деп аны мага сыпаттап айтып берди.

«-Балдарым да андан болгон» деп кошумчалаган.

Жаңылыштык кетирип алганымды сезип ичимден:

«Мындан ары Хатижа тууралуу эч бир жаман сөз айтпайм» дедим» (Бухари, Манакыбул Ансар, 20; Адаб, 73; Муслим, Фадаилус Сахаба, 74-76).

***

Мединадагы Пайгамбарыбыздын мечитин тазалап жүргөн бир мусуман бар эле. Көпкө дейре көрө албагандыктан Алла Элчиси аны сураштырат. Каза болгонуна көп болгонун угуп көңүлү чөгөт:

«-Эмне үчүн мага кабар берген жоксуңар? Анын кабырын көрсөткүлө!»

Айыпты мойнуна алган сахабалар анын күмбөзүн көрсөтөт. Азирети Пайгамбарыбыз кеч да болсо ал үчүн жаназа намазын окуп, дуба кылат (Бухари, Жанаиз, 67).

***

Ефиопия көчүнөн кыйла жылдар өткөн соң ал өлкөнүн падышасынын элчилери Ааламдардын Ардагына *(саллаллаху алейхи васаллам)* келишет. Азирети Пайгамбарыбыз элчилер менен жакындан таанышып, астейдил, нары сыпаа мамиле көрсөтөт. Жадакалса өзү кызмат кылууга шымаланат. Мындай ишти өздөрү жайына койорун айткан сахабаларына береги маңыздуу жообун узаткан:

«Булар Ефиопияга көчүп барган сахабаларыма жер берип, сый-урмат көрсөтүшкөн. Ошон үчүн мен аларга өзүм кызмат кылгым келип турат» (Байхаки, Шуабул-Иман, VI, 518, VII, 436).

***

Ражаб айында Ефиопиянын падышасы Нажаши дүйнөдөн кайтат. Аллан Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* ошол эле күнү Нажашинин өлүмүн сахабаларына кабарлап:

-Алыс аймакта өлгөн боордошуңардын жаназа намазына тургула! деп буюрат.

Сахабалар:

-Оо, Алла Элчиси. Ал ким?

-Нажаши Асхама! Бүгүн Алланын салих-сүйүктүү кулу Асхама одүйнө салды! Боордошуңар үчүн Алладан кечирим тилегиле! деп буйуруп, жамаат менен жаназасын окушат (Муслим, Жанаиз, 62-68; Ахмед, III, 319; IV, 7).

Чынында эле сахабалар кийин Нажашинин Алла Элчиси кабарлаган күнү одүйнө салганын угушат.

***

Алланын акыркы Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* жеңиштен кийин Мекке шаарында он беш күн турат. Бул учурда ансарлардан айрым сахабалар Азирети Пайгамбарыбызды мындан соң Мединага барбай калды деп ойлоп, кыжаалат боло башташат. Анткени Алла Таала ага киндик кан тамган ыйык топурагын кайра ыроологон эле. Сафа дөңсөөсүндө дуба кылып жаткан Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* ардактуу ансар сахабаларынын тынчсыздануусун сезет. Дуба кылып болгон соң ансарлардан сурайт:

-Эмне жөнүндө сүйлөшүп жатасыңар?

Ансарлар ортодогу көйгөйдү айтышат. Пайгамбарыбыз оопалуулуктун теңдешсиз үлгүсүн көрсөтүп, мындай дейт:

-Эй, ансарлар! Мындай кадамга баруудан Жараткан Аллага баш калкалайм! Мен силердин жериңерге көчүп бардым. Менин жашоом - силердин жашооңор. Мен силердин араңарда жашап өтөм».

Бул чечкиндүү кабарды уккан сахабалардын кубанычы койнуна батпай чыгат (Муслим, Жихад, 84, 86; Ахмад, II, 538).

***

Исламды жайып, элге кеңири жеткирүүдө мал-мүлкүн, жадагалса жанын аябай ушул улуу жолдо шейит кеткен сахабаларын Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* такыр эсинен чыгарган эмес. Кээ-кээде «Жаннатул-Бааки» көрүстөнүнө, кээде башка шейиттердин мүрзөсүнө барып алар үчүн дуба кылып турчу. Сахабалардын айтуусуна караганда Алла Элчиси минбарган чыгып, келмесин айткан соң, эң алгач Ухуд шейиттери үчүн кечирим тилеп, анан башка сөзгө өткөн (Ибн-и Саад, II, 228).

«Эй, адамзаада! Эл көбөйүп баратат, бирок ансарлар азайууда. Алар тамакка кошулчу туз сыяктуу (тездик менен ээрип) азайып барат...» (Бухари, Манакибуль-ансар, 11).

«Силер ансарлар менен жылуу мамиледе болгула. Алар менин жамаатым, сырдашым жана ишенимдүү өкүлүм. Алар аркалаган озуйпасын толугу менен так аткара алышты. Алар өтөгөн кызматтарынын акыбетин толугу менен көрө элек. (Акыретте ашыкчасы менен көрүшөт). Алар менен жылуу мамиледе болгула, катачылык кетиргендери болсо кечиргиле!» (Бухари, Манакибуль-ансар, 11).

***

Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* сахабаларынын жасаган көп жакшылыгын эч унуткан эмес.Маанилүү озуйпа берерде алгачкы жылдарда дин Исламга көмөк көрсөткөндөрдү ар дайым эске алган. Ошолордун арасында Азирети Абу Бакирдин бөтөнчө орду бар. Азирети Мухаммад ага болгон оопалуулугун мындайча билдирген:

Эй, адамбаласы! Жаны менен да, барча мал-дүйнөсү менен да, достугу менен да мен үчүн Абу Бакирден башка жанаябас жакын бир да адам жок! Эгер Жараткандан башка, адамдардан дос тутунганымда, арийне, Абу Бакирди дос тутунмакмын...

Мечитке кирчү мына бул эшиктерди жапкыла! Жалгыз Абу Бакирдин гана эшиги ачык турсун! Мен Абу Бакирдин эшигинин үстүндө бир башкача нур көрүп турам» (Бухари, Салат, 80; Ибни Саад, II, 227).

***

Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* көзү өткөн соң Азирети Абу Бакир халифа болот. Кимде кимге Алла Элчисинин убадасы же карызы болсо, келип алышын жар салат. Береселерди Бахрейден келген олжодон төлөгөн (Бухари, Кафала, 1).

Жаратылыш Нурунун *(саллаллаху алейхи васаллам)* көзү өткөн соң Азирети Али элге кайрылган:

«Кимде кимдин Алла Элчисинен аласасы же анын бир убадасы болсо, келип менден алсын!»

Жыл сайын курмандык чалуу күнү Минага адам жөнөтүп ушул жарыяны көзү өткөнгө чейин уланткан. Жарыя алкагында талап менен келгендерге сураганын берип кайтарган. Атасынын көзү өткөн соң бул ишти Азирети Хасан, андан кийин Азирети Хусайн уланткан (Ибн-и Саад, II, 318).

***

Алла берген нематтарды унутуп, напсинин наздуу шыбышына азгырылып оопасыздык кылгандардын абалын Фаридуддин Аттар береги икая менен түшүндүрөт:

Шамдагайлыгы, жытбилгилиги менен падышанын назарына илинген тайганы бар экен. Аңчылыкта андан өткөн олжолуу ит жок эле. Асыресе, даамдуу тамак-аш менен өзгөчө кароого алынган бул тайганды абдан жактыргандыктан, ууга чыккан сайын ээрчитип алчу. Каргысын акак, каухар менен шөкөттөп, алтын-күмүштөн жасалган билериктерди бутуна тактырат. Аз келгенсип сыртына доордун кымбат баалуу кездемесинен кемсел тиктирип кийгизет.

Падыша күндөрдүн биринде жоон топ билермандарын, вазирлерин жанына алып, тайганын ээрчитип ууга чыгат. Каргынын жибек жибин ээрдин кашына байлап алып, токой аралап бараткан падышанын көңүлү кыйла куунак. Бирок көңүлүндөгү шаттыктын ордун капыстан кыжырлануу ээлейт. Анткени сүйүктүү тайганы падышасын унутуп башка нерсе

менен алектенип калат. Жибек жибин тартса деле жердеги куусөөккө ыктап, кемирип кирет. Бул абал, албетте падышанын кыжырын кайнатат.

«-Мени унутуп башка нерсе менен алектенүү деген жеткен айбанчылык!»

Өтө капаланат. Иттин оопасызыгы, кесирлиги падышага оор тийет. Иттин иттигине түшүнгүсү келбеди. Адам көрбөгөн сыйга карабай куу сөөккө алаксып, ээсин унутуп коюшу падыша үчүн кечиримсиз иш болду.

-Жол бергиле береги адепсизге!

Ит да болсо кожоюнунун каардуу казабын түшүндү. Бирок кеч болуп калган эле. Вазирлеринин:

«-Султаным! Эч болбосо, мойнундагы, колу-бутундагы алтын-күмүш, асыл таштарды алып салып койо берели!» дегенине карабай:

«-Жок! Жок деп жатам! Ачкыла жолду, ошо бойдон ээн талаа, эрме чөлдө тентип, ызгаардуу бороондо карышып өлсүн! Куусөөктү кемирем деп адам көрбөгөн сыйдан куру калганын аңдасын!» деп көктүгүнө салат.

Кудай Тааланын чек-ченемсиз нематтарынын кадырын билбей, убактылуу кызыкчылыктын артына түшүп жок болгон оопасыздардын абалын чагылдырган бул икая абдан ибараттуу.

***

Сулейманийе мечитин Куран, хидис ариптери менен шөкөттөө озуйпасы Карахасриге тапшырылат. Уста-чиймечи иштин баарын мечиттин зоболосуна жараша жазып, сызганга жан-үрөп, көз нурун сарптайт. Ошентип, жазып бүтүрүп, жазууларды акыркы ирет текшерүү аяктап калган маалда көрүүсү начарлап, чай кайнам өтпөй көздөрү бул жарык дүйнөнү биротоло көрбөй калат.

Мечиттин кулушу толук бүткөн соң ачылыш аземи чоң салтанат менен белгиленет. Салтанатта алгач болуп падыша сөз алат:

-Куттуу мечитти акыл жеткис көркөм, сөз жеткис жасалгалуу кылып бүтүргөн башкы уста Синан мырза ачып берсе!

Чыгармачылыкка оболу сылыктыкты, сыпаалыкты үйрөнүү менен баштаган Мимар Синан арипчи устанын ишинин жигердүүлүгүн ойлонуп көрүп, акырын ордунан туруп адеп сактай мындай деди:

-Падышам! Арипчи Карахисари ушул мечитти Куран ариби менен шөкөттөөдө көзүнөн айрылып, азиз болду. Уруксат этсеңиз мечитти ачуу шарапатын арипчиге ыйарсак.

Мимар Синандын сөзүн жөндүү көргөн падыша кадырбилгилик кылып арипчи устага мечитти ачтырган экен.

***

Түбү теги христиан болгону менен Мавлана жана анын Маснави аттуу чыгармасынын шарапаты менен дин Исламды тапкан маркум Яман Деде аттуу парс тилчи агайым бар болчу.

-Сиз эмне үчүн Мавлана жана анын Маснависи тууралуу көп сүйлөйсүз? деп күндөрдүн биринде ал кишиден сурап калдым.

-Уулум. Менин колумдан Мавлана тарткан. Ал мени Азирети Пайгамбардын каалгасына алып барып, туура жолго түшүшүмө себепкер болду. Мени жалындан куткарган жанды сен айтканчалык эскериш аздык кылат! деп калчу.

Кандай гана изги түшүнүк, кандай гана оопалуулук, кадырбилгилик!

***

Атакем жана устатым маркум Мусага «Оопалуулук залкары» деген лакапты аны жакшы көргөн миңдеген адамдар ыраа көрүшүптүр. Анын оопалуулугун чагылдырган окуялардын айрымдарын айта кетели:

Коомчулук ичиндеги кароосуз ташталган, муң-кайгысын эш тутуп аргасыз өмүр кечирген улгайган карыптарды көргөндө кадимкидей жаны кыйналып кетчү.

«Мына бул карыптарды үйүбүздөн башпаанек берип карашыбыз керек. Бирок андайга шартыбыз туура келбейт. Демек, кантип болсо да, карылар үйүн курушубуз керек!» деп жакын тууган, тилектештери менен бул ойду жүзөгө ашырышкан. Ишке киргизип эле тим болбостон, кээ-кээде барып, алардын ал абалын сурап, дилмаек курчу.

Ымыркай кезимде мени даарылап айыктырган даарыгерди эллүү беш жылдан кийин таптырып, ага колдон келген сыйын тартуулаган.

Ардактуу устаты Сами мырзага болгон кадырбилгилиги жана оопалуулугу көрүп-билгендер арасында дастанга айланган. Маселен айт күндөрү эң алгач устатынын үйүнө зыяраттап барчу. Ошондой эле алгачкы курмандыгынын сообун акыйкатта да, устатына багыштап чалчу. Маркум устатынын рухуна багыштап көпчүлүк менен катмы Куран түшүргөнүн чыныгы оопалуулук деп эсептейм.

Жыйынтыктап айтканда, ал бүт өмүрүнүн көркү саналган изги жүрүм-туруму менен «сүйгөндөр кантип, канчалык даражада оопалуу болушу керектиги» туурасында Азирети Абу Бакир сыяктуу кадырбилгиликке жана сүйүүгө устаттык кылышкан.

Жараткан Алла алардын изги ахлагын жалпыбызга насип кылсын!

Амириңден айланайын Алла Таалам! Оопалуулардын жакшы жактарын жандүйнөбүзгө сиңирип, бизди салихтердин катарына кошо көр! Амалдарыбызга ыкластуулук жана береке тартуулап, жалпыбызга Наим бейишинден орун бер! Келечек урпагыбыздан Өзүңдөн корко турган, ыймандуу, ырыс-кешиктүү жана албетте сүйкүмдүү перзенттерди чыгар! Жалпыбызды Өзүңө, Элчиңе, ата-энеге, тууган-урукка, ыймандууларга, мекенибизге, уюткулуу улутубузга жана башка рухий дөөлөттөрүбүзгө оопалуу кыла көр! Эки дүйнөдө тең Өзүңдүн ыраазылыгыңа татыган пенделерден кыл!

Оомийн!...

20. АР-НАМЫС ЖАНА УЯТТУУЛУК

Ар-намыс адамзааданы ар кандай арзуу, кумар жана ышкы азгырыгына жетеленип кетүүдөн сактайт. Ар-намыс жана абийир инсанга гана таандың өзгөчөлүк. Башкача айтканда инсанды башка макулуктардан айырмалап турган артыкчылык. Ар-намыстын жоголушу- инсандык касиеттин зыян тартышына жана айбандын деңгээлге түшүшүнө апкелет.

Ар-намыс менен абийир жаамы изги ахлактын күрөө тамыры десек жаңылышпайбыз.

Ар-намыс жана абийирдүүлүк жаатынан эң бийик даражага жеткен эки инсанды Жараткан Өзү мактоого алып, момун мусулмандарга өрнөк катары тааныткан. Алар «икаялардын эң мыктысында» баяны айтылган Жусуп пайгамбар менен көп жерлерде мактоо менен эскерилген Азирети Марям.

«Ал (Марям) өз абийирин намыстуулук менен сактаган эле. Биз ага Өз рухубуздан үйлөдүк, аны жана уулун бүткүл аалам үчүн ибарат кылдык» (Анбия, 91).

Абийирин сактаган эркектер жана аялдар Кудай Тааланын чалкыган кечиримине жана теңдешсиз сыйга жетишет[73]. Абийирдүү пенделерин Алла Таала минтип мактайт:

« Алар (ийгилик табышкан момундар) жубайлары менен күңдөрүнөн башкалардан уяттуу жерлерин сакташат. (Булар менен болгон мамилеси себептүү) аларга кинээ коюлбайт.Ким мындан артыкты издесе, алар чектен чыккандар» (Муминуун, 5-7).

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* үммөтүнө ыйман менен ибадат негиздеринин жанында ариеттүүлүк, ар-намыстуулук, абийирдүүлүк жана тууган-урукка арка-жөлөк болуу өңдүү ахлактык негиздерди да үйрөткөн. Маселен, Византиянын өкүмдары Хараклиус «Алла Элчисинин эмнелерди буйруганын» сураганда Ислам душманы Абу Суфян: «Тууралыкты жана ар-намыстуу болууну, тууган-урукка көмөк көрсөтүүнү» буйруганын айткан (Бухари, Бадул-Вахий 6, Салат 1; Муслим, Жихат 74).

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул маселеге катуу басым жасагандыктан, абийирди сактоо боюнча аялдардан убада алган[74]. Асыресе, жалпы момун мусулмандарга:

«Кимде ким мага тилин, абийирин жана ар намысын сактаганга сөз берсе, мен ага бейишти убада кылам!» (Бухари, Рикак, 23) деп кайрылган.

Башка өңүттөн караганда, эркек менен аялдын ортосундагы абийирдүүлүк, адептүүлүк жана ийменүү өтө олуттуу жадай. Анткени дин Ислам бардык жаман иштерди, уят-сыйытсыздыкты, абийирсиздикти арам деп санайт.

Эркек менен аялдын ортосундагы алака жана сүйүү «тиктешүүдөн» башталат. Ошо себептен мусулман эркек менен мусулман аялдардын бири бирине кумарлуу караш менен карабашы, сүйлөшүү учурунда беймарал тиктешпей башты жерге салган абала сүйлөшүү буйрулган:

«(Эй Мухаммад!) Момундарга айткын: Көздөрүн арамдан сакташсын жана намысын коргосун. Анткени, бул өздөрү үчүн дагы да таза жобо.Чындыгында Алла алардын жалпы иш-аркетинен кабардар!

Момун аялдарга айт: Көздөрүн (эркектерди кумарлуу карагандан, арамдан) сактасын, ар-намыс жана абийиррин коргосун. Көрүнүп тургандан башка сулуулугун көрсөтпөсүн. Жоолукту көкүрөккө чейин жаба салынсын. Өз күйөөсүнөн, аталарынан, кайын аталарынан, өз уулдарынан, өгөй балдарынан, (бир тууган) ага-инилеринен, алардын уулдарынан, эже-сиңдилеринин уулдарынан, мусулман аялдардан, кол астындагы күңдөрдөн, аялга муктаждыгы (кумарлануусу) жок кызматкелерден же болбосо аялдардын уяттуу жерлерин билбеген наристелерден башкаларга сулуулугун көрсөтпөсүн. Анан да, көмүскө сулуулуктарын башкаларга көрсөтпүү максатында бутту катуу уруп басышпасын. Эй момундар! Баарыңар Аллага гана тооба кылгыла! Балким (азаптан) кутуларсыңар» (Нур, 30-31).

Береги аят энелерге кайрылуу менен бирге башка аялдар үчүн да зарыл болгон жагдайлар тууралуу өкүмдү билдирет:

«Пайгамбардын жубайлары! Силер катардагы аялдардан эмессиңер. Эгер (Алладан) коркор болсоңор, (бөтөн эркектерди) тартып ала тургандай назданып сүйлөбөгүлө. Жүрөгүндө дарты барлар силерге кызыгып калышы мүмкүн. Андыктан изги сөздөн сүйлөгүлө. Үйүңөрдө отургула. Наадандык доорундагыда (кооз жасалгаларды тагынып) ачык жүрбөгүлө. Намаз окуп, зекет берип, Аллага жана Анын Элчисине моюн сунгула. (Пайгамбар) бүлөсү! Алла болгону күнөөнү силерди оолактатып, силерди тазалагысы келет» (Ахзаб, 32-33).

«Эй Пайгамбар! Жубайларыңа, кыздарыңа жана момундардын аялдарына айткын: Үстүнө кенен кийим үстүнө кийишсин. Бул алардын (абийирдүү аял катары) таанылышын жана тынчтыгын камсыз кылат. Алла шексиз Кечиримдүү жана Мээримдүү!» (Ахзаб, 59).

Аятта айтылгандай сыңары бири бирине жакындыгы же тугандыгы жок аял менен эркек сүйлөшүү учурунда мүмкүнчүлүккө жараша парда же каалга артынан сүйлөшкөнү дурус[75].Башкалардын үйүнө уруксатсыз кирбеши керек. Жадагалса бир үйбүлө мүчөлөрү биринин бөлмөсүнө бири кирерде уруксат алышы жана белги берип келгенин билдириши абзел. Анткени Жараткан Алла кай учура болбосун намыстуулукка, абийирдүүлүккө жанашуунун жакшылык апкелерин билдирген[76].

Кудай Таала пенделеринин абийирдүү болушуна абдан маани берип, бул жагдайга көп аят аркылуу басым жасаган[77]. Ошол себептен күнөөсүз адамдын абийирине шек келтирип, жалаа жабуу оор күнөө катары эсептелип, жалаа жапкан адамга балак урулган.

«Акыйкатта, абийирдүү, акниеттүү момун аялдарга жалаа жапкандар - будүйнөдө да, акыретте да каргышка калышат. Албетте, алар үчүн чоң азап бар» (Нур, 23).

«... Абийирдүү аялга шуркуялык жалаасын жаппагыла!» деген Азирети Пайгамбарыбыз (Тирмизи, Истизан, 33/2733).

Ар-намыс, абийир-аял кишинин аялуу касиети. Жогорудагы жоболор абийирге шек келтирүү, жалаа жабуу чоң күнөө экенин тастыктап турат. Андыктан жалган күбөлүккө өтүү, бирөөнү куру дооматка калтыруу жана инсандын ар-намысына шек келтире турган жалган жалаалар, чындыгы жок ушак-айыңдар оор күнөөлөрдөн болуп эсептелет.

Мунун тышындагы жагдайларда, асыресе бирөөдөн бир нерсени талап кылууда ариеттүү болуу зарыл. Алла Таала намыстуу пенделерин мындайча мактайт:

«(Жасала турган жакшылыгыңар) өзүн Алла жолуна атагандыгы себептүү пайда үчүн жер кезбеген кембагалдарга болсун. Алар каниеттүү болгондуктан, билбеген адам аларды бай деп эсептейт. Сен аларды жүзүнөн таанıйсың. Анткени алар бетижоктукка салып адамдардан бир нерселерди талап кылышпайт. Жакшылыктан эмнени сарптабагыла, чындыгында Алла-Билүүчү!» (Бакара, 273).

Эми Азирети Пайгамбарыбыздын хадисине көз чаптыралы:

«Бир-эки курма же болбосо бир-эки тиштем нан менен кубаланган (тилемчи) *кембагал эмес. Муктаждыктан мукурап турса да, ар-намыстуулугу себептүү бирөөдөн бир нерсе сурабаган адам нагыз кембагал. Кааласаңар:* «...Анткени алар бети жоктукка салып адамдардан бир нерселерди талап кылышпайт...» (Бакара, 273) *деген аятты окугула!»* (Муслим, Закат, 102).

«Бейишке барчулар үч түр: Адилеттүү, кайырымдуу адам жана ийгиликтүү өлкө башчысы; жакындарына жана мусулмандарга мээр төгүп, жүрөктөн жанган адам; көп балалуу болгонуна карабай арам пайдадан сактанып, бирөөдөн бир нерсе сурабаган абийирдүү мусулман» (Муслим, Жаннат, 63).

«Тилемчиликтен качкан жанды Алла намыстуу кылат. Калайыкка токпейил көрүнгүсү келгендерди Алла Таала муктаждыктан куткарат» (Бухари, Закат, 18).

Ыймандын бир бөлүгү саналган уяттуулук жаман, жексур көрүнгөн нерселерден оолактоо, жүрүм-турумда абийирсиз, калпыс көрүнүштөн сактануу, кандай иш болбосун чектен чыкпоо деген маанилерди туюнтат. Уяттуулук сезими барча жакшылыктын негизи. Уят менен абийир тууралуу Азирети Пайгамбарыбыздын мындай хадистери бар:

«Уят-бул ыймандан!» (Бухари, Иман, 3).

«Уят менен ыйман ар дайым чогуу. Бири кетсе, экинчиси да кетет!» (Суюти, I, 53).

«Уят жакшылыкка гана жеткирет» (Бухари, Адаб, 77).

«Уяттын баары жакшылык» (Муслим, Иман, 61).

«Орой сөз айыптан башка нерсе алып келбейт! Уят менен адеп болсо, жайгашкан жерине көрк берет» (Муслим, Бирр, 78).

«Аллахым! Сенден ак жол, такыбаалык, ар-намыс жана жандүйнө байлыгын сурайм!» (Муслим, Зикир, 72).

Адеп-ахлакка терс келген ар кандай жамандыктардан жана азгырык ойдон адамзааданы уяттуулук менен ар-намыс гана сактай алат. Адеп менен уяттуулуктун таарисири жүздөгөн мыйзам жана тартип жоболорунан дагы кубаттуу. Мындай инсандарга «Уялбайсыңбы?» деп айтуу жетиштүү.

Ариет менен уяттуулук өңүтүнөн сахабалардын арасынан Азирети Осмон *(Алла ага ыраазы болсун)* өрнөк болала турган жогорку сапатка ээ болгон экен. Периштелер да андан уялганын Азирети Пайгамбарыбыз маалымдаптыр[78].

Уят-сыйытсыздарды жана бул жексур иштин жайылышын каалагандарды Жараткан Алла азаптайт:

«Ырасында, ушундай момундардын ичинде чагымчылык, жалаа таркалуусун жактыргандарга эки дүйнөдө тең жан чыдагыс азап бар...» (Нур, 19).

Абийирсиздик, уятсыздыктын коомчулукка жайылышын каалагандар өз өлкөсүнө, өз улутуна каршы чыккынчылыкты каалаган болуп эсептелет. Мындайлардын өзү да чоң балээге кабылары айдан ачык. Анткени абийирсиздик Алла Элчисинин билдиргенине караганда жок болуунун башкы себеби:

«Улуу Алла бир пендесин жок кылууну көздөсө, оболу андан абийирди алат. Абийирди алган соң, ал азапка калгандардын бирине айланат. Азапка кириптер болду дегиче, андан ишеним кетет. Ишеним кетти дегиче, ал кыянатчы болот. Кыянатчы болгон соң андан ырайым кетет. Ырайым алынган соң наалатка калат да, жек көрүмчүгө айланат. Каргышка калып, жек көрүмчү болгон соң Ислам менен болгон байланышы үзүлөт!» (Ибн-и Мажа, Фитан, 27).

Изгилик элестери

Абу Саид ал-Худри *(Алла ага ыраазы болсун)* мындайча эскерет:

«Кутман Элчи бойго жеткен жаш кыздан да уяттуу эле. Жагымсыз нерсе көрдү дегиче нурдуу жүзүнөн дароо байкалып турчу» (Бухари, Манакыб, 23; Абу Давуд, Хараж, 34-36).

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз эч убакта кыйкырып же үнүн катуу чыгарып сүйлөбөптүр. Адамдардын жанынан өтүп баратып жылмаю менен салам берип өтчү. Жай басчу. Көңүлгө тийген орой сөз укса, каршыдагы адамдын жүзүнө карабай, унчукпай басып кетчү. Оюндагысы жүзүнөн байкалып тургандыктан айланасындагы сахабалары сөз сүйлөөдө болсун, башка иш жасоодо болсун өтө кылдат мамиле кылышчу. Адептүүлүктүн сересин багынткандыктан, эч убакта каткырып күлбөптүр. Тек гана жылмайып койчу экен. Бир хадисинде мындай дейт:

«Ыйбаа кылуу-ыймандан. Уяттуу адам бейиште болот! Ыйбаасыздык-жүрөктүн катуулугунан. Жүрөгү катып калган адам тозоку!..» (Бухари, Иман, 16).

***

Ыйбаа жана уялуу сезими ушунчалык назик, нары аруу болгондуктан, ал эч бир адамдын жүзүнө көпкө тигиле карачу эмес экен (Мунави, V, 224).

Бахз бин Хакимдин чоң атасынын уяттуу жерди жабуу тууралуу соболуна:

«Уяттуу жериңди аялыңдан жана өзүңдүн күңдөрүңдөн башка эч кимге көсөтпө!» деп жооп узатат. Ошол эле адамдын ээн жерде же ээн бөлмөдө кийим кийбей койсо кандай болот маанисиндеги суроосуна:

«Адамдарга караганда уялууга Алла чындап татыктуу» деп жооп берет (Абу Давуд, Хаммам, 2/4017).

Башка бир хадисте минтип айтылат:

«Жылаңачтануудан сактангыла! Жаныңарда силерден бөлүнбөгөн периштелер бар. Булар даарат ушатуу жана жубайына жакындоо учурунда гана кишиден бөлүнөт. Алардан ийменгиле жана аларга жакшы мамиле кылгыла» (Тирмизи, Адаб, 42/2800).

***

Азирети Мухаммаддын жаамы адамбаласынын ичинен эң уяттуу, эң абийирдүү экенинде кыпындай да шек жок. Пайгамбарлыгынан мурда, ахлаксыздык ааламды каптап турган учурда да адепти сактаган.

Каабаны оңдоп-түзөө иши жүрүп жаткан. Жаратылыш Нуру абасы Азирети Аббаска таш ташышат. Ошондо Азирети Аббас:

«-Ичкийимиңди ийиниңе коюп ал, таш өтүп кетпесин!» дейт. Ичкийимин ийинине коюп жаткан маалда мүдүрүлүп жыгылат да асманга таңыркоо менен карап:

«-Абаке! Мага кийимимди алып бер!» дейт аянычтуу. Абасы жердеги кийимин алып дароо кийиндирип койот (Бухари, Хаж, 42).

***

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* күндөрдүн биринде жылаңачтанып сыртта жуунуп жаткан адамды көрүп калат. Убакыт өткөрбөй жамаат топтолгон маалда:

«-Кудай Таала абдан абийирдүү жана өтө жашыруун. Ошол себептен уяттуулукту жана кийинүүнү жактырат. Гусул алып-жуунуп жаткан маалда жамынчыңар болсун» (Абу Давуд, Хаммам, 1/4012).

***

Ибн Масуддун *(Алла ага ыраазы болсун)* айтуусуна караганда Азирети Пайгамбарыбыз сахабаларына насаат айтат:

«-Алладан чындап уялгыла!»

«-Ардактуу Пайгамбар! Миң мертебе шүгүр, биз Алладан албетте уялабыз!» дешет сахабалар.

Жогорудагы нуска хадисин мындайча чечмелеген:

«-Мен айтып жаткан нерсе силер билген уялуу эмес. Алладан чындап уялуу-башты жана андагы көз-кулакты, денени жана андагы мүчөлөрдү сактоо, өлүмдү жана топуракта чирип кетүүнү эстөө. Акыретти самаган адам дүнүйөнүн убактылуу кооздугун таштап, акыретти бул жашоого алмашышы керек. Мына ушул айтылгандарды ким орундатса, Алладан чындап уялган болуп саналат» (Тирмизи, Кыямат, 24/2458).

***

Жунайд Багдади мындай деген:

«Уялуу-Улуу Алланын сансыз нематтарын көрө билүү жана бул нематтар үчүн канчалык түркөй экенибизди аңдоо абалы».

***

Мисир баш болгон бир топ шаар жана аймактар фараондор білөсі тарабынан башкарылып турчу. Фараондун падышалыгы өкім жіргізчі. Бул аймактардын элбашыларында да, аскеринде да ыйман - ынсап деген нерсе ныпым жок эле. Шаарга жат элден чырайлуу жаш аял кирип калды дегиче эл ичиндеги иригендер алтын тапкансып фараондун алдына шыбырап барчу. Эгер чырайлуу аялдын кійөсі болуп калса, дароо кійөсінін башын шыпырып салышчу. Эгер биртууганы жанында болуп калса, аялды андан талап кылышчу. Макул болбой койду дегиче, зордоп тартып алууну көнімішкө айлантып алышкан.

Ибрахим *(алейхиссалам)* менен Сара эне шаарга кирип барышат. Аларды көргөн падышанын тыңчылары заматта сарайга кабар жөнөтішөт. Өзілөрі өміріндө адам көрбөгөнсіп кишинин жірөк ішін алчудай аларды курал жаракчан курчап алып, кээ бири шылдыңдаса, кээлери каарданат.

«Бул аял кимиң болот?» деген таризде алардын берген суроосуна Ибрахим пайгамбар «диндеш тууганым» дегендин ордуна:

«Биртууганым болот!» деп жооп узата салды. Алар мындай жоопту уккан соң Ибрахимге *(алейхиссалам)* кол тийгизген жок. Сараны сурап олтурбай эле падышанын сарайына алып жөнөшті.

Бул жагдай тууралуу мындай хадис айтылат:

«Сара сарайга кеткен соң алардын арам оюн айттырбай сезди. Падышадан уруксат сурап, даарат алып, эки ирекет намаз окуду. Намазында Жараткан Аллага мунажат кыла жалбарды. Намазы аяктаган соң Фараон Сарага жакын баруу ічін ордунан турду. Мына ошол жерде Алланын жардамы келди. Фараондун денеси кысылып, колу буту шал болуп, бул абалга тішінбөй нестейген бойдон катып калды».

Бир топ убакыт өткөн соң ал кайра мурунку абалына келди. Жірөгі чоң коркунучту сезип, Сараны бошотууну чечти. Аны жөнөтіп жатып Хажар аттуу кіңді белекке тартуу кылды. Жанындагы акмактардын таңданган тірін көргөн фараон:

«-Бул аял жин болушу мімкін. Эгер мен максатыма жетііні көздөгөнімдө мени аз жерден жок кылып жибериши деле мімкін болчу. Анын зыянынан кутулуу ічін Хажарды садага кылып бердим!» (Муслим, Фадаил, 154)

Алла Таала аятта:

«Эй, момундар! Сабыр кылуу жана намаз окуу менен (Менден) жардам сурагыла!» (Бакара, 153) деп буйурат.

***

Абу Шахм *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Жанымдан бир жаш кыз өтүп бараткан. Тийишким келип жакасынан тарткылап, тарткылап коюп жибердим. Эртеси таң эрте Алла Элчиси мусулмандардан убада алып жаткан жерге барып калдым. Ал менден убада албады. Тек гана:

«-Эми жакага жабышкак келдиби?» деп какшыктап койду. Бул сөздү угуп жерге кирип кетким келди. Мындай адепсиз ишке экинчи барбоого сөз берген соң менден мусулмандыкка бек болууга убада алды (Ахмад, V, 294).

***

Жөөттөр эң жакын досу экижүздүүлөрдүн башы атанган Абдуллах бин Убай менен бирге жөөт базарын мусулмандарга каршы тузак катары колдонуунун жолдорун ойлоп чыгышат. Аларда мусулмандар тууралуу кыпындай да жакшы ой болгон эмес. Алар мүмкүнчүлүк болсо, Алланын акыркы Элчисинин өмүрүнө кол салууну да көздөшкөн.

Күндөрдүн биринде базарда бир зергерден мусулман аял өзүнө керектүү буюм-тайымын сатып алып жаткан болот. Бузукулукту өтө мыкты өздөштүргөн жөөттөр тиги мусулман аялды келекелеп, оозго келген жаман сөздөр менен акаарат айтышат. Бул кезде базардын кыйырынан өтүп бараткан мусулман адам аялдын кыйкырыгын угуп, дин боордошун коргоо үчүн зергер жөөткө карай бет алат. Ошентип, коога башталып кетет. Диндешине жардам берүү ниети менен жетип келген мусулман ымылага келбеген зергер жөөттү өлтүрүп койотт. Чымындай ызылдап каптап келген жөөттөр жардамга келген мусулманды ошол жерден тындым кылышат. Кыйырда чуу башталат. Мекендештик келишими эми чындап бузулган өңдүү. Ошентип, Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* жөөттөр менен жолугат:

-Эй, жөөттөр! Алладан корккула! Кудай Таала Курайштын башына түшүргөн алааматты силерге да түшүрөрү толук ыктымал. Андыктан азыртан сактанып, ыйманга келип мусулман болгула! Анткени силер менин акыркы Пайгамбар экенимди (айкын) билесиңер. Бу акыйкаттын колуңардагы китебиңерде, Алланын силерге берген убадасында (бакыйып) жазылганын көрүп турасыңар.

-Эй, Мухаммед! Сен эмне бизди чабыштын жол-жобосунан кабары жок, тажрыйбасыз Курайш деп ойлоп жатасыңбы? Биз алардан өткөн баатыр, тайманбас эржүрөкпүз! Биз менен чабыш майданында жолукканыңда биздин ким экенибизди ошондо билесиң! дешет.

Кепке келбеген жөөттөрдүн демин өчүрүү үчүн мусулмандар жамааты бани Кайнука уруусуна согуш жарыялоого мажбур болгон[79].

Мусулман аялдын намысы, ариети ушунчалык аяр, ушунчалык пакиза...

***

Азирети Айшага *(Алла ага ыраазы болсун)* Дамасктан бир топ аял келет. Андан аялдарга тиешелүү маселелерди сурайт.

«-Бирок мен Алла Элчисинин: *«Үйүнөн сырт кайсы бир жерде кийимин чечкен аялзаты Алла менен өзүнүн ортосундагы көшөгөнү жырткан болуп эсептелет» дегенин уккам»* (Абу Давуд, Хаммам, 1/4010; Тирмизи, Адаб, 43/2804) дейт даанышман эне.

Демек, мындай абалдагы аял адеп-ахлак жана абийир кийимин дагы чечет дегенден башка эч нерсе айта албайбыз. Анткени Жараткан Алла такыбаалык кийим менен коргонууну жалпы адампендеге буйруган эмеспи.

***

Амавилер (Умаяттар) доорунун үч белгилүү сатирик акынынын бири Фараздактын кемпири көз жумат. Жерге жашыруу ырасмына Хасан Басри дагы катышат.Ырлары менен

айрым адамдардын ар-намысына шек келирип, кара көө шыбаган бул акынга Хасан Басри мүрзөнү нускап суроо узатат:

-Акырет үчүн эмне даярдадың?

-Жетимиш жылдан бери шахадат келмесин даярдап жүрөм.

-Кандай сонун даярдык. Бирок Шахадат келмесинин шарттары бар. Ошондуктан ар-намысы таза аялдарга жалаа жаппа!

Чогуу тургандардын бири дин көсөмүнөн таңыркап сурайт:

«-Лаа илааха иллаллах» келмеси бейиштин ачкычы эмеспи, мырзам?

-Ооба, бейиштин ачкычы. Бирок тишсиз ачкыч болушу мүмкүнбү? Кулпу өзүнүн тиштери бар ачкычына гана ачылат, болбосо жок (Бухари, Жанаиз, 1) дейт Хасан Басри.

Демек, анык диндин ачкычынын тиштери-жакшылык, кайрымдуулук жана барча жарамдуу амалдар.

***

Осмон мамлекетинде инсандардын ар-намысынын корголушу камсыз кылынган. Маселен, Босния Осмон мамлекетине каратылгандан кийин Фатих падыша берегидей буйрук чыгарган:

«Серб кыздары сууга келген маалда аскерлерим ал жайдан чыгып турсун!»

Фатих пааша бул буйругу менен өз аскерлеринин да, кол астындагы христиан калктын да ар-намысын сактап калган.

***

Кануни Султан пааша доорунда Осмон дөөлөтүнө кошунасы Францияда бий жаңыдан гана эл арасына тарай баштайт. Бул шойкомду кулагы чалган Кануни дароо Франциянын королуна берегидей мазмунда кат жазат:

«... Угушума караганда мамлекетиңерде аял менен эркекти бири бирине жабыштырып, эл алдыда тайраңдаткан адеп-ахлакка жат бий аттуу сайран башталыптыр! Чектеш болгондугубуз себептүү бул шерменделик менин өлкөмө да кесепетин тийгизбей койбойт деп айтуу кыйын. Андыктан мөөрүм басылган кат колго тиери менен бул шерменделикке чекит койгула! Болбосо, киши жиберип бул ахлаксыздыкты жоюга кудуретим жетиштүү!»

Тарыхчы Хаммердин айтуусуна караганда ушул каттын арты менен Францияда жүз жыл бою бийлөөгө тыю салынган.

***

Жыйынтыктап айтканда, момун мусулман ар-намыстуу, абийирдүү болушу керек. Напсилик кумарлануу, куштарлануу сезимдер кол салууга даяр турган душмандай тооруп ар дайым даяр тургандыктан, ариетти, абийирди, намысты сактоо жана напсини чүлүктөп, жүрөктү изги сезимдер менен, акыл-эсти нары бийик, нары аруу ой, кыялдар менен алек кылуу кажет. Айрыкча бул нарктуулукту сактоо үчүн жүрүм -туруму, сүйлөгөн сөзү калпыс жоро-жолдоштон оолак болуу зор мааниге ээ.

Азирети Пайгамбарыбыздан бир хадис:

«Өз аялыңар абийирдүү болсун үчүн башка аялдардын алдында абийирдүү болгула (адеп сактагыла). Перзенттериңер силерге жакшылык кылсын үчүн ата-энеңерге жакшылык кылгыла. Мейли акылуу, мейли акысыз болсун, кечирим сурап келген мусулман туугандын кечиримин кабылдагыла. Болбосо бейиште кавсар булак башында мага жакын келе албайт» (Хаким, IV, 170/7258).

Адампенденин көркү-касиети саналган уяттуулук сезим жана ар-намыс адамды ар кандай жаман жорук-жосундан, балээ-кырсыктан сактай турган руханий калкан. Бул изги сапаттар Алланын алдындагы жана башка көптөгөн милдет, озуйпаларыбызды так орундатуубузду камсыз кылат. Уяттуулуктун таасирин жана маанилүүлүгүн белгилөө иретинде Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мындайча буйруган:

«Алгачкы пайгамбарлардан тарта «Уялбаган соң каалагаңыңды кыл!» деп эл арасында айтылып келген накыл кеп бар!» (Бухари, Анбия, 54, Адаб, 78).

21. ЗИРЕКТИК ЖАНА ПАРАСАТ

Зиректик-пайгамбарларга таандык асыл сыпат. Зиректик-бул куру акыл же логика эмес, кыраакылыктан өткөн аң-туюм даражасы. Жүрөк акылынын баам-парасаты, көрөгөчтүгү. Чакырык озуйпасын кынтыксыз жана жемиштүү орундатуу үчүн ар бир пайгамбар өтө зирек, ашкере зээндүү болушу зарыл. Керичинче, тындоочуга, жөнөтүлгөн коомго ынанымдуу, күчтүү далилдерди алып келалбайт, аларды тарта албайт.

Пайгамбарлар калган адамдардын өзүлөрүнүн кыраакылыгы, тапкычтыгы, акыл-эстүүлүгү, зиректиги, зээндүүлүгү жана баам-парасаттуулугу менен айырмаланып турат. Алардын эстутуму башка адамдарга салыштырмалуу өтө жогору, ынандыруу жана жат кылуу жөндөмдөрү күчтүү болгон, ошондой эле жогорку туюмчулдук, айныбас логикага ээ болушкан. Алар нары татаал, түйүндүү маселелерди да оңой чече алышкан. Маселелерди түшүндүрүүдө жатык тил менен нуска сүйлөгөндүктөн, тыңдоочуларынын аң-сезим деңгээли ар кандай болгонуна карабастан оңой аңдата алышкан.

Парасат - үммөттүн арасындагы салих момун мусулмандарда пайда болгон туюм жана сергек, сезимталдык абал. Тактап айтканда, кыраакылык, даанышмандык, көрөгөчтүктү жана көсөмдүктү камтыган парасат жүрөктө пайда болгон руханий туюмдуулуктун, сезгичтиктин шыгы.

Пайгамбарлардын сыпаттарынын бири саналган баам-парасаттуулук өтө кыраакылык менен угармандын акыл-түшүнүк деңгээлине жараша аракетке өтүү дегенди билдирет. Бир адамды сүйүндүргөн нерсе башкасына жакпашы мүмкүн, же капалантып койот. Ошол себептен адамды тарбиялоо анын психологиялык абалын аныктоо жана ишмерчем тууралуу арканды узак ташоону талаптайт. Парасаттуулук адам менен сүйлөшүүдө гана эмес, башка ар кандай иштерде пенде үчүн зарыл касиет.

Дин өкүмдөрүн билбей туруп өзүнчө өкүм кылган жана баам-парасатсыз өкүмү адам өмүрүнө зыян келтирген жандарга Алла Элчисинин кандай мамиле кылгандыгын чагылдырган мына бул окуя абдан кызыктуу:

Окуяны Жабир *(Алла ага ыраазы болсун)* баян этет:

Сапарда жүргөн элек. Жолдошторубуздун биринин башына таш тийип, катуу жаракат алды. Анысы аз келгенсип ал байкуш уктап турга соң гусул болуп калат да, жанындагылардан сурайт:

-Менин башым жарылды. Таяммум (топуракка даарат алуу) алсам болобу?

-Сен сууну колдонууга кудуретиң жетет, андыктан сага уруксат бар деп айталбайбыз - дешет сапарлаштары.

Жарадар адам күндү суугуна карабай жуунат. Жарасы ырбап, кетип көз жумат. Бул окуядан кабардар болгон Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* туура эмес маалымат бергени үчүн аларга бир кыйла ачууланды да, мындай деди:

«...Суроо-маалыматсыздыктын шыпаасы. Таяммум кылган соң жараны таңып, анын үстүнө масх тарткандан кийин дененин калган бөлүгүн жууп койсо жетиштүү болмок» (Абу Давуд, Тахарат, 125/337; Ибн-и Маажа, Тахарат, 93).

Ошо себептен Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын изинен жүргөн мусулмандар да акылдуу, зээндүү, сергек жана баам-парасаттуу болушу керек.

Алла Таала сүйгөн пендесинин жүрөгүнө нур салат. Ал парасат деп аталат. Тактап айтканда, акылдуулук, зээндүүлүк, сезүү, тую жана аңдоо өңдүү абалдар рухий баамчылдык жөндөм болуп жүрөккө сиңет. Андан соң жүрөктө пайда боло баштаган баам жана илхамдын багыттоосу менен окуянын көмүскө тарабын туура боолгоого жана анығын билүүгө болот. Напсинин азынаган текеберлигинен айыгып, Алланын нуру менен карай алгандар гана

мындай парасаттуулукка жеталышат. Ардактуу Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Момун мусулмандын парасатынан сактангыла! Анткени ал Алланын нуру менен карайт» (Тирмизи, Тафсир, 15/3127) деп айтуу менен, момун мусулмандын парасаты ыйманынын салмагына жараша болорун кыйыткан. Бул өңүттөн алганда, башка момундарга салыштырмалуу анык момун саналган олуялардын парасаты өтө курч.

Адал тамак, рухий жашоону өнүктүрүү жана терең ой чабыт-парасаттуулуктун шарты. Терең ой чабыттын алгачкы кадамы айланага ибараттуу караш менен башталат. Жараткан Алла ар кандай аяттар аркылуу дүйнөдөгү ажайып ибараттарды аңдоого, баам-парасат менен кароого чакырган:

«Алар төөнүн кандай жаратылганына, булутка, жамгырга, жашыл чөптөрдүн кыш мезгилинде өлүп, жазында жанданышына, өтүмүштөгү коомдордон калган мурастарга карашпайбы?[80]»

Алла Куранда берген нематтарын эсептеген соң, биз кулпенделерине «Эй кароочулар![81]» деп кайрылып ааламга ибараттуу караш менен карашыбызды каалаган. Ушул өңдүү дагы көптөгөн аяттарда; «Эч бир ойлонбойсуңарбы? Акыл жүгүртпөйсүңөрбү? Аңдабайсыңарбы?[82]» деп сындаган. Баам-парасаттуулуктун маанилүүлүгү тууралуу аятта мындай деп маалымдалат:

«...Албетте, мында кыраакылар үчүн чоң сабак бар» (Аалуимран, 13).

«(Эй Мухаммад!) Кубаттуу жана кыраакы пенделерибиз Ибрахим, Исхак жана Жакыпты эсте. Анткени Биз аларды айрыкча акыретжай жөнүндө ойлонгон ыкластуу кылдык. Аныгында алар даргөйүбүздөгү тандалган жана эң мыкты адамдардан» (Сад, 45-47).

«(Сүйүктүүм!) Мына менин жолум! Өзүмдү жана мени ээрчигендерди кыраакылык менен Аллага чакырып жатам..» (Жусуп, 108).

Изгилик элестери

«-Пайгамбарым! Алладан башкага ибадат кылган учуруңуз болду беле?»

«-Жок!»

«-Ичимдик ичкен учуруңуз болду беле?» деген суроого:

«-Жок! Мен Китеп менен ыймандын эмне экенин уга элегимде эле алардын ишинин каапырлык экенин билчүмүн» деп жооп берген (Диярбекри, I, 254-255).

Алла Элчисинин табияты, кыраакылык, баам-парасаттуулук жана көрөгөчтүктүн туучокусунда жаратылган эле.

***

Тээ ошол кылымдын бир жылында Меккени сел баскан экен. Ыйыктыгы менен пенде жүрөгүнөн сыйлуу орун тапкан Кааба да бир кыйла зыянга учураган эле. Меккедеги уруулар өз ара кеңешип, акыры аны пайдубалынан бери жыгып кайрадан жаңылап оңдоо үчүн ишке киришишти. Ал эми Каабаны жыгуу жана кайрадан куруу иштерин чучукулак таштоо менен бөлүп алышты.

Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* бул ишке абасы Абас менен бирге катышты. Оңдоо иши аягына чыгып кезек Хажарул Асвадды (кара ташты) өз ордуна коюуга келгенде, ар уруу бул ыйык озуйпаны жеке өзү аткаргысы келгендиктен, уруулардын арасында чоң талаш чыкты. Сен-мен болуп олтуруп жакалашууга чейин барышты. Маселе татаалдашып, кызганыч артып, өчүгүшүүгө жетти. Эми ушинтип жүрүп олтурса иштин аягы киши канына забын болууга жетет окшоп калды. Абдурранан тарагандар канга толтурулган чаначты алып келишти да, өлгөнгө чейин мушташуу үчүн Адий бин Каабдын балдары менен антташа кетти. Мушташууга даярданып жатып анттарын бекемдеп алуу үчүн жанагы кан толтурулган чаначка колдорун матырып алышты. Бирок буга да батына албай төрт беш күн бою тирешүү жүрүп жатты.

Акырында Курайш уруусунун эң улуу аксакалы Абу Умайя талашты жөнгө салууну көздөп, ордунан турду да сөз алып:

«- Айланайын коомчулук! Биз жакшылыкты гана каалайбыз! Жамандыкты эмес! Бул ыйык иш үчүн бири бириңерге кызганып, кек сактаганыңар туура эмес, таштагыла талашты! Канча убакыттан бери ушул маселени чече албай жатабыз. Андай болсо азыр ушу Харамдын эшигинен эң алгач ким кире турган болсо, ошол кишини калыс деп табабыз да, өкүмүнө ыраазы бололу!» деп колу менен Харам мечитинин Бани-Шайба каалгасын көрсөттү.

Аксакалдын пикири көпчүлүк тарабынан колдоого алынды. Эл тынчып калган кезде Харам мечитинин эшигинен Ааламдардын Мырзасы *(саллаллаху алехи васаллам)* кирип келди. Ал затты көрөрү менен ачуулуу жүздөрдү жылуу жылмаюу каптады. Анткени ал - Азирети Мухамад-ул Амин, тактап айтканда, өзүнүн чынчылдыгы, ишенимдүүлүгү менен көпчүлүктүн көңүлүнөн түнөк тапкан татыктуу инсан эле.

Мына ошондуктан Курайш уруусу аны көрөрү менен:

«-Мына Чынчыл инсандын өзү келип калды. Анын калыс болушуна баарыбыз ыраазыбыз!» деп кадимкидей кудуңдап калышты.

Маселе түшүнүктүү болгон соң Азирети Мухаммад ар топтон бирден адам чыгышын өтүндү да, желегин чечип жерге жайды. Тандалган кишилер Пайгамбардын ишараты менен Хажарул Асвадды желектин үстүнө койду да, ар бир киши бир учунан кармап көтөрүп барышты. Жаратылыш Нуру ал ташты өз колу менен ордуна койду. Ошентип, уруулардын ортосунда улам кызып бараткан тирешүүнү жана тутанышына аз калган согушту токтотуп калды.

Анын мындай кыраакылыгы, теңдешсиз ахлагы жана ушул сыяктуу улук касиеттери өзүн «Пайгамбарлардын Султаны» даражасына бийиктете турган улуу пайгамбарлыктын ошол мезгилдер үчүн гана билинбес белгиси болду.

Анын дин Ислам жолунда болгон согуштарда көрсөткөн өтүмдүүлүгү, тынчтык келишимдеринде, асыресе, Худайбияда көрсөткөн парасаттуулугу, тамчы кан төгүлбөстөн Меккенин алынышы жана хидаяттарга себепкер болушу, Хунайнда, Таифте колдонгон ажайып кыраакы мерчеми жана көрсөткөн адилеттүүлүгү эч бир адампенденин колунан келбей турган чыныгы даанышмандуулуктун үлгүсү болуп эсептелет.

Адампенде мындай парасаттуу жана кеменгер жандарга ар дайым таң калып, суктанып келишет.

***

Мисир падышасы нары кызыктуу, нары коркунучтуу түшүн мыкты жооруганы үчүн Жусупту зындандан чыгарууга өкүм кылат.

Азирети Жусуп *(алейхиссалам)* болуп өткөн окуянын аныгын кожоюн өзү билгенге чейин жана жабылган жалаанын жалган экенине Мисир падышасы күбө болмоюн зындандан чыгууну туура көрбөйт. Анткени Жусуптун *(алейхиссалам)* дилинде зынданда он эки жыл отурушунун адилетсиздик экендигин мүлдө эл билиши керек деген арзуу бар эле. Ал мына ошентип кыраакы акылы менен сабырдуулуктун жана парасаттуулуктун үлгүсүн көрсөтө алган. Кекчилдердин бул ишти дагы да ырбатып жиберишин токтотту. Өзүнө жабылган жалаанын бардыгы жалган экендигин далилдеп, кур дооматтан биротоло кутулууну каалагандыктан алгачкы чакырыкты дароо кабылдаган эмес.

***

Азирети Сулайман пайгамбар тестиер кезинде эле абдан зирек, акылдуу жана түшүнүктүү болгон. Азирети Мухаммад *(саллаллаху алейхи васаллам)* аны бул өзгөчөлүгү тууралуу төмөндөгү окуяны баян эткен:

“...Ээн талаада жол тартып эки аял бараткан. Экөөнүн тең эрчиткен бирден балдары бар. Аңгыча кайдан чыкканы белгисиз, ач карышкыр качырып кирип, шеригине караганда

чоңураак аялдын баласын көтүрүп качты. Акыйкатты өз көзү менен көрүп турса да олбурлуу аял чоңдугуна салып сапарлашынын баласын талашат:

-Карышкыр сенин балаңды алып кетти.

Кыска бойлуу аял жаны кашайып:

-Эмне эле жөөлүп жатасың? Сенин балаңды көтөрүп качпадыбы? дейт.

Ошентип, эки аял бул талашты адилеттүү териштирип алуу үчүн Давут пайгамбарга *(алейхиссалам)* барышат. Давут пайгамбар талашка түшкөн өспүрүм сөөлөттүү аялга таандык деген өкүм чыгарат[83]. Пекене бойлуу аял падышанын өкүмүнө ыраазы болбой, анын уулу Азирети Сулайманга кайрылат. Азирети Сулайман ойлонуп туруп мындай дейт:

-Мага курч бычак алып келгиле! Баланы экөөңө тең бирдей кылып бөлүп берейин!

Анын айбаттуу сөзүнөн корккон пекене бойлуу аял:

-Кудай жалгагыр, азиретим, андай кыла көрбөңүз! Алла Тааланын мээримине бөлөнүңүз! Мейли, бала ушул аялдыкы болсун, андай болсо! деп чыйпылыктап, көз жашын көлдөтүп жиберет.

Анын эмне үчүн мындай кылып жатканын түшүнгөн Сулайман *(алейхиссалам)* бала пекене бойлуу аялга таандык деген өкүм чыгарат" (Бухари, Анбия, 40).

Анткени эненин баласактыгы баланын тирүүлөй мууздалышына жүрөгү эч качан ыраазы болбогону менен, баласын колдон алдырууга айласыздан макул болот.

***

Араис-и Мажалис аттуу китептен үзүндү:

«Баам-парасат жагынан эки аял мактоого татыктуу. Экөөнүн тең Азирети Муса тууралуу айткандары туура чыккан.

Бири фараондун байбичеси Асия. Сандыкка салынган ымыркай Муса сарайга алынып келинген соң, ага мээр төгүп, фараонго алып барат да:

Ары ойлонуп, бери ойлонуп, карамүртөз күйөөсүнүн мыкаачылык иштерин көз алдына элестетип, акырында тобокелге салып наристени күйөөсүнө көтөрүп барды.

"Кулак салчы Эреним! Кучагымдагы кулунчак экөөбүздүн уулубуз болсун. Келечекте бул бизди багып коргойт! Бул сүйкүмдүү табылга экөөбүздүн уулубуз болуп кала берсин! Акыркы өтүнүчүм ушуга жаман ниетиңди бурбай эле койчу! Суранам байым!"деп, дагы бир топ сөздөр менен күйөөсүн көндүрүүгө жан үрөгөн.

Экинчиси болсо, Шуайб пайгамбардын кызы Сафура. Ал Мусанын изги ахлагын көргөн соң:

"Атаке! Ага акы берип чабандыкка жалда! Анткени ал, сен жалдаган эң жакшы, күчтүү жана ишеничтүү киши!" деген.

***

Катардагы бардык мусулман пенде пайгамбарлардын фатанат-кыраакылык, парасаттуулук сыпатынан үлүш алып, акыл деген улуу нематты пайдалуу жагына колдонушу керек. Кимге, эмнени, качан, кай жерде, кантип сүйлөрүн эң мыкты билиши кажет.

Маселен, Жафар-и Таййар *(Алла ага ыраазы болсун)*   Хабашистандын падышасы Нажашиге Ислам дини тууралуу маалымат берүүдө колдонгон аяр ыкмасы-мусулмандын парасаттуулугунун эң көркөм жана да ибараттуу үлгүсү.

Христиан динин тутунган Нажаши Курандан бир канча аят окуусун талап кылат. Кыраакы сахаба адегенден эле тануучу каапырларды эрөөлгө чакырган Кафирун сүрөөсүн эмес, Азирети Иса жана анын энеси тууралуу мактоолор менен кеп салган Марям сүрөсүн окуган. Азирети Жафардын *(Алла ага ыраазы болсун)* мукам үнү менен окуган кыраатын берилгендик менен тыңдаган Нажаши көзүнө жаш алат:

-Шек-күмөнсүз ушу мага угузгандарың менен Иса алып келген нерселер жалгыз нур булактан атырылып жатат!

Ошондон көп өтпөй дин Исламды Нажаши да кабыл алат (Ибн-и Хишам, I, 358-360).

***

Азирети Осмон тууралуу баяндала турган төмөнкү окуя бул жагдайды толуктап кетсин:

Күндөрдүн биринде Азирети Осмон *(Алла ага ыраазы болсун)* бир адамдын арам нерселерге көз жүгүрткөнүн байкап калат да:

-Көзүңдү арамдан сакта! дейт.

Ал киши таң калат:

-Урматтуу халифам! Арамга көз жүгүрткөнүмдү сен кайдан билип койдуң?

*"Момун мусулмандын парасатынан корккула! Анткени ал Алла Тааланын нуру менен карайт!"(*Тирмизи, Тафсир, 15) деген хадисти эсине салат. (Кушайри, Рисала, 238).

Азирети Хатижа, Азирети Айша жана Азирети Фатима *(Алла алардан ыраазы болсун)* энелерибиз кыраакылыкта, парасаттуулукта жамы мусулмандар үчүн эң изги үлгү болуп кала бермекчи.

Азирети Хатижа мал мүлкүн, жадакалса жанын да Алланын Элчисинин Ак Жолуна өз ыраазычылыгы менен тартуу эткен. Алгачкылардан болуп анын пайгамбарлыгын тастыктаган. Ушунусу менен алгачкы момун мусулман деген даражага ээ болгон. Мындай улуу даражаны багынткан энебиз Алланын Элчисинин аруу ахлагын изме из көзөмөлдөй ала турган көсөмдүккө, сезимталдыкка ээ эле. Фатима энекебизде болсо ардактуу атакесинен агылган мээрмандык, боорукелдик жана такыбалык болгон. Алардын ар биринин ар башкача артыкчалыгы болгонуна карабастан, ар биринин өзүнө гана таандык баасы бычылгыс кишиде сейрек кездешчү касиеттери сырттан назар салган кыраакы кишиге гана байкалчу.

***

Өз башынан өткөн окуяны Абдулкадир Гайлани мындайча баяндаган:

Күндөрдүн биринде көз алдымда бүт мейкиндикти каптаган ажайып бир нур пайда болду. Бул эмне болуп кетти экен деген ой акылыма кылт эткиче нур тараптан аваз келди:

-Эй Абдулкадир! Мен сенин Раббиңмин. Сенин ушу күнгө чейин аткарган ибадаттарыңа, дегеле жарамдуу амалдарыңа абдан ыраазымын. Ошо себептен мындан ары сага арам нерселерди адал кылайын!

Сөз бүтүп бүтө электе анын каргышка калган шайтан экенин билдим. Болушунча кыйкырдым:

-Эй шайтан! Жогол көзүмө көрүнбөй! Сен көрсөткөн нур мен үчүн түбөлүктүү азап.

-Кудайыңдын сага багыштаган даанышмандык жана курч парасаты менен колумдан кутулдуң! Бирок мен ушул ыкма менен жүздөгөн адамды жолдон чыгарган элем -деди да, көздөн кайым болду.

Дароо алакан жайып, чоң коркунучтан кутултканы үчүн Кудай Таалага ыраазылык билдирдим. Жамаат бул окуяны кызыгуу менен угуп жаткан. Көпчүлүктөн бир адам:

-Анын шайтан экенин кантип билдиңиз? деп сурады.

-Мындан ары сага арам нерселерди адал кылайын! дегенинен байкадым дедим.

Мына ушул парасатка баарыбыз өмүрү бою муктажбыз.

***

Анкарада Йылдырым Байезидди жеңген Амир Темир Осмон мамлекетинен бир топ жыл бою салык албай болот. Мөөнөт бүткөн соң Темурдун ордуна биз калдык деген Илханлылар салыкты алууну улантышат. Салык алмай II. Мурат хан такка келгенге чйин уланат. II. Мураттын доорунда абдан чыйралып, күч топтогон Осмон мамлекетинин билермандары ханга кайрылышат:

-Паашам! Ушу шүмшүктөргө эмне эле унчукпай, айтканын берип жатабыз? Мындан ары чыдамыбыз жетпейт ко. Андыктан күлүн көккө сапырып салалы, уруксат этсеңиз?!

Өзүнүн кыраакылыгы менен көп ишти ийгилик менен жыйынтыктаган Мурат хан өлкө билермандарынын ачуулуу талабына ибарат айтат:

-Алар ушу тапта биздин күчкө толгонубузду, кайра кубаттуу мамлекетке айланганыбызды аңдай элек. Эгер талап кылынган акчаны бербей турган болсок, кыжынып барып, болоор-болбос кол курап кайра келишери анык. Келишинен корпойбуз, бүлгүнгө учурашат, бөөдө мусулман каны төгүлөт... Андыктан талап кылгандарын азырынча бере бергиле! Акча үчүн мусулман канын агызууну каалабайм!

Бирок бул мамлекеттин өтө кубаттуулугун, жеңилбестигин каңкуулаш үчүн жана өздөрүнөн алдаканча алдуу, нары улуу мамлекеттен салык сурабай тургандай кылып, кандай таризде болсо да, Илханлалардын элчилерине ажайып бир жүрүш көрсөтүп койгула!

Тарых тастыктагандай окуянын жүрүшү кыраакы II. Мурат хандын мерчемине ылайык бачым өзгөрөт.

***

II. Мурат Хан уулу II. Мехмед Фатихти такка чыгарууга аракет кылышынын себеби бар эле. Анткени Мехмед жаш болсо да, башкалардай оюнкарак эмес, улуулардын акылына келбей турган нерселерди ойлонуп, атасына өтө татаал суроолорду берчү экен. Андагы артыкчылыкты, акылмандыкты көргөн атасы уулун улуу мамлекеттин падышалыгына ылайык көргөн. Мурат сарай ичинде, гүлзарда сейилеп жүргөн атасын көрүп, жанына чуркайт. Ал -ахыбал сурашкан соң мындай дейт:

-Журтатасы атакем! Өзүңүз теңдүү курбалдаштарыңызга салыштырмалуу үстүңүздөгү опол тоодой оор жүккө, аламан түйшүккө моюн бербей дагы деле болсо жаш көрүнөсүз. Жашыңыз башкалардыңындай эле биртопко барып калганы менен белиңиздин бекчейбегенинде бир сыр болсо керек. Ар түрдүү кыйынчылык жана оор күндөгө карабай, жаштардай акылыңыз тунук, ой-пириңиз дагы эле жүйөлүү, дене турпатыңыз каармандардай салмактуу. Бир карасам уруш майданында албууттанган колбашысыз, бир карасам илим жыйындарында салабаттуу устатсыз, бир карасам эл-журтка бериле кызмат кылып, сезимтал дервиштейсиз!... Сизде күн-түн деген нерсе жок. Баары окшоштой. Түмөн түйшүк жондон басып турса да жаш көчөттөй ийилбей, жандүйнөңүз жабыркабай кантип чыдап жүрөсүз? Мунун сырын айтыңызчы? Акыл-эстин тынымсыз чабытташы адампендени жабыркатат, мүдүрүлтөт. А сизде эч кандай өзгөрүү жок, салабаттуу турпатыңыз дале чыйрак! Акыл эсти таңдандырган өзгөчө мүңөзгө жетүү үчүн, кемибес кеменгерлик, чаалыкпас акылмандык үчүн кандай даары колдондуңуз? Уулуңузга ушуларды айта аласызбы? Мен сиздин жолуңуздан жүргүм келет!

Мурат хан жеткинчек жаштагы уулунун суроолоруна бир чети таң калса, бир чети ичинен ыраазы болуп береги тарыхты насааттады:

-Алдыңа кетейин каралдым! Сен мени абдан кубанттың! Аалам атпай жана жаамы макулук ибадат кылган Кудай Таалам сага багыштаган артыкчылыктарын дагы да арбытсын. Ушундай кенен, ушундай татаал маселелерге болгон кызыгууңду арттырсын.

Өмүрүн туура жолдо өткөрүп, одүйнөгө кеткен жандар акырет ааламынын кыялга сыйбас нематтарына ээлик кыларына бекем ишенем. Бул ишенимде эч кандай шегим жок. Ошо себептен Жаратканга ибадат кылганда, чын дилден берилип орундатам. Сен айткандай бул оопасыз машакат дүйнөдөдө тарткан азаптын акыбетин Алла Таалам акыретте эселеп берерин бөркүмдөй көрөм. Кандай гана шарттарда болбосун Ага жалбарып мунажат кылып келем. Асыресе Анын маңдайыма жазган тагдырын чоң сыноо деп билем.

Уулум! Бардык сөзгө ишене бербе, Ар башкача болуп жараян этилген окуялардын ички мазмунун, акыйкат өзөгүн үйрөнүүгө болгон кайратыңдан жазба!

Бышып жетилген мөмө жемишти баары жакшы көргөнү сыңары, көптү көргөн, тажрыйбалуу-билимдүү даанышмандарды ар убак эл өзү тандап алат. Таттуулугу ченде жок жүзүм турганда, быша элек кычкыл мөмөнү жеш акыл тайкылыгынын белгиси.

Кээ-кээде ата-бабаларымдын адамдык сапатын, мүнөзүн, баскан жолун талдадым. Бизден кийинки урпактын басар жолу, ойлор ойу, тутунар көрөңгөсү тууралуу көп ойлондум. Ушу кезге чейин сөзгө алынып, сүйүлүп, урмат көрүп, алкыш алып келдик. Буга шүгүр деш керек. Мына ушул жакшылыктын түбөлүккө уланышын арзуу кылып келем.

Бир нерсенин уланып кетишин басым, буйрук, күч, кылыч, зомбулук менен камсыз кылуу мүмкүн эмес. Акыл, чара көрүү, сабырдуулук, арканды узун таштоо жана албетте тажрыйба зор мааниге ээ. Биринчи айтканым ар убак үчүн өтүмдүү эмес, кесепети көп. Экинчи жолдун жалгыз өзү ишке анчейин жарабайт. Улуу ийгиликтер үчүн экөөн айкалыштыра ишке салуу керек! Ардактуу бабаларыбыздын албан жеңиштеринин сырткы көрүнүшүнөн кылыч көрүнгөнү менен аныгында акыл-парасат жана сүйүү күчү менен жүзөгө ашканын эсиңден чыгарба.

Каралдым! Адилеттикти эгерим колдон чыгарба. Анткени Алла адил, адилеттүү кулдарын сүйөт. Мындай караганда сен Анын жер бетиндеги өкүлүсүң. Ал сага көптөгөн жакшылыктарды жаадырган, мына эми сени мусулман журтчулугунун башына келтиргени турат!..

Уулум! Бул дүйнөдө үч түр адам бар:

Биринчи тайпа: акыл-эси жайында, эркиндиктин даамын таткан жана ой жүгүрткөн, адаттан тыш өзгөчөлүгү жок пенделер.

Экинчи тайпа: Эч нерседен кабары жок, буйрук, эскертүү, насаат деген нерселерге кулак төшөп коюшпайт. Өз жыргалын гана ойлошот. Бүт нерсени билгендей кыйын боло беришет. Булар өтө кооптуу топ.

Үчүнчү тайпа: *Кайсы жол туура, кайсы жол терс экенине кызыкпаган жандар булар. Бирок бул абалга алар өз каалоосу менен эмес, чөйрөдөгүлөрдүн таасири менен түшүп калышкан. Айтылган насаатты кабылдашат, сөз угушат, туура жолду тандашат. Булар эң кооптуу топ деп эсептелинет.*

Айланайын уулум! Улуу Жараткан эгер сени алгачкы тайпанын адамы кылып жараткан болсо, сүйүнүчүм да, алкышым да чексиз. Эгер экинчи тайпанын адамы кылып жараткан болсо, айтылган акыл-насаатты кунт коюп угууну, эскертүүлөрү жадыңа бек түйүүнү кеңеш кылам. Бирок үчүнчү тайпанын адамы боло көрбө! Алар Аллага да, адамдарга жа жага беришпейт.

Падышалар колуна тараза кармаган адамга окшош. Бирок колундагы таразаны туура кармаган жан - анык падыша. Мына ошондо гана Кудуреттүү Алла Таала сага жакшылыгын жаадырат. Сени салих момундардын тайпасына кошот. Бүт нерсе Ага таандык, бүт нерсени Ал гана билет... »

Мынакей, ата-баланын акактай тунук акылы жана аруу парасаты...

***

II. Байезид Велинин кайрымдуулук, жогорку окуу жай, бейтапкана жана башка жакшылыктуу кызматтарынын жанында Ислам илимдерине жана маданиятына зор маани берген. Анын падышалык доорунда Осмон Ислам мамлекетинин маданияты менен колөнөрчүлүгүнүн пайдубалы түптөлгөн. Италиялык атактуу куруучу жана сүрөтчү Леонардо да Винчи II. Байезид ханга кат жазып, Истамбулдагы мечит жана башка жайлардын курулуш долбоорун жеке өзү жасап, курулуш иштерин көзөмөлдөп берүү сунушун билдирет. Сунушту уккан Куббеалты вазирлери катуу сүйүнүшөт. Сопулук сезимтал түшүнүктөгү Байезид хан:

«-Эгер анын сунушун кабылдай турган болсок, көрүнүш жагынан чиркөө кейиптенген курлуш пайда болору айдан ачык. Мындай шартта өзүбүздүн Ислам маданияты жана анын өзгөчөлүктөрү эч качан өнүкпөйт!» деп сунушту четке кагат.

Бул көзкараш акылман, парасаттуу, нары кыраакы, рухий дүйнөсү сергек мусулмандын аң-сезимин чагылдырып турат. Байезиддин арты менен Ислам дининин жалпы

картасы жыйырма төрт миллион чарчы километрге кантип жеткен болсо, дин Исламдын маданияты да ошончолук бийиктекке көтөрүлгөн.

***

Жыйынтыктап айтканда, кыраакылык жана парасат момун мусулман үчүн зарыл сыпаттардан. Шах ал-Кирмани мындай дейт:

«Кимде ким көзүн арамдан, напсисин шакыбаттан сактап, жүрүм-турумун тизгиндеп, рухдүйнөсүн сүннөт менен сугарып, адал тамак менен азыктанган болсо, анын акыл-эси, парасаты эч качан адашпайт!»

22. НАПСИНИ ТАРБИЯЛОО ЖАНА ЖҮРӨКТҮ АРУУЛОО

Напсини тарбиялоо жана жүрөктү арууло Ислам ахлагын өздөштүрүүдөгү алгачкы кадамдардын бири. Тарбиялоо жана арууло өнөктүгү ошол эле учурда адамдык акыбеттин жакшы же жаман жакка ыкташын аныктай турган маанилүү жөрөлгө.

Бул ишке киришүүдөн оболу Кудайдын эркине баш ийип, азгырык каалоолорго жана жагымсыз абалдарга каршы белсене күрөшүү зарыл. Ар бир момун мусулман өз кемчилигин, айыбын, алсыздыгын жана билимсиздигин аңдап, моюнга алып, Жараткан Кудуретти бүтүн Улуу сыпаттары менен таанып, ушул аң-сезимдин жетегинде жүрүм-турмуна багыт бериши керек. Мына ушул оор иш жүзөгө ашкан чакта, Куранда айтылгандай «жамандыкка күч менен буйруган напси[84]» жаманатты сыпаттан арылып, жакшылыкка жанашат.

Напсини тарбиялоо нары кыйын, нары маанилүү иш болгондуктан «чоң казат» атка конгон.

Алланын Элчиси катышкан акыркы Табук жүрүшү ашкере оор, огоэле кыйын жүрүш эле. Ислам кошууну миң чакырым барып, кайра кайтып келатышкан. Мединага жакындап калганда өң-алеттен кыйла эле азып калышкан. Сөөлү качып, чач-сакалдары үрпөйүп жүдөп келатышкан эле. Мына ушундай мезгилде Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* кутман сахабаларына кайрылат:

-*Биз азыр кичи казаттан чоң казатка баратабыз!*[85]- . Ансыз да арып-ачып араң келаткан сахабалар аңкая таңыркашат:

-Оо, Алланын Элчиси! Кебетебиз бул болсо! Мындан да чоң казат барбы? - дешет. Жаратылыш Нуру *(саллаллаху алейхи васаллам)* мыйыгынан жылмая:

-*Азыр болсо чоң казатка, напси менен күрөшүүгө кайтып баратабыз!* деген экен (Суйути, II, 73).

Бул өңүттөн карай турган болсок, Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын пайгамбарлык тарбиясы напси менен айосуз күрөш аркылуу ишке ашкан. Ушул тарбияга алынган кутман сахабалар жемиштей бышып-жетилип, кемелине келген инсанга айланып, өрнөк муун атанышкан. Ибни Масуд *(Алла ага ыраазы болсун)* Алла Элчисинин тарбиясында жетилип, зикир жана шүгүр кылуунун рухий таризин үйрөнөт. Сөзүнүн жана өзүнүн тууралыгы, чынчылдыгы себептүү 848 хадис жаттап айткан Ибни Масуд Азирети Пайгамбарыбыздын рухий абалын мындайча эскерген:

«Алла Элчисинен ушундай бир ажайыптарга күбө болот элек дейсиң, жеген тамагынын зикирин укчубуз» (крз. Бухари, Манакыб, 25).

Мурдалары төө багып жүргөн Ибни Масуд туура жолду таап, Алла Элчисинин рухий тарбиясын алгандан тарта жандүйнөсү дайрадай чалкып, тереңдеп, жүрөгүнө Теңири жараяндар байырлайт. Тарыхтагы атактуу Куфа мектеби ушу залкан сахабанын мурасы. Дүйнөнүн эң чоң укукчусу Имамы Аазам абу Ханифа Куфа мектебинен чыккан. Абу Ханифа куруп кеткен Ханафи мазхабы жашаган сайып Ибни Масудка сооп агыла бермекчи. Ушул өңдүү сахабалардын денеси топуракка айланса дале айткан сөздөрү, берген өкүмдөрү мусулман журтчулугу менен кыяматка чейин жашай бермекчи.

«Дилмаек» рухий тарбия өнөктүгүндө жүрөккө таасир берүү үчүн пайгамбарлардан жана олуя инсандардан калган рухий кенч. Напсисин тарбиялап, жүрөгүн аруулаган пенде өзү жашаган рухий абалды тилге келтирет. Сезимталдык жана ыкластуулук менен айтылган сөздөр угармандын кулагынан жүрөгүнө жол таап, кайырлуу таасир калтырып, руханияттын жана берекенин өөрчүшүнө өбөлгө түзөт.

Пайгамбарлардын мураскору саналган аалымдар жана көсөмдөр тарбия астындагылардын жаман абалын жоюдан оболу дилмаек аркылуу жүрөктөрүн жумшартып, оңолууга тапташат. Напсинин албуут ачуусун басып, бушайманчылыктын шамалына какташат.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздан чынжыр сымал келип, анык устаттардын көңүлүнө агылган береке рабыта жана дилмаек жолу менен момун мусулмандарга жетет. Азирети Мухаммаддын үлгүлүү адеп-ахлагынын момундардын жүрүм-турумунда таасым көрүнүшү мунун мисалы.

Дилмаек канчалык ибадат менен коштолсо, ошончолук ийгилик жаралат. Жүрөк дилмаектен алдын угармандын абалына жараша күүлөнөт. Дилмаекти оорулуу менен баарлашып, анан ага дабаа (рецеп) жазуу ишине салыштырууга болот.

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* сахабаларын тарбиялоодо биз сөз кылып жаткан дилмаекти эң таасирлүү усул катары колдонгон. Анткени Жараткан Өз Элчисине:

«Сен үгүт айтып, эскертүү бер. Эскертүү момундарга пайда берет» (Зарият, 55).

«...Эскерткин! Анткени сен так гана эскертүүчүсүң» (Гашия, 21) деп буйруган.

«Сахаба» жана «сукбат-дилмаек» сөздөрүнүн бир уңгудан чыгышы өзүнчө көңүл буруууга арзыйт. Кутман сахабалар Алла Элчисине бапестеген сүйүү, сый-урмат жана адеп-ахлак аркылуу рухий тарбиядан олжолуу чыгышкан. Дилмаек учурундагы тынчтыкты, берилүүнү алар түбөлүктүү рухий пайдага тунуп калуунун шарты катары баса белгилешкен:

«Азирети Пайгамбарыбыздын дилмаегинде олтурган маалда башыбызга бир канаттуу конуп алгандай, кыймылдасак эле учуп кете тургандай жымжырттыкка сүңгүйт элек» (крз. Абу Давуд, Суннат, 23-24/4753; Ибн-и Маажа, Жанаиз, 37).

Жаратылыш Нурунун дилмаектери, жыйындары мына ушундай эки тараптуу берилүү менен өтчү экен. Аны айланасындагылардын жандилден берилип кулак төшөгөндүгү угармандардын тынчтыкка мемиреп, кыймылсыз отурушунан билинчү. Сахабалар андан тартынып, аша ийменгендиктен, түйүндүү маселе тууралуу суроо сураганга батынганы чыкпаптыр. Ошол себептен чөлдөн бир малчы келип, дилмаекке катышып суроо сураса, көп маалыматтарды алмакпыз деп тилек кылышчу экен.

Ислам инсанынын түптөлүшүндө напсини тарбиялоонун зор мааниси бар. Каапырлык, түркөйлүк, жаман ой-пикир, жаңылыш ишенимдер жана жагымсыз мүнөздөрдөн арылуу - напсини тарбиялоо жана жүрөктү арулоонун алгачкы кадамдары. Тактап айтканда, динибиздин өкүмдөрүнө каршы келген ишеним жана ахлактык ар кандай ката иштерден арылуу. Жүрөктү жаман ой-пикирден тазалагандан кийин ыйман, илим, даанышмандык, ийги сезимдер, изги мүнөз жана такыбаалык менен тарбияланып, руханиятка багыт алуу экинчи кадам болуп саналат.

Адамзаада бул жашоого сынак үчүн келгендиктен санмиң жамандыкты камтыган напси деген илдет менен сөзсүз түрдө күрөшүүгө мажбур. Адамбаласы даражалардын да, мартабалардын да кол жеткис эң бийигине чыккан чакта деле дүнүйө, напси жана шайтан үчтүгүнүн тузагы, айла-амалы жана азгырыгы аны тооруганы тооруган. Жаратканга кул болуунун баалуулугу мына ушул жерде. Аныгында ушул кооптуулукту аттап өтүп, бул жалгандын азгырып турган алдамчылыгынан аман чыгып, такыбаалыкка сүңгүүдө жатат.

Инсандын ички дійнөсіндөгі баш ийбөөчілік, ээнбаштыкты жана такыбалыкты Азирети Мавляна мындайча сірөттөйт:

«Эй, жолоочу! Чындыкты ійрөнөм десең, Муса да, Фараон да өлгөн жок. Алар бігін сенин ичиңде жашап келет. Сенин ичиңе, жандійнөңө кирип, дале болсо ортолорундагы салгылашуу, кірөшіі жіріп келет! Мына ошондуктан сен ал экөөні тарых баракчаларынан эмес, өзіңдін ичиңен издешиң керек!»

Азирети Мавлянанын дагы бир катар учкай кептеринен:

«Денени ашыкча азыктандырба! Анткени ал акыр аягы топуракка бериліічі курмандык. Сен эң алды көңіл дійнөңді аздекте, асырап бак! Бийик, жогору жакка баруучу жана Теңири ырайымдан шарапат таба турган - мына ошол сенин жандійнөң!»

«Денеңе бал-каймак өңдүү нерселерди аз бер! Себеби аны ашыкча азыктандырган адам, акырында напсинин торуна тішіп, өкініічілөрдөн болуп калат.»

«Жандійнөңө рухий даам-өнімдөрдөн көбірөөк бергин! Ага сергек ой-жігіртіі, терең тішінік жана рухий азыктардан бер, рухуң бара турган жерине кыйналбай, кічтіі болуп жетсин!»

Чынында эле напси тарбияланган чакта адамзааданы макулук ичинен эң бийик мартабага көтөргөн, ал эми тарбия көрбөсө жамандыкка, жексур иштерге белчеден баткыра турган ортомчу. Муну кудум кош миздүү бычакка окшотууга болот.

Ошо себептен киши табиятындагы жамандыкка ыктаган азоолукту тарбиялап, такыбаалыктын үрөөнүн өндүрүү үчүн иралды напсини тарбиялоо, жүрөктү аруулоо зарыл. Анүчүн ар бир инсан шык-жөндөмүнө, мүмкүнчүлүгүнө жараша Кудайды таанууга жана жарамдуу амалдар менен Жаратканды аруулап, улуктоого милдеттүү. Мына ушул жагдай “кулчулук” деп аталат.

Напсини тарбиялоого Кудай Таала кайра-кайра касам кылып, өтө жогору маани берген. Шамс сүрөсүндө:

“Күн жана анын жарыгына ант, анын артынан ээрчиген Айга ант, жарыгын жайылткан күндүзгө ант! Күндүздү каптап, жаап калган түнгө ант! Асман жана аны Жаратканга ант! Жер жана аны төшөөчүгө ант! Напсиге жана аны жайгаштырганга ант! Напсиге бузулууну да, такыбаа болуу илхамын да салды. Кимде ким аны тарбияласа, сөзсүз ийгиликке жетет. Кимде ким жамандыкка көмсө, сөзсүз зыян тартат!..” (Шамс, 1-10) деп буйрулган.

Жараткан Алла бул аят аркылуу толук он бир жолу ант этти. Маанини күчөтүү үчүн “СӨЗСҮЗ” деген жандоочту колдонгон. Бул тариз тегин жерден жаралбаганын, айланып келип эле биз адампенденин пайдасы үчүн айтылганын жадыбыздан чыгарбасак.

Алла Тааланын Куранда напсини тарбиялоодон башка эч бир жагдайга, жогоруда айтылгандай, он бир жолу ант этпегени көңүлдү бурат. Адамбаласынын кутулушу үчүн напсини тарбиялоонун канчалык маанилүү жана зарыл экенин далилдөөгө бул акыйкат жетиштүү.

Тасаввуф илиминде напсинин каалоолорун азайтып, анын денеге болгон бийлигин сындыруу жана ушул жол аркылуу рухтун өкүмдарлыгын тургузуу-баштан бери биз сөз кылып кеаткан тарбиялоо ишинин өзөк манисин туюнтат. Бул иш напсиге каршы эркти күчөтө турган риязат жолу менен, башкача айтканда, жеп-ичүү, уктоо жана сүйлөөдө чек-ченемге бек болуу өңдүү усулдар менен жүзөгө ашат. Бирок бул саналган жагдайлар напсинин бийлигин жыгуу үчүн алгачкы кадам. Эскерте кетчү нерсе: башка жагдайларда болгону сыңары бул усулду жүзөгө ашырууда теңсалмактуулукту колдон чыгарбоо зарыл. Анткени өмүр жана денетурпат Жараткан Алланын бизге багыштаган аманаты.

Каршы туруп, таймашуудан напси эч качан өлбөйт, тек гана көзөмөлгө алынат. Бул жердеги максак-напсини биротоло жексен кылуу эмес, аша чабуудан тыйып, арзуу жана каалоосун Теңирий ыраазылыкка төп келе тургандай кылып тарбиялоо.

Напсини тарбиялоо учурундагы башка бир маанилүү, нары зарыл жагдай-бул жүрөктү аруулап, таза абалга келитрүү. Жүрөк, аныгында, Жараткан Кудурет ээлей турган, Ал назар эте турган адам денесидеги бирден бир баалуулук. Бир сарайды алалы. Андагы такка

падышадан башкасынын отурушу көзгө өөн учурап эле тим болбостон олуттуу маселелерди жаратары бышык. Анын сыңарындай дене да өзүнчө бир хансарай. Андагы так - жүрөк, Алладан башка, тактап айтканда напсилик кумар, азгырык пикирден жана жат жосундардан арылышы керек. Керисинче, жүрөк каалгасы Теңирий жакшылыктарга ачылгыс абалга жетет. Бирок бул айтылгандар Алладан башкага сүйүү бапестелбеши керек дегенди түшүндүрбөйт. Напсини тарбиялап, жүрөктү аруулоо жолу менен башка нерселерге байлануудан азат болгондор тарыхтын залкарлары экенин таналбайбыз. Бирок, ата-эне, мекен, бала-чака жана мүлккө болгон сүйүүнү жүрөктөн такыр өчүүрүүгө болбойт. Белгиленген чектен аша чапмайын бул саналгандарды сүйүүнүн пайдасынан башка эч кандай зыяны жок.

Жүрөктү аруулоонун маанисин аңдоо үчүн жүрөктүн заттык жана руханий жошоодогу ордун билүү жетиштүү. Жүрөктүн жашоо үчүн, сынак дүйнө үчүн маанилүүлүгүн Сүйүктүү Пайгамбарыбыз мындайча маалымдаган:

«...Адамдын денесинде кичинекей гана эт бар. Ал жеткилең жана изги болсо, тулку дене жакшы, ал жаман болсо, дене турпат бүт бойдон жаман. Абайлагыла, ал-жүрөк!” (Бухари, Иман, 39).

Түбүндөгү тешигин жамабай туруп капты толуурууга жанүрөө пайдасыз экенин Азирети Мавлана бир икаяда баян эткен. Анын сыңарындай, ибадаттар арууланган жүрөк менен орундалган чакта гана ээсинин эки дүйнө таалайына себепчи болору айдан ачык. Анткени амал-ибадаттар ниетке жараша баага арзыйт. А ниет болсо, жүрөк амалдарынын бири. Андыктан ниеттин калыс болушу жана ыклас менен шөкөттөлүшү шарт.

Жаамы рухий илдеттерден айыгып, арууланып, Кудайга бапестелген сүйүү менен толтурулган жүрөк, күзгүдөй тунук көңүл менен көз жумган пенделер азаптан анык кутула алышат.

«Ал күнү Алланын алдына калби салим- арууланган жүрөк менен келгендерден башка мал-мүлк да, бала-бакыра да эч кимге пайда бербейт” (Шуара, 88-89).

Руханий арууланую жана тазалануунун натыйжасында бышып жетилген, ийкем жүрөккө жана тизгинделген токпейил напсиге ээ болуу үчүн сөзсүз аткарыла турган бир топ шарттар бар. Алар төмөнкүлөр:

а. Адал тамак
б. Кечирим тилөө жана дуба
в. Куран окуу жана буйрулган өкүмдөргө баш ийүү
г. Ибадаттарды чындилден берилүү менен орундатуу
д. Кайрым
е. Түндү жарамдуу амалдар менен сергек өткөрүү
ж. Алланы зикир кылуу жана ойду чачыратпоо
з. Алла Элчисин сүйүү жана ага салават айтууну салтка айлантуу
и. Өлүм жөнүндө ойлонуу
к. Чыныгы жана чынчыл момун мусулмандар менен чөйрөлөш болуу
л. Ахлакты оңдоо

Мына ушул шарттарды кынтыксыз жана такай орундата өмүр кечирүүнүн натыйжасында аарданган жүрөк-калби салим дүнүйөнүн кара тактарынан арылып, таптаза күзгү сыяктанат жана Кудай Тааланын көзөл сыпаттары байыр ала турган жайга айланат. Мындай абалга сырттан күбө болгон Жаратkан пендесин сүйөт, ага ыраазы болот.

Жаратkан Алла бүт нерсенин жаратуучусу жана ээси. Андыктан Ал эч нерсеге, эч бир макулуктун жардамына кыпындай да муктаж эмес. Биз билген жана билбеген бүт нерсе Анын түгөнгүс казынасында сөзсүз бар. Андыктан будүйнөдө Ага ылайыктуу, Ага алып бара турган эч кандай баалуу белек жок. Ал мүлдө жакшылык жана сулуулуктун булагы. Ошол себептен бар ааламдын ичинен эң сулуу, эң кымбат нерсе-бул Улуу Алла Тааланын токсон тогуз ысым-сыпатына күзгү болала турганчалык таза, тунук жүрөк. Андыктан арууланган,

таксыз жүрөктү белекке ала буруу Аллага жагат. Ансыз деле Ал Өзүнө “калби-салим (аарданган, таксыз жүрөк” менен келүүнү буйруп жатпайбы жогорудагы аятта.

Изгилик элестери

Мута чабышынан ибараттуу бир элес. Ошентип, бир ууч Ислам кошууну Мута чөлкөмүнүн кыйырына келет. Жазыктын баш аягы кунан чабым. Кол токтогон эки аралык – кыйкырса үн жеткидей. Обочодон тиктешип, обочодон кекенишет. Бирине-бири ыкыс берчүдөй тиштенип кектүү, өчтүү. Тайманбас Азирети Зайд дароо жоо тарапты көздөй чабуулга өтөт. Ыйманга сугарылган жандардын «Алла» сыйкырдуу сүрөөнү мусулмандарга дем болуп жатты. Чабыш күч алган кезде Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* арка туткан берендеринен деп эсептелген, Меккелик алгачкы сегиз мусулмандын бири, бул жүрүштүн аскербашчысы Азирети *Зайд (Алла ага ыраазы болсун)* туш тараптан жааган жанчар, найзалардын курмандыгына айланып, шейит кетет.

Бул учурда Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам)* мечиттин минбарында окуянын бардыгын сахабаларына айтып берип жаткан болот. Чабыш майданы анын көз алдына тасмадай тартылат. Пайгамбарыбыз айкаш жазыгында кезек кезеги менен шейит кеткен эрен колбашыларды атап, муңайган калыбында:

«Тууну Зайд бин Хариса колуна алды. Шайтан дароо анын жанына келди. Жашоону, дүйнөнү кооз кылып, өлүмдү болсо жаман кейипте көрсөттү. Зайд каргыш ургур шайтанга:

-Бул учур жүрөктөгү ыйманды бекемдеп, курчута турган маал! Сен болсо мага дүйнөнү жакшы көрсөткүң келип турат! деп, алгалай берет. Салгылаша баштады. Каап, ал да шейит кетти. Ал үчүн Алладан кечирим тилегиле» деп буюрат».

Андан соң сөзүн улайт:

«Ал азыр бейишке кирди, ал жерде (кубанчы койнуна батпай, буту бутуна тийбей) жүгүрүп жүрөт! Андан соң асабаны Жафар алды. Шайтан заматта анын жанына жете келди. Жашоону, дүйнөнү ага кооз кылып, өлүмдү болсо жаман кейипте көрсөтүүгө жандалбас урду. Жафар ал наалатыга:

-Бул учур мусулмандар жүрөгүндөгү ыйманын бекемдеп, курчута турган учур! Сен болсо мага дүйнөнү жакшы көрсөткүң келип турат! деп, алдыга илгериледи. Душманга чабуулга өттү. Салгылаш күч. Эх, бул берен дагы шейиттиктин шербетинен даам татты. Мен анын шейит кеткенине күбөлүккө өтөм[86]».

Анан:

«Боордошуңар үчүн Алладан кечирим сурагыла. Ал шейит болуп бейишке кирди. Азыр ал бейиште жакуттан жасалган эки канат менен каалаган жагына учуп-кайкып жүрөт» деп буюрат.

Алла Элчиси *(саллаллаху алейхи васаллам):*

«Жафардан соң асабаны Абдуллах бин Раваха алды!» деп унчукпай туруп калат. Ансарлар бир башкача болуп, өздөрүн ыңгайсыз сезишет. Шекшинишет. Абдуллах бин Раваханын Алла жана Элчисине жакпаган бир жорук жасап койдубу деген ойлор мээ кемире баштайт. Аныгында Азирети Абдуллах бул маалда асабаны колго алып, бир жагынан аты менен жоо колун аралай жиреп кирсе, бир жагынан азгырык напсисин чөгөлөтүү үчүн жанүрөп жаткан эле.

-Эй, напсим! Мен сени өзүмө моюн сундурам деп ант ичтим. Сен буга өзүң ыраазы болуп баш ийесиң, же болбосо күч менен баш ийдирем! Сага бейиш анчейин деле жакпаганын көрүп турам! Сен дененин ичинде бир гана тамчы суусуң! Эй, напсим! Сен өзүңдү өлбөймүн деп ойлоп турасыңбы? Эгер ошол эки инсандай тайманбай шейиттикти тандасаң, туура кадам таштаган болосуң! Эгер кечигип калсаң шермендең чыгат!

Бул учурда бармагынан жараланган Абдуллах атынан жерге түшүп, бармагын буту менен басат да:

«Сен болгону канап жаткан бармаксың! Алла жолунда алып олтурасың бул жаракатты!» деген маанидеги ырды кыңкылдап, колуна күч келтирип жаткан бармагын жулуп таштайт. Кайра айыгышкан майданга кирет. Ал бир тараптан душманга каршы кичи казатты, экинчи жагынан напсине каршы чоң казатты ийгиликтүү улантып жаткан эле:

-Эй, напсим! Эгер жубайыңан кол жууп калам деп күдүктөнүп жатсаң, аны үч талак менен толук бошоттум. Эгер кулдарың үчүн санаа чегип жатсаң, аларды да азаттыкка чыгардым. Жок, эгер бакчаларыңдан ажырап калам деп кооптонуп турсаң, аларды да Алла жана Элчисине багыштап, садага чаптым.

Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам)* сөзүн улап:

«Абдуллах бин Раваха күч-кубат топтоду, колунда асаба болгонуна карабай, душмандар менен салгылашып жатып шейит кетти. Арасат болуп бейишке кирди. Ал үчүн да Алладан кечирим тилегиле!» деп буюрат.

Абдулланын *(Алла ага ыраазы болсун)* бейишке арасат кириши ансарларга өтө оор келет:

-Оо, Алланын Элчиси! Эмне себептен мындай болду?

Азирети Пайгамбарыбыз *(саллаллаху алейхи васаллам):*

-Ал жараланган кезде душман менен салгылашуудан тартынды. Андан кийин напсисин теске салып кыйнады, күчүн топтоду, андан соң шейит болду! Бейишке кирди. Мага алардын бейиште алтын тактыларда отурганы көрсөтүлдү. Бул кезде Абдулланын тактысы досторунукунан бираз төмөнүрөөк, ийри болгонун көрдүм. Себебин сураганымда:

«Абдулла жоо колу менен каруулашууга баратып, анча-мынча арабөк, арсар абалда болуп, андан соң салгылашууга барган эле!» деген жооп келди» дейт.

Ошентсе да, Азирети Абдулланын шейит болуп бейишке кириши ансарларды сүйүндүрбөй койгон жок.

Алланын Элчисинин нур көзүнөн мөлт-мөлт эте жаш чертилди:

«Азыр асабаны Алланын кылычтарынан бири колуна алды. Натыйжада Алла эрендерге жеңиш ыроолоду» деп буюрат (Бухари, Магази, 44; Ахмед, V, 299; III, 113; Ибни Хишам, III, 433-436; Вакиди, II, 762; Ибни Саад, III, 46, 530; Ибни Асир, Усдуль-Гааба, III, 237).

Окуядан байкалгандай, напси менен шайтан адампенденин жолун тээ өлгөнгө чейин тооруганы тооруган. Андыктан ар дайым сергек болуп, аларга каршы күрөштү көз ирмемче токтотпошу абзел. Ошол эле маалда Жараткан Алланын колдоосуна башкалкалоо албетте ишти жеңилдетет.

“Сага өлүм келгенге чейин Раббиңе кулчулук эт!” (Хижр, 99).

***

Ислам дүйнөсүндө аттын кашкасындай таанымал олуялардан Абдулкадир Гайлани олуя көрүнөө билимдин баралына жеткен соң менсинүү, напсинин торунан оолак болуу үчүн, көөдөнүн Жараткандан алыстаткан сантүркүн ыпластыктан сактоо үчүн узак жылдар бою Багдаддын уранды үжүрөлөрүндө жашаган эле.

Шахы Накшибанд алгач напсин теске салып, текеберчиликтен арылып, өзүн алсыз, аша муктаж деп билүүнүн үлгүсүнө жетүү үчүн оорулуу, карып адамдарга, жарат алган жолбун айбанаттарга жардам берип ак кызматын өтөп, жети жыл бою эл өтчү жолдорду шыпырып тазалоо менен кичипейилдиктин өрнөгүн өзүнүн замандаштарына да, келечек муунга да көрсөтүп кеткен.

***

Имам Газали өз учурундагы илимдердин сересинде болсо да, Жаратканга жакын кулпенде болуу үчүн бар күчү менен каранын отун тутандырган напсиге каршы күрөш жарыялап өмүр кечирген.

Ал илимдин сересиндеги учурун мындайча мүнөздөйт:

«Агез акыл жана шарият илимдери менен шугулданган кезим эле. Окуучуларым көп болучу. Өзүм жөнүндө ойго баттым. Напсинин ар түрдүү ыпластыктарына бел байлаганымды көрдүм. Илимдеги ниетим жөнүндө ойлондум. Дилимдин Алла ыраазылыгы үчүн эмес, мансапка, элге таанымал болууга ыктаганын байкадым. Ошентип, чоң жоготууга учурай турганымды, жарга такалганымды анык түшүндүм. Өзүмө-өзүм:

«Кана, тез бол, өмүрүң өтөсүнө чыкканы турат. Алган илимиң акыйкатка, тажрыйбага жуурулушпаса, абалың оор. Азыр керексиз ыпластыктардан арылбасаң, тоскоолдуктан өтпөсөң, акыбетиң аянычтуу өкүт менен аяктайт!» дедим.

Ошондо бир өзгөрүү болду. Дүйнөдөн жана дүйнөнүн аркасынан сая куугандардан алыс болуу менен, дүйнөнүн тышы жалтырак ичи калдырак сантүр лаззаттары менен акырет ышкысынын ортосунда алты ай алдастап, ыйлап, сыздап өмүрүм уланды. Жүрөгүм кысылды, касырет тартты. Алсыздыгымды аңдадым. Каалоо-эркимдин толугу менен колумдан чыкканын көрдүм. Дабаасыз дартка дуушар болгон адам сыңары Жаратканга алакан жая жалбарып жалындым, жүрөгүм канады, сыздадым. Акырында:

«...Ага кайрылганда запкы чеккенге жооп берген, жамандыкты кетирген ... » (Намл, 62) деген аятта буюрулгандай, Алла Таала дубамды кабылдап, жүрөгүмдү ойготту. Ичимдеги мал-мүлк, мансап ышкысы жоголду. Бардыгынан жүз үйрүдүм. Зикир, напсини тарбиялоо менен ахлагымды оңоого аракет кылдым. Чынында да, Аллага жарык жүз менен баргандар, ак жолдун жолоочулары тасаввуф жолундагылар экендигин билдим. Адамдык бийик сапат ошолордо. Алар пайгамбарлык нурунан пайдалана алышкан. Ырас, жер бетинде пайгамбарлык нурунан артык нур жок» (Газали, аль-Мункизу минад-Далал, Стамбул, 1994, 35-39-беттер).

***

Балх султаны Ибрахим бин Атхам напсин тарбиялап, көөдөнүн көрктөндүрүүсүнө мынабу окуя себеп болгон эле:

Түн. Теребел кулак-мурун кескендей тынч. Түн каадасындай күңүрт, туңгуюк. Ибрахим бин Атхам тактысында отуруп уктап кетет. Бир кезде кансарайдын үстүндө бир топ адам жүргөндөй кымкуут добуш чыгат. Ибрахим ордунан обдула туруп, буркан-шаркан түшө бакырат:

-Ким бул? Түндүн бу саатында ким жүрөт бул жерде?

Эч камырабаган жооп келет:

-Жоголгон төөнү издеп жүрөбүз?

Ибрахим жаны кашайат:

-Сарайдын үстүндө каяктагы төө, акмактар?!

Анда бул жолку жооп маанилүү да, сырлуу да эле:

-Эй, Ибрахим бин Атхам! Сарай үстүнөн төө издөө барып турган наадандык, кайдыгерлик экенин айкын аңдай туруп, үстүңдөгү кымкап тон, башыңдагы таажы, колуңдагы ажо камчы, олтурган тактың менен Жараткандын ыраазылыгын издеп табуу мүмкүн эместигин дале билбейсиңби?!

Дал ушул сөз Ибрахим бин Атхамдын сай сөөгүнө жетип, мурунтан көп акыл калчап аңдоого аракет кылган рухий мейкиндикке канат кагат. Ошентип, Жаратканга ыкласман пенде тартып таажысын да, тактысын да таштап, биринин артынан бири буралып түшкөн албуут толкун сыңары жандүйнө шапатасы жай тарта Теңирий ашыглыкка, марифатка бет алат. Ал ушундан кийин айтылуу Ибрахим-и Атхам болуп олуялардын кербенине кошулган экен.

***

Күндөрдүн биринде Нажмаддин Кубра олуя шакирттери менен бир ыкласман мусулмандын жаназасына катышат. Өлүккө талкин айтып жатканда Нажмаддин Кубра ууртунан жылмайып койот. Шакирттери устатынын берег и аракетинен улам таң калып

сурашат. Олуя айткысы келбейт. Бирок шакирттери мунун себебин билгилери келип туруп алышат. Анда:

-Талкин берген адамдын жүрөгү капилетте, ал эми мүрзөгө кирген өлүктүн жүрөгү типтирүү. Капилеттеги адамдын жүрөгү тирүүгө талкин беришине таң калдым... деген экен.

***

Мавляна Халиди Багдади аалым достору менен бирге Абдуллах Дахлави олуяга зыярат үчүн сапарга чыккан эле. Сапар айларга созулат. Акырында олуя жашаган Дахли (Жиханабад) шаарына да кирип келишет. Мавляна Халид достору менен элден сураштырып олтуруп Абдуллах Дахлави олуянын даргөйүнө барат. Каалганы ачкан шакиртке:

-Сулаймания, Дамаск жана Багдат аалымдарынан ажы Мавляна Халид аалым достору менен бирге Абдуллах олуяга зыярат үчүн келди дешет, Мавлянанын достору. Шакирт дароо устатынын алдына кирип жагдайды түшүндүрөт.

Бул зыяраттан эбак кабардар болгон Абдуллах Дахлави:

-Халид калсын! Сыйыбызды көргөн соң достору артка кайтышсын! деп буйурат.

Асыресе, Халиддин достору олуянын сыйын көрүп артка кайтышат. Көп өтпөй Халидке «Халид даргөйдөкү дааратканаларды тазаласын!» деген буйрук келет. Бул учурда Мавляна дале болсо олуя менен жүз көрүшө элек болучу.

Ошентип, шакирттикке кабылданган Мавляна Халид бүтүндөй Ислам дүйнөсүнө аттын кашкасындай таанымал аалым болгонуна карабастан, олуянын берегi буйругуна эч кандай каршылык көрсөтпөйт. Колуна чакасын, шыпыргысын алат да, дароо кызматына киришет.

Кудук даргөйдөн кыйла узак эле. Суу толтурулган эки чаканы бакандап көтөрүп ташый баштайт. Күнүнө бир канча жолу кудукка барып келе турган болот. Короо жайды тазалап, даарат сууларын белендеп кызматын өтөй берет. Ошентип, напсини тарбиялоо үчүн бар күчүн жумшайт. Эгер напси өтөп жаткан кызматы үчүн тоскоолдук кылса, дароо Жаратканга баш калкалап кечирим тилей турган. Арадан айлар өтөт.

Күндөрдүн биринде дааратканадагы бут койчу таштарды тазалап жатып абдан чарчаган эле. Напси мүмкүнчүлүктөн пайдаланып Мавляна Халидди азгыра баштайт:

«Эй, Багдад жана Шам (Дамаск) чөлкөмүнүн теңдешсиз илим дайрасы! Эй, Мавляна Халиди аалым! Жинди же олуя экени белгисиз бир адамдын сөзү менен эрме чөлдү басып, өзөн-сууну кечип, ушул жерге чейин келдиң. Кана, издегениңди таптыңбы? Жакшылап карачы, бул жерде шайык да, таалим-тарбия (сейру сулук) да жок! Айлар бою булар сага күнү-түнү даараткананын бут койчу таштарын тазалаткандан башка эмне кылышты? Сен издеген ладунни (Кудайы сырлар катылуу, жүрөктүк) илим ушул беле?..

Напсинин берегi акка кара көө жапкан шыбырынан чоочуп кеткен Халид Багдади ыкласмандыгынан тайбай:

«Эй, напсим! Эгер устатым берген бул шарапаттуу озуйпанын кадырына жетпей, аны бир саамчалык убакыт көз жаздымда калтырсам, сага жерди шыпыргы менен эмес, сакалым менен шыпырттырам, уктуңбу!...» деп кыйкырып жиберет.

Бул учурда Абдуллах Дахлави Халидди алыстан жылмайуу менен карап турган эле. Берегi кадамы менен напсинин акыркы демин өтөсүнө чыгарган Мавляна Халиддин чака-шыпыргысын периштелер көтөрүп кызмат кылып жүргөнүн көрөт. Ушул убакка чейин суу ташуудан жара болгон ийининен асманга карай нур жаркыганын да көрөт. Буга ыраазы болгон олуя аалым шакиртин жанына чакырып:

«Уулум, Халид! Илимде бийик даражага жеткен элең. Бирок аны руханият менен көрктөшүң керек болчу. Анүчүн напсиңди тарбиялап, жүрөгүңдү аруулашың зарыл эле. Болбосо, напсиң сени текеберликтин туңгуюгуна такап, чоң жоготууга учуратмак. Кудайыма шүгүр, азыр напсиңди аяк алдыңа алып кемелиңе келдиң. Ишиңди периштелер аткарчу болду».

«Уулум! Тарбиясын көргөн устаттарыбыз шарият, тарикат, акыйкат менен марифатка жеткен адамдар. Азыр сен ошолордун бир алкагы болдуң. Кана эмесе, калың журт сени күтүүдө! Алла Таала зоболоңду бийик кылсын![87]» деп ак батасын берген экен.

Демек, адам теске салынбаган напси, арууланбаган жүрөк менен канчалык аалым-билги болсо да, адамдарды рухий жетекке алалбайт. Береги эки маанилүү шартка жооп бергенден кийин гана рухий балтатымдан даам сызууга мүмкүн.

***

Азиз Махмуд өмүрүнүн алгачкы жылдары атагы алыска кеткен Бурсанын казысы эле. Кийин Мухаммад Мухйиддин Уфтада олуянын шакирти болгон. Олуя Махмудка алгач напсисин сындырып, алсыздыгын сезе-түшүнүүсү үчүн Бурсанын чоң базарында боор сатуу, андан соң даргөйдөгү даараткеналарды тазалоо озуйпасын жүктөйт. Ошентип, Махмуд напсисин тарбиялоонун натыйжасында падышаларга багыт көрсөтөр кемелдикке жетип, устаты тарабынан өз ысмына жалганып «Худайи» ысмы берилет.

Бир күнү бир адам Азиз Махмуд Худайинин симия илимине эгедер болгонун угуп, Махмуд олуяга келип:

- Устат! Сиздин симия[88] илимине эгедер болгонуңузду уктум, ал илимди кантип алса болот? дейт суроолуу.

Махмуд Худайи үн катпай жанындагы дарактан үч жалбырак алып жай гана үйлөп коет. Жаратkандын уруксаты менен береги жалбырактар алтынга айланып калат.

Окуяга айран-таң калган береги адам да дарактан үч жалбырак алып алаканына салып үйлөйт. Баары бир оң майнап чыкпайт. Анда Худайи олуя:

«Уулум! Симия илимин алуу напсини тарбиялоодон гана турат...» дептир.

Ырас, жашоонун жана кулчулуктун иридеги максаты ажайып кереметтерди көрсөтүү эмес, напсини оздуктап, жандүйнөнү аруулоо менен кемел мусулман болууда жатат.

***

Акын Мухаммед Икбал бир ырында напсини теске салып, жүрөктү Жаратканга бапестеген ашыглык менен сугаруунун маанилүүлүгүн мындайча сүрөттөйт:

«Демейдеги кечтин биринде китепканамда бир күбөнүн түнкү көпөлөккө мындай деп жатканын угуп калдым:

-Ибни Синандын китептерине кирдим. Фарабинин эмгектерин көрдүм. (Алардын түгөнбөгөн саптарында, кала берсе, ар бир тамганын ортосунда жаттым. Бирок) мен бу жашоонун маңызын түк аңдап түшүнө албадым. Эх, жашоомо жарык берчү күн-чырагым болгондо гана!..

Жарым жартылай күйүп калган түнкү көпөлөктүн төмөнкү ары сырлуу, ары маанилүү жообун, балким, эч бир китептен табалбассың. Ал минтип айткан эле:

«Аракет белем, жашоонун көркүн ачкан?! Күйүү, талпыныш белем жашоого канат каккан?!»

Ооба, напсини тарбиялап, көөдөндү көрктөндүрүү үчүн рухий көсөмдүн айланасында жанагы көпөлөк сыңары чарк айланып, Жараткан Алла Таалага багышталган сүйүү-ашыглык менен күрдөөл өмүр кечирүү зарыл.

***

Напси тарбиясы жана жүрөк тазалыгы үчүн адам өмүр бою жанүрөшү керек. Момун мусулман напсине каршы дайыма аракетте болуп, эч качан «кемелиме келдим» дебеши керек. Напсинин азгырыктарына алданбоого жанүрөшү кажет. Мавляна олуя бул багытта мындай дейт:

«Напси сени утурумдук киришеге марыткысы бар. Качанкыга чейин утурумдуктун аркасынан сая кууйсуң?! Бүгүнкүгө чейин кууганың жетишет! Ойлон!»

«Миң жылдык өмүрүң болсо да, напсиң ар күн үчүн ар түрдүү шылтоо табат»

«Эгер напси сенден рухий киреше, сооптуу иш кааласа, абайла, алданба! Анткени бул жерде да анын тузагы бар!»

***

Напсини тарбиялоо менен жүрөктүн арууланышын талап кылган тасаввуф өзүнчө чалкыган мухит. Бүтүндөй ааламды камтыган Кудайы илим. Сөз кудурети менен аны толук түшүндүрүү кыйын.

Тасаввуф жолоочулары адамгерчиликтүү, мээрман, кичипейил сыягы изги адеп-ахлак менен адамдык сапатын жогорулаткан адамдар болуп эсептелет. Алар ар ким менен тил табышып, кыраакы-көрөгөч келишет. Ар кыймылы Ыйык Курандын өкүмүнө, Алла Элчисинин *(саллаллаху алейхи васаллам)* ак сүннөтүнө ылайык. Алар Улуу Жараткан Кудай Тааланы жана Алланын Сүйүктүү Элчисин мал-жанынан, уул-кыздарынан да артык сүйүшөт.

Жараткан Алла кулчулук озуйпабызды толук орундап, өмүр ырыскыбызды Жалгыз Өзү ыраазы болгудай кечирүүнү жалпыбызга насип кылсын!...

Оо, Жараткан! Жандүйнөбүздү ыйман нуру менен жаркыта көр! Бизди шайтандын сантүркүн ыпластыктарынан сактай көр! Пайгамбарлык ахлактан насип, алып «ихсан» кыябында өрнөктүү өмүр кечиришибизди буйра көр! Ашыглыгыңан рухдүйнөбүзгө үлүш насип эте көр! Ошондой эле Сенин жакшылык-сүйүүң менен «Кулдарым!» деген кайрылууңа жана сүйүктүү Пайгамбарыңдын «Боордошторум!» деген алкышына ылайык өмүр сүрүүнү буюра көр! Аркабыздан бизге дуба кылар муунду тарбиялап калтырууну бизге насип кыла көр!..

Оо, Жараткан Алла Таалам! Эл-журтубузду, киндик кан тамган атаконушубузду кунарсыздыктан, Курансыздыктан, ыймансыздыктан, ахлаксыздыктан сактай көр! Утурумдук дүйнөдө Ыйык Курандын өзөк максатына ылайык өмүр улап, келечек муунду Куран менен тарбиялап ак кызмат кылууну насип кыла көр!..

Оомийин!..

[1] крз. Маида, 54.
[2] İbn-i Sa'd, II, 259; Heysemî, IX, 34-35; Belâzurî, Ensâbu'l-Eşrâf, Mısır 1959, I, 565.
[3] "Ана-Мен": арап тилинде "мен" деген маанини туюнткан ат атооч.
[4] крз. Буруж, 14.
[5] Fahruddin Râzî, Mefâtihu'l-Gayb (et-Tefsîru'l-Kebîr), Beyrut 1990, XXXI, 112.
[6] крз. Тооба, 128.
[7] крз. Tirmizî, Menâkıb, 1/3616; Dârimî, Mukaddime, 8; Ahmed, VI, 241; Heysemî, IX, 29.
[8] крз. Hâkim, III, 7/4268; İbn-i Kesîr, el-Bidâye, III, 222-223; Ali el-Kârî, Mirkât, Beyrut, 1992, X, 381-382/6034; Ebû Nuaym, Hilye, I, 33.
[9] İbn-i Kesîr, el-Bidâye, III, 223-224; Diyarbekrî, Târîhu'l-Hamîs, Beyrut ts., I, 328-329.
[10] Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibi'ş-Şer'iyye, ta'lik: Abdülmu'ti Kal'acî, Beyrut 1985, II, 477; İbn-i Kesîr, el-Bidâye, III, 223.
[11] Vâkıdî, I, 245.
[12] İbn-i Sa'd, III, 217.
[13] Hâkim, III, 334/5281; Heysemî, VI, 113; İbn-i Sa'd, III, 453.
[14] Vâkıdî, I, 265; İbn-i Hacer, Fethü'l-Bârî, Dâru'l-Fikr, ts., III, 216; İbn-i Abdilber, el-İstîâb, Kâhire ts., III, 1168.
[15] крз. Kurtubî, V, 271.
[16] крз. İbnü'l-Cevzî, Menâkıbü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel, (иликтеген. Abdullâh bin Abdülmuhsin et-Türkî) Kâhire 1409, б. 609-610.
[17] крз. İlhan Armutçuoğlu, Kasîde-i Bürde Manzum Tercümesi, Konya 1983, б. 7-10.
[18] Бүгүнкү күндө бул кат Истамбулдагы Топкапы сарайындагы Хиркаи Саадет бөлмөсүндө турат.
[19] Hilmi Aydın, Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Mukaddes Emânetler, İstanbul 2004, б. 272-275.
[20] Хужурат, 10.
[21] Müslim, Îmân 93-94.
[22] Хадисти чечмелеген аалымдардын айтуусуна караганда "пайгамбарлар да, шейиттер да суктана турган даража" деген айтымдан максат, бири бирин Алла үчүн сүйгөндөрдүн артыкчылыгын, ал жактагы абалынын бийик болорун билдирүү үчүн ушундай күчтүү айтым колдонулган.
[23] Buhârî, Ezan, 36.
[24] Канайымдардын жанында Судандык кара түстөгү аялдар кызмат кылышар эле. Буларды сарайдагылар "бажы-эжеке" деп коюша турган. Судандыктар таза, ар-намыстуу болгондуктан Осмон дөөлөтүнүн башчылары кызматкер катары өзгөчө аларды кармашкан.
[25] Бaййина, 8.
[26] Рахман, 46.
[27] Курандын маани-маңызынын, мазмунунун маанилүүлүгүн жана аны тутунган инсандын жоопкерчилиги өтө жогору экенин аңдатуу максатында ушундай айтым колдонулган. Эгер бир тоого адамдыкындай аң-сезим берилгенде, айбаттуу аска дагы Алланын сыпаттарын ичине каткан, оор жоопкерчиликтүү, Кудайы маалыматнааманын алдында алсырап, балким көтөрө албай жарылып кетмек деген пикирди айрым аалымдар чечмелөө катары айтып жүрүшөт. А пенделер болсо, жалпы жонунан моюндагы оор жүктү аркалагысы келбей, сезсе дагы байкамамышка салып, кайдыгерликке башын тыгып алып өмүр кечирүүдө.
[28] Tirmizî, Kıyâmet, 34/2472.
[29] Ali el-Müttakî, XII, 620/35916. Асыресе крз. İbn-i Receb el-Hanbelî, et-Tahvîf, б. 15.
[30] Анфал, 33.
[31] Attâr, Tezkiretü'l-Evliyâ, Tahran 1372, s. 128.
[32] асыресе караңыз:Шуара, 125, 143, 162, 178; Духан, 18.
[33] Beyhakî, Sünenü'l-Kübrâ, Dâru'l-Fikr ts. VI, 288; Şuabu'l-Îmân, IV, 230, 326.
[34] İbn-i Hişâm, I, 191; İbn-i Sa'd, I, 121.
[35] İbn-i Sa'd, I, 121, 156.
[36] крз. Buhârî, Şurût, 15; İbn-i Hişâm, III, 372.
[37] İbn-i Hişâm, III, 397-398; İbn-i Hacer, el-İsâbe, I, 38-39.
[38] Бакара, 80; Аалу Имран, 9, 194; Ар-Рад, 31; Хаж, 47; Муминун, 27; Рум, 6; Сажда, 13; Зумар, 20; Каф, 29.

[39] крз. Кахф, 18. Тафсирчи Бурсави бейишке кире турган көп сандагы жаныбарлардын бири ушу Асхабы-Кахф деген ойдо. Анткени ал чынчыл, сөзгө бек момундар менен чогуу болгон. (Кеңири маалымат алуу үчүн крз:. İ. Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyân, İstanbul 1969, V, 226)

[40] крз. Тахрим, 10.

[41] Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 6; Müslim, Cihâd, 74; Taberî, Tefsîr, VII, 240; İbn-i Kesîr, el-Bidâye, III, 113.

[42] Abdülkâdir-i Geylânî, el-Fethu'r-Rabbânî, (Abdülkâdir-i Geylânî'nin Sohbetleri), İstanbul 1987, б. 421.

[43] Vâhidî, Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân, thk: Kemâl Besyûnî Zağlûl, Beyrut 1990, б. 204-205.

[44] крз. Buhârî, Tefsîr, 3/13.

[45] İbn-i Receb el-Hanbelî, Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem, Ammân 1990, б. 650.

[46] Көртириликке караганда акыреттин абдан маанилүүлүгүн аңаткан бул сөздү Алла Элчиси өмүрү бою такай кайталаган. Айтууларга караганда Мекке каратылган күнү Меккеге кирип баратканда, Өзүнүн мечитин куруу учурунда, Мединаны коргоо үчүн ор казган учурда жана Коштошуу ажылыгында момун мусулмандардын көптүгүн көргөн маалда айтканы анык. (Buhârî, Cihâd 33, 110, Menâkıbu'l-Ensâr 9, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 126, 129; Tirmizî, Menâkıb 55; İbn-i Mâce, Mesâcid 3)

[47] Diyârbekrî, Târîhu'l-Hamîs, Beyrut ts., II, 142.

[48] Şiblî Nûmânî, Bütün Yönleriyle Hazret-i Ömer ve Devlet İdâresi, которгон. Tâlip Yaşar Alp, İstanbul, б. 384-385.

[49] Şiblî Nûmânî, Bütün Yönleriyle Hazret-i Ömer ve Devlet İdâresi, которгон. Tâlip Yaşar Alp, İstanbul, б. 384-385.

[50] крз. Müslim, Hac, 137.

[51] Намаз ичинде ибадаттан сырт кыймыл аракетти жасоо албетте намаздын саламаттыгына залакасын тийгизет. bir keyfiyettir. Lâkin bu misaldeki kızan ve kendisine kızılan sahâbîlerin namazda sergiledikleri bu tavırlarını da mâzur görmek   Анткени ал кезде коомчулук дин Исламды жаңыдан гана кабылдагандыктан ибадаттын эреже-жосундарын толук үйрөнө элек болушкан.

[52] Buhârî, Şehâdât, 16.

[53] крз. Инфитар, 6.

[54] крз. Buhârî, Edeb, 39; Müslim, Fedâil, 56.

[55] крз. Kurtubî, XVII, 28; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, II, 318; Hâkim, III, 270/5058.

[56] Hucvirî, Keşfü'l-Mahcûb, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul 1996, б. 302.

[57] http://www.presidentofpakistan.gov.pk/NewsEventImagePopUp.aspx?ImageID=129.(28.12.2005)

[58] Ahmed, II, 389.

[59] Beyhakî, Kitâbü'z-Zühd, Beyrut 1996, II, 88.

[60] крз. Buhârî, Zekât, 18.

[61] İbn-i Sa'd, VII, 161; Süheylî, I, 248.

[62] İbn-i Sa'd, I, 499.

[63] крз. Müslim, Zühd, 36.

[64] крз. Ahmed, Zühd, s. 125; Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Târih-i İslâm, I, 367.

[65] крз. Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'ân Dili, İstanbul 1971, I, 546.

[66] Dârekutnî, Sünen, Beyrut 1986, III, 44-45.

[67] Müslim, Zikir, 89.

[68] İbn-i Kesîr, Kısasü'l-Enbiyâ, Beyrut, Dâru'l-Kalem, s. 524.

[69] Nevevî, Şerhu Sahîh-i Müslim, Mısır 1981, II, 9.

[70] Ahmed, V, 262; Hâkim, II, 453. Ибрахим Пайгамбар Азирети Мухаммад үчүн: "Оо Жараткан! Аларга өздөрүнүн арасынан Сенин аяттарыңды окуп, аларга жеткире турган, аларга китепти (Куранды), даанышмандыкты үйрөтө турган жана аларды (ширктен) тазалай турган бир Элчи жибер. Албетте Сен Ызааттуусуң, Даанышмансың!" (Бакара, 129) деп дуба кылат. Иса пайгамбар болсо, өзүнөн кийин Ахмад аттуу бир Пайгамбардын келерин сүйүнчүлөгөн. (Сафф, 6) Амина эне болсо, Азирети Мухаммад төрөлбөстөн мурда өзүнөн агылып чыккан бир нурдун бүт ааламга жарык бергенин түшүндө көрөт. (İbn-i Sa'd, I, 102)

[71] İbn-i Sa'd, I, 108.

[72] крз. İbn-i Esîr, Üsdü'l-Gâbe, VII, 303-304; İbn-i Sa'd, VIII, 223.

[73] крз. Ахзаб, 35.

[74] kpz. Мумтахана, 12.
[75] крз. Ахзаб, 53.
[76] крз. Нур, 27, 58-60.
[77] крз. Ниса, 25; Маида, 5;Анбия, 91; Нур, 4, 23; Тахрим, 12.
[78] Ahmed, I, 71; VI, 155.
[79] İbn-i Hişâm, II, 426-429; Vâkıdî, I, 176-180; İbn-i Sa'd, II, 28-30.
[80] крз. Каф, 6; Юнус, 101; Гашия, 17-20; Нур, 43; Хаж, 63; Рад, 3; Анбия, 31; Нахл, 65; Рум, 50; Мухаммад, 10.
[81] крз. Аалу Имран, 13;Нур, 44; ХАшр, 2
[82] крз. Анам, 50; Бакара, 219, 266; Мухаммад, 24; Ниса, 82;Ясин, 68.
[83] "Исмат" - Пайгамбарлардын пайгамбарлык сыпатынын бири. Күнөөсүз, күнөөдөн узак деген маанилерге келет. Бирок, алар да пенде болгондуктан пенделик өксүктүктөн өз шыбагасын алып турушкан. Залла- пайгамбарлардын эрктен тыш жасаган жаңылыштыгы. Мунун көптөгөн сырлары бар. Жараткан Алла бул залла-жаңылыштыктын арты менен айрым учурларда бир өкүмдүн ачыкка чыгышын мураттайт, пайгамбарлыгына карабай жаылыштык кетиртип кулпенде экендигин эске салат, карапайым адамдардын аларга Теңирдикти таңуулабашы үчүн аларга ушул сыяктуу жаңылыштыктарды жасаттырат.
[84] крз. Жусуп сүрөсү, 53 аят.
[85] крз. Süyûtî, Câmiu's-Sağîr, II, 73.
[86] Ибни Умар мындай деген: "Жафарды издеп, аны шейиттердин катарынан таптык. Алдынан ок жана найзадан токсондон ашууун жаракат алганын эсептедик. Булардын бирөө дагы арында эмес эле" (Buhârî, Meğâzî, 44) Жафар (Алла ага ыраазы болсун) шейит болгон учурда болгону отуз үч жашында экен. (İbn-i Hişâm, III, 434)
[87] Muhammed bin Abdullâh el-Hânî, Âdâb, которгон: Ali Hüsrevoğlu, İstanbul 1995, б. 107-108; Heyet, İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, İstanbul ts., Türkiye Gazetesi Yay. XVIII, s. 81-82.
[88] Симия: Баасы жок, текейден арзан нерселерди кымбат баалуу кенге айланта турган илим.